

LIBRE DE ORDINACIONES
DE LA VILA
DE
CASTELLÓ DE LA PLANA

Estudio preliminar, edición, notas y glosario

de

LUIS REVEST Y CORZO

CRONISTA DE LA CIUDAD

CASTELLÓN DE LA PLANA
M. CM. LVII

LIBROS RAROS Y CURIOSOS. — XIII

LIBRE DE ORDINACIONES
DE LA VILA DE CASTELLÓ

De esta primera edición del
LIBRE DE ORDINACIONES DE
LA VILA DE CASTELLÓ se
han tirado quinientos ejem-
plares sobre papel de hilo
Guarro numerados del 1 al 500

*Al Consejo de Administración de la
CAJA GENERAL DE AHORROS
Y MONTE DE PIEDAD
que, con largueza sin par y gesto
prócer, costeó la edición de esta obra
rindiendo así una vez más gran ser-
vicio a Castellón y a la cultura
española.*

LIBRE DE ORDINACIONS
DE LA VILA
DE
CASTELLÓ DE LA PLANA

Estudio preliminar, edición, notas y glosario

de

LUIS REVEST Y CORZO

CRONISTA DE LA CIUDAD

CASTELLÓN DE LA PLANA
M. CM. LVII

UNIVERSITAT JAUME I
BIBLIOTECA

1000510832

Ejemplar N.º 492

de

ESTUDIO PRELIMINAR

Entre los fondos históricos sobremanera interesantes y, pese a incontables menguas, aún copiosos que conserva el Archivo Municipal de Castellón merece atención singular el códice que contiene las antiguas ordenanzas—*ordinacions, stabliments, capítols*—de la Villa.

La parte primitiva de la recopilación que ocupa hasta el folio lxxxvj r.º del manuscrito acaba con una ordenanza dictada por el Consejo en 11 de julio de 1419 y confirmada por el baile en 5 de septiembre del mismo año. Muy poco posterior es el acuerdo que aparece en el *Libre de consells* n.º 25 moderno y dice así:

1420 septiembre 5

«Item acordà que sien vists e regoneguts tots los libres de consells nous e vells e que de (*sic*) les ordenacions fetes de ací avant per los consells passats que sien tots (*sic*) meses en un libre, per çò que aquélles, pus son ordenades, sien servades, com lo dit honrat Consell proveeixque que sien servades.»

Por otra parte al pie de la ordenanza CLXI, última de la parte primitiva, una adición de la misma letra consigna la ratificación de esa ordenanza por el Consejo en 28 de julio de 1469. La ordenanza que sigue—CLXII—de letra distinta ya, pero aún del siglo XV, está formada por el acta de amojonamiento de la dehesa de Santa María Magdalena llevado a cabo en 11 de mayo de 1497. A esto se reducen los datos que poseemos en cuanto a fechas relativas al primi-

tivo cuerpo del código: no hay rastro del copista ni acuerdo o mandamiento de pago relativo a los honorarios que por su trabajo devengó lo cual quizá obedezca a las lagunas que hay en la serie de *Libres de consells* y aun en el texto de los mismos.

Lo expuesto no permite determinar de manera exacta el tiempo en que la parte primitiva del código se redactó. Con todo y sin salvar los límites de la conjetura, parece bastante fundada la de que el acuerdo de 1420 se cumplió muy luego trasladando las ordenanzas en papel y años andando, no antes de 1469, pero sí de 1497, en vista de que con el uso continuo se deterioraba y destruía el libro en que aquéllas estaban reunidas, mandó el Consejo disponer otro nuevo en pergamino que, como más resistente, no había de padecer tanto con las casi diarias y no muy cuidadosas consultas.

Viene a reforzar esta opinión el hecho de que aun así y con haber sido encuadernado el libro, no se conservó mucho más allá de siglo y medio sin graves quebrantos, pues el *Reportori* de que luego se hablará ya da por perdidos los folios LXXXVIII y LXXX que hoy faltan. Tratóse de remediar el daño, según es de ver por dos acuerdos que aparecen uno a continuación del otro en el *Libre de consells* n.º 174 moderno y dicen lo siguiente.

1628 junio 1

«Fon proposat per dit jurat que en lo libre de les ordinations de la Vila han esgarrat tres cartes ¹ les quals fan molt gran falta per a poder se eixecutar les penes estàn imposades en dites ordinations. Que vegem si s tornaràn a fer y quina pena se posarà y també lo Libre de les ordinations està molt vell y ussat (*sic*) y ha moltes ordinations que no s poden legir y altres ordinations que unes se contradiuen a altres. Que per çò miren si lo dit Libre de les ordinations se renovarà y reduhirà levant se les ordinations que no son menester y fent ne altres. Que per çò miren lo que s dega fer.

E fonch provehit clos y determinat per la major part de dit Concell (*sic*) que lo bestiar gros y menut no puixa travesar les céquies mares y escorredors si no per los passos ordinaris que la Vila té

1 Por lo visto se recuperó una.

senyalats sots pena de trenta sous lo bestiar gros y lo bestiar menut deu sous y pagar lo dany que faràn y que s recupile (*sic*) lo Libre de les ordinations de la Vila.

Fonch proposat per dits jurats quines persones se nomenaràn per a recupilar lo Libre de les ordinations de la present Vila.

E fonch provehit, clos e determinat per tot lo dit Concell (*sic*) e feta comissió als doctors micer Miquel Molner y micer Batiste Gascó per a que vejen y miren les ordinations y ha en lo Libre de les ordinations y, regonegudes aquélles, leven les que no son menester y recupilen aquélles.»

Sin duda ninguna los precedentes acuerdos por lo que toca a la nueva recopilación quedaron incumplidos, ya que aún en el siglo XVIII se pusieron algunas notas marginales en la antigua la cual siguió manejándose hasta la ruina de la legislación valenciana y quizá algún tiempo después.

DESCRIPCIÓN DEL MANUSCRITO.—Está en pergamino. Consta de 6 hojas sin foliar ocupadas por la *Taula* o índice de las ordenanzas y 92 foliadas, pues aunque la foliación llega al número lxxxxiiij faltan los folios lxxxviiiij y lxxxx y faltaban ya, según se ha dicho, en el siglo XVII; además, sin que se pueda precisar cuándo, se perdieron otros folios que seguían al lxxxxiiij, según es de ver por el mencionado *Reportori* y por una nota marginal puesta a la ordenanza CLXXXI que hace referencia al folio 205. La parte primitiva del texto ocupa desde el folio j a las 10 primeras líneas del lxxxvj r.º; su número de líneas es normalmente 22 y 176 × 135 milímetros las dimensiones de la caja de escritura; las hojas del códice miden hoy 264 × 206 mm. A estos folios se agregaron, sin duda desde el primer momento, hojas en blanco para adiciones.

La letra es gótica en la parte primitiva y en la ordenanza CLXII (fol. lxxxvj r.º - lxxxviiiij v.º). Los restantes folios conservados, ya del siglo XVI, presentan muestras más o menos puras de redonda, itálica, cortesana y bastarda española; en esta última parte las confirmaciones de los bailes son autógrafas. Huelga advertir que las rúbricas de la tabla correspondientes a ordenanzas adicionadas son contemporáneas de ellas; la referente a la primera, que es la CLXII, es ya del siglo XVI.

La tinta es roja en el título e indicaciones de folios hasta el

lxxxiiij de la tabla, en las rúbricas e iniciales de texto de los capítulos, excepto el primero, hasta el CLXII inclusive, en los calderones tanto de aquella como de éstos y en la numeración de los folios j - lxxvj y lxxxj - lxxxvj: el resto de la parte primitiva y todo en las adiciones va en tinta ordinaria con la particularidad de que la numeración de los folios lxxvij-lxxx parece posterior a la de los que la llevan en rojo y va en el ángulo superior externo de los folios y no en la parte media de la margen superior, colocación que se siguió también en los folios lxxxj, lxxxiiij y lxxxiiij; el número del folio lxxxiiij comienza casi en el borde interno de la caja de escritura. La inicial del texto en la primera ordenanza ocupa un espacio aproximadamente doble que las iniciales de las demás (el correspondiente a un poco más de cuatro líneas de la caja de escritura): es una P capital violeta sobre fondo de oro exornada en su parte interna con motivos geométricos y vegetales en violeta muy rebajado hasta dar en gris, rojo y verde.

Llevan reclamos ocho folios: en negro los xvj, xxiiij, xxxij, xl, lvj, lxxij y lxxx; en rojo el xlviij. En el siglo XVI se numeraron con cifras arábigas puestas a los títulos todas las ordenanzas, y sin duda poco después en el XVII se repasaron con tinta negra y torpemente algunas de las palabras o letras que aparecían, según indican los acuerdos de 1 de junio de 1628, borradas o borrosas ya.

La foliación de la parte primitiva, aunque es contemporánea del texto, se llevó a cabo después de encuadernado el libro como lo indica el hecho de que los dos pliegos señalados con las cifras xliij, xliiiij, xlv y xlvi van alterados en la colocación; de haberse colocado de una manera correcta llevarían respectivamente las cifras xliiiij, xliij, xlvj y xlv. Ya en el siglo XVI procuraron salvar el error con signos de remisión y notas que se transcriben en las de la edición presente en la que, como es natural, se sigue el orden del texto y aparece, por consiguiente alterado el de las indicaciones de foliación. Aún hubo otro error en ésta que se enmendó muy entrado el siglo XVI en el que se puso una nota marginal a la ordenanza CLIII que aún se refiere a la foliación equivocada: se dió el número xlvi al folio xlv y el número xlv al folio xlvi y hubo que añadir en tinta negra una j a las cifras de éste y raspar la que indebidamente se había añadido en la del otro.

Lleva el texto acotaciones y notas marginales de los siglos XVI, XVII y XVIII. A una ordenación parcial de este último siglo corresponde la signatura «Número 14» en el ángulo superior izquierdo del recto de la primera hoja; en la parte media de la margen superior de la misma aparece en letra española del siglo XIX, probablemente del cronista Balbás, la signatura «3-5».

La conservación del texto es relativamente buena. La parte primitiva se escribió, por lo visto, con caña que ahondó en el pergamino, por lo cual, aun en los casos en que la tinta se ha borrado, no es muy difícil la lectura. Más han padecido los capítulos adicionados del CLXIII en adelante y las notas marginales, pues unas y otras se escribieron ya con pluma; pero aun así pueden leerse con excepción de algunas palabras.

La encuadernación actual, cuya chabacanería y anacronismo hirieron ya el buen gusto de D. Juan B. Carbó¹, es del siglo XIX, en piel de zapa; lomo con hierros secos y hierros en oro; ambas cubiertas con recuadro en oro y la anterior lleva en oro también y en vulgares mayúsculas de imprenta la inscripción: «Primeres Ordinacions de la villa (*sic*) de Castelló de la Plana. 1260 a 1572» y el escudo partido, usado por el Ayuntamiento de Castellón desde 1843 a 1939 rodeado por una filacteria con la leyenda: «Ayunt.º. Const.º. de Castellón de la Plana». Hay ciertos indicios de que se había reencuadernado ya el códice antes, quizá como único resultado de los acuerdos de 1628 y de que fué entonces cuando la cuchilla del encuadernador hizo desaparecer el apellido al pie de la diligencia para hacer constar que habían sido publicadas las ordenanzas de 4 de noviembre de 1553, al verso del folio lxxxij. En la actual encuadernación se dieron al libro guardas también de pergamino.

CONTENIDO, FECHA Y VALOR DE LAS ORDINACIONES.—La recopilación se dispuso con precipitación y descuido: no se dió a los capítulos orden sistemático ni tampoco se guardó el cronológico: hasta hay ordenanzas—y tal es el caso CXXVIII y CLIV—en que la anterior es derogatoria de la que ocupa lugar posterior.

Proceden en general las ordenanzas de acuerdos del Consejo

¹ B. S. C. C., III (1922), pág. 169.

cuyas atribuciones en los tiempos forales eran amplísimas. Con todo en la colección se interpolaron otros materiales, aunque por acuerdo del Consejo también y son: un fragmento del laudo arbitral de 18 de mayo de 1390 dictado para dirimir contiendas relativas a pastos entre la ciudad de Teruel y sus aldeas y la villa de Castellón (O.XCI); ¹ probablemente otro fragmento de una concordia entre Castellón y la señoría del limítrofe castillo de Montornés (O.XXXIX); la sentencia pronunciada por el rey don Martín en 28 de setiembre de 1403 acerca de los aprovechamientos comunales (*emprius*), también en materia de pastos, de la ciudad de Valencia (O.CXXXIII-CXLVIII); las modificaciones y adiciones a esta sentencia del rey Martín hechas por Alfonso el Magnánimo en 22 de marzo de 1418 (O.CXLIX); por separado—y esto prueba la negligencia de los recopiladores—un trozo de la sentencia de don Martín (O.CXII) y otro de las adiciones (O.CXIII), y el privilegio por el que Juan II en 9 de abril de 1459 hizo de aplicación general las disposiciones tomadas por el Consejo de Castellón con el fin de poner coto a las dilaciones indebidas en los procedimientos judiciales (O.CXXXII).

La agricultura y la ganadería dan asunto a una gran parte de los *stabliments*, como es natural, ya que en ellas se apoyaba de modo casi exclusivo la economía de la población. Hay otras ordenanzas, en número más corto, que se refieren a la artesanía y al comercio o contienen preceptos de un embrionario, aunque muy equitativo, derecho laboral; algunas también muy interesantes se dirigen a salvaguardar la moral pública y privada.

Al orden de los riegos atendía con funciones privativas aunque delegadas por el Consejo y según normas, como aún hoy, principalmente consuetudinarias, el *Cequier* (acequero) que tenía su libro aparte. Otro tanto ocurre con la policía urbana, con la de mercados y con la aplicación de las normas de abastos en que entendía el *Mustaçaf* con tribunal y libro aparte. En cuanto a los preceptos para la provisión de los cargos de consejero y de las magistraturas (*officis*) municipales no emanaban de los *Consells*, aunque éstos regularan su aplicación, sino de los monarcas en los

¹ Puede verse el laudo íntegro en el apéndice II.

lugares de realengo y de los señores en los demás. De aquí que todas estas materias queden excluidas de las *Ordinacions*¹.

No hay para qué ponderar el valor documental que tienen éstas para la historia de las costumbres y de la vida en general durante los siglos XIV y XV; en cambio merece señalarse el que encierran para la historia estrictamente jurídica, sobre todo en el aspecto procesal, ya que todos los datos relativos a éste son preciosos por menudos que parezcan. Las dificultades que presenta su estudio en el antiguo derecho valenciano son muy grandes, dado lo extraordinariamente mezquino de sus fuentes legales en la regulación del procedimiento cuyo desarrollo es fuerza seguir en disposiciones sueltas, en documentos hasta literarios y sobre todo en las actuaciones de los tribunales que sin duda lo fueron ordenando acogidos al Derecho romano y más aún al canónico, a la doctrina y a la costumbre.

En lo que toca a los estudios lingüísticos no puede aprovecharse el texto de las *Ordinacions* sin cierta cautela: el recopilador, el copista o ambos a la vez, unas veces respetan y otras amodernan y modifican los textos originales, como se comprueba casi siempre que éstos se pueden identificar y ello, aparte de la vacilación en las grafías, hace que el lenguaje no refleje de una manera exacta ni el uso del tiempo en que los originales se redactaron ni el momento de la recopilación. Y en cuanto a determinación de modalidades locales en los originales mismos no es para olvidado que los escribanos que llevaban a las actas los acuerdos del Consejo ni eran todos oriundos de Castellón ni siempre lograban o querían sustraerse al influjo de su poca o mucha latinidad ni de sus formularios notariales y sus conocimientos jurídicos.

Hay ordenanzas fechadas y otras cuya fecha cabe determinar con más o menos seguridad según se intenta en las respectivas notas de la edición presente. Puede ser que algunas de las que no se hallan en ninguno de estos dos casos correspondan a tiempos anteriores; cabe y hasta es probable que las haya del siglo XIII, pero

1 V. ROCA TRAVER, FRANCISCO A., *El Mustaçaf de Castellón y el Libre de la Mustaçaffia*. B. S. C. C. XXVIII (1952), p. 455-492. ROCA TRAVER, FRANCISCO A., *Ordenaciones de Castellón de la Plana en la Baja Edad Media*. Valencia, 1952. El Dr. Roca Traver prepara la edición del *Libre de la Mustaçaffia*.

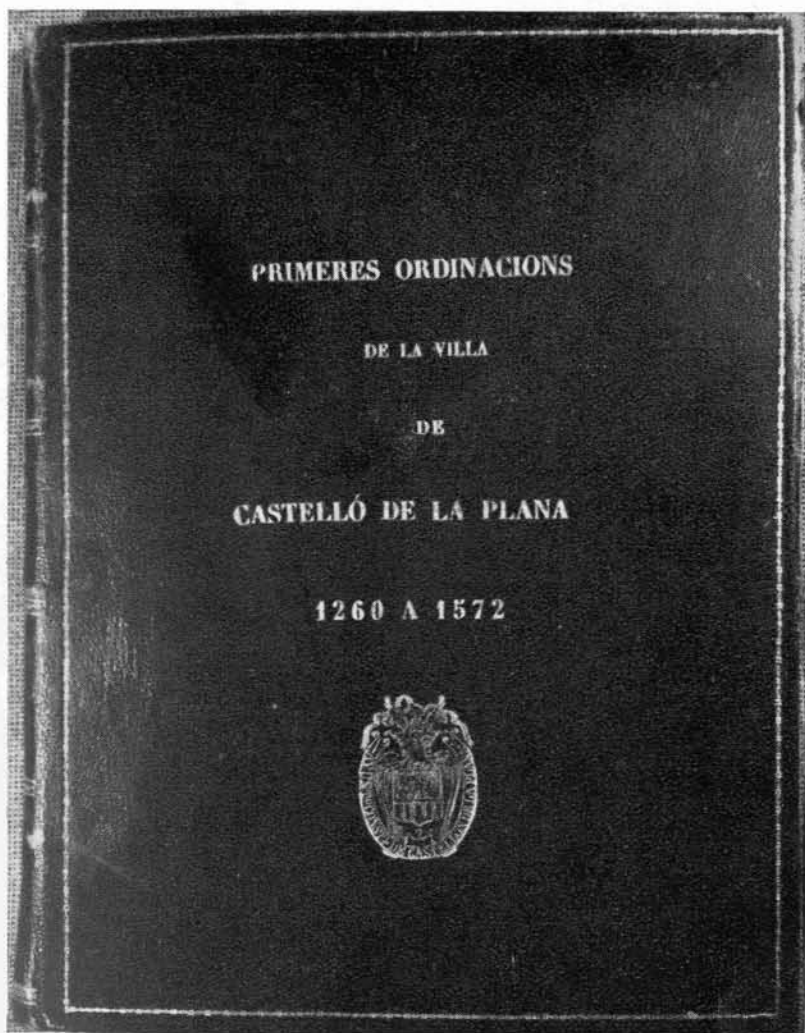
como el *Libre de consells* más antiguo que se conserva es de 1374 no hay medio de comprobarlo de manera directa, y sólo referencias incidentales de otros documentos y sobre todo un estudio interno detenido y minucioso de las mismas ordenanzas podrían dar alguna luz. De todos modos para el término *a quo* 1260 que se consigna en la encuadernación descrita y que un adicionador setecentista del mencionado *Reportori* a continuación del título del mismo consignó ya, no se alcanza más fundamento que el de aparecer casi borrada la primera *c* en la fecha de confirmación de la ordenanza III; para juzgar de la exactitud de tal lectura baste saber que el baile confirmante, Pedro de Begues, ejerció el cargo en la segunda mitad del siglo XIV.

Para la reconstrucción, muy parcial desde luego y no del todo segura, de lo que contenían los folios perdidos del códice tanto en la parte primitiva como en la posterior que contiene las ordenanzas agregadas a la recopilación hasta principios del siglo XVIII ofrece bastantes elementos un cuaderno descubierto en el Archivo Municipal de Castellón por el profesor D. José Sánchez Adell.

Forman este cuaderno 34 hojas paginadas con los números 1 a 67, 23 hojas útiles sin foliar y una hoja en blanco, todas en papel y de 300 x 215 mm. La letra es del siglo XVII, pero, según puede verse por las ordenanzas a que alcanza, de muy a fines del mismo y lleva adiciones del siglo XVIII. Contiene doce secciones cuyos títulos así como las páginas u hojas que ocupan se reseñan a continuación.

1) *Reportori* general per orde alfabetic a les Ordinacions de la Vila de Castello de la Plana (y añadido en el s. XVIII: «desde el año 1260 al de 1666») (pág. 1-18).—2) Ordinacions del Boualar de la present Vila (pág. 19-20).—3) En quins casos es permesa la Degolla aixi en lo Boualar com en altres heretats particulars (páginas 20-22).—4) Adnotacions ab les quals se Entenga la degolla que es pot fer en lo bestiar menut¹ (pág. 23-25).—5) Adnotacions ad algunes Ordinacions del reportori de aquelles supra continuat (páginas 25-29).—6) Crida que es feu per los jurats de la pt. Vila fermada per lo Balle de aquella y per los llochs acostumats publicada

1 Es un informe jurídico con la suscripción «Dr. Calbo».

Libre de Ordinacions.—Encuadernación del siglo XIX

en 4 del mes de nohembre 1631 (pág. 30-32).—7) Les infraescrites declaracions y Aduertencies son tretes de les Ordinacions de Covarruvies (*sic*) que la present Vila te En lo llibre de les Ordinacions les quals en aquells (*sic*) comencen a folio 38 y son del tenor seguent ¹ (pág. 32-37).—8) Priuileg. R. in quo datur facultas mutandi Villam et conseduntur Vicinis exemptiones prout infra (página 38).—9) Carta R¹. ab que es preué que los arrendadors del 3 Delme del vi no poden vendre a la menuda lo Ayguardent que es fa de aquel quant lo vi esta estanchat (pág. 38).—10) Que percone Sint exempte et Inpedite a muneribus et oficijs (*sic*) Vniuersitatum (pág. 39-51; en la pág. 49 solo hay 21 lín. y el resto de la pág. así como toda la 50 está en bl.).—11) Additions a les desús dites Ordinacions de la pt Vila que se han fet del any 1666 en avant per Reportori alphabetich (y añadido en el siglo XVIII: «hasta el año 1704») (pág. 52-67).—12) Varie qq In materia Juris Ciuil (*sic*) et Criminalis (las 23 hojas sin numerar).

Los apartados 7-10 y 12, aunque interesantes, no lo son para el caso presente, así que en el apéndice sólo se reproducen los apartados 1-6 y 11 ya que, aparte de los elementos que ofrecen para la reconstrucción de lo perdido o para aclarar lo conservado, los *Reportoris* dan hecho el índice de materias. En las referencias se representan esos apartados por siglas en esta forma: 1, R; 2, B; 3, D; 4, AD; 5, AO; 11, RA; para el 6 no se usa ninguna porque no da materia para referencias. También con el fin de hacer éstas más precisas en lugar de la numeración irregular e incompleta del original se da una correlativa a los artículos de cada sección que lo requieren.

Al indicar lo que ha podido alcanzarse de los folios perdidos se da a cada uno el número que les asigna el cuaderno, aunque resulta casi evidente el error de que éste da números correspondientes a la tercera centena a folios que en realidad los llevaban correspondientes a la segunda y que el 2 de las centenas en las citas de folios de los *Reportoris* debe ser un 1. No vale la pena andar conjeturando las causas del error, pero sí apuntar las razones en que

¹ Las Ordinacions de Covarrubias, dadas por este jurista en nombre del Rey, se refieren a la designación para cargos de Consejeros y oficios municipales.

se funda la afirmación de que tal error existe y son las siguientes. R. 132 da como folio 211 el que contiene el capítulo 213; pero, según AO. 7, y AO. 9, el capítulo 211 está en el folio 110 y, según R. 59, el capítulo 214 está en el folio 112, así que en este caso la equivocación es indudable. RA. 29 cita una ordenanza sin número como contenida en el folio 236 página 1 y al propio tiempo parece continuación de ésta lo que el mismo RA. 29 refiere al folio 136, página 2; otra disposición relativa al mismo asunto es referida sin dar su número por RA. 30 al folio 137 página 1 y por último, sin dar tampoco el número de la ordenanza y a propósito de la misma materia señala los folios 137 página 2 y 138: todo ello inclina a creer que ese folio 236 es 136. RA. se refiere a lo agregado a las *Ordinacions* desde 1666 a 1704 y la última de fecha conocida (CXXX) que es de 15 de junio de 1633 estaba, según AO. 26, en el folio 116 y no podía ocupar más por la brevedad de su texto que da íntegro el *Libre de consells* 176. En vista de ello y, aun habida cuenta de la posible mayor anchura de la letra de algunos escribanos del Consejo, de la progresiva palabrería con que éstos sientan las actas de las sesiones y del hecho indudable de que RA. no es completo, es inverosímil que las ordenanzas dictadas en setenta y un años (1634-1704) ocuparan 173 folios (117-289), esto es, 57 folios más que las dadas por lo menos en tres siglos (XIV a segundo tercio del XVII) y que las dictadas en treinta y cuatro años (1632-1666) ocuparían 113 folios puesto que el folio que se cita como ocupado por el primer capítulo de las adiciones es el 229 (RA. 3). Además en las referencias de los repertorios no aparece rastro de los folios 117 a 135 y 137 a 228 con la particularidad de que, excepto el caso de los folios 138 (AO. 31) y 238 (AO. 10), en las citas de folios de la segunda centena ninguna da las decenas y unidades que aparecen en las de la tercera, es decir, que si se halla citado por ejemplo, el folio 211 no aparecen referencias al 111 y, si las hay del 114 no hay ninguna del 214.

Las antecedentes consideraciones, además de presentar como probable, por no decir como cierto, el error que se indicó, permiten creer, como consecuencia, que el folio citado con el número más alto, el 289, era el 189 y que el número máximo de folios que llegó a alcanzar el texto de les *Ordinacions* no pasó mucho más

allá de 189 o a lo sumo alcanzó a 205, si es que no está equivocada también la referencia hecha en la nota marginal a la O. CLXXXI.

El autor de la mayor parte de este cuaderno, la redactada en el siglo XVII, fué sin duda un jurista, probablemente un asesor del Consejo, que no es posible identificar ya que el Dr. Calbo, que suscribe el informe contenido en AD, no parece que hubiera dado allí sólo su nombre, si fuera de su Minerva todo lo demás. La única noticia que de él tenemos, él mismo nos la da al decirnos que era autor de un libro, por lo visto no publicado, cuyo título era *Adnotationes Juris* (R. 153).

LA PRESENTE EDICIÓN.—Es la primera del código íntegro, salvo las pocas palabras que ha sido forzoso dar como ilegibles y se sustituyen por líneas de puntos. La transcripción se ajusta a las siguientes normas: 1.ª Se resuelven las abreviaturas. 2.ª Se ajusta la separación de las palabras al uso actual, salvo que las formas átonas enclíticas de los pronombres, aun las representadas por una consonante sola, no llevan ningún signo de unión con los verbos en que se apoyan. 3.ª Se respeta la ortografía del código con las siguientes excepciones: a) Se emplean las mayúsculas con arreglo al uso actual; b) Las letras dobles iniciales de palabra se transcriben como sencillas salvo cuando resultan al separar palabras indebidamente unidas por lo que puedan reflejar la pronunciación (p. ej. *a ssaber* por *assaber*); c) la *u* y la *v* consonantes se transcriben siempre por *v* y las vocales por *u*; d) la *i* y la *j* consonantes se transcriben siempre por *j* y las vocales por *i*. 4.ª Se distingue mediante el punto alto la *l* doble de la *ll* palatal. 5.ª Se apostrofan las palabras en los casos en que la actual ortografía lo permite. 6.ª Se acentúan las palabras también siempre que ha parecido conveniente para evitar errores de lectura y confusiones de sentido (en algunos casos sin exigirlo así la ortografía actual). 7.ª Se encierran entre corchetes las palabras que sobran y también las letras que están en el mismo caso cuando ha parecido oportuno para la claridad. 8.ª Las adiciones y correcciones van en nota a pie de página. 9.ª Las letras con valor numérico, minúsculas en el código, se transcriben por mayúsculas excepto las de la *Taula*. 10.ª La numeración arábica dada en el siglo XVI a las ordenanzas se transcribe por que a ella se refieren las citas de los *Reportoris*; pero, como

presenta algunas irregularidades, se han numerado correlativamente en cifras romanas todas las ordenanzas hasta la última que se ha podido reconstruir y a esta numeración se hacen todas las demás referencias. 11.ª A fin de que puedan distinguirse a primera vista, las ordenanzas reconstruídas se sangran en la impresión. 12.ª Para reducir a lo mínimo las notas a pie de página las marginales del código se incluyen en las finales. 13.ª El asterisco a continuación del título de una ordenanza indica que a ésta corresponde una nota final.

A estas normas se ajusta igualmente la transcripción de los documentos incluídos en las notas y de los que se publican en apéndice salvo en cuanto a los *Reportoris* y demás componentes del cuaderno en que aquéllos están comprendidos, pues su texto se ha respetado sin más alteraciones que la regularización en la separación de palabras y el uso de acentos y signos de puntuación.

Van en los apéndices, además del *Reportori alfabético* y los otros textos transcritos del cuaderno que lo contiene, la lista de bailes de Castellón en los siglos XIV y XV que sirve para determinar aproximadamente la fecha de varias ordenanzas; el laudo arbitral que dirimió las contiendas sobre pastos entre Castellón y Teruel, complemento de las disposiciones relativas a esta materia contenidas en el código; las ordenanzas de 1457 respecto a moralidad pública cuya extensión es desmesurada para una nota y que además tocan asuntos regulados en diversos capítulos de las *Ordinacions*, y el acuerdo de arriendo de la guardería del término en 1456 porque especifica las obligaciones de los guardas y completa las disposiciones relativas a ellos, no porque ese procedimiento fuera el ordinario para la provisión del cargo, pues en los demás casos conocidos los guardas eran designados por votación del Consejo.

El glosario comprende voces aún vivas en Castellón pero que se ha podido comprobar que no lo están en otros lugares y no hay duda en que así y todo ha de resultar incompleto. Se omite la indicación de los lugares en que se hallan las palabras glosadas cuando éstas se repiten a menudo y cuando por cualquier otra razón se ha estimado tal indicación ociosa.

En el índice de lugares se repiten palabras que se hallan en el

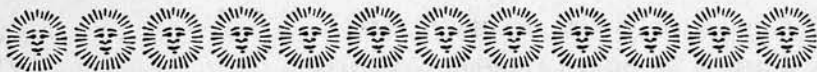
onomástico porque han pasado a designar habitualmente aquéllos hasta el punto de que algunas, extinguidos ya los linajes que las llevaban como apellidos, permanecen vivas en la toponimia local.

BIBLIOGRAFÍA.—La primera noticia de este código, con algunas inexactitudes como la de atribuirlo al siglo XIV, se debe a don Juan A. Balbás en su estudio *Costumbres de Castellón en el siglo XIV*¹ donde publicó, también con cierto descuido, diez ordenanzas que importaban a su propósito y llevan en esta edición los números XX, XXXII, XXXIII, XXXVI, XCVI, XCVII, CI, CLVI y CLVII. Después volvió a mencionarlo don Juan B. Carbó en la serie de artículos publicados con el título general *El Archivo Municipal de Castellón*² en que remite a la descripción de Balbás.

La gratitud obliga a cerrar el presente estudio recordando al Excmo. Ayuntamiento de Castellón por las facilidades que ha dado para el estudio y transcripción del código, a la Caja de Ahorros y Monte de Piedad de Castellón que, ofreciendo como premio en el Certamen Literario celebrado en la misma ciudad en 1950 costear la edición, ha hecho ésta posible y a cuantos han contribuído a ella con sus noticias y su cooperación desinteresada: a sus nombres, consignados en los lugares oportunos, hay que añadir en el primero los de don Angel Sánchez Gozalbo y don Eduardo Codina Armengot.

1 BALBÁS, JUAN A., *Casos y cosas de Castellón*. Castellón. Imp. y Lib. José Armengot, 1884 (pág. 23-36).

2 B. S. C. C. III (1922), págs. 85, 169, 266, 344. Las referencias al código con el principio de la Ordenanza I se hallan en las págs. 169-170.

[T A U L A]

[*Hoja 1.ª r.^o*] Aci comença la taula del present libre e primo

☉ Capítol de aquells qui seràn agreujats en algun loch contra furs e privilegis. A cartes	j
☉ Capítol de trare (<i>sic</i>) armes. A cartes	j
☉ Capítol que nul hom no puxe metre en l'orta sino L. cabeces de bestiar llanar. A cartes	ij
☉ Capítol de coltives. A cartes	iiij
☉ Capítol de clam no faedor sens volentat del senyor	iiij
☉ Capítol dels temps ordenats que clam puxe ésser fet. A cartes	iiij
☉ Capítol de bans galliners. A cartes	iiij
☉ Capítol dels logaters. A cartes	iiij
☉ Altre capítol de logaters. A cartes	iiij
☉ Capítol dels qui s loguen a cavar o podar	iiij
☉ Capítol de no logar hòmens	iiij
☉ Capítol que no sien donades vituales a bracés	iiij
☉ Capítol de no donar a ssopar als batedors	iiij
☉ Capítol de basses de amerar lli. A cartes	v

Ⓒ Capítol de molins de oli. A cartes	v
Ⓒ Capítol de oques a plomar. A cartes	v
Ⓒ Capítol de calciners de cuyrams ni molticos	v
Ⓒ Capítol de bestiar qui travessaràn palafangues	vj

[Hoj. 1.ª v.^o]

Ⓒ Capítol de aquélls qui lo Justícia trobarà ab fruytes o ab altres coses de nit. A cartes	vj
Ⓒ Capítol dels jugadors e prestadors	vij
Ⓒ Capítol qui acullirà jugadors en son alberch	vij
Ⓒ Capítol de inquisitió la qual lo Justícia puxe fer en joch e de prestadors. A cartes	viiij
Ⓒ Capítol del temps dels stabliments	viiij
Ⓒ Capítol de bardices o cloïces de paret o de propietats o de sarments o de foch a metre	viiij
Ⓒ Capítol que negú no gos pendre palla de paller	ix. ^o
Ⓒ Capítol que negú no gos tirar a portes de orts closes o de alqueries. A cartes	viiij. ^o
Ⓒ Capítol de inquisitió dels bans	viiij. ^o
Ⓒ Capítol de accusatió de vedalés	viiij. ^o
Ⓒ Capítol de bèsties que mengen en paller	viiij. ^o
Ⓒ Capítol de departiment de les penes dels stabliments	x
Ⓒ Capítol de clam fet maliciosament	x
Ⓒ Capítol dels balls après del seny del ladre sonat	x
Ⓒ Capítol de juglars e altres qui toquaràn de nit	x
Ⓒ Capítol de les rambles e rius que no n sie pagat ban si donchs tala no faràn o seràn atrobats a la cam- pana del lladre. A cartes	xj

[Hoj. 2.ª r.^o]

Ⓒ Capítol que negú no gos fer plantés de arbre en l'en- front dels rius o rambles. A cartes	xj
--	----

Ⓒ Capítol de portar lum après lo seny sonat	xj
Ⓒ Capítol dels qui tindran bestiar a miges	xj
Ⓒ Capítol de bèsties grosses de hòmens strangers	xj
Ⓒ Capítol de pins a tallar per a vendre	xij
Ⓒ Capítol de aquélls qui jahen de nit en lo (<i>sic</i>) plans o entuxans. A cartes	xij
Ⓒ Capítol de guarda menor e de sospita e presumptió	xij
Ⓒ Capítols de aquélls qui cavan (<i>sic</i>) terra en sò d'altri	xij
Ⓒ Capítol de bestiars qui son donats a miges	xij
Ⓒ Capítol de lenyes de fornilles	xij
Ⓒ Capítol que l ban no puexe (<i>sic</i>) més muntar que val la heretat. A cartes	xiiij
Ⓒ Capítol que ¹ que a sellars no sie fet dan	xiiij
Ⓒ Capítol de amargar bèsties	xiiij
Ⓒ Capítol dels qui tallaran res [res] en sò d'altri	xv
Ⓒ Capítol de aquélls qui levaràn fem de çò d'altri e qui (<i>sic</i>) fems ne paller en lo pla no s puxe fer	xv
Ⓒ Capítol del temps que porchs no gosen entrar en la orta. A cartes	xv
Ⓒ Capítol dels lochs hon bestiar no gos star	xv

[Hoj. 2.ª v.^o]

Ⓒ Capítol de ban de bèsties majors e que sien tengu- des de portar boç les bèsties boçals e serreres e que no entren en terres molles ni caliuoses	xvj
Ⓒ Capítol de les vinyes no podades ni constehides	xvij
Ⓒ Capítol de recodida de bèsties o bestiars	xvij
Ⓒ Capítol de les terres qui seràn donades a lauró	xvij
Ⓒ Capítol de tala de arbres	xviiij
Ⓒ Capítol de aquélls qui entraràn en ort clos	xviiij

¹ Esta palabra tachada con tinta roja.

Ⓢ Capítol qui passarà per sò d'altri ni carrera farà	xviii
Ⓢ Capítol dels qui entraràn en vinyes contra voluntat de senyor	xviii
Ⓢ Capítol de fer herba	xix. ^o
Ⓢ Capítol de segar blat o herba	xix. ^o
Ⓢ Capítol de sospita de lenya	xix. ^o
Ⓢ Capítol que qualsevol ramat de bestiar age portar squelles	xix. ^o
Ⓢ Capítol de ban de ortalissa	xx
Ⓢ Capítol de tallar rams per vi a vendre ne per altre ús	xx
Ⓢ Capítol de traure armes per defensió	xx
Ⓢ Capítol de qüestions de carreres o de céquies o de fites o de scorredors o de emprius o servituts de possessions	xxj

[Hoj. 3.ª r.^o]

Ⓢ Capítol de bens immobles que agen [h]a vendre peytés e mobles	xxij
Ⓢ Capítol dels peyters	xxij
Ⓢ Capítol de bestiar que no gosen metre en los valls o ravals ni entre aquélls	xxiiij
Ⓢ Capítol de aljubs, fonts e basses	xxiiij
Ⓢ Capítol de tenir condretes les carreres que son après de la céquia major e dels bestiar que passaràn per aquélls	xxiiij
Ⓢ Capítol de misatges o servents o serventes	xxiiiij
Ⓢ Capítol de bovalar	xxiiiij
Ⓢ Capítol de les penes del bovalar	xxvj
Ⓢ Capítol que bésties de arada puxen entrar en lo boveral	xxvij

☉ Capítol de la fira e dels bestiar qui vendrà en aquélla	xxviiij
☉ Capítol de degolla	xxviiij
☉ Capítol de arroços	xxix. ^o
☉ Capítol de poder jugar	xxx
☉ Capítol de ferros de armes	xxx
☉ Capítol dels ponts	xxx
☉ Capítol que armes no sien empenyorades per peyters ni per deute algú	xxxj
☉ Capítol de les abelles	xxxj

[Hoj. 3.ª v.^o]

☉ Capítol de tallar ullastres	xxxj
☉ Capítol de dan donat per bestiar en heretats e de arbres de fresch tallats o menjats	xxxij
☉ Capítol de bestiar si entraràn en boveral que sien obligats a tallar en les carniceries de la dita Vila e no ls gosen vendre	xxxij
☉ Capítol dels porchs de ramat	xxxiiij
☉ Capítol dels traginers de molí o altres qui ixen als camins als qui venen als molins per molre	xxxiiij
☉ Capítol de la orta	xxxv
☉ Capítol e declaratió de bans dels hòmens de Terol	xxxvij
☉ Capítol de aquélls qui no voldrà exir de çò d'altri, e de aquélls qui no volen dar penyora al guardià	xxxvij
☉ Capítol dels femetés (<i>sic</i>) que no gosen pendre dels plans palla ni fems	xxxvij
☉ Capítol de aquélls qui s muden lo nom	xxxviiij
☉ Capítol de aquélls qui cacen coloms	xxxviiij
☉ Capítol del stabliment de les dones que tenen amichs	xxxviiij

Ⓢ Capítol de aquells qui juren alguns membres de Deu e de la Verge Maria	xl
---	----

[Hoj. 4.ª r.^o]

Ⓢ Capítol del statut dels guardians	xl
Ⓢ Capítol del stabliment dels moltons	xlj
Ⓢ Capítol de porchs	xljij
Ⓢ Capítol de les ovelles	xljij
Ⓢ Capítol del joch de la pilota	xljij
Ⓢ Capítol dels abeuradors	xljij
Ⓢ Capítol que negú no gos cullir ullerols, ullades, muscatells, saragocins en sò d'altri	xljiiij
Ⓢ Capítol de stabliment que null hom no gos metre bestiar cabriu en l'orta ni en altre loch hon fa- cen mal o dan	xlvj
Ⓢ Capítol que negú no gos trencar cavalló mitger sots pena de lx sous	xlvj
Ⓢ Capítol que negú no gos arrencar ni sguallar vin- yes ni arbres sots certa pena	xlviij
Ⓢ Capítol de no metre porchs en eres	xlviij
Ⓢ Capítol altre de porchs	xlviij
Ⓢ Capítol de oques, ànedes o gallines	xlviij. ^o
Ⓢ Capítol que algú no gos metre béstie (<i>sic</i>) cerreres en negún temps de l'any en vinyes, mallols, figue- rals, olivars ni garroferals	xlviij. ^o
Ⓢ Capítol del procehiment contra los taladors	l

[Hoj. 4.ª v.^o]

☉ Capítol de enadiment	l
☉ Capítol de aquells qui juraràn algún mebre (<i>sic</i>) de Deu per fur del rey en Martí	l
☉ Capítol de metigar lo ban lla hon aja poch dan	lj
☉ Capítol dels barbés	lij
☉ Capítol de vaques	lij
☉ Capítol de bovalar	liiij
☉ Capítol de no fer companyia un carnicer ab altri	liiij
☉ Capítol que no puxe montar més lo ban al bestiar del carnicer que serà preada la smena	liiij
☉ Capítol de no metre bestiar en vinyes	lv
☉ Capítol de guareys	lv
☉ Capítol de borregos e moltóns	lvj
☉ Capítol de revocament de stabliments	lvj
☉ Capítol com totes les vinyes axí de sequà com de la orta son bovaral	lvj
☉ Capítol que dins [h]un mes sie executat lo clam	lvj
☉ Capítol de porchs	lvij
☉ Capítol de fruytes	lvij
☉ Capítol de bestia cerrera	lviiij
☉ Capítol de abelles	lviiij
☉ Capítol de porchs	lviiij

[Hoj. 5.ª r.^o]

☉ Privilegi del rey don Johan	lviiiij. ^o
☉ Sentència e capítols dels emprius de la ciutat de Valencia	lxij
☉ Comens e ordenatió dels capítols de la dita sen- tència	lxij

☉ Capítol primer	lxij
☉ Capítol que una persona sie eleta per certificar se e informar continuament del convehinatge dels novells vehins	lxiiij
☉ Capítol per quina forma los jurats daràn les cartes de franquesa	lxiiiij
☉ Capítol de no fer frau o salvateria	lxv
☉ Capítol que los jurats puxen repenyorar	lxvj
☉ Capítol que les letres sien trameses per saig o per missage jurat	lxviiij
☉ Capítol del sagrament quels jurats han a ffer	lxviiij
☉ Capítol de aquélls qui entraràn en laurats o panificats	lxviiij
☉ Capítol de procehiment contra taladors	lxviiij
☉ Capítol que ls bestians no sien mesos en cert temps de lany en vinyes ne olivars	lxx
☉ Capítol que dins x. dies o v. dies no sie feta executió	lxx
☉ Capítol con (<i>sic</i>) los dits jurats han a rebre sagrament dels advocats e altres	lxxj

[Hoj. 5.ª v.^o]

☉ Capítol dels bovalars	lxxj
☉ Capítol en quina forma deuen ésser guardats los bovalars	lxxj
☉ Capítol si los Jurats no observen los presens capítols en quina forma hi deu ésser provehit	lxxij
☉ Executoria correctionum et adeptionum (<i>sic</i>) ac nonnullarum aliquanre (<i>sic</i>) additionum factarum super sententia adempriarum Valentie sigillo pendentis	lxxiiij

Ⓒ Capítol de posar clam de sospita	lxxvj
Ⓒ Capítol de les basses de amerar llí	lxxvj
Ⓒ Stabliment ab lo qual son moderats los bans dels bestiars e nodriments	lxxvij
Ⓒ Capítol de no entrar bestiar en guareyts	lxxviii
Ⓒ Capítol que negú no gos collir amenles, nous, pré- cechs ni mançanes de sò d'altri ni altres fruytes	lxxviii. ^o
Ⓒ Capítol de abelles	lxxx
Ⓒ Ordenatió de la cayamel feta per lo honorable Con- sell de la vila de Castelló	lxxxj
Ⓒ Altre capítol de cayamel	lxxxj
Ⓒ Capítol de metre foch e de dan donat	lxxxj
Ⓒ Capítol de aquells qui tallaràn arbres d'altri	lxxxij

[Hoj. 6.ª r.^o]

Ⓒ Capítols dels bans dels moltons qui entren en lo bovalar axi dels carnicers com altres	lxxxiiij
Ⓒ Capítol de ban de porchs qui seràn tenguts ultra cert nombre	lxxxiiiij
Capítol del mollonar de la devesa de la her- mita de senta Magdalena	lxxxvj
Capítols de no fer parades en les céquies Ma- jor y de Coscollosa	lxxxviiiij
Capítol dels bous de <i>carniceria</i> ¹	lxxxx
Capítol de no tancar porchs en la Vila	eodem folio
Capítol que s guarde la ordenatió de la degolla	eodem folio
Capítol que no s tallen pins	eodem folio
Capítol que no vagen porchs per la Vila	eodem folio
Capítol que no prengen (<i>sic</i>) porchs a miges de forasters	eodem folio

¹ Esta última palabra borrada casi por completo.

Capítol dels jornals dels que lloguen	eodem folio
Capítol de les abelles	91.º
Capítol les guardes del bestiar sien majors de edat	eodem folio
Capítol de la partició del terme	(en blanco)
Capítol dels malfactors	91.º y 92
Capítol dels ferrers	93
Capítol dels que fan cendres	93
Capítol de la canyamel	94
Capítol de spigolar les garrofes	94
Capítol del salari dels hòmens que van a tuchar mals	94
Capítol de la degolla dels porchs y altres bestiar a cartes lxxxviii. Capítol 163	

Ací comencen les ordina-
tello. Et primo Capítol de
aats en algun loch contra fur-

Primo (habilitat)
ga o alguns ve-
tello segon agre-
terint locs de sen-
te castello e als habitans en
ter en lentes a pagar cõtra la
dita vila e habitans en aqu
de les pastures dels bestiaris. e
nes colles vitanyens a furar e
dita vila. Que a quell o a qu
cõtra furar e privilegis en les di
dels pastures d'any a d'altre a

Libre de Ordinacions.—Letra capital que inicia el texto

[Fol. I r.^o]. *Ací comencen les Ordinacions de la vila de Castelló. Et primo. I. Capítol de aquells qui seran agreujats en algun loch contra furs e privilegis. Cap. I **

Primo stabiliren e ordenaren que si algú o alguns vehíns de la vila de Castelló seràn agreujats per algú o alguns tenint loch de senyoria fora la dita vila de Castelló, e dels abitans en aquélla, sò es a ssaber en leudes a pagar contra lo privilegi atorgat a la dita vila e abitans en aquélla, o contra lo privilegi de les pastures dels bestiars, o contra qualsevols altres coses pertanyens a furs e privilegis atorgats a la dita Vila, que aquell o aquells qui seràn agreujats contra furs e privilegis en los dits cassos (*sic*) sien tenguts e degen protestar davant aquells qui ls agreujaràn del dit trencament de furs e privilegis per scrit si haver ho porà (*sic*), o de paraula en manera qui clarament puxe ésser mostrat e provat. E encara, com les dites coses proposarà davant Consell, assegur covinentment en poder dels jurats de la dita vila de Castelló que les coses per ell fermades son veritat e provarà clarament ésser veres,

e, si no u farà, que ell sie tengut pagar totes les messions que la dita Vila tindrà; [Fol. I v.º] en altra manera los jurats e Consell no sien tenguts de aquell feyt assegurar. E si los dits jurats pendrà la defensió, no servada la forma desús dita, paguen los dits jurats del seu propri totes les messions, dans e interessos sostenguts per la dita universitat e singulars de aquélla. ¶ E, si per ventura per affermament de aquélls perseguiràn e la cosa serà en contrari provat, aquéll o aquélls qui les dites coses affermarà sie tengut pagar e satisfacer a la Vila damunt dita tots dans e messions per la ¹ rahó sostenguts.

II. Capítol de traure armes. 2 *

Item stabiliren e ordenaren per be, profit e utilitat de la cosa pública que no sia home strany ni privat de qualsevol ley, condició o stament que gos traure algun linage de armes invasòries contra algú sots pena al promovedor de L sous applicadors als cófrens del senyor rey la mitat e l'altra mitat al comú. E que la dita pena sia comesa tan solament per lo promovedor de les armes invasòries. E que lo dit justícia qui ara es o per temps serà puxe rebre informatió e fer inquisitió per son offici sens part alguna e haver la pena de aquéll qui serà atrobat promovedor, e si per la dita informatió no porà ésser sert quí havie tretes les dites armes primerament, en tal cas cascú pach [Fol. II r.º] XXV sous segons que desús; e si pagar no ls porà que stigue L dies en la presó; sal, emperò, a cascú ses defensions.

¹ Aquí se omitió sin duda por el copista la palabra *dita*.

III. *Capítol que nul hom no puxa metre en l'orta
sino L cabeçes de bestiar lanar. 3*

Item stabiliren e ordenaren que cascún vehí de la dita Vila puxe metre per péxer e pasturar dins lo regatiu de la dita Vila L cabeçes de bestiar lanar, es a ssaber ovelles, e no pus, e aquélles puxen péxer e pasturar les heretats del dit regatiu sol a sol; sens dan emperò que les dites L cabeçes no facen algú. E si per ventura les dites L cabeçes de bestiar lanar seràn atrobades en alguna heretat que dan facen, que paguen per cascuna cabeça dos diners de dia e la guarda tres sous. E si bestiar cabriu, exceptat una que puxe anar en cascún ramat, serà atrobat dins lo dit regadiu, pach per pena per cascuna cabeça VI diners de dia e la guarda V sous. E si los dits bestiar seràn atrobats, sò es lanar e cabriu, dins los límits de la dita orta pach les dites penes en doble, pagadores lo terc al senyor rey e lo terc a la dita Vila e lo terc a l'accusador. E si més de L cabeçes seràn atrobades dins los dits límits de la dita orta que les dites L cabeçes e aquélles que de més hi seràn atro- [Fol. II v.º] bades ab les dites L cabeçes paguen per pena per cascuna cabeça de bestiar lanar IIII diners de dia, VIII diners de nit, e la guarda V sous de dia e X de nit; e bestiar cabriu XII diners de dia e II sous de nit per cascuna cabeça, e la guarda X sous de dia e XX de nit. E si los dits bestiar seràn atrobats en blats, vinyes, terres molles ni caliuses o en saffrans que paguen les dites penes en doble, partidores segons que desús, e la tala del dan donat al senyor de les propietats a coneguda de dos prohòmens. ¶ Però si bestiar cabriu serà atrobat axí en camins com en heretats pach lo dit ban, si donchs no anave camí general caminant cap avant, e que cascún vehí puxe ésser acusador. Declaram e limitam l'orta aytant com de dret se regue ni es acostumat de reguar

en temps passat. Emperò en cars que sie qüestió sobre les limitacions de la dita orta que assò sie a coneguda dels justícia e jurats qui son o per temps seràn. Emperò fon declarat per los justícia e jurats que del camí de la alqueria den Pere de Begues appellada den Simó avant e del camí de Sol davall la dita alqueria envers les margals que no sie entés en les limitacions de la dita orta. Lo qual stabliment fon fer- [Fol. III r.º] mat per lo honorable en Pere de Begues batle de la dita Vila diluns a VIII dies de juny any de la Nativitat de Nostre Senyor M.CCC.LX.

IV. *Capítol de coltives. 4 **

Item que cascún vehí de la dita Vila puxe fer coltiva covinent en ses heretats, axí en regatiu com en secà de aquélles que seràn stades laurades o panificades dins dos anys. ¶ E si per ventura serà qüestió o dupte de la coltiva si serà covinent o no, sobre lo clam, si feyt serà de aquélla contra algú, sien hi tramesos dos prohòmens per la Cort, e, si per aquélls serà conegut la coltiva ésser covinent, que lo bestiar pach tres diners de dia per cabeça, e de nit III diners, e la guarda III sous de dia e V de nit. No res menys qui culpa haurà pagarà als dos bons hòmens, sò es a cascú per son treball XII diners. ¶ Declaram emperò que si algú haurà moltes terres en diverses partides que no puxe fer de dos coltives avant o una en un loch de les terres que haurà, enaxí que sien terça part e no més avant de les terres que no seràn sembrades o plantades en vinya. Ferma den Pere de Begues batle.

V. *De clam no faedor sens volentat del senyor. 5*

Item stabiliren e ordenaren que algú dels damunt dits bans o dejús scrits, sò es, [Fol. III v.º] de aquéll qui l senyor de la

possessió entrevé, no sie pagat, ni com es posat que vedaler atrobe, sens voluntat e consentiment del senyor de la propietat, lo qual vedaler no se n puxe clamar o haver dret algú sens voluntat del senyor de la propietat.

VI. *Dels temps ordenats que clam puxe esser fet.* 6 *

Item stabiliren que clams de bans sien feyts depuys que lo senyor de la propietat o sabrà dins XV dies; d'aquí avant no sien oyts. Açò aximatex declaram que si lo vedaler o la muller, fills o misatger del senyor de la propietat o sabrà, que los senyors, passats los dits XV dies, no s puxen clamar posat que no u sabés dels desús dits.

VII. *Capítol de bans galliners.* 7

Item stabiliren e ordenaren que si gallines faràn mal o dan en blats o en altres fruyts o splets pagaràn la tala a coneguda de dos bons hòmens los quals hi seràn tramesos per la (*sic*) justícia, los quals en aquest cas hajen XII diners cascú los quals pach lo senyor de les gallines si culpa gens haurà; en altra manera pach aquélls lo clamater. E que les hajen levades après dos dies que l clam fet serà sots pena de III sous pagadors e partidors segons que desús.

[Foi. III r.º] VIII. *Capítol dels logaders.* 8 *

Item stabiliren e ordenaren que, si agún (*sic*) home o fembra depuys que seràn logats per sí o ab bésties sues ab qualsevol pressona (*sic*) a qualsevol obra o faena e no y [h]irà ad açò que serà logat o s logarà ab algú e (*sic*) irà a faena sua pròpia, pagarà en doble aytant quant serà logat. E axima-

texs ¹, aquell qui l'haurà logat lo recusarà o no l volrà que sie ab ell ad açò que s serà logat, que li sie tengut de pagar lo loguer que promés li haurà sens tota messió, pagant ultra lo loguer totes messions fetes en demanar lo dit loguer, si donchs no y havia juxta (*sic*) ² causa com en culpa de l'home logat lo lexà. E si aquell qui l logarà, puys aja hagut son jornal e pagar no l volrà que l justícia de continent li faça pagar lo dit loguer e messions sens altra subastatió (*sic*) de dies la qual pena sie adquisida ad aquell qui l loguarà.

IX. *Altre capítol de logaders. 9 **

Item que tot hom qui s loguarà a cavar o altra faena, que sie exit de la Vila de continent que hoyrà sonar la esquella de missa major e ans que toque lo seny. E si triguaràn o tardarán de exir de la Vila après del dit só que paguen xij diners los quals sien del [*Fol. IIII v.º*] senyor de la obra la mitat e l'altra mitat del senyor rey. E de continent exits fora la Vila que vagen spatxadament al loch o heretat hon hauràn anar obrar sots la dita pena.

X. *Capítol dels qui s loguen a cavar o podar. 10*

Item que algú qui s logarà a cavar o a podar no gos amenar bestia o nodriment ab sí sots pena de III sous per cascuna vegada, partidors lo terc al senyor rey e lo terc a la obra del mur e lo terc a l'accusador. E que cascú puxe ésser acusador e semblantment los guardians ab voluntad e sens voluntad del senyor de la heretat.

1 Falta la palabra *si*.

2 Por *justa*.

XI. *Capítol de no loguar homens.* 11

Item que algú no gos logar hòmens [h]a fer faena sino lo senyor de les propietats en pena de V sous, e que cascú puxe ésser accusador. Emperò que si lo senyor serà present que cascú puxe logar en nom de aquell.

XII. *Capítol que no sien donades vituales a bracés.* 12

Item que algú no gos donar als cavadors o altres bracés que facen faena fora la Vila virtualles algunes sots pena de V sous partidors ut supra, e que cascú puxe ésser accusador.

XIII. *Capítol de no donar a ssopar als batedors.* 13

Item que negú sia tant osat que gos donar en casa a ssopar als batedors [*Fol. v r.*] de qualsevol blats ab bèsties o sens bèsties sots pena de XX sous, e sots la dita pena algú dels logaders o tornajournals a batre no l gos rebre, e que en lo dit stabliment per los uns ne per los altres no puxe ésser fet frau; e que cascú puxe ésser accusador e semblant (*sic*) los guardians. Partidors ut supra.

XIV. *De basses de amerar lí.* 14

Item stabiliren e ordenaren que null hom no gos fer bassa o basses ne metre en céquia o en palafangues, palla o brossa o fems per tenir llí o cànem o [o] spart a obs de sí o d'altri, sò es de la fila de Almalaffa que passe atinent de la alboreda den Gostans entrò a la fila de Tacida (*sic*), del camí de la Cafra qui puge a la céquia de Coscollosa envers la vila de Castelló e del caminàs vell amunt sots pena de X sous. Emperò cascún

dins la sua heretat on que sie, axí dins les limitacions com après, puxe fer bassa per [h]a fer fems o brossa o scorredor de sa terra, ab que l'aygua no n vaja o sie continuament. E qui contrafarà sie encorregut en pena de V sous partidors segons desús es dit. E que cascú puxe ésser accusador.

XV. *Capítol de molins de oli.* 15 *

Item stabiliren e ordenaren per profit e utilitat de la cosa pública e per conservatió, Deu migensat, [Fol. V v. v.] de sanitat per les grans infections e pudors que ixen de les basses dels molins de l'oli los quals los senyors de aquélls lexen a escurar o denegar après que l'oli han fet, que tot senyor de molí de oli cascún any per tot lo mes de març haje haver escurades aquélles ab acabament per manera que infectió alguna no n puxe ixir, sots pena de LX sous partidors en aquesta manera: lo terc a l'accusador e lo terc al mustaçaf qui [h]ara es o per temps serà e lo terc al senyor rey. E que lo dit mustaçaf face escurar aquélles a cost e messió dels senyors dels dits molins sots la dita pena dins sis dies après lo clam [h]a ell fet, la qual pena puxe ésser exhigida per lo justícia dels bens del mustaçaf, declarans que lo dit mustaçaf ab part o sens part se n puxe entrametre per son offici axí en levar la dita pena com en fer escurar les dites basses.

XVI. *Capítol de oques a plomar.* 16

Item stabiliren e ordenaren que algú no sie tant gosat que gos plomar oques sens voluntat del senyor de qui seràn sots pena de XII diners, e si pagar no ls porà que sie mes en la presó.

XVII. *Capítol de calciners de cuyrams ni molticos.* 17

Item stabiliren e ordenaren que algú no sie tant [Fol. VI r.º] gosat que dins la vila de Castelló gos fer o tenir calciners ne adobaries de cuyram ne moltiç ne basses de oli ne de tintes ne de caldera de tintoreria sot (*sic*) pena de XX sous, e no res menys que lo justícia [h]a messió pròpia dels contrafaens puxe les dites basses reblir. Emperò en assò no sien enteses aquells qui tixen drap de lli o d'estopa en la dita Vila ne altres stages de draps poch's axí com fa lo tinturer qui es ara de present, exceptat aquells qui per necessitat han mesos los tins (*sic*) dins la Vila o metràn.

XVIII. *Capítol de bestiar qui travessaran palafangues.* 18

Item stabiliren e ordenaren que si lo bestiar dels carnicés de les carniceries entraràn en algú loch e travessaràn per palafangues e aquelles palafangues seràn scurades dins l'any que paguen lo dan donat tant solament, e que n puxe ésser feta inquisitió. La qual franquesa atorgaren als carnicés e ad aquells qui asseguren les carns per matar en les carniceries de la Vila e no a altres persones per aytant de temps com bastaràn la dita Vila de carns e les carniceries de la Vila segons la ordenació feta e faedora per los bons hòmens. ¶ Encara stabiliren que si bésties grosses o menudes de altres persones travessaràn [Fol. VI v.º] les palafangues sobredites paguen de ban per cabeça dos diners e satisfacen lo dan donat. E assò dels carnicés desús dits sien enteses del bestiar que serà a desfer, e sie entés de Pasqua tro a Carnestoltes, e de l'altre bestiar pach lo dit dan. ¹ Entenem emperò les dites penes per palafangues que

1 Debe decir *ban*.

descorren o és en tanqua de terra treyta que splets hi haje o lleve; emperò si fahien tanqua maliciosa per tanquar l'erm que sie a coneguda de dos bons hòmens.

XIX. *Capitol de aquells qui lo justícia trobara ab fruytes o ab altres coses de nit. 19*

Item stabiliren e ordenaren que si lo justícia atrobà de nit o de dia algún home strayn o privat que porte fruytes, ortalices, erba, blats o altres coses sospitoses que l dit justícia, si a ell serà vista la persona qui les dites coses aportarà sospitosa, lo dit justícia puxe fer pendre aquell o metre en la presó tro aquell do o demostre ¹ en poder del justícia cert loch d'on aja preses e haudes aquelles coses ab que serà atrobat. ¶ E no res meyns, si a la cort serà ben vist, per sò que los malefícis no romanguen impunits, puxe fer crida pública que, si algú haurà meyns de son camp o de son ort o de sa alqueria les dites coses que ab algú seràn atrobades, vingue e comparegue [Fol. VII r.º] davant la cort certificant en la dita crida que ell ha trobat hun home de nit o de dia ab les dites coses e sospitós; les quals coses que aquell home o fembra tendrà e ab que serà atrobat sien manifestades e declarades en la dita crida. E si algún clamant comparà (*sic*) davant la cort sobre aquelles coses que haurà meyns e aquell qui serà atrobat no porà o volrà donar just autor o clar o loch d'on age haudes les dites coses ab que serà atrobat que aquell aytal sie haut per confés de les dites coses e puxe ésser punit per lo dit justícia segons la forma dels dits stabliments en levar les dites penes. ¶ Exceptat emper (*sic*) que, si lo feyt era criminal, que la cort enante contra aquell segons forma de fur e no en altra manera.

¹ La palabra «demostre» con las letras «mo» repasadas en época posterior y al repararlas se puso «n» por «m».

XX. *Capítol dels jugadors e prestadors. 20 **

Item stabiliren e ordenaren que algú no gos jugar a joch de gresca, de pota, de violeta (alias buffa), tranfa ne altre negún joch de daus desús (*sic*)¹ naquests² o raldeta, naips, de barralet, de cruetes ne a clocha dins la Vila o terme de aquélla. ¶ Exceptat a dau de sis, a l'emperador, a totes taules, a parella de tres daus e de laquet. E qui contrafarà pagarà per pena per cascuna vegada [*Fol. VII v.º*] V sous de die (*sic*) e de nit XX sous. E si algú sobre joch a jugador prestarà dinés o altres coses, que lo dit prestador o prestadors perden lo préstech e paguen XX sous de pena per cascuna vegada pagadors e partidors lo terç al senyor rey e lo terç al comú e lo terç a l'accusador. E que cascu puxe ésser accusador e que del terç de l'accusador no n puxe ésser feta gràcia.

XXI. *Capítol qui aculira (sic) jugadors en son alberch. 21 **

Item stabiliren e ordenaren que, si algú acullirà alguns en son alberch o consentrà de jugar als dits jochs vedats, cascún de aquells pagaràn la dita pena segons lo dit stabliment primer de joch. E si haurà prestat dinés sobre penyores de fills, familiars o vestidures de dones, encara que les dones hi consenten o de missatges o de qualsevol altres persones o sobre armadures o robes pròpies de home o de dona axí en temps de fira com en altre temps e sobre les dites coses col·lusió (*sic*) farà alguna lo dit prestador, perdrà lo preu que y haurà prestat e no res meyns haurà [h]a retre les penyores e vestidures sens tal preu que no haurà ne cobrarà. E açò mateix sia entés

1 Las palabras «gresca de pota de violeta alias buffa», la sílaba «tran» de «tranfa» y las palabras «negún joch de daus desús» repasadas en época posterior.

2 ¿«n'aquests»?

de aquell qui llevarà taulell [Fol. VIII r.º] e allum, sobre les quals coses lo justícia puxe fer inquisició; ni sia tengut pagar alguna cosa que li confessarà deure per joch. E si aquell contra qui s farà la inquisició no volrà respondre sie ahut per confés. Emperò l'alberch on jugaràn sie a coneguda del justícia, sò es si serà bon home o no ne quines persones juguen, e la dita pena puxe levar o lexar segons que a ell serà ben vist faedor.

XXII. *De inquisició la qual lo justícia puxe fer en joch e de prestadors. 22*

Item stabiliren e ordenaren que si l'accusador haurà jugat sie franch de tota pena e no sie descubert ne dexalat per lo justícia. E la cort puxe fer inquisició de joch o dels prestants al joch si acusador no y haurà, o, si y haurà acusador dels prestadors o jugadors, que aquell no sie dexalat e haja son terç sens alcuna gràcia que lo justícia no n puxe fer del dit terç. La qual inquisició de joch o de prestadors puxe fer contra aquells qui hauràn jugat, o de aquells rebe sagrament e de altres persones segons que a ell serà ben vist. La qual inquisició haze a fer dins V dies après que hauràn jugat o prestat e no après. E axí l'accusador (*sic*) del joch com prestador haze loch dins V¹ [Fol. VIII v.º] e no d'aquí avant. E que lo justícia dins V dies age a levar totes les penes que algú age comeses de o en per prestar vulle que n sàpie e sie cert axí per inquisició com per testimonis o en presència del justícia. En altra manera passats los dits V dies no puxe haver ne exhigir pena de joch de algú axí strany com privat.

¹ Súplase dies.

XXIII. *Capítol del temps dels stabliments. 23*

Item stabiliren e ordenaren que los damunt dits stabliments e dejús scrits e qualsevol de aquells deure (*sic*) durar per aytant temps com plaurà al Consell e serà ben vist que sien útils e profitosos a la universitat enadín e tollén en aquells tantes hores com lo dit Consell volrà o li plaurà, e que duren tro que per dit Consell sien mudats o revocats.

XXIV. *Capítol de bardices o cloïces de paret o de propietats o de sarments o de foch a metre. 24 **

Item stabiliren e ordenaren que algú no gos llevar alguna bardixa de paret o cloïça de alguna heretat ne sarment de sarmentés, que sien dits (*sic*) les heretats o fora, si donchs aquell no era tot o la major part en camí públich, sots pena de X sous e satisfer lo dan donat al senyor de la propietat pagadors axí de dia com [*Fol. IX r.º*] de nit e departidors segons los altres stabliments, sobre les quals coses puxe lo justícia fer inquisició. ¶ Encara stablexen que algú no gos metre foch en aquelles ne en altre loch on mal o dan facen, e si o faràn que pach les penes en doble e lo dan en doble.

XXV. *Que negú gos pendre palla de paller. 25 **

Item stabiliren e ordenaren que algú no gos levar ni pendre palla de algún paller de dia ni de nit, e qui contrafarà pach per pena X sous de dia e XX sous de nit, smenada primer la palla al senyor del paller com lo de la terra.

XXVI. *De tirar a portes de orts closes o de alqueries.* 26

Item stabiliren e ordenaren que null hom strany ni privat sie tant gosat que gos tirar a portes de orts closos o trenquar aquelles ab pedres o ab altres coses, e assò aximateix en cases de vinyes, alqueries, corrals e de camps. E qui contrafarà pach per pena XII diners, e si trençaràn les dites portes pague (*sic*) X sous de pena, smenada primerament la tala.

XXVII. *De inquisitió dels bans.* 27

Item stabiliren e ordenaren que dels bans puxe ésser feta inquisitió per lo justícia a instàntia [*Fol. IX v.º*] de algú qui s clamarà de alguna tala o malfeyta que li serà stada feta en ses possessions e no serà cert qui u haurà fet, mas haurà sospita contra alguns contra los quals puxe ésser feta la dita inquisitió dins XV dies après que aquelles companyes de aquells o sabràn.

XXVIII. *De accusatió de vedalers.* ¹ 28 *

Item stabiliren e ordenaren que si algú vedaler serà accusat que haje fet frau o engàn en son offici que lo justícia puxe fer inquisitió contra ell, e si serà atrobat que haje comés algú frau sie punit en pecúnia ad arbitre e bona conexença del dit justícia, jurats e prohòmens. ¶ E no res meyns sie foragitat de l'offici ab trompeta per tots temps; e açò sie fet somariament e sens scriptura. E que negún guardià no gos pendre dò ni servey gran ni poch de algú que tingue bèsties ni bestiars. En altra manera que sie o puxe ésser procehit contra aquell segons e per la forma en lo present stabliment ordenada.

¹ Sobre esta palabra, en letra s. XVIII «guardia».

XXIX. *De bésties que mengem en paller.* 29

Item stabiliren e ordenaren que si agunes (*sic*) bésties, axí bous com altres, seràn atrobades que mengem en paller de algú que paguen per cascuna cabeça VI diners de dia e XII diners de nit, e la guarda si les hi guardarà [*Fol. X r.º*] tres sous de die (*sic*) e V sous de nit, e smenen la tala; e si seràn atrobats sens guarda paguen les penes en doble.

XXX. *De departiment de les penes dels stabliments.* 30 •

Item stabiliren e ordenaren que totes les penes e bans damunt dites e dejús scrites sien departides en aquesta manera, sò es que llà hon haurà senyor de alguna possessió a instàntia del qual serà feyt lo clam o altri a qui serà feta injúria, axí com de vedament de penyora o de negar lo nom del senyor del bestiar, en tal cas o semblant si vedaler no y entrevendrà haje lo senyor rey lo terç, e l'altre terç sie del senyor de la propietat e l'altre terç sie de la obra del mur; e si vadaler (*sic*) hi haurà lo senyor rey haje la terça part e lo senyor de la propietat la terça part e lo restant sie del vedaler o acusador. Les altres calónies e bans on no entrevé senyor de la propietat mas vedaler o acusador llavors lo senyor rey haje lo terç e l'altre terç romanint de l'accusador e l'altre terç del comú. E si en lo present stabliment o en los altres algú dupte apparrà puxe ésser declarat per los jurats e prohòmens de la dita Vila.

XXXI. *De clam fet maliciosament.* 31

Item stabiliren e ordenaren que, si algú se cla- [*Fol. X v.º*] marà de altri de alguna injúria que li haurà feta en sa posses-

sió o en altra manera ¹ aquell de qui s serà clamat odiosament o maliciosament se clamarà de l'altre, que l ban axí maliciosament fet no sie rebut ne haje valor ne fermetat, e assò sie a bona coneguda dels jurats e prohòmens si serà al'leguat que l dit clam sie maliciós o odiós.

XXXII. *Dels balls après lo seny del lladre sonat.* 32

Item stabiliren e ordenaren que algú no sie tant gosat que gos ballar en la carrera après que l seny del lladre haurà sonat sots pena de XII diners, e los juglars que hi sonaràn pagaràn la dita pena semblantment. Emperò que lo loch hon ballaràn sie a coneguda del justícia e dels jurats havent sguart a les persones que y ballaràn e allí seràn.

XXXIII. *Dels juglars e altres qui tocaran de nit.* 33 *

Item stabiliren e ordenaren que si juglars, macips o altres iràn de nit tocant sturments o cantant la matinada per la Vila, e aquells se aturaràn a porta alguna tocant o cantant que cascún de aquells pach ll sous ultra les penes aposades ad aquells qui van de nit desordenadament e sens lum.

[Fol. XI r. °] XXXIV. *De les rambles e rius que ban no n sie pagat si donchs tala no faran o seran atrobats a la campana.* (sic) 34

• Item stabiliren e ordenaren que les rambles e los rius sechs o qualsevol e los camins públichs per los quals es acostumat de passar sien franchs a ús públich e que no sie tengut de

¹ Súplase la conjunción e.

pagar ban algú passant per aquells aytant com es lo terme o pertinences de aquell, si donchs tala no faràn en blats o en vinyes que sien fora los dits térmens, si donch (*sic*) no serà atrobat après lo seny sonat e ans de la squella de l'alba, sò es, aytant com l'orta té.

XXXV. *Que negú no gos fer plantes de arbres en l'enfront o riba dels rius o rambles.* 35

Item stabiliren e ordenaren que algú no gos fer algunes plantes de arbres en l'enfront o riba dels rius o rambles aytant com son les ribes de aquells, e si algú en temps passat algunes plantes haurà fetes o restreyiment en lo ús dels termes dels dits rius o rambles que dins X dies haje tallades aquelles. En altra manera que seràn tallades a messió de aquells e la fusta o lenys serà del comú de la dita vila.

XXXVI. *De portar lum après lo seny sonat.* 36 *

[Fol. XI v.º] Item stabiliren e ordenaren que negú puys lo seny haurà sonat no vage per la vila sens lum, e si irà sens la dita lum per la dita vila pach XX sous. ☉ Fon reduida la dita pena a V sous per privilegi o provisió real del senyor rey en Pere primer datum Valentie anno Domini M.º CC. LXXXIII.º

XXXVII. *Capítol dels qui tindran bestiar stranger a miges.* 37

Item stabiliren e ordenaren que si algún vehí tendrà bestiar a miges o en altra manera de hom stranger, que no mete aquell dins la orta de la dita vila e regadiu de aquella, segons que es declarat, ni encara dins lo terme de la dita vila si s vol sie llanar; e si contrafarà pagarà per cascuna cabeça la pena posada en los stabliments e la guarda semblantment, e que

puxe ésser punit a coneguda del justícia e dels jurats del crim per aquell comés.

XXXVIII. *De bésties grosses de homens strangés.* 38

Item stabiliren e ordenaren que si bous de persones strangeres o altres bésties grosses de hòmens strayns de qualsevol loch seràn trobades dins lo terme de Castelló en loch on mal o dan facen o en los lochs vedats segons los stabliments damunt dits e de- [Fol. XII r.º] jús scrits pagarà per cascuna béstia grossa VIII diners de die (*sic*) e XVI de nit, e la guarda V sous de die (*sic*) e X de nit. E, si seràn atrobades en les vinyes del primer die (*sic*) de febrer tro que sien veremades, pagaràn la dita pena en doble, e semblantment la guarda, e la tala a coneguda de dos prohòmens.

XXXIX. *De pins a tallar per a vendre.* 39 *

Item stabilire (*sic*) e ordenaren que null hom strayn o privat no sie tant gosat que gos tallar ne fer tallar pi algú ni algú arbre a la calç ni acimar lo el terme de Montornés per a revendre ne [h]a obs de altre strayn ni de la vila de Castelló sots pena de LX sous pagadors lo terç a la senyoria e lo terç al mustassaf e lo terç a l'accusador. Emperò que cascún vehí e habitador de la dita vila puxe tallar o fer tallar dels dits pins e altres arbres per son propi ús e per altri en la dita vila o en son terme. ¶ E sots la dita pena que negún fuster no gos tallar dels dits pins per a revendre sino [h]a hòmens de la dita vila e per a llurs propis usos com [h]a vehins sots la dita pena pagadora segons que dessús. Les quals penes puxen ésser levades per lo dit justícia e fer gràcia de aquelles segons que de les altres penes [Fol. XII v.º] damunt dites es dit.

XL. *De aquells qui jaben de nit en los plans o entuxants. (sic) 40*

Item stabiliren e ordenaren que algún home strany ni privat no gos jaure de nit en los plans o antuxans de la dita vila ni en les eres, sino tant sols aquells qui hi hajen a jaure per guardar los blats o llegums o altres coses que y tindrà en los dits plans o antuxans o eres sots pena de XII diners pagadors e partidors per los contrafaens en la forma en los stabliments dessús scrits contenguda; però assò sie a coneguda del justícia e jurats.

XLI. *De guarda menor e de sospita e presumptió. 41 **

Item stabiliren e ordenaren que com per guarda menor de edat prova no puxe ésser rebuda, per la dita rahó lo clamant perde son dret; que si aparràn algunes presumptió (sic) del ban, ab sagrament de crehença de clamater que sie llevat lo ban e sie a coneguda del justícia e jurats e [h]aquell determenar (sic) segons les presumptions que y seràn atrobades. E en lo dit cas e en tot cas que guarda menor haje a pagar ban que pach les pe- [Fol. XIII r.º] nes en doble, la qual guarda sie dita entrò XIII anys. E que presumptió haje loch en tota tala de persones e bésties e bestiars encara que la guarda sie major. ¶ Declaram que la guarda major sobre la presumptió sie a coneguda del justícia e jurats, e si lo justícia e jurats conexe-ràn que ab purgatió de sagrament la guarda major se puxe scusar que'l dit sagrament sie rebut e que presumptió no haje loch.

• XLII. *De aquells qui cavarán terra en ço d'altri. 42 **

Item stabiliren e ordenaren que si algú o alguns per terra

a traura (*sic*) o per altra manera cavaràn en la possessió o heretat d'altri, que si lo senyor de la possessió se clamarà, que l contrafaent pagarà per pena per cascuna vegada V sous pagadors e partidors segons les altres penes. ¶ E no res meyns que l clot o bassa que y sie feta sie reblida a messió del contrafaent.

XLIII. *Dels bestiar que son donats a miges.* 43

Item stabiliren e ordenaren que si algú tindrà bestiar a miges de alguna persona o pendrà a guarda e los dits bestiar seràn atrobats en heretats de les quals ban se dege pagar, e lo dit senyor de la heretat se n clamarà e aquél (*sic*) qui haurà donat lo bestiar [*Fol. XIII v.º*] a miges o pres a guarda se scusarà de no pagar lo dit ban per sa part al'legant que l clam es feyt de aquél de qui es lo bestiar a miges e no del senyor del bestiar ¶ vol lo Consell que l dit bestiar sie obligat als dits bans e a les tales qui s faràn, de qui s vol que sien los dits bestiar e que l dit stabliment haje loch en totes altres bésties e porchs.

XLIV. *De lenya de fornilles.* 44

Item stabiliren e ordenaren que null home ne nulla dona no sie tant osat que gos pendre ni levar de la lenya de les fornilles o d'altres persones la qual serà aportada en los plans o en altres lochs a obs dels forns o altres necessàries e ¹ contrafarà pach per pena per cascuna vegada V sous de die e X de nit pagadors e partidors segons que desús. E, si bestiar faràn dan en la dita lenya, la guarda dels dits bestiar pach XII diners

¹ Súplase *qui*.

per cascuna vegada que contrafarà pagadors segons que damunt es dit. ¶ E no res menys que ultra les dites penes sie satisfet lo dan e la stimatió de la dita lenya al senyor de aquella. E, si per ventura vedalés o acusadors entrevendràn en los dits clams faedors sobre les dites coses, que les dites penes sien [Fol. XIII r.º] partides per tres terces, sò es a ssaber, lo terç al senyor rey e lo terç al senyor de la lenya e l'altre terç a l'accusador o vedaler. E sobre les dites coses lo justícia puxe fer inquisitió sens instàntia de part per son offici e levar les dites penes dels contrafaens en la manera dessús dita.

XLV. *Que l ban no puxe més muntar que val la heretat. 45*

Item stabiliren e ordenaren que si clam serà feyt per algú de entrada de possessió en algún camp o vinya o en quasevol (*sic*) altra heretat per bésties de qualsevol natura sien e per qualsevol raó que lo ban que per aquella rahó se convendrà a pagar e smena de tala, que lo dit ban e smena de tala no puxe més sobrepujar que la possessió val. E, si serà contrast (*sic*), o al'legat per aquéll qui deu pagar lo dan e tala que la heretat no val tant com lo ban pujerà (*sic*) si era llevat, que en aquest cas lo justícia trameta dos prohòmens a veure e stimar la heretat o possessió, e lo justícia no puxe llevar més de ban e de tala que aquella heretat per aquells hòmens serà preada, hauda la informatió de aquells.

XLVI. *De sellars que dan no y sie fet. 46 **

Item stabiliren e ordenaren que null home strany ni privat no gos metre o fer metre algún [Fol. XIV v.º] linatge de bestians grosos ne menuts ne porchs dins algún loch o camp hon

sien sellars de blats alguns, en tro que ¹ la dita terra los dits sellars sien levats, contra la voluntat de aquell de qui serà la dita terra. E qui contrafarà pagarà per pena per cascuna cabeça dels dits bestiaris menuts de dia II diners e de nit III diners, esmenada primerament la tala; e la guarda de qualsevol dels dits bestiaris de dia II sous e de nit III sous. **C** Ferma den Pere de Begues batle.

XLVII. *De amargar besties.* 47 *

Item stabiliren e ordenaren que algú o alguns no sien tant gosats que gosen amargar besties grosses en alguna céquia o céquies, qui es fila o files, qui seràn atinent de blats o de vinyes, si donchs no son besties de arada. E si besties de arada algú o alguns volen amargar en los dits lochs que ho puxen fer, axí emperò que les dites besties porten ² sogà e que aquell o aquells que les amargaràn tinguen aquella bestia o besties per la dita sogà per sò que no puxen donar dan en vinya o en blats. E qui contrafarà pagarà per cascuna bestia, sò es, de die (*sic*) VI diners e de nit XII, e la persona qui les amargarà ultra la forma XII diners de dia e II sous [*Fol. XV r.º*] de nit. E, si les dites besties amargarat (*sic*) faràn dan en blats o en vinyes, que paguen lo dit ban, axí les dites besties com aquell qui les guarda, e ultra lo dit ban la tala que faràn a coneguda de dos prohòmens los quals pach lo malfaytor.

XLVIII. *Dels qui tallaran res en ço d'altri.* 48 *

Item stabiliren e ordenaren que algú o alguns no gosen tallar vímens ni vergues de magraners o altres coses semblants

1 Falta la palabra *de*.

2 Esta palabra interlineada.

ad aquestes, ne sarments de vinyes per plantar ne altres coses sens consentiment dels senyors de aquélles, e qui contrafarà pach per pena per cascuna vegada III sous de dia e VI sous de nit e que satisfassen lo dan donat al senyor o senyor (*sic*) de la propietat o propietats, e la dita pena sie partida ut supra. ☉ E si algú talarà alguna de les dites coses en ort clos o tallarà de algú arbre ram o altres coses axí com forques de ventar o semblants ad aquestes coses que paguen V sous de dia e X de nit, e lo dan donat a coneguda de dos prohòmens, les quals penes sien partides segons que dessús e ab tot lo dan donat. E, si vedaler hi entrevindrà, les dites penes sien departides per terços (*sic*): la primera al senyor de les pro- [Fol. XV v.º] pietats e la segona al senyor rey e la terça al vedaler o vedalers, e, si algú o alguns les penes imposades en los stabliment (*sic*) pagar no poràn, que sien posats en la cadena de la dita vila, per cascún sou un dia.

XLIX. *De aquells qui levaran fems de aço d'altri. E que fems ne paller en lo pla no s puxe (sic) fer.* 49 *

Item stabiliren e ordenaren que algú o alguns no gosen pendre fems ni exerri de basses ni de propietat d'altri sens consentiment del senyor de aquélles; e qui contrafarà pach per pena per cascuna vegada V sous de dia e X de nit partidors segons en los capítols demunt dits. ☉ E no res meyns que l dit fems (*sic*) e dan donat sie satisfet als senyors de les propietats. E que l justícia puxe fer inquisició a instàntia del clamater per son offici sobre les dites coses. ☉ E sots les dites penes algú no gos tenir fems o paller en los plans o entuxans de la dita vila ne aquí cavar terra o fer clot algú sens (*sic*) la dita pena. E que lo present stabliment haje loch de aquells qui cavaràn dintre lo vall o raval.

L. *Del temps que porchs no gosen entrar en la orta.* 50 *

Item stabiliren e ordenaren que algú o alguns [Fol. XVI r.º] no gosen tenir porchs en l'orta de la dita vila del camí jusà de la Donatió amunt, e si ho faràn que sien cayguts cascuna vegada que atrobats hi seràn en calònia o ban de IIII diners per cascuna cabeça de dia e de nit VIII diners e la guarda de dia III sous e de nit V sous; e si sens guarda seràn atrobats que paguen les dites penes en doble, partidores segons que dessus e si se n clame lo senyor de la propietat; si no, cascú qui n trobarà que n (*sic*) puxe acusar e que lo dit acusador haje lo terç del dit ban. Però anant e venint per lo camí no faent mal ne dan que no sien en pena o calònia alguna. Lo qual establiment lo dit Consell vol que dur cascún ayn, (*sic*) sò es del primer dia de abril tro a la festa de Omni Santor (*sic*). Enadixen aximatexs que cascú puxe metre los porchs en sò del seu tant solament, e, si seràn atrobats en altre loch sens volentat del senyor de la heretat, que paguen de pena II sous de dia e IIII sous de nit, e que cascú puxe ésser acusador; e aximatexs lo guardià.

LI. *Dels lochs on bestiar no gos star.* 51

Item stabiliren e ordenaren que algú linatge [Fol. XVI v.º] de bésties grosses ni porchs no gosen passar per lo camí jusà de la céquia apel'lada la Céquia Nova, e qui contrafarà pach lo senyor de les dites bésties e porchs VI diners per cabeça e la guarda XII diners pagadors e partidors segons que demunt; e si les dites bésties seràn atrobades sens guarda paguen les dites penes en doble.

LII. *De ban de bèsties majors, e que sien tengudes de portar boç les bèsties boçals e cerreres e que no entren en terres molles ni caliuoses. 52 **

Item stabiliren e ordenaren que bèsties grosses ne pollins o pollines no gosen entrar en loch on mal o dan facen axí en regadiu com en sequà, e si ho faràn pagaràn per pena per cascuna cabeça IIII diners de dia e VIII de nit, e la guarda III sous de dia e V de nit. E si les dites bèsties seràn atrobades en blats, vinyes, terres molles e caliuoses o en safrans, que paguen les dites penes en doble, stimada primerament e ans la tala e lo dan donat a coneguda de dos prohòmens, partidors, sò es, lo terç a la senyoria, e lo terç al senyor de la propietat e l'altre terç a la obra del mur. ¶ E semblantment, [Fol. XVII r.º] si les dites bèsties seràn atrobades en les dites vinyes del primer die (*sic*) de febrer tro que sien veremades, que paguen les dites penes en doble, smenada primerament la tala e lo dan donat al senyor de les propietats on mal o dan faràn, a coneguda de dos prohòmens. ¶ Enadiren que les bèsties cerreres hajen anar ab lo boç de mig ayn avant sots pena de tres sous per bèstia partidors ut supra.

LIII. *De les vinyes no podades ni constehides. 53 **

Item stabiliren e ordenaren que si bestiar serà atrobat en vinyes que hage tres anys que no sien podades ne constehides que no sien tenguts los senyors dels bestiars de pagar ban, sino tant solament la smena.

LIV. *De recodida de bèsties o bestiars. 54*

Item stabiliren e ordenaren que bestiars que seràn atro-

bats en partida camí o en partida de heretats faent dan segons los stabliments dejús scrits e lo pastor o guardià serà present o serà tant prop que pugués acórrer, que no puxe al'legar recodida ans pach lo dit bestiar que serà atrobat mal faent les dites penes e calónies, partidores segons que damunt, de aquelles cabeces que en les dites propietats entraràn [Fol. XVII v.º] e segon (*sic*) la valor e stimatió de aquelles heretats, e que tant solament sie dita recodida quant lo bestiar va camí general caminant. E que recodida haje loch tro en V cabeçes; si lo bestiar serà L cabeçes de allí avant. E si seràn més de V cabeçes haje loch lo ban, axí com en los altres stabliments es contengut, mal faent. E si seràn mes de L cabeçes tot lo bestiar, recodida no haje loch. E de més bestiar recodida haje loch en dos o en tres e no en pus.

LV. *De les terres que seran donades a lauró.* 55 *

Item stabiliren e ordenaren que tot hom que haje dret en algunes heretats e tala serà feta per alguns ab bestiar o en altra manera en la dita terra, aquell que y haje dret que s puxe clamar per aquella part que haurà en los splets o per aquella part que y haurà dret e si tots los altres que y hagen dret dins lo temps ordenat de clamar confermaràn lo ban feyt per aquell clam. E que aquell clam no valgue per tots aquells qui dret hi hauràn. E si lo llaurador tendrà algunes terres a miges o certa part de fruyts, que aquell llaurador no s puxe clamar sens licència del senyor de la propietat sino tant [Fol. XVIII r.º] solament de la tala.

LVI. *De tala de arbres.* 56 *

Item stabiliren e ordenaren que tot hom que talarà ab bes-

tiar gros o menut figueres, oliveres, garroferals o altres arbres fruytals pagarà per pena per cascún plançó que sie de dos ayns enjús XII diners, e, si haurà de dos ayns ensús, II sous. Emperò declaram que si algú haurà feta o farà plantes (*sic*) de figueres o altres arbres e la terra ni los arbres no sera constehida de un gran temps, çò es de tres anys e serà qüestió si deurà pagar ban o no, que sie a coneguda de dos prohòmens. E encara que los arbres o altres plantes seràn [h]a ésser satisfets al senyor de aquells, qui (*sic*) la satisfació de aquelles sie del senyor dels arbres e plantes; mas emperò lo ban sie departit segons que dessús es dit e dejús.

LVII. *De aquells qui entraran en ort clos.* 57 *

Item establiren e ordenaren que si algú entrarà en ort clos pagarà per pena X sous de die (*sic*) e XX sous de nit, e si pagar no ls porà estarà per cascún sou un die (*sic*) en la cadena. E no res meyns los fruyts e les coses que ab sí se n portaràn paguen e sitisfaçent (*sic*) al senyor [Fol. XVIII v.º] de l'ort a coneguda del justícia e dels jurats, si donchs no eren coses que criminalment fecen (*sic*) a punir.

LVIII. *Qui passara per so d'altri ni carrera fara.* 58 *

Item stabiliren e ordenaren que si algú entrarà en camps o en ortos o en vinyes axí de sequà com de regadiu que tapiats no sien o en aquelles dan algú o carrera faràn (*sic*) o passetge (*sic*), paguen per pena III sous de die (*sic*) e V sous de nit, si dons (*sic*) algún dan hi faràn e contra volentat del senyor de la propietat no passaràn.

LIX. *Dels qui entraran en vinyes contra voluntat
de senyor. 59 **

Item stabiliren e ordenaren que si algún hom strayn o privat entrarà en vinyes dementre que verema hi haurà en aquelles e n traurà res o mal o dan hi farà pague per pena de dia V sous e de nit X sous. E si algú entrarà en vinya on haja verema e lo senyor de la vinya hi serà present e li dirà «no y entres» e que isque, e aquél (*sic*) qui contrafarà ultra la dita pena pach X sous; e aximatexs si ja manament li n haurà feyt. E si lo senyor de la vinya lo veurà entrar e no li dirà que n'isque no sie tengut a pagar ban car es vist consentir. ☉ E si per ventura algú entrarà en la dita [*Fol. XIX r.º*] vinya no veremada e no n traurà res ne y farà mal, en aquest cas com fos gosat entrar contra voluntat, sò es que li haurà vedat que no y entre, pach de die (*sic*) III sous e de nit la pena demunt dita en doble.

LX. *De fer erba. 60 **

Item stabiliren e ordenaren que si algú farà herba en blats ab mà que pach per pena XII diners, e si la y segarà V sous de dia e X sous de nit; assò emperò declarat que si panís orb, dacça serà que sie haud per herba e no per blat, e en lo dit cas, segant o faent dacça o panís orb, pach XII diners pagadors e partidors segons que demunt es dit, emperò smenada la erba ans e primerament al senyor de la heretat, e ultra la pena dels XII diners que paguen per pena III sous aquells qui la dita herba ab mà faràn.

☉ Ferma den Pere de Begues batle.

LXI. *De segar blat o herba.* 61 *

Item stabiliren e ordenaren que si algú segarà blat tendre en erba, ferratge, alfalç, panís, dacça o altre qualsevol blat gros o menut en erba pach per pena de die (*sic*) X sous e de nit XX.

LXII. *De sospita de lenya.* 62 *

[*Fol. XIX v.º*] Item si alguna persona aportarà lenya d'orta o de sequà e serà sospitós e no donarà loch ni raó d'on la porta pagarà III sous de dia e de nit X sous per pena. E cascú puxe ésser acusador e que l justícia ab part o sens part hi puxe fer inquisitió e donar lo dret a l'accusador.

LXIII. *Que qualsevol ramat de bestiar hage a portar squelles.* 63 *

Item [com]per stalviar tales e dans en blats, vinyes e en possessions en les quals haurà fruyts e splets e plantes stablí e ordenà lo honorable Consell de la dita vila per squivar les dites tales e dans, que tot ramat de bestiar de cabriu o de llanar que sien de cent cabesses ensús, que en lo dit ramat hage un sclopó (*sic*) e tres squelles covinents ab llurs batalls tocans e no tancades; enaxí que si lo dit bestiar serà atrobat en qualsevol loch del terme sens les dites squelles ubertes e sonants que pach per pena de dia X sous e de nit XX sous, pagadors lo terç al senyor rey e lo terç a la vila e lo terç a l'accusador, e del terç de l'accusador lo justícia no n puxe fer alguna gràcia. ¶ E no res meyns que, ultra les dites penes lo dit bestiar pach lo ban si serà atrobat [*Fol. XX r.º*] en loch hon mal o dan facen segons forma dels altres stabliments ja ordenats per lo

Consell sobre les tales o dans de les heretats. E aximateix de C cabeces tro en L cabeces que porten tres squelles covinents sots la dita pena; e de L avall porten dos squelles; e per sotil ramat que sie que port de nit o de dia una squella sots la dita pena, segons mes o meyns, partidora segons que dessús. **¶** Assò enadit que l bestiar dels carnicers que no iràn en gran nombre de ramat per los forests que solament porten squella e no sclapó.

LXIV. *De ban de ortalissa. 64*

Item stabiliren e ordenaren que algú no sie tan usat (*sic*) de entrar de dia o de nit en algún ort o camp que haje ortalissa, vulles per pendre ¹, vulles per obs de casa de cascú; e qui res ne traurà o dan o mal hi farà en la dita ortalissa que pach per pena X sous de dia e XX sous de nit satisfent ans e primerament al senyor de la propietat lo dan que li serà donat o fet. E, si les dites penes pagar no porà, que stigue per cascún sou un dia en la cadena; la qual pena sie departida segons que dessús. E que [*Fol. XX v.º*] lo justícia ab instàntia de part o sens instàntia se n puxe entrametre e haver la pena segons que damunt es notificat.

LXV. *De tallar rams per vi a vendre o per altre ús. 65*

Item stabiliren e ordenaren que algú no sie tant gosat que gos tallar ram o rams de toronger (*sic*), olivers (*sic*) o de algún altre arbre que face fruyt per senyal de vi a vendre o per qualsevol ús, o altres coses, axí com son enramades, sots pena de III sous de dia e V de nit, smenat (*sic*) ans e primerament la smena al senyor dels arbres d'on seràn stats tallats los dits rams, e la pena partidora segons que damunt.

¹ Errata indudable por *vendre*.

LXVI. *De traure armes per defensió.* 66 *

Item stabiliren e ordenaren que no ¹ sie negún home strayn o privat de qualsevol ley, stament o condició sie gosat en cas que barralla (*sic*) o roydo hagués dins los murs e (*sic*) fora los murs, çò que Deus no vulle, traure armes o portar aquelles, si dons (*sic*) no u feye per departir. Que pach la pena pagadora e partidora segons que en lo capítol de traure armes es contengut. E sobre lo dit cas lo ² [Fol. XXI r.º] semblantment lo dit justícia puxe fer inquisitió sens part alguna.

LXVII. *De qüestions de carreres o de céquies o de fites o scorredors o amprius o servituts de possessions.* 67

Item stabiliren e ordenaren que si qüestió o qüestions son o seràn exides axí de fets passats com de temps esdevenidor per rahó o causa de servitut de carreres, céquies, scorredors o fites o emprius o servitut de possessions o heretats, lo justícia en continent que davant ell de la dita rahó serà qüestió, de nua paraula sens scrit, assigne dos prohòmens no sospitosos a les dites qüestions los quals de continent vagen [h]a veure la dita qüestió o contrast e sobre aquella reeben informatió de aquelles proves que meresquen a la una part e a l'altre (*sic*); e debuda (*sic*) la dita informatió donen sentència ab consell de jurats e de prohòmens, de la qual sentència nengú se puxe apel·lar. E que la dita qüestió sie per los dits dos pròmens (*sic*) diffinida e determenada dins X dies si donchs just empeditment no apparrà a coneguda del justícia e jurats; e, si dins los X dies la dita qüestió acabadament diffinida no hauràn, sien encorreguts [Fol. XXI v.º] cascú en pena de XX sous: la mitat

1 Esta palabra interlineada de distinta letra.

2 Esta palabra tachada.

al senyor rey e la mitat al comú. ¶ E si algú dels demanadors per scriptura o per altra manera maliciosament dilataràn la dita qüestió e sobre aquella a la present ordinatió e sentència star no volrà, sien encorreguts en pena de cent morabatins d'or pagadors e departidors segons que dessús, sò es, lo terç al senyor rey e lo terç al comú de la vila e lo terç a l'accusador. E que lo justícia sens acusador puxe llevar e exhibir les dites penes. E la dita ordinatió los dits jurats e prohòmens fan per be e profit e utilitat de la cosa pública e per stalviar scàndells e perills que en temps passat son stats e seguits e s porien en-seguir de assí avant.

LXVIII. *De bens immobles que hagen a vendre peytès e mobles. 68 **

Item stabiliren e ordenaren que tota venda que age a ésser feta de bens sehens, fruyts, splets, diners, drets e accions qual-sevol, axí de vehins de la vila com de altres strayns, los quals per les peytes imposades o altres qualsevol executions, ¹ puxen los dessús dits bens, fruyts, splets, lloguers, diners, deutes e accions qualsevol ésser venuts e venudes, [Fol. XXII r.º] aquells bens axí de persones stranyes com de privades hagen a còrrer e subastar públicament per corredor públich al tot meyns X dies. ¶ E si aquéll de qui seràn los bens e s pertanyeràn serà[n] dins la vila o aquí casa tendrà, lo corredor sie tengut de fer fatiga dins X dies de la dita venda e n cas que pagar no volrà que aquells puxen ésser delliurats al més donant, e valgue la dita venda axí com si legitimament la cort ho havie corregut; e que aquella vage e sie venuda ab tot son càrrech de peytes e exactions de la vila. Però lo comprador en cas que

1 Aquí omitió el copista indudablemente algunas palabras.

lo senyor li volrà pagar lo preu dins XXX dies après que comprat ho haurà pagant li hun diner per sou, que lo dit comprador sie tengut de restituir e tornar la cosa comprada axí de bens sehens com de bens mobles. E que los dits XXX dies hagen loch en tota executió de peytes, calónies, bans; però lo dit stabliment no haje loch ex executió que los jurats hagen a ffer contra peytés o plegadors de peytes o talles, salvo en los XXX dies de quitar, per sò que los bens dels absens de la dita vila, pupills, marmessors o altres persones stranyes o privades no habitants o [Fol. XXII v.º] havens domicili en la dita vila no puxen yvarsosament per los dits peyters o collitós (*sic*) ésser venuts.

LXIX. Dels peyters. 69

Item stabiliren e ordenaren que los dits peyters e collitós (*sic*) sien tenguts de fer crida pública que tot hom strayn o privat no estant o habitant en la dita vila o pupills o marmessós que dins deu dies agen pagada la peyta, col'lecta o talla als dits plegadors certificant aquells e a cascún de aquells que si dins XXX dies no hauràn pagada la dita peyta que en lo dit cas los dits peytés faràn venda de bens immobles, censals, fruyts, esplets, deutes (*sic*), drets ¹ e actions, la qual venda vala e age loch axí com si fadiga ² aquells seriè stada feta; però los dits bens hagen a córrer públicament los dits XXX dies ³ puxen ésser quitats segons que dessús. © Enadins (*sic*) los honorables jurats, justícia e Consell que algún peyter o compradós de roba de peyta no puxe vendre ni fer vendre aquella en alguns lochs de fora la vila ni a hòmens strayns, ans aquells hagen a

1 Esta palabra aparece abreviada así: *ds*.

2 Súplase *per*.

3 Súplase *e*.

vendre en la plaça de la dita vila sots pena de cent sous e de restituir les penyores franques partidors segons que dessus. **¶** Firma hono- [Fol. XXIII r.º] rabilis Petri de Begues baiuli dicte ville qui firmavit presens statutum XX.^a aprilis anno CCCº lxxviiº.

LXX. *De bestiars que no gosen metre en los valls o ravales ni entre aquells.* 70 *

Item stabiliren e ordenaren que null home strayn ni privat sie tant gosat que gos metre o fer metre negún linatge de bestiar entre los valls e ravales; e assò sots pena de XII diners per cabeça e la guarda V sous de dia e de nit les penes en doble.

LXXI. *De aljubs, fonts e basses.* 71 ¹

Item stabiliren e ordenaren que null hom o dona strayn o privat no sie tan gosat que gos metre porchs en l'aljub appellat de na Guimerana ne en font o basses del terme de la dita vila, si donchs no seràn les basses del pla. E qui contrafarà que pach per pena per cascuna cabeça II sous e la guarda V sous partidors, sò es: la terça part al senyor rey e les dos parts a l'accusador, e que cascún vehí puxa ésser accusador. **¶** En après en aquell instant seu quasi lo present stabliment fon fermat.....² que qualsevol no gos traure aygua de l'aljub per abeurar porchs sots la dita pena.

1 Repasadas varias palabras probablemente en el siglo XVII.

2 Borrada esta palabra casi del todo, por el espacio en blanco, el contexto y lo que se alcanza a ver debió de ser «enadiren».

[Fol. XXIII v.º] LXXII. *De tenir condretes les carreres que son apres de la Céquia major, e dels bestians que passaran per aquelles.* 72 *

Item stabiliren e ordenaren que algú hom strany o privat qui haje o tingue possessió o heretat attinent de la Céquia major qui es pròpia de la vila de Castelló, la qual parteix del riu de Millars e discorre al molí qui es den Llorens Tausenga, apel'lat de la Font, haje a tenir a llur pròpia messiò en condret les carreres de la dita Céquia, sò es, a la part jusana en quatre palms reals de amplària e a la part sobirana dos palms, e que en los dits térmens e limitations no gosen plantar o tenir arbres alguns, e aquells qui y son plantats [h]après un mes hajan tallats aquells: en altra manera seràn tallats e dirruits a messiò de aquells. ¶ E que aximateix no sie negún home strayn o privat que gos passar algú linatge de bestiar gros o menut per la dita séquia ne travessar aquella dita çut o céquia sots pena de XII diners, de bestiar major, per cabeça, e de bestiar menut VI diners per cabeça, e la guarda X sous; les quals penes sien levades per lo sequier de la dita Céquia qui es o per temps [Fol. XXIII r.º] serà: sò es, lo terç al sequier e les dos parts al comú de la vila; e que en dites coses lo sequier puxe fer inquisició. ¶ Ferma den Pere de Begues.

LXXIII. *Del (sic) misatgés o servents o serventes.* 73 *

Item stabiliren e ordenaren lo dit justícia e jurats e Consell de la vila de Castelló que tot missatgé o pastor o guardià o servent o serventa qui seràn affermats ab alguna persona de la dita vila o terme de aquella a cert temps o per soldada certa, que l dit missatgé o pastor o guardià o servent o serventa sie tengut de servir aquell ab qui s serà affermat per lo temps

que convenguts seràn, si donchs per rahò de malaltia no ere. E si per ventura lo dit pastor, missatgé o guardià o serventa se desexia dins lo temps que s serà affermat del senyor ab qui s serà affermat si no per rahó dessús dita de malaltia, que pach per pena CC reals de Valencia: la terça part al senyor rey e les dos parts al senyor ab qui s serà afermat. ¶ E semblantment si lo senyor qui haurà affermat los dits pastors, misatgés, guardians o servents o serventes los lanseràn (*sic*) fora de llur poder, si no per la rahò dessús dita, que sie encorregut en la dita pena dels CC reals paga- [Fol. XXVIII v.º] dors ut supra. ¶ E si per ventura alguna persona de qualsevol ley o stament sie, induirà o sotstraurà pastor, missatgé o guardià, servent o serventa de negú que stigue ab ell e que per la dita inductió se desexirà d'ell, sò es de son senyor, que semblantment encórrega en la dita pena partidora segons que dessús. Lo qual stabliment haje loch e valor axí en los que de present son affermats com en aquells que d'aquí avant se affermaràn.

LXXIV. *Del bovalar.* 74 *

Item ¹ lo Consell de la vila de Castelló per be, profit e utilitat de la cosa pública e dels habitants de la dita vila hagués ordenat que bovalar fos feyt en lo terme de la dita vila en lo sequà lo qual ordenar fon comanat als honrats en Pere Mos-ter, en Francesch Serra e en Pascual Ferrando, jurats, e an Berenguer Moliner, en Johan d'Alçamora, n'Arnau Agramunt e Bernat Montergull, consellers en lo dit ayn, los quals ensemps ab en Guillem Feliu, notari e scrivà en l'ay (*sic*) present del dit Consell, ensemps ab alguns prohòmens de la dita vila, ordenaren que l dit boveral (*sic*) fos fet en la forma següent.

¹ Falta la palabra «com».

[Fol. XXV r.º] ¶ Primo ordenaren e assignaren en boveral del pont de la céquia de Coscollosa qui va al camí del coll de la Guarrofera per lo camí que parteix del molí del Romeral amunt axí com los mollons son designats. ¶ En après tro al camí del pla del coll de la Guarrofera lexant lo camí del coll seguint ensús lo camí vell del coll de la Garrofera e lexant lo camí del dit boveral torne ensús e entre lo garroferal e terra den Pere Scuder. E seguint ensús fon posat molló en un toçalet ras attinent del corral del dit en Pere Scuder e per lo corral romàs dins lo bovalar. ¶ E de aquí parteix e anant vers lo castell apel·lat den Nadal e en la vora del barranch vers lo terme de Borriol font posat un molló e romàn lo pouet en lo bovalar, e partint vers lo Castell fon posat altre molló ans de la mallada del Castell. ¶ E d'aquí parteix e entre en lo barranch e romàn lo castell den Nadal e la cova fora del bovalar. E segueix se lo dit bovalar a un tosalet terreyn roig axí com aygües vessen ves sol exint. ¶ E d'aquí se segueix lo dit bovalar a una roca blava quasi après lo dit terreyn e segueix se ensús vers lo toçal venint vers la vila de Castelló [Fol. XXV v.º] on es posat un molló axí com aygues vessen. ¶ E de qui segueix se anant fins a la Peneta Roja. ¶ E de la Peneta Roja seguint vers lo garroferal e terra dels Martins. ¶ E d'aquí parteix se anant al toçalet de na Guillema. ¶ E d'aquí se segueix anant vers lo barranch dels Morells, però lo barranch dels Morells ¹ fora lo bovalar, per lo pla avant vers lo camí del Collet e en lo camí fon posat un molló. ¶ E d'aquí partint lo camí del Collet vers lo barranch den Solà fon posat un molló en [en] la vora del camí e l'altre en la vora del barranch davant la cova, e la cova romàn fora del boveral. ¶ E partint del barranch en lo pla fon posat un molló en la senda que es

1 Falta alguna palabra tal como *romàn*.

entre la terra den Bernat Granyana e la terra appellada la Casa de na Marquesa. ¶ E seguint la dita senda en lo pla fon posat altre molló davant la terra den Bernat. ¶ E seguint la dita senda tro al riu e en la vora del riu fon posat altre molló. ¶ E d'aquí partint en l'altra part anant vers mig jorn en l'altra part del riu fon posat altre molló. ¶ E partint del riu fon posat altre molló en la vora del camí que va ¹ Alca- [Fol. XXVI r.º] latén, en la vora de la quadra de na Montergula al cap d'amunt daval la casa den Berga; e seguint lo camí de la quadra avant tro a un tret de balesta fon posat altre molló al cap de la vinya den Batle. ¶ E d'aquí partint la dita quadra avant vers lo camí que va al mas den Jaqués e a la bassa den Bernat Berenguer en la vora del camí fon posat un molló daval la vinya den Nomdedeu. ¶ E d'aquí partint lo camí avant (*sic*) vers la mar a sol ixint fon posat altre molló en la vora del camí del cap de la vinya den Martorell. ¶ E d'aquí partint anant vers la mar fon posat un senyal en la vora del camí e romàn a mà squerra lo camí que va a la vila per la figuera de na Maçona. ¶ E d'aquí partint avant camí caminant per lo camí o senda que va al molí de n'Açamora (*sic*) fon posat altre al cap de la quadra davall la vinya den Nicolau Maçó. ¶ E d'aquí seguint avant fon posat altre senyal al cap de la vinya den Maçó. ¶ E d'aquí partint avall vers lo dit molí al cap de la quadra damunt lo mallol den Pere Sanchiz. ¶ E d'aquí avant al cap de la quadra damunt la vinya de na Maçana fon posat altre molló o senyal. ¶ E lexant lo camí de la quadra a mà squerre (*sic*) [Fol. XXVI v.º] fon fet altre molló anant dret amunt ves lo camí que va al camí de n'Alçamora. ¶ E altre senyal vers lo camí de la quadra prima que va vers los pins, e davant lo camí qui s seguix ves lo dit molí fon fet altre senyal als entre-

1 Súplase a.

forchs dels camins. ¶ E d'aquí seguint lo camí real tro als lochs on eren les cases en les pobles venint al camí qui va ¹ Alcalatén e romàn lo clot del Spital fora lo bovalar. ¶ E seguint lo camí d'Alcalatén venint per lo camí qui va a la Cantereria e seguint lo pla vers lo camí que va a la cénia que solia ésser de n'Arbonés. ¶ E d'aquí partint tro al riu sech en les terres que son les dites confrontacions romanen fora lo dit bovalar e lochs per aquells ordenats. ¶ Per tal los dits honorables justícia, jurats, consellers e prohòmens a una veu concordant (*sic*) e no discrepant ne contradient lloaren e aprovaren lo dit bovalar ésser be ordenat.

LXXV. *De les penes del bovalar.* 75 *

Item stabiliren e ordenaren que algún home strayn o privat de qualsevol ley o condició o estament sia no gos o presumesqua metre [*Fol. XXVII r.º*] o fer metre alguns linatges de bestiar grossos o menuts dins lo dit bovalar e límits de aquell de dia ni de nit sots pena cascún ramat axí gros com menut de XX sous de dia e XXV sous de nit partidors en esta manera: lo terç al senyor rey, lo terç a l'accusador e l'altre terç al comú per obs dels murs e valls e obra de la Sglésia, dels quals cascún vehí de la dita vila puxe ésser dit acusador. ¶ Declarans ésser dit ramat de bestiar major de XV cabeçes e de llí ² ensús, e bestiar lanar o cabriu X o d'allí ensús; de porchs de X o d'allí ensús.

LXXVI. *Que bèsties de arada puxen entrar al bovalar.* 76 *

Item es declarat per lo dit honorable Consell que cascún

1 Síplase a.

2 Por allí.

vehí o habitador de la dita vila puxe metre dins lo damunt dit bovalar bésties de arada, e los carnicers lurs bestiar per obs de tallar a servitut de la dita vila. ¶ E cascún vehí puxe metre borregos o moltons dins lo dit bovalar, los quals dits vehins e habitadors, carnicés e altres que los dits bestiar metràn dins los dits límits del dit bovalar no gosen metre aquells en vinyes, blats, çufrans, terres molles o caliuoses [Fol. XXVII v.º] o altres en que dan puxe ésser fet e donat sots les dites penes contengudes en los dits stabliments de la dita vila. Le (*sic*) quals penes contengudes en los dits stabliments de la dita vila puxen ésser demanats (*sic*) a clams del (*sic*) senyors de les propietats o guardià del terme, segon que s pot clamar segons los stabliments de la dita vila, declarans que los bestiar dels carnicers e altres vehins de la dita vila qui segons lo dit stabliment metràn en lo dit bovalar sien e romanguen de continent obligats de matar e desfer en les carniceries de la dita vila, e aquells no gosen ni puxen vendre ad algunes persones stranyes o privades sino a carnicers de la dita vila o vehins de aquella per a desfer e matar en aquella dita carniceria, ne aximateix traure del dit terme sots pena de perdre lo bestiar e pagar los D sous los quals sien del dit comú; e que cascú puxe ésser dit acusador. E que lo acusador haje en la dita pena XX sous e no pus. ¶ E per lo present no entenem derogar, tolre ni minvar l'establiment dels carnicers o altres vehins de la dita vila qui mascles metràn dins l'orta de la dita vila los quals [Fol. XXVIII r.º] semblantment sien e romanguen de continent obligats qui e aquells metràn en la dita orta a matar e desfer dins les carniceries de la dita vila segons forma dels stabliments ordenats. E com lo dit bovalar sie en part prop dels entuxans de la dita vila, e aximateix cascún dilluns sie tengut mercat. ¹

1 Aquí indudablemente falta algo.

LXXVII. *De la fira e dels bestiar qui vendran
en aquella.* 77 *

E més es ordenat que de la festa de sent Luch tro a la festa de Omni Santor (*sic*) sia fira ordenada, e que quals sevol strayns o privats semblantment meten e menen llurs bestiar menuts e bésties grosses als mercats e fira. ¶ Per tal fon provehit e ordenat que ls dits bestiar en los dit (*sic*) dies e temps puxen anar per los camins quals sevol dins lo dit bovalar per ixi (*sic*) a péxer fora aquell e venir al dit mercat e fira camí caminant; e, si algú del dit bestiar fora lo dit camí ixi, solament pach lo dan donat al senyor de la propietat e no ban algú. ¶ En altra manera qualsevol temps cascún vehí camí caminant, anant, venint, puxe passar lurs bestiar per los dits camins del dit bovalar sens pena alguna. ¶ E encara en cas que al justícia, jurats qui son o [*Fol. XXVIII v.º*] per temps seràn serà ben vist que en lo temps de la fira sie necessari o expedient ampliar les pastures e lochs del dit bovalar que ho puxen fer no contrestant la present ordinatió; e, passat lo temps de la dita fira, lo dit bovalar e presens (*sic*) ordenations romanguen en sa força e valor e fermetat. E si alguns duptes occoren (*sic*) o occorreràn en los lochs del damunt dit bovalar e ordenations que sie interpretat a coneguda dels jurats qui son o per temps seràn e del Consell de la dita vila. ¶ Encara volguerem que lo dit bovalar e ordenations duràs aytant quant al Consell plaurà e no pus; ans lo dit Consell puxe créxer e disminuir aquell en tot o en partida o en altre loch mudar.

¶ Fon fermat per en Arcís de Begues tenint loch de batle de la vila de Castelló digous a X de magh (*sic*) salvo dret de senyor.

LXXX. *Capítol de poder jugar. 80 **

Dimecres que s comptave a XXVII de setembre ayñ (*sic*) Mil CCC.LXXIX°.

Lo Consell acordà, revocant lo stabliment de aquesta raó ja fet, que tot hom strayn o privat de qualsevol stament o ley sie, puxe jugar dins les limitations següents, e açò sens [*Fol. XXX v.º*] neguna pena: sò es en la carniceria de la dita vila, pescateria e almudí a cubert e en tota la plaça de la dita vila a descubert. Lo qual stabliment lo dit Consell ordena que no juguen en taulell ni taulager hi puxe haver. Per sò que les gents declinants en aquella dita vila pus laugerament aturen dins la dita vila per sò que les gents puxen haver gent per a ffer lurs faenes. ¶ E vol que dur lo present stabliment aytant com al Consell plaurà.

¶ Ferma den Pere de Begues salvo dret de senyor.

LXXXI. *Capítol de ferros de armes. 81*

Item stabiliren e ordenaren que algún home strayn o privat passant o anant per la vila ab armes, sò es lances o darts, que no gosen portar los ferros davant sots pena de XII diners e si pagar no ls porà (*sic*) que perden la lança o lo dart, la dita pena partidora segons que dessús.

LXXXII. *Capítol dels ponts. 82*

Lo honrat Consell de la vila de Castelló per bé, profit e utilitat de la cosa pública stablí e ordenà que algún hom strayn o privat de qualsevol condició o stament sien no gos o presuma [*Fol. XXXI r.º*] fer o fer fer algún pont o ponts en los scorredors de Benieyt e en lo scorredor apel'lat den Trila, e

en lo scorredor appel'lat de la Plana, e en l'escorredor apelat den Rodrigo d'Arenys sots pena de V sous per quantes vegades contrafaràn, applicadors, sò es, lo terç al senyor rey, lo terç al comú de la dita vila e lo terç a l'accusador. E semblant pena dels dits V sous encórreguen e cometen aquells qui en los dits scorredors hauràn feyt pont o ponts si dons (*sic*) dins dos dies comptadors après publicació de la present crida avant aquells qui los dits ponts hi hauràn feyts no desfaràn o amouràn aquells tornant al primer stament. E que l justícia qui [h]ara és o per temps serà puxe fer executió e levar les dites penes dels contrafaents ab accusador o sens accusador. E que l present stabliment dur aytant quant a l'honorable Consell plaurà.

LXXXIII. *Que armes no sien empenyorades per peyters ni per deute algú. 83 **

Die dominica XXIII.^a die novembris anno Domini millesimo CCCLXXXIX^o.

Lo honorable Consell de la vila de Castelló [*Fol. XXXI v.º*] per bé e profit de la cosa pública stablí e ordenà que negunes armes no sien venudes a hòmens stranys ne les dites armes puxen ésser empenyorades per peyters ne altres persones ne presten diners sobre aquélles. E si algú prestarà diners sobre armes perde lo preu aquell qui haurà prestat, e semblantment perde les armes l'ome strayn qui le (*sic*) haurà comprades; e lo qui les vendrà ad aytal home strayn sie encorregut en pena de LX sous, axí lo corredor qui les vendrà com altre qualsevol persona. ☉ Ferma den Bernat Pinell, loctinent de batle, salvo dret de senyor.

LXXXIV. *Capítol de les abelles.* 84 *

L'onrat Consell celebrat a XXVI de maig ayñ (*sic*) M.CCC.XCII acordà que les abelles stiguen del barranch de la Contesa a amunt, e del camí de les Donations a avall aytant com al dit honorable Consell plaurà.

LXXXV. *Capítol de tallar ullastres.* 85

Lo honrat Consell de la vila de Castelló per bé e profit de la cosa pública de la dita vila stablí e ordenà que neguna persona no sie tant [*Fol. XXXII r.º*] gosada que gos tallar o fer tallar alguns ullastres o rams de aquells los quals sien propis de la dita vila e de les possessions que no seràn en peyta sens licència, permissió e voluntat dels honorables jurats e síndich de la dita vila qui ara son o per temps seràn sots pena de X sous donadors e pagadós lo terç al senyor rey, lo terç a la vila e lo terç a l'accusador, e que tot hom puxe ésser acusador, e que del terç de l'accusador no n sie feta gràcia.

LXXXVI. *De dan donat per bestiar en beretats, e de arbres de fresch tallats e menjats.* 86

Item stabiliren e ordenaren que si bestiar seràn atrobats en algún loch on hage plantes e no serà provat clarament e seràn los arbres tallats, que aquell bestiar que y serà atrobat en lo dit camp do rahó del dit dan o pach lo ban si es declarat lo ban contra aquell que fon fet ni lo temps. E si seràn presumptions que l dit bestiar que y serà atrobat hage feta la tala que pach lo ban e la tala a coneguda de dos prohòmens si la tala serà fresqua.

LXXXVII. *De bestiaris si entren en bovaral que sien obligats a tallar en les carniceries de la dita vila e no ls gosen vendre. 87 **

[Fol. XXXII v.º] Lo honrat Consell de la dita vila de Castelló per lo be e profit de la cosa pública statuí e ordenà que algú, ara sie carnicer ara sie qualsevulle altre, que haurà assegurat e obligat lur bestiar a la vila per tallar o fer matar aquell en les carniceries per servir la dita vila no gos menar més de CC caps de moltons per lo bovalar e orta de la dita vila e açò sots pena de XII diners per cabeça de aquells qui de més hi seràn de les dites CC cabeças, e de nit II sous partidors la terça part al senyor rey e la terça part al comú de la dita vila e la terça part a l'accusador, e que del terç de l'accusador no n puxe ésser feta gràcia, ne lo dit acusador sie dexelat ne manifestat per lo justícia o alguna persona, si dons (*sic*) no ere que (*sic*) ls jurats de la dita vila en secret. E, si per ventura algú axí atemptat e sens dupte mogut a metre llur bestiar en lo dit bovaral o orta de la dita vila ans de assegurar aquell a la dita vila, que aquell aytal bestiar en continent ipso facto sie haut per assegurat e obligat a la dita vila axí propiament com ¹ per lo senyor de aytal bestiar ere voluntariament assegurat e obligat a la dita vila. Enaxí que lo senyor [Fol. XXXIII r.º] del dit bestiar que axí sens neguna licència serà mes o entrat en lo dit bovalar e orta no gos o puxe vendre o alienar lo dit bestiar ad alguna persona stranya o privada sino als carnicers de la dita vila o ad altres per a obs e necessitat de tallar e matar aquells en les dites carniceries de la dita vila per servir aquella, e si serà venut o alienat en altra manera que lo senyor del dit bestiar sie encorregut en pena de DC sous partidors ut supra,

¹ Súplase sí.

e que del terç de l'accusador no n puxe ésser feta gràcia ne aquell ésser dexalat (*sic*) segons es dit si no en la forma ja dita. ¶ E no res menys que lo dit aytal bestiar axí venut contra lo present statut o ordenatió sie perdut al senyor de aquell e acquisit e guanyat a la dita vila o lo preu o tanta quantitat com del dit bestiar serà exit o exida en cas que l dit bestiar no pogués ésser haut; enaxí que per sola demostratió de la informatió reebuda per lo dit justícia qui ara es o per temps serà; sens altre procés, lo dit bestiar axí alienat o preu de aquell, segons dit es, puxe ésser pres e ocupat per lo justícia de la dita vila a instàntia dels jurats de aquella qui ara son o per temps [Fol XXXIII v.º] seràn, e lo dit bestiar o preu de aquell delliurat als dits jurats. E no res menys que ls dits bestiaris axí obligats e assegurats a la dita vila los quals seràn entrats sens assegurar en la dita orta o bovalar no puxen ésser meses o menats per lo dit bovalar e orta de CC cabeces avant sots la pena en lo primer ¹ del present statut o establiment imposada ad aquells qui metràn més de CC cabeces en los dits bovalar e orta, partidors (*sic*) ut supra. ¶ E si los damunt dits bestiaris o altres seràn atrobats en vinyes cavades o per cavar sens licència de aquell de qui seràn ne en guareyts e en altres lochs molls e caliusos o en qualsevol altres lochs on mal o dan faràn en fruyts o splets alguns, que, pagada primerament la smena, sien encorreguts en pena de IIII diners per cabeça de dia e VI dinés de nit partidora la terça part al senyor rey e la terça part al comú de la dita vila e la terça part al senyor de la dita heretat o possessió, de la qual terça part pertanyent al senyor de la dita heretat no n puxe ésser feta gràcia. ¶ Vol encara e ordena lo dit honorable Consell que los justícia, jurats e mustaçaf qui ara son o per temps seràn [Fol. XXXIII r.º] no puxen

1 Falta sin duda una palabra.

ne gosen donar licència alguna als senyós dels dits bestiaris axí en qualsevol de les dites maneres assegurat (*sic*) e obligat (*sic*) a la dita vila de vendre e (*sic*) tot o en partida a persones stranyes per traure o fer tallar fora la dita vila o terme de aquella e, si o serà fet, que aquella vage per nul'la e vana, e noresmenys que cascún dels dits justícia e jurats o mustaçaff que la dita licència hauràn atorgada e donada sien encorreguts en pena de mil sous donadors e partidors ut supra. ☉ Ferma de mi Guillem Miró, batle, salvo dret de senyor.

LXXXVIII. *Capítol dels porchs de ramat.* 88 *

Item com gran multitut de porchs sien tenguts per molts singulars de la present vila e aquells per la dita multitut sien fort mal guardats en tant que per los dits porchs son fetes grans tales donants grans dans e dapnatges axí als fruyts com encara a les terres scaliuant aquelles, de que la cosa pública es molt lesa segons [per] speriència clara, que es mare de totes les coses, clarament a provat, volent provehir a la condecet guarda de aquells. ☉ Per tal lo dit honorable Consell statuí e ordenà que null hom [*Fol. XXXVIII v.º*] de qualsevol ley, condició o stament sia no gos comanar e en loch de guarda lexar menar ad algú fadrí menor de XII anys per lo terme de la dita vila de V porchs ensús e major guarda de XIII ayñs (*sic*) o d'allí ensús de X porchs ensús. E si lo contrari serà fet que per cascún porch que atrobat serà ultra lo nombre desús specificat lo senyor dels dits porchs sie encorregut en pena de dos sous per cabeça dels que de més hi seràn atrobats, lo terç al senyor rey, lo terç al comú de la dita vila e lo terç a l'accusador.

☉ Ferma de mi Guillem Miró, batle, salvo dret de senyor.

LXXXIX. *Capítol dels traginers de molí o altres qui ixen als camins, als qui venen als molins per molre.* 89 *

Lo honorable Consell de la vila de Castelló celebrat a XVIII dies de octubre ayn Mil CCCC.IX° attenent com en temps passat se sie esdevengut en la dita vila que per çò com los traginers qui traginen blats als molins exien als camins de la dita vila per menar se n los hòmens strangers que venien a molre lurs blats a la dita vila cascú a llur molí e per aquesta rahó entre aquells dits traginers contenents qual de aquells dits traginers los se n menaria a sson [*Fol. XXXV r.º*] molí venien a noves e arranquen ¹ (*sic*) armes e se n'haguessen seguides ja morts de hòmens, sò que es cosa detestable e perniciosa, per sò lo dit honorable Consell volent provehir a les dites coses stableix e ordena que algú moliner o traginer o missatges de aquells ni altres no sien tant gosats que gosen o presumesquen exir als camins per fer anar a llur molí ni de altri algú home strany que vingue a molre lur blat als molins de la dita vila, ans aquells hòmens strangers sens alguna inductió aquells vagen a molre liberament lla on los plaurà. E qui contrafarà pach per pena XL sous pagadors lo terç al senyor rey e lo terç al comú de la dita vila e lo terç a l'accusador, e que del terç de l'accusador no n puxe ésser feta gràcia.

Fer (*sic*) den Bernat Hostalés, batle, salvo dret de senyor.

XC. *Capítol de la orta.* ² 90 *

Item lo honorable Consell de la vila de Castelló per bé e profit e utilitat de la cosa pública, considerant que l'establiment fet sobre lo vedament de l'orta de la dita vila de Caste-

1 El acuerdo que copia esta ordenanza: *d'aquén a armes.*

2 Añadido l. s. XVI: «terres molles e calluoses e safrans e vinyes de la orta».

lló per bé general, sò es, que tot loch on porchs seràn atrobats del primer dia del mes de abril tro al dia de Omnium Sanctorum en la dita orta [Fol. XXXV v.º] pach cascún porch II sous e la guarda III sous de dia e de nit lo ban doble per accusatió de orta segons que en aquell es contengut: attenant que lo dit stabliment no es fundat per rahó per sò com si son atrobats los dits porchs en terres incultes e no costeídes e no seràn atrobats en blats, en vinyes, en safrans, en figues (*sic*) que paguen la dita pena sò que dret ni justícia no vol ni es consonant a rahó pagar pena de çò que dan algú no facen, per sò lo dit honorable Consell revocant e havent per revocat lo dit stabliment fet sobre lo dit vedament de la dita orta stableix e ordena que negún vehí de la dita vila ni habitant en aquella no gos o presumesqua tenir ni metre porchs en la orta de la dita vila de (*sic*) primer dia del mes de abril tro al dia de Omnium Sanctorum en vinyes, figuerals, olivars ni en safrans sots pena de dia de XII diners per cascún porch e tres sous la guarda, smenada ans e primerament la smena o tala, e en terres molles o caliuoses. ¶ E semblantment si seràn atrobades (*sic*) en loch on mal o dan facen que pach cascún porch VI diners e III sous la guarda de die e de nit lo ban doble e smenada ans e primerament [Fol. XXXVI r.º] la tala, les quals penes sien departides en aquesta manera, sò es, lo terç al senyor rey, lo terç al senyor de la propietat e lo terç al comú, si guàrdia no y haurà, a obs de murs e de valls; e si guàrdia hi haurà que hage son terç.

XCI. *Declaratió dels bans dels homens de Terol.* 91 *

Pronunciam encara més, dehim e declaram e sentenciam per virtut del dit compromés que tots e qualsevol vehins qui son o per temps seràn de la ciutat e aldeyes del termenal de

LXXXIX. *Capítol dels traginers de molí o altres qui ixen als camins, als qui venen als molins per molre.* 89 *

Lo honorable Consell de la vila de Castelló celebrat a XVIII dies de octubre ayn Mil CCCC.IX° atnent com en temps passat se sie esdevengut en la dita vila que per çò com los traginers qui tragin en blats als molins exien als camins de la dita vila per menar se n los hòmens strangers que venien a molre lurs blats a la dita vila cascú a llur molí e per aquesta rahó entre aquells dits traginers contenents qual de aquells dits traginers los se n menaria a sson [Fol. XXXV r.º] molí venien a noves e arranquen ¹ (*sic*) armes e se n'haguessen seguides ja morts de hòmens, sò que es cosa detestable e pernicioso, per sò lo dit honorable Consell volent provehir a les dites coses stableix e ordena que algú moliner o tragner o missatges de aquells ni altres no sien tant gosats que gosen o presumesquen exir als camins per fer anar a llur molí ni de altri algú home strany que vingue a molre lur blat als molins de la dita vila, ans aquells hòmens strangers sens alguna inductió aquells vagen a molre liberament lla on los plaurà. E qui contrafarà pach per pena XL sous pagadors lo terç al senyor rey e lo terç al comú de la dita vila e lo terç a l'accusador, e que del terç de l'accusador no n puxe ésser feta gràcia.

Fer (*sic*) den Bernat Hostalés, batle, salvo dret de senyor.

XC. *Capítol de la orta.* ² 90 *

Item lo honorable Consell de la vila de Castelló per bé e profit e utilitat de la cosa pública, considerant que l'establiment fet sobre lo vedament de l'orta de la dita vila de Caste-

1 El acuerdo que copia esta ordenanza: *d'aquén a armes.*

2 Añadido l. s. XVI: «terres molles e calluoses e saffrans e vinyes de la orta».

lló per bé general, sò es, que tot loch on porchs seràn atrobats del primer dia del mes de abril tro al dia de Omnium Sanctorum en la dita orta [Fol. XXXV v.º] pach cascún porch II sous e la guarda III sous de dia e de nit lo ban doble per accusatió de orta segons que en aquell es contengut: attenant que lo dit stabliment no es fundat per rahó per sò com si son atrobats los dits porchs en terres incultes e no costeídes e no seràn atrobats en blats, en vinyes, en safrans, en figues (*sic*) que paguen la dita pena sò que dret ni justícia no vol ni es consonant a rahó pagar pena de çò que dan algú no facen, per sò lo dit honorable Consell revocant e havent per revocat lo dit stabliment fet sobre lo dit vedament de la dita orta stableix e ordena que negún vehí de la dita vila ni habitant en aquella no gos o presumesqua tenir ni metre porchs en la orta de la dita vila de (*sic*) primer dia del mes de abril tro al dia de Omnium Sanctorum en vinyes, figuerals, olivars ni en safrans sots pena de dia de XII diners per cascún porch e tres sous la guarda, smenada ans e primerament la smena o tala, e en terres molles o caliuoses. ☉ E semblantment si seràn atrobades (*sic*) en loch on mal o dan facen que pach cascún porch VI diners e III sous la guarda de die e de nit lo ban doble e smenada ans e primerament [Fol. XXXVI r.º] la tala, les quals penes sien departides en aquesta manera, sò es, lo terç al senyor rey, lo terç al senyor de la propietat e lo terç al comú, si guàrdia no y haurà, a obs de murs e de valls; e si guàrdia hi haurà que hage son terç.

XCI. *Declaratió dels bans dels homens de Terol.* 91 *

Pronunciam encara més, dehim e declaram e sentenciam per virtut del dit compromés que tots e qualsevol vehins qui son o per temps seràn de la ciutat e aldeyes del termenal de

Terol puxen entrar quant se voldrà e péxer e tenir tots sos bestiar majors e menors e fer lenyes e fusta per lurs necessitats en tots los térmens de la vila de Castelló franquament e sens pagar algùn dret, e abeurar aquells en tots e qualsevol lochs abeuradors qui ara son o per temps seràn dits ¹ los dits térmens de la dita vila allà on vehins d'aquella abeuren e abeurar poden lurs bestiar. ☉ Emperò es declarat e exceptat que los dits hòmens de la ciutat e aldeyes de Terol no puxen ne sien gosats metre ni péxer los dits seus bestiar dins los bovalars, deffeses, vedades e redondas (*sic*) que son stades feytes de VIII anyns (*sic*) a enllà, axí emperò que [*Fol. XXXVI v.º*] ells no puxen metre ne tenir en los bovalars que seràn feyts de VIII anyns ensà o en altres que s faràn per avant ne aytampoch gosen entrar on (*sic*) péxer en los rostolls, guorets, barvexos o laurats ne en les vinyes, olivars, figuerals ² que s lauren continuament, mas pusquen entrar en los olivars, figuerals e garroferals que continuament no s lauren, exceptat que no puxen metre en los olivars mentre que olives hi haurà, enaxí que la present inhibició dur per tot lo mes de gener si e en cas que olives hi haurà cascún ayn. E axí mateix puxen entrar los de la vila de Castelló en les vinyes e terres del terminal de Terol que no s lauraràn o cavaràn. ☉ E si alguns dels dits vehins de les dites ciutat e aldeyes metràn los seus bestiar en los dits vedats, dehesses, boverals e redondas dels dits hòmens de Castelló que pague per cascuna cabanya que serà mil cabeçes X sous de reals de València de dia e XX sous de nit, e si serà major o menor la cabana (*sic*) aquella rahó matexa, e si entrarà en rostoll, barvexo o guareyt exut hun diner menut de reals per cabeça, e en rostoll, guareyt, barvexo, çrar igado? moll o caliuós [*Fol. XXXVII r.º*] dos diners

1 Por «dins».

2 Interlineado de letra posterior: «garroferals».

menuts de reals per cabeça. ¶ E aquestes matexes [calònies] ¹ calònies paguen e sien tenguts pagar los vehins de la dita vila de Castelló que entraràn en les deffeses, rostolls, barvexos, guareyts e altres coses desús dites dels hòmens de la ciutat e aldeyes de Terol, e si cas ² los dits vehins de Castelló metràn los seus bestiar en vinyes, olivars, figuerals, garroferals o coltives que s lauren o lauraràn continuament axí en térmens dels uns com dels altres que cascú pach la calònia o pena que per semblant rahó es acostumada levar e pagar de XX anys ençà en aquell loch on faràn lo dan o entraràn, ³ en aquell loch, les quals calònies sien dels senyors de qui seràn les possessions segons es acostumat.

XCLII. *De aquells qui no voldran exir de ço d'altri, e de aquells qui no volen dar penyora al guardia. 92 **

Item stabiliren e ordenaren que si algún pastor o altre de bestiar menut o gros serà atrobat en algún dels dits lochs vedats o en altres lochs, lo senyor de la possessió feta penyora de aquell, e no dirà son nom, e manarà aquell que isque de la sua possessió o heretat ab lo dit bestiar e aquell [Fol. XXXVII v.º] exir no volrà, ans après lo dit manament hi aturarà, pagarà per pena, ultra les penes damunt stablides e ordenades, X sous; de les quals coses lo senyor de la propietat o sa guarda sie cregut de son sagrament, encara lo vedaler o companya del senyor de la propietat. Emperò si lo senyor de la possessió no vol que clam ne sie fet per lo vedaler que no n puxe ésser seguit clam, ne pagarà res per alguna manera. E si algú a va-

1 Tachada esta palabra con una línea de tinta roja.

2 Interlineado a partir de esta palabra de letra posterior. «axí los veíns de la ciutat y aldees de Terol com».

3 Interlineado también de letra posterior a partir de esta palabra: «e de aquella moneda que correrà en».

daler (*sic*) no volrà donar penyora o al senyor o a companya, aquell tal pach la dita pena.

XCIII. *Capítol dels femetés que no gosen pendre dels plans palla ni fems. 93 **

Item stabiliren e ordenaren que algùn femeter ne altre no gos pendre ne levar dels plans o antuxans del dit loch palla ni fems ni pols dementre que blats haurà en los dits plans o antuxans de la dita vila si la dita palla o fems no es sua pròpia sots pena de V sous de dia e X de nit aytantes vegades com atrobats hi seràn, les quals penes sien partides segons que dessús. Pero si la palla haurà estat més de tres dies en los plans que cascú la se n puxe aportar sens pena alguna.

[Fol. XXXVIII r.º] XCIV. *Capítol de aquells qui s muden lo nom. 94*

Item stabiliren e ordenaren que si algùn pastor o guardià de qualsevol natura de bestiar o altres bèsties grosses serà atrobat en algun dels damunt dits lochs e lo senyor de la possessió volrà saber da (*sic*) qui es lo bestiar e lo pastor o guardià no dirà lo nom del senyor del bestiar ans dirà que lo bestiar es d'altra persona, per sò com mudarà lo nom del senyor del bestiar e negarà lo nom, lo guardià o pastor pagarà ultra les dites penes V sous, e de assò sie cregut lo senyor de la propietat o sa guarda per son sagrament.

XCV. *Capítol de aquells qui cacen coloms. 95 **

Lo honorable Consell de la vila de Castelló per bé e profit de la cosa pública ampliant lo capítol del fur començant

«Negú no prena coloms» (Rúbrica «De dan donat») per sò que l'afecte (*sic*) de aquell puxe ésser mils duyt, segons volentat del condret (*sic*)¹ aquell, ordenà que neguna persona stranya o privada de qualsevol ley, conditió o stament sia no gos caçar o pendre colom ab filats, agranada vel alias en loch ocult o no ocult [*Fol. XXXVIII v.º*] dins lo terme de la dita vila sots pena per cascuna vegada que contrafeyt serà de LX sous partidors, sò es, lo terç al senyor rey e lo terç al senyor dels coloms e lo terç a l'accusador; e si no serà atrobat de qui tals coloms seràn que l dit terç sie del comú de la dita vila; e que cascu puxe ésser acusador; e que del terç de l'accusador e del senyor dels coloms no puxe ésser feta gràcia; e no res meyns que ls filats ab que serà parat als dits coloms sien preses per lo justícia e cremats; e que sobre les dites coses lo dit justícia puxe fer inquisitió eciam sine instantia partis. Lo qual stabliment e ordenatió lo dit honorable Consell volc que duràs tant quant ad aquell plaurà. Lo qual stabliment fon ordenat per lo dit honorable Consell die dominica XXIX junii anno a Nativitate Domini millesimo CCCº.XCº.IXº. ☉ Ferma de mi Guillem Miró batle salvo dret de senyor.

XCVI. *Establiment fet per lo honorable Consell de les dones que tenen amichs. 96 **

Lo Consell de la vila de Castelló per bé, profit e utilitat de la cosa pública, attenant que scrit es per fur de Valéntia que les províncies del Regne [*Fol. XXXIX r.º*] deuen ésser purgades de mals hòmens e de males dones per sò que per infectió e taca dels mals los bons no sien infectionats ni tacats, e sie justa e honesta cosa que les males dones sien separades

¹ Por condent.

de les bones, «nam una sola pecus inficit omne pecus», at-
tent que per aquella malvada na Domenga, dona de la ciutat
de València, la dita ciutat e regne de aquella es venguda en
gran discòrdia e bregua e de que n son enseguits grans bandos,
enaxí que s'es seguida jornada, sino per la misericòrdia de Deu
que es gran que y ha obrat, que cascú havia en ymaginació que
la dita Ciutat vendrie en gran destructió, e per tal lo dit ho-
norable Consell en lo present dia de huy celebrat ab verdadera
intentió e per sò que la dita vila sie tenguda en pau, concòrdia
e tranquilitat, segons la Divinal Magestat sap a la qual tot co-
ratge es manifest, estatuí e ordenà que qualsevol fembra sta-
dant e habitant en la dita vila de Castelló o que vendrà per
star e habitar en aquella e tendrà amich o liurarà a altre son
cos per diners vel alias, que aytal fembra usant en tal manera
l'orrible offici de fornicació o adulteri sie e stigue en lo bordel
(sic) loch de- [Fol. XXXIX v.º] signat e apartat on les males fem-
bres habiten o deuen habitar e no stiguen ni habiten dins los
murs de la dita vila, ans aytal fembra, après que n serà amo-
nestada per lo justícia de la dita vila qui ara es o per temps serà,
dins tres dies après l'amonestació haje a buydar la dita vila o
son terme o anar per star habitar al dit loch designat; e assò sots
pena de açotar per la dita vila per los lochs acostumats. E que
l dit justícia qui ara és o per temps serà per son offici, axí ab
part com sense part, se n puxe entrametre e fer ne inquisitió. E
vol e ordena lo dit Consell que l present stabliment e ordenatió
se estene als fets passats, presens e sdevenidors. ¶ En assò no
sien enteses dones que han marit e stan e habiten ab aquell,
si algunes n'eren atrobades, car aquestes aytals no puxen ésser
accusades per fur algú, sino per lo marit ab pena de ytalió
(sic). E la present ordenatió e stabliment fa e ordena lo dit
honorabile Consell, salva la fealtat del senyor rey, que dur tant
quant al Consell plaurà. Lo qual stabliment e ordenatió lo ho-

norable justícia de la dita vila mane ésser publicada per tal que ignorància no [Fol. XL r.º] puxe ésser al·legada. Lo qual statut e ordinatió fon fet e celebrat (*sic*) per lo honorable Consell de la dita vila ☉ die sabbati XVI.^a julii anno a Nativitate Domini M^o.CCCC^o. primo. ☉ Ferma de mi Guillem Miró batle de la vila de Castelló salvo dret de senyor.

XCVII. *Capítol de aquells qui juren alguns membres de Deu e de la Verge Maria.* 97 *

Lo honrat Consel (*sic*) de la vila de Castelló, per sò com no sguardans la temor de Deu qui ns ha fets e formats, uber-tament e sens temor alguna, stants en juhís dien e juren alguns membres corporals de Nostre Senyor Deu e de la Verge sa-grada sancta Maria, hoc encara juren alguns altres membres ensuczeàn lur (*sic*) boques sens la dita temor, que es apel'lat vulgarment lo cul del Prom e de la dita sagrada Mare sua, per tal lo dit honorable Consell per refrenar les lengües de aytals persones e per castich de aquells e per bé e utilitat de la cosa pública, stabilí e ordenà que neguna persona de qualsevol ley, condició o stament sie, stant davant lo honorable justícia de la dita vila de Castelló qui ara és o per temps serà faens juhí o no juhí, on se vulla sie, [Fol. XL v.º] davant lo mustaçaf o se-quier o altres qualsevol oficials de la dita vila faens juhí o stans en lo consell plener tenint consell no gos o presumesqua jurar los dits membres o alguna part de aquells, e si ho farà sie encorregut en pena per cascuna vegada que jurarà, sò és qualsevol dels dits membres de Nostre Senyor Deu o de la Verge Maria, en pena de IIII diners, exceptat la jura de cul del Prom o de Sancta Maria que ladonchs sie encorregut en pena de una liura de cera o dos sous per stimatió de aquella, aplicadors, sò és, a ciris faedors que servesquen a la luminària

de la Verge Maria; les quals penes e cascuna de aquelles sien de continent exides (*sic*) e levades sens alguna gràcia o mercé. Lo qual statut fon fet e ordenat per lo honorable Consell **¶** die jovis XV°. januarii anno a Nativitate Domini M.CCCC^o.

XCVIII. *Capítol del statut dels guardians.* 98 *

En nom de la Sancta Trinitat amen, lo honorable Consell de la vila de Castelló cobeejant augmentar e créxer la cosa pública e lo bé públich de aquella, considerant lo gran càrrech que la dita vila importe de censals e violaris als quals [*Fol. XLI r.º*] és estreta e obligada pagar, lo qual càrrech los habitants en aquella suportar no porien si ja per los regidors de la dita vila no ls serie dada forma, via e manera ab la qual poguesen auçmentar e créxer, Deu migençant, los bens appellats de fortuna que Deus los ha acomanats, per tal lo dit honorable Consell volent en tant com en ell és mostrar via e carrera ab la qual los vehins e habitants de la dita vila puxen suportar los dits càrrechs, e ximateix (*sic*) que les terres e possessions, fruyts e splets de aquells mils sien salvos e conservats als senyors de qui son, ordenà e manà que cascún ayñ (*sic*) per los honorables jurats qui de present son o per los jurats qui per avant seràn sien hauts bons guardians per guardar lo terme de la dita vila preparant se a totes tales segons que en temps passat es acostumat fer, havent s'í per forma e manera que jamés lo terme de la dita vila no romangue sens guarda, ans sie axí fet que ans e primerament que los uns guardians no sien exits o agen complert lur temps que ja sien hauts altres, per sò que per falta de guardes lo terme no puxe ésser malmenat, fruyts e splets en alguna manera dapnejats. Lo qual stabli- [*Fol. XLI v.º*] ment fon ordenat per lo honorable Consell de la dita vila

☉ die iovis IIII ianuarii anno a Nativitate Domini millesimo
CCCC^o. III°.

XCIX. *Capítol de stabliment dels moltons.*
*Eodem die et anno. 99 **

Item enaprés stableix e ordena lo dit honorable Consel que cascún vehí de la dita vila puxe tenir en l'orta terme de la dita vila, exclus de tot en tot lo bovalar de aquella, CC moltons e no pus, en hun ramat vullés en molts, axí per pròpia guarda com per via de migés, de terç. En altra manera si més ne tendrà que sie encorregut en pena de XX sous per tantes quantes vegades e per tants dies com serà atrobat que més de CC moltons tendrà en la orta terme de la dita vila. Enaxí que si los dits moltons entraràn en blats, guareyts molls o no molls, caliuosos o no caliuosos, vinyes, safrans, terres molles e caliuoses, que pach per cascuna cabeça IIII diners per cabeça e VI diners de nit, e la guarda III sous de die e V sous de nit. E si seràn los dits moltons atrobats en camp algú que l sellar hic sie, que pach II diners de die e IIII diners de nit, [Fol. XLII r.º] e la guarda aximateix III sous de die e V sous de nit. E si seràn atrobats en altre loch on mal o dan facen que paguen les penes proxime dites, pagant e sitisfent (*sic*) ans e primerament la smena a coneguda de dos pròmens per lo justícia qui ara es o per temps serà elegidors, les quals penes sien de partides en aquesta manera: sò és, la mitat al senyor rey e l'altra mitat a la part; e si guardià hi entrevé que sie partit terç per terç quant és a la pena; tocant al nombre dels moltons que més de doscens moltons no puxen tenir en l'orta.

C. *Capítol de porchs.* 100 *

Item aximateix lo dit honorable Consell statueix e ordena que, segons forma dels stabliments antichs, sie cridada la orta que del temps en aquells dits stabliments ordenats (*sic*) no puxen tenir porchs (*sic*). ☉ Stableix e ordena que cascún vehí de la dita vila los puxe accusar e que la dita pena sie partida la mitat al senyor rey e la mitat a l'accusador e que del dret de l'accusador no n puxe ésser feta gràcia alguna, e que lo justícia no sie tengut dexelar tal acusador. ☉ Ordenant lo dit honorable Consell per [*Fol. XLII v.º*] lo present stabliment que los dits moltons puxen ésser venuts en aquelles parts o lochs que plaurà als senyors de aquells donant ne fatigua als jurats qui ara son o per temps seràn. Si aquells los volrà comprer los carnicers de la dita vila que ls hagen per aquell for mateix que l forester hi darà, la qual cosa se hage a purgar ab sagrament que aquell (*sic*) hi donen sens alguna frau o engàn que no sie fet a la dita vila, havent per revocats tots stabliments fets o repugnans contra lo present stabliment. ☉ Ferma den Guillem Miró, batle, salvo dret de senyor.

CI. *Capítol de les ovelles.* 101 *

Item aximateix lo dit honorable Consell stableix e ordena que cascún vehí de la dita vila puxe tenir en l'orta terme de la dita vila cent ovelles exclus de tot en tot lo bovaral de aquella; e si més de cent ovelles serà atrobat que tingue en l'orta en un ramat o en molts, vulles ab propia guarda, a mitges, terç o en altra manera, que sien encorreguts en pena dels XX sous ordenada en lo pròxim dit capítol de aquells qui tendrà més [*Fol. XLIII r.º*] de CC moltons accusadora, donadora, exhibidora sí e segons en lo damunt dit capítol es contengut. Enaxí

que si les dites ovelles entraràn en vinyes, blats, guareyts molls o no molls o caliuosos o no caliuosos, safrans, que paguen per cascuna cabeça IIII diners de die e VI diners de nit, e la guarda III sous de die e V sous de nit; e si les dites ovelles seràn atrobades en camp algú o en sellar que paguen II diners de die e IIII de nit, e la guarda los dits III sous de dia e V sous de nit; e si en altra (*sic*) loch seràn atrobats (*sic*) on dan o mal facen que paguen les dites pròximes penes, smenat ans e primerament lo dan que hauràn feyt o donat als senyors de les heretats, les quals penes sien departides en la forma e manera damunt en lo pròxim dit capítol expressades. ☉ Ferma den Guillem Miró batle salvo dret de senyor.

CII. Capítol del joch de la pilota. 102 *

Item lo honorable Consell de la vila de Castelló per bé, profit e utilitat de la cosa pública, com sie vist per speriència que es maestra de les coses que l joch de pilota és fort dapnós als ve- [*Fol. XLIII v.º*] ¹ e habitants de la dita vila en moltes maneres, per tal, per guardar los dits vehins e altres dels dits dapnatges e de scàndells e perills que per causa del dit joch se porien seguir en la dita vila, stablí e ordenà que alguna persona de qualsevol ley, stament o condició sie, no sie tant gosat que gos o presuma jugar dins la dita vila e terme de aquella palesament o amagada al dit joch de pilota sots pena de X sous per cascuna vegada que al dit joch jugaràn partidors lo terç al senyor rey e lo terç al comú e lo terç a l'accusador. ☉ Ferma de l'honorable en Arnau Sala, notari, loctinent de l'honorable en Bernat Hostalés, batle de la vila de Castelló, salvo dret de senyor.

1 Falta la segunda sílaba de la palabra «veins».

CIII. *Capítol dels abeuradors. 103 **

Lo honorable Consell de la vila de Castelló per profit e utilitat de la cosa pública stablí e ordenà que neguna persona stranya o privada de qualsevol ley, stament o condició sie no gos o presumesqua llavar negunes coses, sò es drap ne ortalices ni lançar o fer lançar algunes legeses ne coses sutzies o lleges en los abeuradors de les bèsties de la dita vila ne traure aygua de aquells per llavar draps [*Fol. XLIII r.º*] o per altra qualsevol manera, e assò sots pena de V sous per cascuna vegada que lo contrari serà fet o assatgat o intemptat pagadors lo terç a la Real Corona e lo terç al comú de la dita vila per obs de sostenir los abeuradors e lo terç a l'accusador, les quals penes puxen ésser exhigides e levades per lo justícia o per lo mustaçaf o per lo cequier major de la dita vila o per qualsevol de aquells qui n trobarà. **¶** Ferma de mi, Bernat Hostalés, batle de la vila de Castelló, salvo dret de senyor.

CIV. *Capítol que negú no gos cullir ullerols, ullades, muscatells, saragocins de so d'altri. 104 **

Lo honorable Consell de la vila de Castelló considerat que les plantes de les ullades, ullerols, muscatells e saragocins e altres consemblants son poques e en poc (*sic*) nombre e per sò com maduren primerenchs que les altres plantes e alguns hòmens stranyns (*sic*) o privats firen molt en aquelles axí de nit com de dia de que s'és seguit e s segueix que los senyors de aquelles dites plantes per lo poch profit que n'han lexen aquelles dites plantes decaure e dirruhir e los altres vehins [*Fol. XLIII v.º*] de la dita vila qui n plantarien de semblants plantes los es tolt lo cor de plantar e de millorar aquelles com sens temor alguna se n'ho porten, e per aquesta rahó lo terme

de la dita vila es vengut e ve tots dies en gran disminució de les dites plantes e vendrie si provehit no y era, e per tal lo dit honorable Consell stableix e ordena que null home stranyn (*sic*) o privat no gos o presumesqua entrar en vinya d'altri per pendre, cullir, portar ab sí o menjar de alguna de les dites plantes sens volentat del senyor de aquelles; e qui contrafarà que sie encorregut en pena de XX sous de dia e de nit en pena de XXXX sous, de les quals penes haje lo terç lo senyor rey e lo terç al (*sic*) senyor de la propietat, sò es lo senyor de la vinya de la qual se n portarà, menjarà o cullirà dels dits rahims e l'altre terç sie de la comunitat e del guardià. E que sobre les dites coses lo justícia qui ara es o per temps serà, vulles a instància de part vulles per son offici, puxe fer inquisició una e moltes vegades axí com a ell serà be (*sic*) vist. Hoc encara lo guardià puxe scorcollar les cistelles de aquelles persones que haurà sos- [Fol. XLVI r.º] pita e que ls faça asignatió que sien davant lo justícia per fer sagrament d'on porten los rahims e açó sots la dita pena. Romanints emperò los altres stabliments en lur força e valor parlans de aquells qui se n porten los raims de les vinyes d'altri. ☉ Ferma den Guillem Miró, batle.

CV. *Stabliment que null hom no gos metre bestiar cabriu en l'orta ni en altre loch on facen mal o dan. 106 **

Item stabiliren (*sic*) e ordenaren (*sic*) lo dit honorable Consell de la dita vila que no sie null hom strany o privat que gos o presumesqua metre o fer metre bestiar cabriu dins los límits de la orta de la dita vila axí en camins com en heretats faent mal o dan en alguna propietat axí en lo regadiu com encara en lo sequà e axí en arbres, splets, vinyes, guareyts molls o no molls e en tot altre loch on mal o dan facen, que sien

encorreguts per cascuna cabeça XII diners de dia e dos sous de nit e la guarda X sous de dia e XX sous de nit partidors en aquesta manera: que lo senyor rey hage lo terç de les dites penes e lo senyor de la propietat l'altre terç per dan e interés de aquell e l'altre terç lo acusador. Emperò si guarda hi en-
[Fol. XLVI r.º] trevé que hage lo terç que l'accusador deu haver o lo que primer serà acusador. E assò tant quant toque als límits de la damunt dita orta satisfent e pagant lo dan donat al senyor de la propietat a coneguda de dos pròmens: sò es, que si menjaràn en splets o rosegaràn arbres alguns, que aquell dan sie conegut per los dits pròmens: ço es si en plançò de un any hun sou e de dos anys II sous, segons ja de dita raó es provehit per altre stabliment de aquells qui talaràn ab bestiar gros o menut. Enadint emperò, que si lo dit bestiar cabriu hirà camí general caminant cap avant a mallada o a corral no faent mal ni dan, que aquell aytal no sie en pena alguna. Volent lo dit honorable Consell que sobre les tales del dit bestiar cabriu que lo honorable justícia qui ara és o per temps serà puxe fer inquisició axí a instàntia de part com per son offici una e moltes vegades axí com a ell serà ben vist. Hoc encara lo guardià que haurà sospita en algunes tales de arbres per los dits bestiars fetes en les dites heretats puxe ad aquells fer assignatió e manar que sien davant lo dit justícia per purgar la dita tala ab sagrament, [Fol XLV r.º] romanint emperò los altres stabliments en llur força e valor parlans de aquells qui talaràn ab bestiar arbres. © Ferma den Guillem Miró, batle.

CVI. *Que negú no gos trencar cavalló mitger sots pena de LX sous. 106 **

Item lo honorable Consell de la vila de Castelló per remoure scàndels e perills que lleugerament se porien seguir si

provehit no y era statat stahí¹ e ordenà que negún hom vehí de la dita vila ni stranger no sie tant gosat que gos o presumesca trencar cavalló miger entre vehí e vehí, sò es per scórrer o per regar ne en neguna altra manera il·lícita e assò sots pena de LX sous pagadors e departidors en aquesta forma, sò es, lo terç al senyor rey e l'altre terç al senyor de la heretat e lo terç a la comunitat de la dita vila per obs de murs e valls. ¶ E, si per ventura serà qüestió entre vehí e vehí dels dits cavallons de empriu o de servitut o de possessió que sie afermada haver per algú dels dits vehins en los dits cavallons antiguament, lo justícia ipso facto sens alguna trigua o tarda encontinent e de fet que devant ell de la dita qüestió serà contrast o debat [Fol. XLV v.º] lo dit justícia de nua paraula e sens escrits assigne dos pròmens de la dita vila, havents heretats en la partida on serà la dita qüestió, no sospitosos a les parts, sò es, que vegem a ull la dita qüestió o contrast e sobre aquella reben informatió de aquelles proves e testimonis que s meresquen a la una e a l'altra part, e lo justícia ladonchs, hoyda la relatió dels dits pròmens e la informatió per ells rebuda, done sentència ab consel (*sic*) de jurats e pròmens de la qual negú no s puxe appellar; e que la dita qüestió sie per los dits justícia e pròmens diffinida. E assò sie tant quant toque a l'acte o fets de servituts o emprius. ¶ Enadiren que, si algú dels dits vehins per son propi motiu o en altra no deguda manera, era tant gosat sens temor de justícia trencar lo cavalló miger e serà vist aquell ésser trencat a ull per malícia o en altra manera, en tal cas lo dit honorable justícia faça de continent e de fet executió espaxada en los dits LX sous dels quals no puxe fer gràcia alguna del terç del senyor de la propietat qui s serà clamat per la dita raó. E ultra lo dit justícia faça pagar del

1 Se repasaron con tinta palabras borradas. Sin duda lo primitivo era «*staturhí*» en lugar de «*statat stahí*».

trencar del [Fol. XLVII r.º] cavalló dels bens de aytals trencadors los pròmens que y seràn trameses ultra los dits LX sous. Emperò pe (*sic*) lo present statut no entenen a derogar lo stabliment qui parla de emprius e servituts ans romangue en llur foça (*sic*) e valor. ◐ Ferma den Bernat Hostalés, batle.

CVII. *Que negú no gos arrancar ni sgallar vinyes ni arbres sots certa pena. 107 **

Item lo dit honorable Consell stablí e ordenà que no sie home algú strany o privat que gos o presumesqua arrancar o sgallar vinyes de algú vehí de la vila ni arbres tallar axí per felonia o per propi motiu, malvolença o per altra cogitada manera, com sie enseguit en temps passat que quant algú demanava la justícia contra altri e li era stat fet algú greuge per justícia lo qui era agreujat per justícia com no s pogué (*sic*) tornar ad aquell que li fahia la justícia tornava se n a les plantes, sò es a les vinyes e arbres tallant [tallant] aquells e sguaillant les dites vinyes [de] que era cosa dapnada e de molt mal exemple e cosa de que s pogués enseguir nafres, morts e perills, per la qual raó lo dit honorable Consell [Fol. XLVII v.º] statuí e ordenà que si aquells aytals malfaytors taladors seràn atrobats, axí per prova com encara per inquisició la qual lo dit honorable justícia faça de continent e de fet llà on lo senyor de la possessió que haurà rebut lo dan o tala haurà presumpció de sospita de algú malvolent seu e aquest cas sabut, per lo dit honorable justícia lo dit talador o malfaytor que axí, no tement Deu ne la real senyoria, haurà talat sie pres e mes en la presó. E si lo senyor, de la tala o malfeyta volrà aquell denunciar, que n (*sic*) puxe fer segons fur, rúbrica «De malfeytors», e si no u volrà fer que lladonchs que lo fisch denunci (*sic*) aquell malfeytor e prosseguesque lo clam per interés del

senyor rey, e sie punit e castigat criminalment, e ultra pach totes les despeses e lo dan donat e malfeyta a coneguda dels jurats e pròmens, e sie encorregut en pena de cent morabatíns d'or, sò es, lo terç al senyor rey e lo terç al senyor qui haurà rebut lo dan e lo terç a l'accusador, e cascún vehí puxe ésser acusador, e si acusador no y haurà sie a la obra de murs e de valls. ☉ Ferma den Pere de Begues, batle.

[Fol. XLVIII r.º] CVIII. *Capitol de no metre porchs en eres.* 108 *

Item lo dit honorable Consell per bé e utilitat de la cosa pública stablí e ordenà que negún porcater no sie tant gosat tenir ni metre porchs en los plans de la vila, sò es, llà on la gent (*sic*) baten e han acostumat de batre llurs blats, ni encara en les heres (*sic*) dels singulars de la dita vila mentre negún linage de blat haurà en los dits plans ni eres per batre ☉ com se sie seguit en temps passat que quant algún havia batut llur blat fahia menar e anar los dits porchs a menjar les grances del seu blat e de allí fahien gran dan a les garberes que staven a derredor dels dits vehins en tant que n venien a bregua e mal. ☉ Per tal lo dit honorable Consell statuí e ordenà que no sie null hom strany o privat de qualsevol condició sie que gos metre o fer metre los dits porchs en los dits plans ni eres e assò tant quant duraràn (*sic*) lo batre dels dits blats axí grossos com menuts; e assò sots pena de XII diners per porch de dia e de nit X sous, dels quals hage lo terç lo senyor rey e l'altre terç lo senyor del blat e l'altre terç age [Fol. XLVIII v.º] lo guardià, e si guardià no y entrevé que sie de la obra de la Ecclésia de la dita vila. ☉ Encara enadí lo dit honorable Consell que, si los dits porchs seràn atrobats en altre temps de l'añ (*sic*) en los dits plans e eres furgant e furant aquelles per

rahò de les formigues que allí son, sien encorreguts los dits porchs en les penes damunt dites partidores axí com damunt és dit, e que lo síndich per rahò del dan que allí fan se n puxe clamar per sò que no sien pijorats ni romanguen ab focs (*sic*) ni clots. ☉ Ferma den Bernat Hostalés, batle.

CIX. *Altre capítol de porchs. 109 **

Lo honorable Consell de la vila de Castelló stablí e ordenà que cascún vehí de la dita vila puxe tenir en lo bovalar V porchs enaxí que si aquells faràn mal o dan paguen quascú qui mal o dan faràn quatre diners per cabeça o porch partidors per terços, sò es, lo terç al senyor rey e lo terç al comú e lo terç a la part. Lo qual dit establiment dur tant com al damunt dit honorable Consell plaurà. ☉ Ferma den Pasqual Ferrando, batle de la vila de Castelló, salvo dret de senyor.

[Fol. XLVIII r.º] CX. *Capítol de oques, anedes e gallines. 110 **

Item lo Consell de la vila de Castelló, enadint als establiments ordenats sobre los dans que donen les oques, ànedes e galines, stablí e ordenà que no sie algú vehí o habitador de la dita vila tant osat que gos tenir oques, ànedes, gallines, pollastres o algú nodriment en les eres, barraques, corral de les eres, eres (*sic*) dels plans de la dita vila del primer dia de maig¹ to (*sic*) fins al primer dia de setembre e assò sots pena de dos diners per cascún cap partidors e pagadors segons que desús; axí emperò que cascú puxe tenir en sos corral los dits nodriments tancats que no hisquen de fora per lo dit temps e si hixiràn ni mal faràn o dan que pach la dita pena.

1 El estar repasada la escritura en época posterior impide leer bien esta palabra: Al repasarla se escribió «maigh».

☉ Ferma den Pasqual Ferrando, batle de la vila de Castelló, salvo dret de senyor. ☉ Die dominica prima octobris anno a Nativitate Domini M.ºCCCC.ºXXIII. ¹

CXI. *Que algú no gos metre besties cerres (sic) en negún temps de l'ayn en vinyes, mallols, figuerals, olivars ni garroferes. III **

Lo honrat Consell de la vila de Castelló attenant e regonexent que per raó de bous e vaques e egües e altres besties cerreres que van per lo terme de la dita vila les quals sens neguna temor [Fol. XLVIII v.º] entren en vinyes, garroferals, figuerals e olivars de que ve gran dan al (sic) senyors de les dites heretats, hoc encara a les rendes e drets del senyor rey, ☉ Per tal lo dit honorable Consell per bé, profit e utilitat de la cosa pública e per tal que les heretats sien ben guardades stableix e ordena que besties cerreres no gosen entrar en negún temps de l'ayn en vinyes e mallols, figuerals, olivars, garroferals, e, si lo contrari faràn, que pach (sic) per cascuna de les besties XII diners per cabeça e tres sous la guarda, donadors e pagadors lo terç al senyor rey e lo terç al senyor de la propietat hon seràn atrobades e lo terç al guardià, e si guardià no y haurà que les dues parts del dit ban sien del senyor de la propietat. E si les dites besties seràn atrobades de nit en les dites vinyes, mallols, guarroferals, figuerals e olivars que paguen les dites penes en doble e la guarda [e la guarda] pach VI sous pagadors segons que desús és dit, stimada ans e primerament la tala que feta hauràn en les dites heretats. Emperò lo dit honorable Consell volgué e ordenà que si les dites egües e altres besties cerreres seràn atrobades en oliveres o garrofe-

² Esta fecha corresponde a la ordenanza siguiente. Vid. *Notas*.

rala que fruyts assaonats no y age en los arbres que solament paguen VI diners [Fol. L r.º] per cabeça de ban e tres sous la guarda pagadors ut supra. ☉ Axí emperò encara lo dit Consell stableix e ordena que si bous o egües o altres bésties cerreres seràn atrobades en algunes heretats [h]ermes e algún camp de les dites heretats [h]ermes haurà alguns arbres en que haurà fruyts que los guardians de les dites bésties ab son sagrament, si seràn de edat, puxen escusar si les dites bésties hauràn menjat los fruyts que en los dits arbres eren. E si les dites bésties cerreres seràn atrobades en loch hon mal facen que sien encorreguts en lo dit ban en doble. ☉ Ferma de l'honorable en Pascual Ferrando, batle de la vila de Castelló, salvo dret de senyor.

CXII. *Capítol del procehiment contra los taladors.* 112 *

Item per sò com en cert temps de l'ayn se pot fer tala en les vinyes o oliveres la qual bonament no pot ésser stimada, per evitar tal inconvenient, si ramat algú de bestiar dels vehins de la Ciutat serà més en vinya alguna del quinzén die de cascún mes de febrer tro al quinzén dia ¹ octubre ni en olivars fructificans en que aja fruyts de oliveres del primer dia de setembre tro al primer dia de mars exclusive on farà tala o dan, que en tal cas, ultra la tala e dan que y faràn, sien encorreguts [Fol. L v.º] per cascuna vegada que la tala e dan [que]y faràn en pena de X sous de dia e de nit XX sous, de la qual pena haja lo senyor rey la mitat e l'altra mitat sia del senyor. En assò emperò no sie entés ni comprés si alguna ramera o part del bestiar qui caminant anant cap avant entrarà en algunes vinyes o olivars qui focen (*sic*) prop lo camí; però si farà (*sic*) tala solament sien tenguts a pagar la tala.

1 La omisión de la palabra *de* es del ms.

CXIII. *Enadiment.* 113 *

Item enadim al dehén capítol de la dita sentència que axí com és statuit temps que bestiars no entren en les vinyes del quinzén die del mes de febrer tro al quinzén die del mes de octubre que sie ampliat lo dit temps e sie provehit ¹ de e per tot lo mes de octubre. E aximateix sie enadit a la inhibició de no entrar bestiars en olivars segons forma del dit capítol que sie [a] la inhibició del primer dia de setembre tro per tot lo mes de mars.

CXIV. *Capítol de aquells qui juraran algun membre de Deu, per fur del rey en Martí.* 114 *

Item si algú en joch o en altra manera jurarà per alguns membres de Deu o de la Verge Maria pach per pena cascuna vegada que jurarà V sous, e, si juraràn (*sic*) per algunes parts vergoyoses (*sic*) de jurar, pach per pena L sous, de les quals penes no puxe ésser feta gràcia alguna o perdó, ans a sola re-
qüesta del fisch sien exigides les dites penes [*Fol. Ll r.º*] e n puxe ésser feta inquisitió per mer offici. E si la cort del justícia no exigirà ab entegre les dites penes que lo dit justícia sie tengut de pagar aquelles del seu propi. E si aquell qui haurà jurat per la dita forma no porà pagar les dites penes stigue per tres hores en lo costell de la ciutat, vila o loch hon les dites penes seràn comeses, de les quals penes pecuniàries haje lo notificador o accusador lo terç, e les dues parts sien aplicades al nostre fisch en les ciutats e viles reals e en los lochs de senyorius ho hajan los senyors dels lochs. ☉ Dominicus Maschó. ☉ Die IIII mensis febroarii anno a Nativitate Domini M.ºCCCC.ºXXXX.ºII.º

¹ Debe decir «inhibit». V. la «Executoria, etc.» de Alfonso III (Ord. CXLIX).

CXV. *Capítol de metigar lo ban lla hon haia poc dan.* 115 *

Lo honorable Consell de la vila de Castelló tot concordantment e alguna cosa no discrepant per bé, profit e utilitat de la cosa pública de la dita vila e dels abitans singulars en aquella, considerat que alguns vehins de la dita vila ab inefrenada cobdícia de exhigir bans excelsius e calònies dels senyors qui tenen bestiar en la dita vila se clamen de aquells, los quals clams, e bans e calònies que s demanen per rahó de aquelles (*sic*) se demostren de sí posats més per avarítia [*Fol. LI v.º*] e voluntat de exhigir bans e calònies que no per mal o dan que ls sien fets, çò es, lansar totalment los nodriments de la dita vila los quals fan gran profit als senyors qui ls procuren e ls ajuden a pagar lurs càrrechs e n sostenen lurs cases, e no sie cosa raonable que llà on no s demostre mal o dan al meyns que sie de poca vàlua que sie punit e castigat ab los mals e dans que s fan granment e excessiva en les possessions dels vehins de la dita vila, com sie cosa digna que cascú sie castigat segons lo que s trobarà haver fet dan o mal. ¶ Per tal lo dit honorable Consell stableix e ordena e vol que ls dits clams que s faràn e s posaràn per los vehins de la dita vila e s demostrarà e serà al'legat aquells ésser posats de cosa que y haurà poch dan e més per exactió de bans e calònies que per dan que y age ni sie donat en les possessions e cosses dels vehins de la dita vila que en aquest cas puxe ésser e sie vist e examinat bé e diligentment e puxe ésser mitigat per los honorables jurats de la dita vila qui ara son o per temps seràn. ¶ E lo dit honorable Consell elegí sis prohòmens de la dita vila per vehedors de les dites tales e dans del dit terme, sò es en la partida de la vila amunt del camí de la Plana e a l'ort [*Fol. LII r.º*] den Codera e del camí de la Peneta Roga anllà tro al Castell vell en Domingo Març e en Pere Mas; e en la

partida de l'enfront de la vila que te del camí de la Plana tro al camí de la mar e camí de l'Alcora amunt en Pere Castell e en Lorens Alquesser. ¶ E en la partida vers Almagora en Francesch Agramunt e en Berenguer Coll. Los quals dits prohòmens vehedors veguen les dites tales e dan de aquelles, facen relatió al justícia de la dita vila lo qual ab consell dels honorables jurats e ab ells ensems mitiguen e justifiquen dits bans e calònies justament e deguda segons que [h]a ells serà ben vist faedor. ¶ E vol lo dit honorable Consell que l present stabliment dur aytant quant al dit Consell plaurà e no pus, car segons la experiència ha demostrat axí mils serà vista la utilitat de aquell. ¶ Ferma den Manuel Caxa loctinent de batle. ¶ Die quintadecima mensis octobris anno a Nativitate Domini M.°CCCC.°XXXI.°

CXVI. *Cpitol (sic) dels barbés.* 116 *

Lo honorable Consell de la vila de Castelló stablí e ordenà per servir divinal e bé e pacífich stat de la dita vila e dels vehins e habitants de aquella que no sie algún barber de la dita vila que gos o presuma afaytar alguna persona les vespres de digmenges [Fol. LII v.º] e festes colents des que l senyal de la campana del seny de la oratió serà sonat ni ab lum, e açò sots pena de V sous per cascuna vegada que y seràn atrobatz (*sic*). ¶ E semblant pena mateixa encòrregue aquell qui s'afaytarà. La qual pena sie partida, és a ssaber, la (*sic*) terc al senyor rey e lo terc al comú de la vila e lo terc a l'accusador. ¶ Yo Jaume Ferrando, batle de la dita vila de Castelló en nom e veu del senyor rey ferme lo dit stabliment ab aquesta modificatió: que de les dites penes haje la mitat lo senyor rey e l'altre mitat (*sic*) sia fet axí com al dit Consell

plaurà. ☉ Die tertia mensis augusti anno a Nativitate Domini
M.ºCCCC.ºXXXII.º

CXVII. *Capítol de vaques.* 117 *

Lo honorable Consell de la vila de Castelló tot concordantment e en alguna cosa no discrepant, considerant en la utilitat de la cosa pública de la dita vila e com en lo dit Consell sien estatz (*sic*) fets grans clans per los vehins de la dita vila havents heretats, terres e possessions en lo terme de aquella, que ls pastors e qui guarden vaques de vehins de la dita vila e altres pastoregen, guarden e meten aquelles en la orta de la sobredita vila del camí apel- [Fol. LIII r.º] lat de la Donatió amunt e en lo sequà de aquella, pastorejant e guardant aquelles en la dita orta e sequans faens grans tales e grans mals en les possessions e heretats culturades e arborades del dit terme, que redunde en gran dan de les dites heretats e possessions e consegüentment dels drets del senyor rey e dels senyors de aquelles, com sie cosa stilada e praticada de gran temp (*sic*) ensà e que memòria de hòmens no és en contrari que les dites vaques e ramats de aquelles puxen (*sic*)¹ e pasturen en les margals stremals del terme de la dita vila e no en l'orta ni en lo sequà on age arbres e terres culturades que puxen fer mal o dan. ☉ Emperò lo dit honorable Consell per los sguards dessús dits e altres que serien ací larchs de explicar, per evitar dans e tales que fan les dites vaques incessantment, stableix e ordena que tot ramat de vaques que serà atrobat del camí de la Donatió amunt pach per pena XX sous per ramat ☉ declarat que sie dit ramat de X vaques o de qui (*sic*) ensús. E si los dits ramats de vaques seràn atrobats en

1 Léase *pexen*.

l'orta e sequà de la dita vila que facen mal o dan en guareyts, vinyes, figuerals, olivars, garroferals, terres [Fol. LIII v.º] molles e caliuoses e en sembrats e en tot loch hon mal o dan facen sien encorreguts en pena de XII diners per cabeça de dia e dos sous de nit e la guarda V sous de dia e X sous de nit. E si en los lochs dessus dits seràn atrobades tres o quatre vaques fins en vuyt o nou vaques que seràn apartades del ramat que (*sic*) apel'lades llépoles que sien encorregudes per cabeça en II sous de pena de dia e III sous de nit, de les quals penes haje lo senyor rey lo terç e lo senyor de la propietat les dues parts; e si guardià hi entrevendrà que sien partides les dites penes per terços. ¶ E vol lo dit honorable Consell que l stabliment present dure aytant quant al Consell plaurà e no pus, car segons la experiència mostrarà axí mils serà vista la utilitat de aquel (*sic*).

¶ Yo Jacme Ferrando, doctor en Leys, batle de la dita vila de Castelló, en nom e veu del senyor rey ferme lo dit stabliment segons série e tenor de aquell, salvo que de aquelles dites penes hage la mitat lo dit senyor rey e de l'altra mitat sie fet sò que al dit Consell plaurà. ¶ Die dominica XX.^a mensis decembris anno a Nativitate Domini M.ºCCCC.ºXXXXIII.º

[Fol. LIIII r.º] CXVIII. Capítol de bovalar. 118 *

Lo honorable Consell de la vila de Castelló en lo present die celebrat per bé e utilitat de la cosa pública provehí e ordenà e llimità per bovalar als carnicers que asseguraràn taula a tot l'any basta, del camí de la Alcora fins al camí del coll de la Guarrofera seguint per les mollonades antigues romanint lo restant que solie ésser bovalar per devesa o bovalar e que aquell puxen emprar los vehins de la vila per a bestiar de

criaçó o borregos. ¶ Emperò vol lo dit honorable Consell que los borregos que y entraràn sien e romanguen asseguratz (*sic*) a la vila segons de primer en los stabliments del bovalar manà e sots les penes en aquells contengudes partidores segons en aquells és contengut. ¶ E si negú metrà borregos o qualsevol altre linatge de bestiar en boveral assignat per los carnicés sie encorregut en pena de cent sous donadors e pagadors lo terç al senyor rey e lo terç al comú e lo terç a l'accusador; e que qualsevol vehí ne puxe ésser acusador; e que del terç de l'accusador no n puxe ésser feta gràcia. ¶ E aximateix vol lo honorable Consell que lo carnicer o carnicers que asseguraràn no puxen [*Fol. LIII v.º*] tenir en lo dit bovalar en un ramat o en molts més de CL moltons per cascuna taula que assegurarà e si asseure dues taules que n'i puxe tenir CCC moltons e no més per moltes taules que asseure, e si més li n seràn atrobats que ls perda e que aquells sien acquisits al comú de la vila.

¶ Yo Jaume Ferrando, batle de la dita vila, en nom e veu del senyor rey ferme lo damunt dit stabliment segons série e tenor de aquell ab que les dites penes sien partides segons la provisió e acte de cort feta en Morvedre.

CXIX. *Capítol de no fer companyia
un carnicer ab altri. 119 **

Lo honorable Consell provehí e ordenà que negún carnicer que haje assegurat no gos haver companyia ab altre carnicer de la dita vila que talle axí en les carns com en la taula; e si contrafarà que sie encorregut en pena de CCCC sous donadors e partidors ut supra; e que n puxe ésser feta inquisitió.

CXX. *Capítol que no puxe montar més lo ban al bestiar del
carnicer que sera preada la smena.* 120 *

Item lo honorable Consell per ésser provehida millor la vila de ¹ bones carns vol que los bestiar que [Fol. LV r.º] seràn assegurats a la vila per los carnicers en les heretats que entràn no ls puxe muntar més lo ban que ls serà preada la smena exceptat en vinyes, olivars e uareyts (*sic*) sembrats e garroferals. ☉ Ferma del dit batle en nom del senyor rey.

CXXI. *De no metre bestiar en vinyes
e olivars e garroferals.* ² 121 *

Item lo dit honorable Consell per bé e utilitat de la cosa pública provehí e ordenà que negún home strayn ne privat gos metre negún linatge de bestiar en les vinyes del terme de la dita vila de Castelló axí de secà com de regadiu del primer die de febrer fins al dia de Tots Sants, ni en los olivars del dit terme axí de secà com de regadiu del primer die de setembre fins al XV de abril inclusive, ni de qui (*sic*) avant mentre fruyts assaunats hi haurà, ni en troç que no hage sino dos o tres arbres o que no pogués ésser dit olivar, no s gosen acostar de XXX passes a l'arbre, ne en garroferals mentre fruyts assaunats hi haurà e assò en pena de IIII diners per cascún cap de bestiar lanar o cabriu de dia, e assò fins en LX caps, e LX caps sie dit ramat e d'aquí ensús e haja per pena XX sous de die e la guarda V sous donadors e partidors segons desús, e, [Fol. LV v.º] si de nit hi entraràn, haje lo ban en doble axí lo bestiar com la guarda. E si en temps no inhibit segons

¹ Las palabras contenidas entre *Item* y *bones carns* repasadas en el s. XVI.

² Las palabras «e olivars e garroferals» están añadidas con tinta negra y de letra del siglo XVI.

dessús los dits bestiar entraran en les dites vinyes, olivars, garroferals que no sien molls o caliusos hagen dos diners per cabeça fins en LX; e LX sie dit ramat, e que pach X sous de die e tres sous la guarda e de nit les penes en doble partidores ut supra.

☉ Die veneris IIII mensis novembris anno Domini M^o.CCCC^o.XXXX^oVIII^o. Lo honorable Consell en lo present dia de huy celebrat revoca e ha per revocat lo damunt dit stabliment, volent stabliment fet sots Kalendari de XV^a mensis decembris anno Domini M^o.CCCC^o.XXXIII° romague (*sic*) en sa forma e valor.

CXXII. *Capítol de guareyts. 122 **

Item lo dit honorable Consell per bé, profit e utilitat de la cosa pública provehí e ordenà que algú carnicer o altra persona stranya o privada no gos metre negú linatge de bestiar en guareyts del sol post en hora de tèrcia, e assò del primer die de abril fins al jorn de sent Miquel inclusive. E assò en pena de XII diners per cascuna cabeça e la guarda X sous, donadors e partidors lo terç al senyor rey, lo terç al [Fol. LVI r.º] comú de la dita vila e lo terç a l'accusador. ☉ Ferma de mi Jaume Ferrando en nom del senyor rey ut supra.

CXXIII. *De borregos e moltons. 123 **

Item més provehí e ordenà lo dit honorable Consell de la dita vila que negú que tingue borregos o moltons e no volrà assegurar aquells e comensar los a tallar a Pasqua que no ls pusque tallar fins passada la festa de Tots Sants, e assò en pena de D sous donadors e partidors ut supra. ☉ E la present ordi-

natió lo dit honorable Consell fa per sò com aquells qui tenen los dits moltons o borregos no volen assegurar aquells en lo temps que no y senten gran guany, e que no facen nosa al que assegurarà en lo temps que algùn tant guany hi haurà, com la vila no trobe qui asseure per la dita raó.

CXXIV. *De revocaments de stabliments. 124 **

Item lo honorable Consell ha per revocats tots e qualssevol stabliments fets per los dits bestiaris venints en contrari dels sobredits e vol que los presents stabliments duren tant quant al Consell plaurà e no pus; no volens haver per revocats los stabliments toquants a vaques, porchs, ans los [Fol. LVI v.º] dits stabliments fets per aquells romanguen en sa força e valor. ☉ Ferma de mi Jaume Ferrando en nom del senyor rey ut supra.

CXXV. *Com totes les vinyes axí de sequa com de la orta, son bovalar. 125 **

Item lo honorable Consell per bé, profit e utilitat de la cosa pública e que los vehins de la dita vila sien més inclinats en plantar vinyes stablí e ordenà que les vinyes qualssevol que sien en lo dit terme axí de secà com de regadiu sien bovalar e qualsevol bèsties o bestiaris que en aquelles entraràn cometen totes aquelles penes que en lo stabliment de bovalar son contengudes, axí de degolla com altra, donadores e partidores ut supra. ☉ Ferma de mi Jaume Ferrando en nom del dit senyor rey ut supra.

CXXVI. *Que dins un mes sie executat lo clam.* 126 *

Item lo dit honorable Consell, per tolre lo abús que s fa que quant hauràn (*sic*) posat un clam no requiren execució de aquell fins passat mig any o al cap de l'any, de que la Cort n'està molt enbarassada, per sò provehí e ordenà que qualsevol persona axí stranya com privada qui s clamarà de qual-
[Fol. LVII r.º] sevol altra persona, dins hun mes après que l clam sie posat haje haver reqüesta exequitió de aquell, e si dins lo dit mes no l'haurà executat que d'aquí avant no puxa haver res del dit clam. ☉ E vol lo dit honorable Consell que si lo dit clam serà en llitigi (*sic*) no li córregue lo dit mes fins aquell sie lliquidat (*sic*). ☉ Yo Jaume Ferrando, batle de la dita vila, en nom del senyor rey ferme los dits stabliments segons série e tenor de aquells ut supra, duradors tant quant al senyor rey plaurà.

CXXVII. *De porchs.* 127

☉ Die XVIII madii anno Domini M^o.CCCC^o.LXII°.

Item encara lo dit Consell per utilitat de la cosa pública millorant e per millor comutant la ordenatió feta per aquells (*sic*) en dies passats sobre los porchs que los vehins de la dita vila poden tenir, e senyaladament guarda major, provehí e ordenà que guarda major puxe guardar XXX porchs, e que si més li seràn atrobats, axí en guarda major com en menor e segons la ordenatió los es llimitat (*sic*) guardar, que sien encorreguts en pena de XX sous partidors segons la ordenatió mana e és contengut, havent per revocada [Fol. LVII v.º] la pena de D sous en la dita ordenatió contenguda. E assò lo dit honorable Consell fa e ordena per sò que ls vehins de la dita vila sien millor inclinats a tenir guardes majors.

CXXVIII. *De fruytes.* 128 *

Item lo honorable Consel (*sic*) de la vila de Castelló en lo present dia de huy celebrat comtat (*sic*) a XXIII del mes de juliol ayñ (*sic*) Mil.CCCC.LXII. declarant lo stabliment fet en dies [dies] passats per lo honorable Consell de la dita vila sobre los bans de les amenles (*sic*), nous, précechs, maçanes e altres fruytes en aquell contengudes provehix e ordena a declaratió de la fí del dit stabliment lla on diu «Hoc encara lo »guardià puxa pendre scorcoll de cistella, sàrries, cabaços, e »en totes altres coses llà on ell haurà sospita e que ls puxe fer »assignatió ad aquells que haurà la dita sospita que sien davant »lo dit honorable justícia fer (*sic*) fer sagrament d'on porten »les dites fruytes o donen rahó d'aquelles de qual loch les »porten o les han portades, si no donaràn rahó de aquelles de »qual loch les porten que aquells aytals perden la fruyta e sien »encorreguts en les dites penes partidores ut supra e si daràn »rahó que les porten paguen la [Fol. LVIII r.º] smena e lo terç »al senyor de la propietat» que sie entesa la dita fí del dit stabliment que lo guardià que y entrevendrà en tal cas hage son terç de la mitat de les penes en aquell contengudes axí com lo senyor de la propietat, com axí lo honorable Consell o vulle, entena (*sic*) e declara (*sic*) ésser feyt.

CXXIX. *De béstia cerrera.* 129 *

☉ Die XXX^a mensis madii anno M^o.CCCCLXIII^o.

Item lo honorable Consell per bé, profit e utilitat de la cosa pública stablí, provehí e ordenà que si neguna béstia cerrera bossal axí asnina (*sic*) com altre (*sic*) qualsevol sie, que serà atrobada sens neguna guarda en loch on mal farà, axí en heretats com eres e plans en que hage formens ne altres splets,

que sie encorreguda en pena de V sous partidors lo terç al senyor rey, lo terç al senyor de la heretat e d'aquell da qui (*sic*) los splets seràn que l mal e dan serà fet e lo terç a l'accusador, e que del dit terç de l'accusador no n puxe ésser feta gràcia. ☉ Yo Jaume Ferrando batle de la dita vila ferme lo dit stabliment en nom e veu del senyor rey salvo dret de senyor.

[Fol. LVIII v.º] CXXX. *Capítol de abelles.* 130 *

☉ Die iovis XXVI julii anno Mº.CCCCLXIIIº.

Item lo honorable Consell de la vila de Castelló en lo present dia de huy celebrat ha per revocats tots los stabliments parlans de les abelles exceptat lo stabliment que és fet e continuat a XXXI cartes del present libre dels stabliments enaxí que aquell stigue e romangue en sa força e valor.

CXXXI. *De porchs.* 131 *

Die XIIIª. septembris anno Domini Mº.CCCCº.LXIXº.

Lo honorable Consell de la vila de Castelló en lo present die de huy celebrat attenent e considerant la gran destruitió que los porchs fan en lo terme de la dita vila axí per males guardes com de nombre de més de ramat, e considerant en temps passat bé haver hi provehit e après ésser hi stades fetes algunes ordinations per la dita rahó, provehí e ordenà e hac per feta, lloada, aprovada e corroborada axí com si de nou era stada feta, provehida la dita ordenatió de XI de juliol e revoca e ha per revocades (*sic*) qualsevol statuts e ordenations fetes ans e après de la dita ordenatió.

CXXXII. *Privilegi del rey don Johan. 132 **

[Fol. LVIII.º r.º] Joannes Dei gratia rex Aragonum, Navarre, Scicilie (*sic*), Valencie, Maioricarum, Sardinie, Corcisse (*sic*), comes Barchinone, dux Attenarum (*sic*) et Neopatrie, atque comes Rocilionis (*sic*) et Ceritanie. Dispendiosa est iuris subtilitas et summum ius summa iniuria perhibetur. Usque adeo hominum malicia crevit et tot ad differendam et impediendam iusticiam fraudes invente totque ad obviandum his artibus condite leges sunt ut ex difficultate (*sic*) et ambiguitate interpretationes (*sic*) earum et veritas plerumque obscuretur et in reddendo iure ec(*sic*) dilationes occurrunt ut mole impensarum et diurni laboris molestia sepenumero probi viri suo iuri cedant, iniqui autem inde audaciam sumant et quasi fiduciam iniuste vivendi unde odia rancores et discensiones (*sic*) que omnium malorum in rebus publicis seminaria sunt oriuntur et emergunt. Cum igitur vestri fidelium nostrorum Justicie, Juratorum, Consilii et universitatis ville Castilionis Planiciey (*sic*) Borriane humilis supplicatio nobis porecta (*sic*) contineat quod dudum propter scandala et etiam plures neces sequutas inter vicinos Ville ipsius ob causam adimprivorum et servitutum aque vicorum et possessionum Concilium Ville [Fol. LVIII.º v.º] eiusdem ut ex facilitate consequende iusticie huiusmodi mala vitarentur statuerit in modum sequentem.

☉ Item stablí e ordenà lo Consell de la vila que si qüestió o qüestions algunes son o seràn axí de fets passats com de sdevenidor temps per rahó e causa de servitut de carreres, céquies, scorredors, fites, emprius o servitut de possessions o heretés (*sic*) lo justícia encontinent que davant ell de la dita rahó serà qüestió de nua paraula sens scrits assigne dos prohòmens no sospitosos a les dites qüestions los quals de continent vagen a veura (*sic*) la dita qüestió o contrast e sobre

aquella reben informatió de aquells prohòmens que s merex-
 quen a la una o a l'altra part, e rebuda la dita informatió do-
 nen sentència a consell de jurats e de prohòmens de la qual
 sentència alguna de les parts no s pusque apel'lar. E aquella
 dita qüestió sie per los dits dos prohòmens difinida e deter-
 menada dins X dies si donchs just impediment no aparrà a
 coneguda dels dits justícia e jurats; e si dins los X dies la dita
 qüestió acabadament difinida no hauràn, sie encorregut cascú
 en pena de XX sous la mitat al senyor rey e l'altra mitat al
 [Fol. LX r.º] comú. E, si algú dels dits demanarà o, per scrip-
 tura o per altra manera, maliciosament dilatarà la dita qüestió
 e sobre aquella a la present ordenatió o sentència star no vol-
 drà, sie encorregut en pena de cent morabatins pagadors e
 partidors segons que dessús. E que lo justícia sens acusador
 puxe llevar e exhigir les dites penes. E la dita ordenatió los
 dits Jurats e prohòmens fan per bé, profit e utilitat de la cosa
 pública e per obviar scàndels e perills que en temps passat son
 stats enseguits o s porien enseguir d'ací avant. ¶ Et pros-
 pecto quod ex pratica dicti statuti in omnibus que sub illo
 comprehenduntur magna quies et grandia bona Ville predicte
 sunt secuta perpendens ad instar eorum quod astet valde utile
 dicte Ville et habitatoribus illius si per eandem formam in
 omnibus aliis causis civilibus tam (sic) inter vicinos et habita-
 tores dicte Ville pendent et verti sperantur provideretur,
 Nobis pro confirmatione dicti statuti et ut statuere similiter
 dignaremur in aliis causis predictis extitit [Fol. LXº v.º] pro
 vestra parte humiliter supplicatum. Nos autem vestra huius-
 modi supplicatione intellecta in primis comendamus (sic) ves-
 trum super his laudabilem animum et huic honesto voto
 vestro favorabiliter annuentes tenore presentium, previa nos-
 tri Sacri Concilii deliberatione matura, statutum preincertum
 (sic) tanquam salubre et utile laudamus, aprobamus (sic) et

nostre confirmationis et auctoritatis presidio roboramus. ¶ Et rursus iuxta vestram supplicationem predictam ex eadem deliberatione edicimus et statuimus et ordinamus earundem presentium tenore ab inde servandum in quibusvis causis civilibus pendentibus seu de cetero movendis inter quosvis vicinos et habitatores dicte Ville eciamsi ¹ ¶ vidue, pupilli aut miserabiles persone fuerint quod Justicia dicte Ville vel eius locumtenens in continenti quod aliquod libellum coram eo oblatum fuerit assumat duos proceres dicte Ville partibus non suspectos quorum consilio, verbo absque scriptis nisi pro gravitate cause aut testium depositionibus ipsi Justicie vel dicto eius locumtenenti cum proceribus predictis visum fuit (*sic*) admittere debere scripturam, omni tamen iuris et iudicii forma, figura et solemnitate postpositis, sententiam ferat, que [Fol. LXI r.º] sententia apud acta Curie ipsius Justicie scribatur et pro [per] ² ipsarum rerum futura memoria servetur in registro, sic que autem partium ab huiusmodi sententia appellaverit (*sic*) ipse Justicia vel eius locumtenens assignet huic appellationi (*sic*) unum ex proceribus dicte Ville partibus non suspectum qui de et cum consilio presentis aut futuri advocati quem dicta Villa habet seu habebit in civitate Valencie iusticiam similiter expeditam faciat in dicta causa appellationis (*sic*) omni iuris solemnitate pretermissa. Ipsi autem proceres assumendi per dictam (*sic*) Iusticiam vel eius locumtenentem in causis principalibus seu delegandi in causis appellationum ut prefertur ante omnia postquam assumpti seu delegati fuerint teneantur prestare in posse dicti Iusticie vel eius locumtenentis iuramenta de bene et fideliter et recte iuxta eorum conscientiam se habendo et iudicando in causis in quibus ut

1 La palabra «si» está añadida al margen, l. s. XVI, y borrada una palabra entre el calderón y «vidue».

2 Esta palabra está tachada con una línea de tinta roja.

predicatur interrogaverint. Presentem autem laudationem et confirmationem edictum quoque statutum et ordinationem ad nostrum beneplacitum et non alias neque ultra durare volumus. Mandantes per hanc eandem vobis predictis et aliis quibusvis officialibus et subditis [Fol. LXI v.º] nostris in dicta Villa et alibi ubicumque statutis quavis auctoritate fungentibus presentibus et futuris sub incursu pene mille morabatinorum auri solvendorum per quemlibet contrafacientem et applicandorum errario (*sic*) nostro quod predicta omnia et singula teneatis, teneant et observent et observari faciatis beneplacito nostro durante nec secus agatis seu agant si nostra gratia vobis et eis cara est et dictam penam cupitis et cupiunt evitare. In cuius rei testimonium presentes fieri iussimus nostro sigillo pendenti munitam. Datum Valencie nono die mensis aprilis anno a Nativitate Domini M.ºCCCC.ºLVIII.º, regni nostri Navarre anno vicesimo III.º aliorum vero regnorum nostrorum anno secundo.

☉ Rex Juhan (*sic*).

☉ Dominus Rex mandavit mihi Bartholomeo de Reus Visum per Vicecancellarium, per Thoserarium (*sic*)¹ generalem et per Conservatorem Aragonum.

☉ Vidit De la Cavalleria thesaurarius.

☉ Vidit Petrus Torrelles conservator Aragonum.

[Fol. LXII r.º] CXXXIII. *Sentencia e capitols dels emprius de la ciutat de Valencia.* 133 *

Martinus, Dei gracia rex Aragonum, Valencie, Maioricarum, Sardinie et Corsice, comesque Barchinone, Rocilionis (*sic*) et Ciritanie (*sic*) illustri Martino, Dei gracia regi Cici-

¹ Thos + la abreviatura de er.

lie (*sic*) ducatumque (*sic*) Athenarum et Neopatrie duci, gubernatori, primogenito nostro precaro, postque dies nostros in omnibus regnis et terris nostris felici, Deo propicio, successori, Gubernatori et Justicie civitatis et Regni Valencie ceterisque universis et singulis officialibus nostris civitatis et regni iam dictorum presentibus et futuris quibus negocium subscriptum pertinere noscatur salutem et dileccionem. Ecce quod Nos super questione que inter brachia ecclesiastica (*sic*) et militare et aliquas regias universitates regni Valencie parte ex una, et universitatem civitatis Valencie parte ex altera in curiis generalibus quas incolis dicti Regni in predicta civitate Valencie de presenti celebramus orta sive mota est sive fuerit ratione ademprorum seu herbagiorum terminorum locorum singularium earumdem tractantibus [*Fol. LXII v.º*] aliquibus de dictis brachiis nostram sentenciam in dictis curiis tulimus ¹ sub incerta (*sic*) capitula continentur.

Comens de la ordenatió dels capítols de la dita sententia

En nom de la Sancta Trinitat. Per tolre tota matèria que s pogués dir abús o mal ús en la partícula dels amprius e herbatges e pastures que ls bestiars dels vehins de la ciutat de Valencia e del terme vell de contribució de aquella per furs, privilegis han e ls pertayn haver franquees per tot lo regne de Valencia, e per donar forma e manera que en lo usar dels dits emprius cesse frau tota, ordenam ésser fetes e observades les coses en los presents e dejús scrits capítols contenguts (*sic*).

¹ Se ha omitido la palabra *quae*.

Primerament que en reebre e fer scriptura ad aquells qui novellament volràn ésser vehíns de la dita Ciutat e del terme de la contributió general de aquella e haver [de] la franquesa (*sic*) de la dita Ciutat hi sien e agen a ésser appel'lats los justícia e jurats de aquella [h]e hagen a rebre los dits vehíns e lurs sacraments, obligations e cautions segons fur e segons la forma acostumada e fer li (*sic*) liurar aytals vehíns [Fol. LXIII r.º] rebuts ab carta de la franquesa. Cascún emperò dels dits vehíns ans que sie rebut, faça e fer sie tengut sacrament en poder del dit justícia e jurats e per virtut del qual, jurat que ell demana lo dit vehinatge e franquesa per intentió e per cor de ésser vertader vehí faent e tenent son domicili e cap major statger ab sa muller si n'ha sens tota frau e fictió en la dita Ciutat o en la sua contributió del terme vell de aquella segons fur, e de usar dels dits vehinatge o franquesa justament e ab veritat de les dites coses axí observar, tota frau e fictió cessans. E si algú en altra manera serà rebut al dit vehinatge que la dita franquesa no li val'le ni la Ciutat o cindich (*sic*) d'aquella lo puxe defendre com a vehí en los dits amprius, enadir (*sic*) que, si als justícia e jurats serà vist per informatió o per bon arbitre llur que algú o alguns dels dits volents ésser vehíns novells no y degen ésser rebuts, que puxen desdir o repel'lr aquells e denegar aquells lo dit vehinatge e franqueha (*sic*). Hoc encara que, si lo dit vehí reebut en la forma damunt dita contra les coses per ell jurades o alguna de aquelles farà, que li sia tolta la franquesa e que d'allí avant per temps [Fol. LXIII v.º] algú no li sie restituida ni donada.

CXXXV. *Capítol que una persona sie elet per certificar se
e informar continuament del convehinatge
dels novells vehins. 135*

Item que ls dits jurats eligen una bona persona, no pas lo síndich ni sots síndich general, mas altra persona de la dita Ciutat en assò apta e experta, a la qual lo dit síndich hage a ffer special substitució e la qual haja singular càrrech e cura diligentment e contínua de ensercar per si mateixa e certificar se e saber per vista o per informació del vehinat o convehins de aquells novells vehins rebuts o per altra vera informació o certificació si ells o cascuns d'ells tenen e serven les coses contengudes en lurs obligacions dels vehinatges, specialment si tenen lurs domicilis e fan lurs statges e cap major en la dita Ciutat e contribució de aquella o no; e si trobarà que no, encontinent dins tres dies continus o sie tengut manifestar al dit justícia e jurats los quals encontinent, hauda certificació e oyt aquell de qui serà feta certificació, de nua paraula, si trobaràn axí ésser com seràn certificats, ab manaments penals o ab altres [Fol. LXVIII r.º] lleguts destrenyiments e remeys forcen e destrenyen aquells aytals vehins e cascún d'ells a restituir e tornar la carta o cartes de la dita franquesa e aquella o aquelles rumpen o tallen; no res meyns foragiten e revoquen aytals vehins del dit vehinat, e per que null temps los sie donada o atorgada franquesa de la dita Ciutat, [e] manen e facen scriure al peu del dit vehinat la revocació de aquell. Hoc encara los dits jurats puxen e facen instar vigorosament per lo síndich o subsíndich de la dita Ciutat al justícia civil de aquella que les penes promeses per los dits vehins en los recebiments de aquells sien exhigides o levades d'ells o bens lurs e que de aquells los dits justícia e jurats no puxen fer alguna gràcia, relexació o pacte, e si de feyt o fahien que no val'a res. De-

clarat que la dessus dita persona quant eleta serà e ans que sie rebuda sie tenguda jurar, prometre e obligar se en poder dels dits justícia e jurats que en les dites coses e en cascuna de aquelles se haurà lealment, diligent, curosa e contínua en fer vera relatió de aquelles als dits justícia e jurats, parentechs (*sic*), amistat, favor, [h]oy, desamistat, rancor [*Fol. LXIII v.º*] e altres circumstàncies post posats. E per sò que la dita persona mils puxe ensequir son offici que l notari e scrivà dels dits jurats sie tengut liurar a ella e a tots altres de qui serà intérprés (*sic*) a ssa messió tant solament de la forma de la dita obligatió del vehinatge e del noms dels dits vehins novellament rebuts e de llurs fermançes e del dia e de l'ayñ (*sic*) de llur rebiment e dels noms dels lochs d'on seràn stats naturals o vehins e del nom de la parròquia, carrera, partida o loch de la dita Ciutat o de sa contributió on staràn o star voldrà, e tot açò clarament per que la dita persona mils e pus laugera-ment puxe saber e trobar la veritat dels affers e provehir en çò que a ffer haurà sobre aquells.

CXXXVI. *Capítol per quina forma los jurats daran les cartes de franquesa. 136*

Item los jurats de la dita Ciutat qui son o per temps seràn cascún d'ells en lo començament de llur offici jure e hage jurar que en lo recebiment del dits vehinatges e concessió de cartes de franqueses dels novells vehins servaràn e servir faràn les dites coses e squivaràn tota frau e fictió e que no re- [*Fol. LXV r.º*] bràn los dits vehinatges sino solament d'aquells los quals vertaderament e sens tota fictió seràn vehins de la dita Ciutat o dels lochs de la contributió de aquella, et los quals juraràn en lur poder tenir e haver domicili, habitatió, statge e cap major ab muller si n'han o ab la major e gran part

de lurs bens mobles que no sien mercaderies, e per la ferma (*sic*) dessus recomptada, al meyns per set anys continus après que la dita franquesa los serà liurada.

CXXXVII. *Capítol de no fer frau o salvateria.* 137

Ite (*sic*) que algún ciudadà o habitador de València o de sa contribució no puxe fer frau, parsoneria o salvateria de rebre o menar o metre altre bestiar ab lo seu ni en altra manera sots o per la dita franquesa, si no és de ciudadà o vehí o habitador de València o de sa contribució terme vell de aquella dita sua contribució general; et que açò sie tengut jurar quant la dita franquesa li serà liurada et, si porà ésser atrobat que algún ciudadà, vehí o habitador de València o de la dita contribució de aquella menarà o herbatgarà ab lo seu propi, sots la dita franquesa, bestiar d'altri algú que no sie de [Fol. LXV v.º] la dita Ciutat, terme vell o contribució general damunts (*sic*) dits, que la meytat del bestiar del cometent o consentint la dita frau del vehín de la dita Ciutat e tot lo dels altres sia perdut e s distribuesca en la forma seguent, sò és que la terça part sie de la dita Ciutat e la terça del senyor de la vila o loch e la terça de l'accusador, la qual distribució hagen a fer los jurats de la dita Ciutat. Emperò lo senyor ordinari del loch on se cometrà la dita frau puxe empaxar e emparar lo dit bestiar dins sa jurisdicció fins sie conegut per los dits de la dita frau. Et no res meyns aquell qui cometrà la dita frau sie privat de la dita franquesa e que null temps puxe haver franquesa de la dita Ciutat. Entés o declarat que si lo senyor o oficial seu del castell, vila o del loch on se cometrà la dita frau per saber aquella volrà pendre sagrament del pastor o herbatgant en son terme, que ho puxe fer, e, si lo pastor no ho voldrà jurar, lo dit bestiar per lo dit senyor o officials de

aquell puxe ésser penyorat axí com si pexia sens franquesa de la dita Ciutat, sò és en VII cabeçes de dia e XIII de nit per cascún [Fol. LXVI r.º] jorn; si emperò après que serà penyorat lo pastor dins tres jorns volrà jurar, que l senyor o official del loch sie tengut de reebre lo dit sagrament e restituir li les dites penyores, e si lo pastor dins los tres dies no jurarà e enaprès lo vehí de València e del pastor o pastors segons lo nombre qui n pot tenir, que de continent li sien tornades les dites penyores lo qual sagrament no li puxe ésser contradit ans de cobrar les penyores, mas si lo contrari li és provat sie encorregut en les penes demunt dites; e, si jurarà que n'í havia del pastor més del nombre que l dit pastor hi pot menar segons dins (*sic*), que lladonchs les dites penyores sien ésser vistes fer (*sic*) del bestiar del pastor e la penyora encontinent sia del senyor del castell, ciutat, vila o loch hon se cometrà la dita frau, mas que no puxe montar més que serà lo bestiar del dit pastor o de aquells qui no seràn vehins de València. E per sò que ls dit (*sic*) vehins de la Ciutat troben pastors que ls tinguen llurs bestiars, [per] que ls pastors puxen tenir a rahó de mil caps de bestiar de llurs amos o senyors LXX caps majors de bestiar franchs e llur criacó; [Fol. LXVI v.º] e si més avant los dits pastors ne tendràn hagen a pagar al senyor del castell, vila o loch on herbatgaràn X sous per sentenar si tendràn aquells en lo loch on los altres acostumen de herbatgar, e si ls metràn en lo loch on hage imposada pena que paguen la pena que en aquell loch serà imposada als contrafaens o metens bestiar en lo dit loch segons los stabliments.

CXXXVIII. *Capítol que los jurats puxen repenyorar.* 138

Item que, si algú havent la dita franquesa se clamarà als jurats de València affermant que injustament sie stat penyorat

o damnificat per los herbatges e amprius, que ls dits jurats facen lo procés acostumat, sò és que facen jurar lo dit clamater si diu o demane veritat o si o diu per malícia; que, rebut lo dit sacrament e donada per ell fermança en poder dels dits jurats, que si les repenyores per ells fahedores se fahien injustament pagarà lo dit clamater totes les messions, dans e interessos e les coses a ell reintegrades o per ell rebudes, los dits jurats repenyoren e facen repenyores segons que han acostumat covinents, emperò, e moderades segons lo dan que l clamater affermarà que haurà pres e per les messions [Fol. LXVII r.º] E après que ls dits jurats haràn (*sic*) fetes fer les repenyores ans que venen aquelles, notifiquen per lur letra al senyor, alcayt, batle, oficials del loch on la penyora serà stada feyta o lo dan serà stat donat a messió de aquells a qui ha ésser feta la intimatió que dins X dies comptadors après la presentatió e receptió de la letra, o més segons la distància del loch a coneguda dels dits jurats, hagen pagada e sitisfeyta (*sic*) en la dita Ciutat tanta cantitat al dit clamater com aquell haurà jurat e affermat sí ésser stat penyorat o dampnejat ensem ab les messions, dans e intereços fets o sostenguts, faedors o sostenidors o s sien [h]avenguts ab aquell en altra manera, ells vendrien les penyores per fer e farien la dita satisfatió (*sic*) e axí o puxen fer e facen de fet complidament los dits jurats si dins los X dies de la dita satisfatió (*sic*) no serà feta, tota appellatió exceptió, recós (*sic*) e altre contrari remoguts; e assò puxen fer sens altra requesta dins los térmens de la dita Ciutat; e, si covindrà que les dites repenyores se hagen a fer fora los térmens de la dita Ciutat, ladonchs los jurats de la dita Ciutat trameten al justícia o senyor de la ciutat, vila o loch on [Fol. LXVII v.º] les dites repenyores se han a ffer que dins X dies o més temps, a arbitre dels dits jurats assignador, trameten als dits jurats tantes penyores que basten a pagar la quantitat

e messió (*sic*) de que serà fet lo clam, e, si passat lo dit termini lo dit justícia o senyor no hauràn posades en poder dels dits jurats les dites repenyores valent o aquelles facen valer la dita cantitat, ladonchs los dits jurats o lurs comissaris puxen fer les dites repenyores dins la juredicció d'aquell senyor o ordinari qui seràn stats requests e d'aquells puxen reintreguar son vehí e sitisfer (*sic*) aquell ensemps ab les messions, tota appellatió, exceptió, recors e altre contrari cessants e remoguts. E, si los jurats de la dita Ciutat voldràn fer les dites repenyores dins la juredicció d'altri dins la qual no serà donat lo dan mas aquell qui deurà ésser repenyorat tindrà bens alguns dins la dita juredicció, que ladonchs los jurats hagen requerir lo senyor o ordinari de la dita juredicció que ls liure los dits bens tans de aquells que basten a citisfer (*sic*) al clamater e a les messions, e si lo senyor o ordinari comsevol (*sic*) dilataràn e no volràn fer, que ladonchs los [Fol. LXVIII r.º] dits jurats o llurs comissaris puxen penyorar los dits bens dins aquella juredicció. Emperò les repenyores, après dels dits deu dies se degen subastar e córrer per V dies ans que s liuren. Declarants que lo clamater se hage a clamar dins quatre meses après que l penyorament o dampnatge haurà rebut: en altra manera que passats aquells no sie oyt.

CXXXIX. *Capítol que les letres sien trameses per saig o per misatge jurat. 139*

Item que la dita letra sia tramesa per un saig o per altra persona jurada ab que no hage pus salari sino quatre sous per cascún dia e que la relatió que aquell farà sobre la presentatió de aquella letra sie cregut (*sic*); e que la dita letra sia presentada, o que no romangue per lo portador de aquella, a casa del senyor, alcayt, batle o altre official del loch d'on serà fet lo clam.

CXL. *Capítol del sagrament que ls jurats han a ffer.* 140

Item que ls jurats de la dita Ciutat presens e tots lurs successors, cascuns (*sic*) en lo comensament de lur offici, facen o sien tenguts fer sagra- [*Fol. LXVIII° v.^o*] ment que en los enantaments, executions et procehiments dessus dits segons forma dels presens capítols se hauràn bé et lealment e squivaràn tota frau e tot engàn que s i pugués e puxe fer o sdevenir.

CXLI. *Capítol de aquells qui entraran en laurats ✕
o panificats.* 141 *

Item que, si algún ciutadàn (*sic*), vehin (*sic*) o habitador de la dita Ciutat, del dit terme e contributió de aquella o los pastors o guardes de lurs bestians metràn aquells o metre o entrar lixaràn (*sic*) o permetràn en laurats, plantats o panificats, guareyts, terres molles o calmoses (*sic*), o en qualque partida de aquells faràn tala o dan scaliuàn les terres o en altra qualsevol manera, que smenen e paguen o sien e puxen ésser destrets smenar e pagar aquella tala o aquell dan, **¶** declarant que si talarà arbres, ultra la tala, paguen la calònia de V sous al senyor de aquell arbre segons forma de fur.

CXLII. *Capítol de procehiment contra taladors.* 142 ✕

Item que l destrenyiment e procehiment que s farà per les tales o dans contengudes (*sic*) [*Fol. LXIX r.^o*] en lo present capítol sia fet per aquesta manera o forma: Que, fet lo clam per lo talat o dampnejat al senyor o a l'ordinari del loch en terme o en territori del qual la tala o lo dan serà fet o feta e citat e appellat una vegada solament lo faent aquella o aquell, ano-

menar stimador per sa part a veure fer stimatió e si aquell comparrà, lo senyor o ordinari dessús dits (*sic*) reba sagrament d'aquell qui haurà rebuda la tala o dan en sa bona consciència vist per aquella (*sic*) tala o dan quanta stima valdrà la dita tala o dan que li serà feta, e, si aquell que li haurà feta la tala volrà star ad assò que aquell qui s clamarà haurà jurat, lo dit senyor o ordinari si aquell no voldrà star a la dita stimatió e voldrà que stimadors o preadors o tatxen, lladonchs sie elet un preador per part del clamater e altre per part de aquell qui haurà feta la dita tala e fer pagar la dita stima ad aquell qui haurà fet la dita tala, los quals stimadors hagen a ésser dins un dia davant lo dit senyor o ordinari et los quals juren en poder del senyor o ordinari de la vila o loch on la tala serà feta que bé e lealment faràn la dita tatxatió. [Fol. LXIX v.º] E, si aquell qui haurà feta la dita tala no voldrà comparar, en absència e desídia sua lo senyor del loch o ordinari comàn la stimatió de la tala o del dan a dos honestes e no sospitoses persones ab sagrament; en los dits cassos (*sic*), feta per aquells la dita stimatió en concòrdia et, si n disconcorden, que la un de aquells se puxen (*sic*) concordar ab un dels elets stimadors del loch, encontinent per aquella stimatió e per les messions temprades e moderades segons la tala, sie e puxe ésser feta per aquell senyor o ordinari executió en bens del faent la dita tala o dan. Declarant que, per seguretat del juhí, tantost fet lo clam puxen ésser fetes per lo senyor e per lo ordinari del loch o per saig o per missatge de aquell dins sa juradictió (*sic*) penyores temprades del faent la tala o dan, si donchs aquell encontinent no dona bastant fermaça (*sic*) de dret en poder del dit senyor o ordinari per aquella raó; e assò sie entés si lo faent la tala o l dan serà atés e atrobat dins lo terme e juradictió del loch on haurà feta aquella o aquell; en altra manera son ordinari per letra del senyor o del ordinari

de (*sic*) loch de la tala o del dan hage o sie tengut destrényer
[Fol. LXX r.º] aquell a totes e sengles les dites coses.

CXLIII. *Capítol que ls bestiars no sien mesos en cert temps
de l'añy (sic) en vinyes ne olivars. 143 **

Item per sò com en cert temps de l'ayñ (*sic*) se pot fer tala en les vinyes e olivars la qual bonament no pot ésser stimada, per evitar tal inconvenient, si ramat algú de bestiar dels vehins de la Ciutat serà mes en vinyes del XXV die de cascún mes de febrer tro al XXV die de octubre intre (*sic*) en olivars fructificans en que hage fruyt de olives del primer die de setembre tro al primer die de març exclusive e y faràn tala o dan que en tal cas que, ultra la tala e lo dan que y faràn, sien encorreguts en pena per cascuna vegada que tala faràn en X sous de dia e XX sous de nit, de la qual pena haja lo senyor del loch la mitat e l'altre (*sic*) mitat lo senyor de la possessió. En assò emperò no sia entés ni comprés si alguna rebera (*sic*) o part del bestiar qui caminant anant cap avant entrarà en algunes vinyes, olivars qui fossen prop lo camí; però si faràn tala sien tenguts solament pagar la tala.

CXLIV. *Capítol que dins X dies o V dies
no sie feyta executió. 144*

[Fol. LXX v.º] Item que, si dins los X dies de la dita letra o dels V dies de la executió passats o aquells durants o après, aquell qui serà repenyorat per part de la dita Ciutat afferma sí ésser injustament repenyorat que en aquell cas hagen a comparar davant los jurats de la Ciutat e los quals facen sagrament en lo comensament de llur ofici que bé e lealment se hauràn en la conexença dessus escrita e que coneguen suma-

riament, simple e de plana e de nua paraula si lo dit repenyorament serà fet justament o injusta e si injustament los par que sie estat, que restituisquen encontinent les repenyores dessús dites ad aquells qui, segons dit és, seràn stades repenyorades injustament ab totes messions e dans que fetes e sostengudes ne hauràn o justa stimatió de aquelles en cas que les dites repenyores fossen venudes après los dits XV dies dels bens del dit clamater e fermança de aquell, tota appellatió e scusatió remoguda. E si per los dits jurats serà conegut que les repenyores per ells fetes son stades fetes injustament (*sic*) que en tal cas facen pagar totes les messions que lo [Fol. LXXI r.º] vehí de València haurà fetes en mostrar que l seu clam era fet justament.

CXLV. *Capítol com los dits jurats han a rebre sagrament dels advocats e altres. 145*

Item que los dits jurats hagen acostumat fer juhí ab los advocats de la dita Ciutat e altres. Per tal los dits jurats en cascún juhí que[que] faràn sien tenguts rebre sagrament dels dits advocats e altres que per ells sien demanats per consellar los en la determinatió de algún fet dels dits emprius que ells consellaràn en la determinatió del dit juhí a llur bona e sana consciència sens tota frau e segons forma dels presens capítols.

CXLVI. *Capítol dels bovalars. 146*

Item per sò que ls cabanyés o pastors no sien enganats en lo (*sic*) bovalars per fur atorgats sia provehit que cascún de aquells sien (*sic*) senyalats (*sic*) per lo senyor del castell, vila o loch per tal forma que clarament puxen ésser coneguts, però que sien fets moderadament segons la granea de la vila o loch hon seràn fets.

CXLVII. *Capítol en quina forma deuen ésser guardats
los bovalars. 147*

[Fol. LXXI v.º] Item tots e sengles bovalars per fur atorgats sien salvus ¹ aquells de qui son o seràn, e que algún vehí de la dita Ciutat o contributió general de aquella no haja empriu de herbetjar en los dits bovalars sots les penes dejús declarades: és a ssaber que, si dins algún bovalar serà mes per herbetjar e atrobat qualsevol bestiar menut llanar o cabriu o de porchs, que puxe ésser feta de aquell bestiar una degolla de dia e dues de nit per quantesque (*sic*) vegades hi serà atrobat; e no resimeñys (*sic*) que puxe ésser gitat sens rampellar ni fer li altre dan del dit bovalar per lo senyor de aquell o per oficials seus als quals sien guanyades les dites degollations. E si bestiar gros hi serà mes e atrobat pach de pena III diners per cabeça per cascuna vegada que y serà mes e trobat de die e lo doble de nit, e aximateix que n puxen ésser gitats. Et algún senyor de bovalar no puxa vendre, loguar o atorgar lo bovalar per (*sic*) de aquell per preu o altre servey o (*sic*) alguna persona, ne y puxa metre ne consentir que y sien meses sino bésties de laurada o aquelles que vagen o acostumen de anar ab dula o porchs o lo bestiar del carnicer, sò és aquell qui ha servir al tallar a ús [Fol. LXXII r.º] de aquella vila o loch; et, si lo contrari era fet, que en tal cas los vehins de València no sien tenguts ad alguna pena o degolla per metre y llur bestiar; e si algún temps lo senyor del loch consentrà les dites coses e en après voldrà que lo bovalar sie servat, que l senyor faent guardar lo dit bovalar, los vehins de[de] València no y puxen contrastar sots les dites penes. Declarant que, si bestiar algú del vehí de València caminant per camí

1 Súplase a.

acostumat e passant per bovalar anant cap avant entrarà en qualque part del bovalar, que per sò no encòrregua perill algú ni n puxe ésser feta alguna degolla ni levada pena alguna, e per semblant, si caminant lo dit bestiar, la sesta lo pendrà dins o prop lo bovalar que en tal cas lo dit bestiar puxe asestar dins lo dit bovalar sens alguna pena o degollà, però, si faràn tal'la dins lo dit bovalar, que sien tenguts a esmenar aquella segons que damunt és dit.

CXLVIII. *Capítol si los jurats no observen los presens capítols en quina forma hi deu ésser provehit.* 148

Item, si algú se clamarà dels dits jurats dient que aquells no observen la forma dels presens [Fol. LXXII v.º] capítols d'aquest present[o]article, sò és, si los dits jurats observen lo (*sic*) dits capítols o no, coneguen un jurat cavaller o ciutadà e un advocat de la Ciutat et tornen assò a degut stament de justícia, e pendent la conexensa del dit article los jurats hagen cessar e sobreseure en lo procés que devant ells se menarà, los quals jurats cavaller, ciutadà e advocats damunt dits sien elets cascún ayñ (*sic*) en la vespra de la festa de Cinquagesima e tals elets hagen conexensa en les dites coses e hagen determenar la dita qüestió dins huyt dies, e en lo comensament de llur offici hagen a jurar que bé e lealment se hauràn en la determinatió del dit article tots temps que devant ells se menarà. Quapropter vobis dicimus e (*sic*) mandamus de certa scientia et expresse et pro prima et secunda iussionibus quatinus (*sic*) preincerta (*sic*) capitula dicte nostre declarationis seu sententie teneri et observari ad hunguem (*sic*) iuxta sui seriem faciatis usque ad primas curias generales regni Valencie finitas et non permitatis aliquid contra fieri quocumque modo sub pena nostre gratie et merce- [Fol. LXXIII r.º] dis. Data in palatio re-

gali civitatis Valencie sub nostro sigillo pendentis intus quandam aulam sive domum ubi dicta curia celebratur die vicesima octava septembris anno a Nativitate Domini M^o.CCCC^o.III°. regni nostri octavo. ☉ Dominicus Mascho.

CXLIX. *Executoria correctionum et adaptationum ac nonnullarum aliquantarum additionum factarum super sententia adempriorum Valentie sigillo pendentis. 149 **

Alfonsus Dei gratia rex Aragonum, Sicilie (*sic*) Valentie, Maioricarum, Sardinie et Corsice, dux Atthenarum, Neopatrie ac etiam comes Rocilionis (*sic*) et Seritanie (*sic*) inclito et magnifico infanti Johanni, duci Montisalbo, carissimo fratri nostro ac generali gubernatori in omnibus regnis et terris nostre ditioni subiectis, eiusque vices gerenti in Regno et justicie civitatis Valentie ceterisque universis et singulis officialibus nostris in Regno constitutis predicto et eorum locatenentibus presentibus et futuris ad quem vel quos infrascripta pertinere noscantur salutem et dilectionem. Noticie singulorum ex vobis deferimus per presentes quod questione suborta inter brachia ecclesiasticum et [*Fol. LXXIII v.º*] militare necnon et aliquas regias universitatis (*sic*) regni Valentie parte ex una et universitatem civitatis Valentie parte ex altera de et super adempri-
vis seu herbagiis terminorum locorum singularium dictorum brachiorum ecclesiastici et militaris ac universitatum regalium predictarum in curia quam incolis dicti Regni noviter celebramus de assensu curie supradicte videlicet brachiorum ecclesiastici et militaris ac universitatum regalium predictarum cindicorumque (*sic*) civitatis Valentie sententiam super his per serenissimum dominum Martinum regem Aragonum peravunculum nostrum gloriose memorie promulgatam in curia generali regni predicti ladavimus (*sic*), aprovavimus (*sic*) et con-

firmavimus in forma et cum additionibus et declarationibus, adaptationibus, correctionibus et melioramentis sequentibus. Nos ab consentiment de tota la cort, sò és del bras ecclesiàstich, militar e real e dels síndichs de la ciutat de València lloam, aprovam e confermam la sentència en lo feyt dels amprius donada e provulgada (*sic*) per lo rey en Martí de loable memòria en la cort general del regne de València celebrada sots kalendari [Fol. LXXVIII r.º] de XXVIII dies del mes de setembre de l'any de la Nativitat de Nostre Senyor mil CCCCI ab les additions, declarations, adaptions (*sic*), correccions e milloraments dejus serits. ¶ Primerament que l clamater vehí de la ciutat de València o de contributió de aquella qui voldrà posar clams haje a posar aquells davant los jurats de la dita Ciutat, los quals dits jurats e lo síndich ne altra persona ans de rebre los clams e ans de fer scriure aquells interroguen lo clamater migençant sagrament quin dan li és stat feyt per rampellament e crebantament en lo seu bestiar o en altra manera, et encara l'enterroguen (*sic*) sots virtut del sagrament demunt dit en quin loch li és stat fet lo dan per rampellament o crebantament qu'en tal cas no sia feta reintregua per vigor de tal forma de la dita sentència e capítols dejus scrits o en los blats o en les herbes, e si lo clamater dirà que en algú de les (*sic*) sobredits lochs li és stat feyt lo dan per rampellament o crebantament o en altra manera que en aytal cas no sie [Fol. LXXVIII v.º] feta entregua per vigor de tal dan o rampellament tro a tant que les parts de qui serà interés sien hoydes sumariament et lo fet sia per los jurats e per llur sentència declarat e determenat; e ladonchs, si trobaràn que l dan, rampellament e crebantament o altre dan del dit bestiar sia stat fet no degudament o en cas no permés, que ladonchs faça reintregua segons lo dan que serà donat e s mostrarà en veritat e per la dita sentència declarat. Item que si dampnages

de rampellament o altres que s dien ésser fets en et de bestians
ultra los casos e lochs en lo prop dit capítol contenguts seràn
fets clams davant los dits jurats, que aquells dits jurats arbi-
tren segons lur bona consciència [h]a quant poden muntar los
dampnages dels dits clams, e segons lo arbitre dels dits jurats
e no segons dit del clamater puxen ésser feytes penyores,
romanint salva defesa e prova contrària per aquells contra qui
seràn fets los clams axí dins los dits XV dies de la penyora
e executió com après, et aximateix al clamant ses proves
[Fol. LXXV r.º] de sos drets. E, per que ls dits jurats sien incli-
nats a justament arbitrar, que en lo començament de llur offici
sien tenguts fer sagrament que bé e lealment arbitraràn los
dampnages e rampellaments segons lur bona consciència. Item
que si la universitat contra qui és stat fet clam dins los XV
dies, los quals son donats per donar penyora e fer executió de
aquella e lo senyor del loch e aquell contra qui és stat fet lo
clam provarà ab testimonis, cartes o scriptures als quals puxe
o deje ésser donada fe sumariament e de paraula los clams fets
contra aquells ésser injusts, que en lo dit cas no venen les
penyores ne s procehesca a la venda de les penyores d'aquí
avant tro sentència sia donada sobre los dits clams. ¶ Enadim
al dit capítol de la sentència que, axí com és estatuit temps
que bestians no entren en vinyes del quinzén dia del mes de
febrer tro al quinzén dia del mes de octubre, que sia ampliat
lo dit temps e sia inibit de et per tot lo mes de febrer fins per
tot lo mes de octubre. E aximateix sie enadit a la inibició de
no entrar bestians en olivars segons ferma (*sic*) del dit capítol
que [Fol. LXXV v.º] sia la inibició del primer dia de setembre
tro a per tot lo mes mars. Item que l scrivà de la sala de la
dita Ciutat sia tengut de scriure los juraments que los jurats
han a fer segons la tenor de la sentència del rey en Martí e
segons los presens capítols e que scriva la electió del jurat

cavaller e del jurat ciutadà e de l'advocat que n'ha a fer segons tenor de la dita sentència del dit rey en Martí. En totes les altres coses romangua la dita sentència axí en les penes com en les altres coses en sa plenera validat (*sic*) la qual a les (*sic*) additions, corections (*sic*), adaptations e declaracions dessus dites volem que dure e s serve tro a la primera cort celebradora en lo dit Regne e aquella finida. Idcirco vobis dicimus et mandamus de certa scientia et expresse pro prima et secunda iussionibus ac sub obtentu gratie et mercedis quatinus (*sic*) sententiam publicatam cum additionibus, adaptationibus (*sic*), correctionibus et melioramentis insertis superius teneri et observari ad hunguem (*sic*) iuxta sui seriem faciatis usque ad primas curias generales celebrandas in regno predicto pariter et finitas et non contraveniatis [*Fol. LXXVI r.º*] seu aliquid contraferi permittatis aliqua racione. Datum sub nostro sigillo pendenti in monasterio Fratrum Predicatorum civitatis Valencie intus domum capituli eiusdem ubi curia celebrabatur predicta die XXII marcii anno a Nativitate Domini millesimo CCCC decimo octavo. ☉ Vidit de Funes vicecancellarius Franciscus d'Arinyo ex mandato Regis facto in curia. Et vidit hanc Johannes Mercaderius procurator in exercituum (*sic*) curiarum jº.

CL. *Capítol de posar clam de sospita. 150 **

Lo dit honorable Consell de la vila de Castelló per bé, profit e utilitat de la cosa pública ordena que cascún vehí e habitador de la dita vila per qualsevol tala o dan que en sò del seu serà fet, vulles per persones vulles per qualsevol natura de bèsties axí grosses com menudes, puxe posar clam de sospita et fer inquisició fins en quatre persones ab sagrament, e que si qualsevol vehí e habitador de la dita vila de qualse-

vol ley o condició sia veurà fer tala o dan en heretats, fruyts o bens e coses de qualsevol vehí de la dita vila que ho haja a dir e manifestar ad aquell qui tal [Fol. LXXVI v.º] dan o tala li serà feta, e si no u farà que sia encorregut en pena de XX sous e pagar aquell dan o tala, partidors lo terç al senyor rey, lo terç a l'accusador e lo terç ad aquell qui tal tala o dan haurà suffert o rebut, e que qualsevol persona puxe ésser accusador, e que del terç de l'accusador no n puxe ésser feta gràcia. ☉ Fonch fermat lo present stabliment per lo magnífich en Berthomeu de Bues, batle de la vila de Castelló, diluns (*sic*) a XXIII de juliol any (*sic*) M.CCCC.LXXV. ☉ Testes los honorables en Guillem Palau, mercader e en Anthoni Ferriols e molts altres vehins de Castelló.

CLI. *Capítol de les basses de amerar lli.* 151 *

Die dominica XII septembris anno a Nativitate Domini M^o.CCCC^o.LXXIII°.

Lo honorable Consell de la vila de Castelló per bé, profit e utilitat de la cosa pública, considerat que per experiència que és maestra de les coses és vist e cascún jorn se veu lo gran dan que la aygua que squape de les basses on se amera lli fa a les persones e encara a les bèsties que beuen de aquella, et axí és stat sperimentat en una llaurada que llaura- [Fol. LXXVII r.º] ven en la heretat de l'honorable en Bernat Miquel los quals begueren de la aygua que exie de les basses que tenen en Bernat Mas, sabater e en Pere Vicent, sastre, los quals de fet que la agueren beguda foren malalts e ab lo mal se n'anaren de la faena; e aximateix és stat sperimentat de moltes vaques e truges e ovelles e altres nodriments que bevien de la dita aygua que exia de les dites basses o passave per lochs on se amerava lli que de continent se afollaven e

enmalaltien. ☉ Per sò lo honorable Consell volent provehir a indempnitat de les dites coses per preservar [los vehins ¹] de perill los vehins de la dita vila e les coses de aquella, tot concordantment provehí e ordenà que negú no gos amerar llí en bassa ni en aygua neguna del terme de la dita vila sino al stany, en aquell loch del dit stany hon antiguament se acostumava, e a la font davall lo Molinar e no en altre loch ni en altra céquia ni scorredor e açò en pena de LX sous partidors lo terç al senyor rey, lo terç al comú de la vila e lo terç a l'accusador dels quals no puxe ésser feta gràcia alguna.

☉ Ferma de mi Berthomeu de Bues, batle.

[Fol. LXXVII v.º] CLII. *Stabliment ab lo qual son moderats los bans dels bestiar e nodriments. 152 **

Die dominica XXII octobris anno a Nativitate Domini M^o.CCCC^o.LXXV°.

Lo honorable Consell de la vila Castelló atenant que per stabliment e statut de la vila és provehit que, si bestiar llanar entrarà en vinyes o mallols que pague de ban hun sou per cap, e bestiar cabriu hun sou VI diners per cap, e porchs hun sou VI diners per cap, e vaques, bous, egües e bestiar majors II sous per cap, de les quals penes haja lo terç lo senyor rey e les dos parts los senyors de les heretats e si guardià hi entrevendrà haja lo terç lo guardià, e aquelles matexes penes son ordenades si entraràn en garroferals, olivars e figuerals de mentres fruyt hi haurà, e com les dites penes sien excesses e alguns per poch que sia lo dan volen per entregue les dites penes, sò que redunda en total destructió dels que tenen los dits bestiar de que ls és forçat de desexir dels dits bestiar

1 Tachado con tinta carmín.

dels quals, ultra que donen molt refrigeri a les carniceries e la vila stà en abundància de carns, [Fol. LXXVIII r.º] encara ajuden granment a pagar los càrrechs quasi importables de la dita vila als quals les soles heretats ¹ no sien sufficients, enaxí que no és expedient tant favorablement provehir a la indemnitat dels fruyts que del tot fossen foragitats los bestiar ceus (*sic*), és cosa decent que ab alguns bons modis (*sic*) a la cofermatió (*sic*) de totes les dites coses sia provehit, per tant, mogut per les dites penes e per refrenar la cupiditat de alguns clamats, moderans o reduhints les dites penes a la mitat, statuí e ordenà que si bestiar llanar entrarà en vinyes e n mallols que pague VI diners per cap, e bestiar cabriu VIII diners per cap, e porchs VIII diners per cap, e vaques, bous, egües XII diners per cap; e aquelles matexes penes sien si entraràn en garroferals, olivars e figuerals de mentre fruyts assaunats hi haurà o seràn llaurats en aquell any (*sic*). De les quals penes haja lo terç lo senyor rey e les dos parts lo senyor de la heretat, e, si guardià hi entrevendrà, haja lo terç lo guardià. ¶ Mes avant lo dit honorable Consell stablí e ordenà que bestiar llanar de XXX caps avant pach per [Fol. LXXVIII v.º] pena X sous per ramat, e cabriu de XXX caps amunt pague per pena XV sous per ramat, e porchs de XII amunt XII sous per ramat, vaques de XX amunt pague per pena XX sous per ramat, e egües de deu amunt X sous per ramat; e no puxe la pena més pujar, però sia sitisfeta (*sic*) la smena. E la matexa pena sie entesa si entraràn en guareyts del sol post fins en hora de tèrcia e encara en tot temps que sie caliuós, partidora segons que dessus. Açò declarat que en los (*sic*) altres coses en los (*sic*) quals per la present no serà provehit resten en sa forma e fermetat los stabliments de la dita vila.

¹ Esta palabra es de letra del s. XVI; pero el lugar que ocupa estaba en blanco en el manuscrito.

Die martis III.^a aprilis anno a Nativitate Domini M.^oCCCC.^oLXXXI^o.

Lo honorable Consell de la vila de Castelló, per bé, profit e utilitat de la cosa pública atenent que la tala e dan que s fa en guarets per entrar hi bestiar e nodriments bonament no pot ésser stimada ni preada com no sie cosa que axí a l'hull se puxe veure, e jatsia per ordenatió per lo honorable Consell feta a XXII dies de octubre [Fol. LXXVIII r.^o] de l'any MCCCCLXXV sie estat provehit que bestiars e nodriments entraran en guareyts del sol post fins en hora de tèrcia e en tots temps que sien caliuosos per la qual rahó exien moltes qüestions al'legant los senyors dels dits bestiars e nodriments que no son los guareyts caliuosos, e per la dita rahó se seguien molts dans en los dits guareyts, per sò lo honorable Consell per provehir a les dites ¹ o duptes, corregint e millorant e en millor commutant la dita ordenatió feta a XXII de octubre any (*sic*) mil CCCC.LXXV en tant com parla dels bestiar e nodriments entrants en los guareyts, e per sò lo dit honorable Consell per bé, profit e utilitat de la cosa pública proveheix e ordena que en totes heretats e en tots temps de l'any (*sic*) que bestiar llanar entrarà en guareyt pach per pena VI diners per cabeça, e bestiar cabriu que entrarà en guareyt pague per pena XII diners per cabeça, e si porchs entraràn en guareyt paguen per pena XVIII diners per cabeça, e si egües o vaques hi entraràn en guareyt paguen per pena XVIII diners ² per cabeça, sò és [Fol. LXXVIII v.^o] entrant hi de dia, e si de nit hi entraràn paguen les dites penes en doble, e la guarda de dia V sous e de nit X sous; e ultra les dites penes paguen la es-

1 Falta aquí probablemente la palabra «qüestions».

2 Las palabras «per pena XVIII diners» repasadas (letra s. XVI).

mena a coneguda de dos pròmens. Les quals penes sien partides, sò es la mitat al senyor rey e l'altra mitat al senyor del guareyt, e si guardià hi entrevendrà que les dites penes sien partides lo terç al senyor rey e lo terç al senyor del guareyt e lo terç al guardià.

CLIV. *Que negú no gos cullir amenles (sic), nous, précechs ni mançanes de so d'altri ni altres fruyts. 154 **

Item lo honorable Consell de la vila de Castelló stableix e ordena que null hom no sie strayn (*sic*) o privat que gos o presuma pendre ne menjar ne traure ne ab sí portar amenles (*sic*) de amenlés, ni nous de nogués, précechs, maçanes (*sic*), toronges ni altres consemblants fruyts de algùn camp de çò d'altri hon seràn los arbres fruytals axí de dia com de nit, com algunes males persones sens temor alguna se n porten los dits fruyts, e per aquesta raó lo terme de aquesta vila és tengut [*Fol. LXXX r.º*] e ve en gran diminutió dels dits fruyts per sò com lo senyor (*sic*) de aquells no n'i poden (*sic*) aconseguir ni cullir per a cí (*sic*), per la qual rahó los dits senyors de les dites possessions lexen perdre aquelles per lo poch profit que n han e los és tolt del cor lo cor e devotió de plantar ne de aquells dits arbres fruytals. ¶ Per tal lo dit honorable Consell stableix e [h]ordena que no sie neguna persona stranya o privada que gos collir de les dites fruytes sens licència del senyor de aquells (*sic*); e qui contrafarà que sie encorregut en pena de X sous de dia e XX sous de nit, de les quals penes haja lo terç lo senyor ¹ e l'altre terç lo senyor de la propietat, e si entrevé guardià l'altre terç, e si guardià no y entrevé que sie aquell dit terç de la obra de la Ecclésia. E que sobre les dites

1 Supl. «rey».

coses lo honorable justícia puxe fer inquisició una e moltes vegades axí a instància de part com sens aquella. Hoc encara lo guardià puxe pendre scorcoll de cistelles, sàrries, cabaços e en totes altres coses llà hon ell haurà sospita e que ls puxe fer assignatió ad aquells en qui haurà la dita sospita que sien davant lo justícia per fer sagrament d'on por- [Fol. LXXX v.º] ten les dites fruytes e donen rahó de aquelles de qual loch les han portades, e, si no daràn rahó de aquelles de qual loch les porten, que aquells aytals perden la fruyta e sien encorreguts en les dites penes partidores ut supra e, si daràn rahó que les porten de çò d'altri, paguen la smena e lo terç al senyor de la propietat. ☉ Ferma den Bernat Hotalés (*sic*), batle.

CLV. *Capitol de abelles.* 155 *

Lo honorable Consell per bé, profit e utilitat de la cosa pública stablí e ordenà que sie (*sic*) null hom strany o privat de qualsevol ley, stament o condició sie que gos o presuma metre o tenir basos de abelles del camí apel'lat de Borriol avall, ne aximateix en tota la orta de la dita vila de Castelló del exuteral ensús vers la dita orta, ans aquelles hajen a tenir en lo exutal (*sic*), e assò sots pena de II sous per baso pagadors de aquell o aquella de qui seràn e contra lo que dessus vendrà partidors, lo terç al senyor rey e lo terç al comú de la dita vila e lo terç a l'accusador, ara sie guardià vulles qualsevol altra persona de la dita vila, no n puxe ésser feta gràcia per lo dit justícia. Emperò per lo present stabliment no entenem a dero- [Fol. LXXXI r.º] gar ni perjudicar (*sic*) l'establiment parlant de les abelles ja dessus notat, ans volem aquell romanir en sa força e valor ☉ però per aquest és enadida e crescuda la pena que axí com és XII diners volem que sie dos sous. E cascún vehí de la dita vila puxe ésser acusador. Lo

qual stabliment fon ordenat per lo dit honorable Consell de la dita vila ☉ die dominica XIX° augusti anno a Nativitate Domini M^o.CCCC^o.XIII°.

CLVI. *Ordenatió de la cayamel fet (sic) per lo honorable Consell de la vila de Castelló. 156 **

Lo honorable Consell de la vila de Castelló stablí e ordenà que tot porch que fos o sie trobat en loch hon la cayamel fos plantada que l senyor de aquell o aquells paguàs e pach per cascún porch V sous e la smena. ☉ Item aximateix cascuna bèstia grossa que y sia atrobada que l senyor de aquella o de aquelles per cascuna bèstia pach V sous e la smena ☉ [Aximateix la guarda ¹]. Item cabeça de bestiar menut II sous e la smena. Aximateix la guarda o guardes de tots los dessús dits porchs, bèsties, bestiars pach de pena XX sous. ☉ Ferma den Pasqual Ferrando, batle.

CLVII. *Altre capítol de cayamel. 157 **

[Fol. LXXXI v.^o] ² Item aximateix stabiliren e ordenaren lo dit honorable Consell de la dita vila que null hom strany o privat de qualsevol ley, stament o condició sie que mal o dan face en lo dit cayamel que pague de dia XXXX sous de ban e LXXX sous de nit les quals desús dites penes vol lo dit honorable Consell que sien departides en aquesta manera: la mitat al senyor de la propietat, l'altre (sic) mitat que sie dividida e departida en tres eguals parts, sò és, lo terç al senyor rey, e lo terç al comú de la vila e l'altre terç al guardià. La qual ordenatió o stabliment lo dit honorable Consell volch que duràs aytant quant li plaurie.

¹ Estas palabras están tachadas con tinta roja.

² Subtítulo en letra s. XVI: «Dels malfactors en les canyamels».

☉ Ferma den Pasqual Ferrando, batle de la vila de Castelló, salvo dret de senyor.

☉ Lo qual stabliment fon fet die iovis XXV aprilis anno a Nativitate Domini M^o.CCCC^o.XV°.

CLVIII. *Capítol de metre foch e de dan donat.* 158 *

Item stabilí (*sic*) e ordenà lo Consell de la vila de Castelló que null hom axí strañy (*sic*) com privat gos o presuma metre foch ad alguna bardissa de paret o cloïca de heretat de algú, ni en sarments [*Fol. LXXXII r.º*] ni en rostolls que se n puxe seguir dan a sellar (*sic*) d'altri ni en negún altre loch on mal o dan se n puxe sdevenir, axí com en vinyes, barraques, blats, pallers, fems, com sie vist per speriència que lo foch és de tal natura que per ell se n segueix (*sic*) e son seguits en temps passat grans desastres e molts grans dans e irreparables, car de chiqua purna ve un gran foch que a les vegades sdevé que aquell qui met lo foch no s pensa que puje a tant lo dan com a vegades per lo dit foch se sdevé e s segueix. E com cascú deja permeditar (*sic*) ans de metre foch lo dan que se n pot seguir en aquelles parts on lo metrà, per tal lo dit honorable Consell vol e ordena que aquell qui metrà foch en los lochs damunt specificats, e encara en tots altres que dan se n sdeven-gua, que sie encorregut en pena de LX sous partidors en aquesta forma e manera: que lo senyor rey haja lo teç (*sic*) e l'altre la comunitat e l'altre lo senyor de la propietat, assò a coneguda de dos pròmens. ☉ Encara enadeix lo dit honorable Consell que, si lo dit foch serà mes de nit que aquell lo qual lo metrà sie encorregut en les penes dobles partidores segons dessús, so- [*Fol. LXXXII v.º*] bre les quals coses lo honorable justícia de la vila de Castelló qui ara és o per temps serà puxe encerquar e fer inquisitió una e moltes vegades per son offici

axí ad instàntia de part com sens instàntia. ☉ Encara vol lo dit honorable Consell que, si la tala serà tan gran donada per lo dit foch que smena no y fos bastant, ladonchs per lo dit honorable justícia sia mes aquell qui metrà foch en la presó e punisqua aquell criminalment segons per furs e privilegis del Regne atrobat ésser fahedor. ☉ Emperò volem pe (*sic*) lo present stabliment que no entenem a derogar ni perjudicar l'establiment dessús parlant de metre foch, ans romangue en sa força, fermetat e valor. ☉ Ferma den Guillem Miró, batle, salvo dret de senyor.

CLIX. *Capítol de aquells qui tallaran arbres d'altri per a vendre per a lenya. 159 **

Item lo honorable Consell de la vila de Castelló stablí e ordenà que sie (*sic*) null hom axí strany com privat que gos o presuma tallar ni guastar dels antuxans e erms de la dita vila [*Fol. LXXXIII r.º*] alguns arbres e senyaladament amenlers, (*sic*) garrofers, (*sic*) figueres, ni altra natura de arbres; e açò sots pena de LX sous partidors e pagadors en aquesta forma: que lo terç sie del senyor rey e l'altre terç sie del senyor de la propietat, e si guardià hi entrevé que n'haje l'altre terç, o l'acusador; e que cascu puxe ésser acusador, e que del terç del guardià o acusador no n puxe ésser feta gràcia, com sie stat atrobat que lenyadés serranos e altres lenyadés de la dita vila tallen per fer lenya los dits arbres per vendre aquella de que s segueix gran dan als vehins de la dita vila, en tant que per la dita rahó lo terme serà adés despoblat d'arbres en tant que no n'i a la quinta part dels dits arbres que antiguament hi solia haver. Per la qual rahó lo dit honorable Consell statueix, vol e mana que los guardians qui ara son o per temps seràn puxen fer emparens en les dites lenyes e encerquar d'on

ni de qual loch les porten ni les han tallades e donen rahó de aquelles en manera que la veritat sie sabuda, e si en cas que la porten d'açò del llur que u notifiquen als guardians, e si en cas que la porten [Fol. LXXXIII v.º] de çò d'altri que los dits guardians sien tenguts manifestar ho al senyor de la propietat; e que se n puxe clamar si s volrà; e sien encorreguts en la dita pena partidora ut supra. E si és cas que la porten dels antuxans de la dita vila que lo síndich qui ara és o per temps serà se puxe clamar e haver la pena de aytal stellador o lenyader. ☉ Hoc encara los guardians puxen citar e evocar a juhí a tots aquells lenyadés dels quals dit guardià haurà sospita e rebre sagrament de aquells e donen rahó de hon han hauda la dita lenya dels dessus dits arbres per saber la veritat.

☉ Ferma den Bernat Hostalés, batle, salvo dret de senyor.

CLX. *Capítol dels bans dels moltons qui entren en lo bovalar axí dels carnicers com altres. 160*

Die veneris XI.^a marcii anno a Nativitate Domini M^o.CCCC^o.XVIII.

Lo honorable Consell de la vila de Castelló per bé, profit, honor e utilitat de la cosa pública e per haver [h]abundàntia e bastament de bones carns de moltó en la dita vila stableix [h]e ordena que tot carnicer e altre qualsevol vehí e habitador de la dita [Fol. LXXXIII r.º] vila qui metrà o metre farà moltons en lo bovalar de la dita vila los quals segons ordenacions e stabliments de la dita vila son astrets e romanen assegurats e obligats a tallar en les carniceries de la dita vila, e si los dits moltons entraràn en vinyes blanes, exubertes o cava-des o en qualsevol guareyts e safrans et en altres qualsevol terres e possessions e heretats hon mal o dan facen, que los dits carnicés e senyors dels dits moltons e bestiar paguen un

diner per cabeça de ban e la smena al senyor de la heretat, sò és la mitat al senyor rey e l'altra mitat al senyor de la heretat (*sic*) llà hon los dits bestiar entraran o seran entrats, e si guardià hi entrevé que lo dit ban sie partit per terços, sò és lo terç al senyor rey, lo terç al senyor de la propietat e lo terç als guardians. ☉ Vol emperò lo dit honorable Consell que, si algún carnicer o altre qualsevol senyor dels dits moltons asseguraràn alguna taula de carniceria de la dita vila de tenir aquella basta de bones e sufficients carns de moltó, del sol exit fins al toch de les Avemaries, que aquest aytal no haja sino mealla de ban per cascuna ca- [Fol. LXXXVIII v.º] beça de moltó entrant en les dessus dites heretats e la smena al senyor de la heretat o propietat, partidora la dita pena segons que dessus és contengut. Lo qual stabliment lo dit honorable Consell vol que dur tant com al dit Consell plaurà e no pus. ☉ Ferma den Pasqual Ferrando, batle de vila (*sic*) de Castelló, salvo dret de senyor.

CLXI. *Capítol de bans de porchs qui seran tenguts
ultra cert nombre. 161 **

Die martis XI^a iulii anno a Nativitate Domini
M^o.CCCC^o.XIX°.

Lo honorable Consell de la vila de Castelló, attés que a V dies del mes de juny de l'any (*sic*) de la Nativitat de Nostre Senyor M.CCCC.VIII¹ per lo tunc honorable Consell de la ja dita vila fonch² statuit e ordenat que algún vehí e habitador de la dita vila no gosàs tenir ab guarda major, sò és de XVIII anys o d'allí ensús, sino X porchs, e guarda de X anys o de

¹ El original (L. cons. 24, ac. 7 de 11 julio 1419) dice: «MCCCC e dihuyt». El *libre de consells* de 1418/19 ha desaparecido; pero el de 1408/9 no trae la indicada ordenanza entre sus acuerdos.

² Esta palabra está interlineada de letra del s. XVI.

lli (*sic*) ensús tro en XVII anys V porchs, sots pena de perdre los porchs que de més atrobats hi seràn e de D sous pagadors al senyor rey lo terç, e lo terç al comú e lo terç a l'accusador, e que los dits porchs [*Fol. LXXXV r.º*] no gosen entrar o ésser mesos en possessions o heretats d'altri sino en les pròpies dels senyors dels dits porchs, e si eren atrobats en possessions o en heretat d'altri que pagassen de ban o calònia de die III sous per cascún porch e V sous la guarda, pagadors lo terç al senyor rey, lo terç al comú e lo terç al senyor de la heretat; e, si guardià hi entrevé, que l terç del comú fos del guardià; e si de nit hi eren atrobats que paguen les dites penes en doble segons en lo dit stabliment e ordenatió largament és contengut; ¶ e fossen e sien stades feytes grans clamors e supplications al dit honorable Consell per molts e diversos vehins de la dita vila que li plagués lo dit stabliment e ordenatió millorar e no ampliar com alias, stant en l'orde que de present era no fora als sino tament ¹ totalment tolre que algún vehí de la dita vila no tingués o criàs porchs alguns per péxer les herbes, de que se n seguia gran dan als vehins de la dita vila qui ab nodriments havien a viure e pagar llurs càrrechs de que plagués al dit Consell lo dit stabliment e ordenatió ampliar, hon lo damunt dit honorable Consell attés les dites supplications ésser [*Fol. LXXXV v.º*] fundades en rahó, per bé, profit e utilitat de la sobredita vila ¶ millorant lo dit stabliment, proveix e ordena que, no obstant lo ja dit stabliment, quascún vehí e habitador de la dita vila puxe tenir XX porchs donant ad aquells guarda major, sò és de XV anys (*sic*) o d'allí ensús, e deu porchs ab guarda que haje deu anys e d'allí ensús tro en los XV anys, (*sic*) e ab guarda menor, sò és de X anys (*sic*) enjús, V porchs e que aquells puxen

1 Esta palabra tachada con tinta roja.

metre e péxer en les margals, forests e antuxants (*sic*) e en-
quara en qualsevol possessions e heretats ab voler e consen-
timent dels senyors de aquelles. E modificant les penes en lo
dit stabliment contengudes ordena que, si entraràn o seràn
meses los dit (*sic*) porchs en algunes heretats sens voler o
licència dels senyors de aquelles que solament sien incorre-
guts en pena de XII diners per cascún porch e tres sous la
guarda, e de nit encórreguen les dites penes en doble, parti-
dores segons que dessús és contengut; e, si ultra los porchs
sobredits algú presumirà tenir més porchs que no son
contenguts en lo present ampliament en hun ramat o en
[Fol. LXXXVI r.º] molts, que sie incorregut en la dita pena de
perdre aquells e dels D sous donadors e partidors e pagadors
segons en lo dit stabliment és contengut.

☉ Ferma den Pasqual Ferrando, batle de la vila de Castelló,
salvo dret de senyor, qui fermà lo dit stabliment a V de se-
tembre any (*sic*) M.CCCC.XIX.

☉ Confermat fon e ratificat lo damunt dit stabliment per
lo Consell de la vila de Castelló celebrat a XXVIII de juliol
any M.CCCC.LXIX e revocats tots los altres parlans de la
pesent (*sic*) matèria.

CLXII. *Capítol del molonar de la devesa de la hermita
de madona sancta Magdalena feta per los
magnífichs justícia e jurats. 162 **

☉ Die undecima madii anni M.CCCC.LXXXX septimi.

Los magnífichs en Lorens Moliner, justícia, en Guillem
Agramunt, en Francés Miquel e en Johan Sentalínea, jurats
de la vila de Castelló ab comissió e exprés consentiment del
magnífich Consell de la dita vila. ☉ Attenent en la hermita
de la gloriosa madona sancta Maria Magdalena constituïda

dins lo terme de la dita vila per bestïàs e altres gens fer s'i grans dans e damnatges derrocant les portes e parets e pasturant alguns spleyts que lo hermità de aquella y té sembrats per sustentació de sa humana vida, tallant lenyes [Fol. LXXXVI v.º] e arbres en gran damnatge axí de la hermita com del dit hermità de aquella, ¶ e vistes les grans clamós fetes per los hermitans passats e per lo de present que serveix dels dits dans e damnatges e senyaladament per moros pastós e bestïars de aquells los qualls (*sic*) sens vergonya e temor de la dita Sancta del'liberadament y fan tot lo dan que poden, ¶ e atendent que tota ley e ordinatió deu ésser feta general e no particular, per obviar a tals damnatges e dans de la dita hermita feren, proveyren e ordenaren devesa e vedat entorn de la dita hermita la qual devesa e vedat senyalaren e proveyren ésser amolonats ¶ enaxí que neguns bestïàs, exceptat lo dels vehins de València als quals tal ordinatió no poria compendre, no puxen entrar ni péxer en la dita devesa e vedat sots pena de bestiar menut de hun sou sis diners per cabeça, e de bestiar gros tres sous per cabeça pagadors lo terç al senyor rey, lo terç a la obra de la dita hermita e lo terç a l'accusador qualsevol que sia. ¶ E aximateix que negú no gos tallar per a lenya ni en altra manera arbres ni lenyes ni collir spleyts dins la dita devesa e vedat e acò sots pena de sexanta sous partidors segons que desús. ¶ E mollonaren eo senyalaren la dita devesa o vedat en aquesta forma: çò és comencant al riu sech de la dita hermita damunt lo camí qui ve de Castelló [Fol. LXXXVII r.º] e ve a ferir a una pedra grossa ¶ e de allí ve a ferir damunt tres garroferes den Johan Giner, major e present al dit senyalar, travesant lo camí que munta de Castelló a la dita hermita e passa daval la falda del toçal de Monticalvari damunt la senda e segueix la senda devés Benicàcim e va a ferir a [h]un rastell de pedres grosses damunt la dita senda

e segueix la dita senda damunt la cava que fonch feta per traure l'aygua de la Reyna e va a ferir al capdamunt del garroferal den Johan Vilaroig, e passa damunt lo dit garroferal e hix damunt lo forn de la calç que stà al cantó del dit garroferal den Vilaroig e allí stà molló, e passa la senda a la part d'avall enfront del dit garroferal **¶** e va seguint la dita senda damunt aquella e a y molló en lo enfront del garroferal den Martí Atzuara menor, e segueix la falda de la muntanya e a y molló damunt [h]un cantal gros que stà al capdamunt del dit garroferal entre unes garroferes aflotades, e la senda stà enmig e roda la falda de la montanya e a y molló prop de [h]un pí a [h]un gros cantal, e va seguint la falda dexant la cova de na Sorda devés la mar ahon ha [h]un molló e respón dalt a la cresta de la montanya al cantó de aquella dexant la sella de la muntanya a la part de la mar, **¶** e se- [Fol. LXXXVII v.º] gueix la cresta, dexant lo envessant dins la devesa, e [h]ix per la dita cresta avallant devés lo riu sech e a y molló sobre hun morral redó dalt a la muntanya, e altre al peu de aquella, e altre prop lo dit riu a [h]un cantal gros e torne riu avall fins al principi de la devesa. **¶** E provehiren que fos feta crida de la dita devesa e mollonada e senyals sobredits e penes aposades per que fos notori a tot hom.

¶ Testimonis foren a les dites coses los honorables en Nicholau Arruffat, en Pere Feliu notari, mossén Miquel Giner e en Johan Giner major e en Johan Vilaroig fill den Pere vehins de Castelló. ¹

1 El resto de esta página en blanco.

[Fol. LXXXVIII r.º] CLXIII. De la degolla ¹ 163 *
Ordinació contra los porchs e altres bestiar menuts ²

Lo honorable Consell de la vila de Castelló celebrat huy qui s contava lo primer dia de juy (*sic*) any mil quatresens noranta sis, atenent per moltes ordinacions fetes en dies passats ésser stat provehit a la indepnitat dels dans que los porchs [h]e bestia's feyen [h]e acostumaven fer per algunes penes pecuniàries com après de degolla, e en après les dites ordinacions o algunes de aquelles son stades revocades eo comutades per lo dit magnífich Consell de la dita vila; e com la speriència mostra que los dits bestia's augmenten en fer grans mals e dans per les terres [h]e heretats del dit terme de on jatsia re-
dunda en gran dan e dapnatge a les regalies del senyor rey, aximatex és fet gran dan als vehins de la dita vila tenint e possehint terres e heretats de les quals paguen grans càrrechs de peytes e censos et alias, per cò crexent la malícia dels senyors dels bestia's dega créxer la punició e pena d'aquells, per obviar a tals dagnages provehí e ordenà que tot bestiar, çò és porcs, truges, moltons, ovelles, cabrons e cabres que faràn mal o dan en les heretats del terme dita (*sic*) vila o en restols que sien senyalats en [Fol. LXXXVIII v.º] qualsevol manera, que cascú en sa heretat puxa fer degolla de una res per cascuna vegada que atrobats hi seràn puxs (*sic*) sien trobats ab guarda, e, si sens guarda seràn atrobats, que vagen perduts, que per la primera vegada que seràn atrobats agen degolla e de aquí avant encóregen (*sic*) en les penes dels stabliments de la dita vila. Emperò sia en elecció de cascú de fer la dita degolla eo de demanar execució de les dites penes dels dits stabliments pecuniàries, e, si en les dites heretats no poràn fer

1 Este título sobreañadido de mano distinta de la que trazó el texto (l. s. XVI).

2 Esta palabra añadida (l. s. XVI/XVII).

degolla, que puxen seguir lo dit bestiar fins la dita degolla sia feta. E de açò excepten vaques, [h]egües [h]e bestiàs altres grossos los quals agen les penes dobles de aquelles que seràn atrobades en les ordinacions de la dita vila, çò és de les penes magors. La qual ordinació lo magnífich Consell jurà tenir [h]e servir ab efecte. La qual degolla vol e ordena sie del senyor [h]e que lo guardià puxa fer degolla donant li n son cors. E aximatex ne sien exceptats los bestiar dels arrendadós de les taules de la carn de la dita vila.

Ferma de mi Pere Feliu batle de la dita vila ¿e afegix? de la degolla se done e liure al magnífich justícia lo terç de la degolla per drets del rey nostre señor.

[Fol. LXXXIX] CLXIV. *De no fer parades en les céquies Major e de Coscollosa.* 164

Parades qui farà en la céquia Major, Travesera o Coscollosa ab brossa o ab terra pague 10 sous y, si qualsevol bestiar se acostarà a les céquies dins sis pams, per cascún cap pague 1 sou, y sots dita pena ningú dels dits nudriments puga abeurar ni passar per dites céquies si no al pont de la céquia Travesera y al pas de la Tora. (R. 166. R. 205).

[Fol. LXXXX] CLXV. *Dels bous de carniceria.* 165

Bous de llaurada, si mal faràn pague s per cascún parell 5 sous. (R. 68).

CLXVI. *De no tancar porchs en la vila.* 166

Porchs ningú pot tancar en la vila sots pena de 30 sous, exceptat una trucha ab porcells fins que tinguen mig any y si algún porch entrarà en alguna casa hi ha degolla. (R. 180).

CLXVII. *Que s guarde la ordinació de la degolla.* 167

Degolla y de guardar la ordinació de aquella. (R. 95).

Si lo amo de la heretat no pot fer la degolla dins de aquella pot seguir lo bestiar fins tant la haja feta com ho dispón lo cap. 167, fol. 90 que la degolla sia feta ab tot efecte y, si no es farà, que de allí avant no es puga fer ni señalar ninguna res. (D. 5).

CLXVIII. *Que no s tallen pins.* 168

Revoca la ordenació XXXIX. (Vid. n. m. a dicha ord.).

CLXIX. *Que no vagen porchs per la vila.* 169

Los porchs o qualsevol rabera de porchs que anirà per la vila encorre en pena de 5 sous, y, si algún porch entrarà en la casa de algún particular encorre en pena de degolla la qual se ha de fer conforme les ordinacions que en les heretats ho disponen. (D. 6.- A D. 2).

La degolla se pot fer sols en un bacó que entrarà

en casa de qualsevol particular conforme les ordina-
cions de les heretats. (A D. 5.-A D. 6).

CLXX. *Que no prenguen porchs a miges
de forasters.* 170

Porchs ningú pot pendre a miches de forasters
sots pena de perdre ls, ni altre bestiar que no sia de la
vila sots pena de 25 lliures partidores ut supra vel
infra: lo ters de elles és de la vila, lo ters de l'acusa-
dor y lo ters del comú. (R. 181).

CLXXI. *Dels jornals dels que lloguen.* 171

Jornalers y dels preus de aquells. (R. 132).

[Fol. LXXXXI r.º] CLXXII. *Dels abellers.*¹ 172

A VIII de marc any mil DLIII lo Consell de la vila de
Castelló provehí y ordenà que tot foraster que portarà basos
al terme de la present vila per erbatgar les abelles en aquell
pague a la luminària de la Verge Maria de la església major
de dita vila dos dinés per baso e que quant portarà los basos
haja de manifestar aquells e donar lo senyal e pagar lo dit
dret a l'arrendador e al sacristà a pena de perdre los dits basos.

CLXXIII. *De les guardies dels bestiar
que sien de major edat.*² 173

A XXIII dies del mes de setembre any MDLIII lo mag-
nífich Consell provehí y ordenà que no y haga guarda menor

1 Este título en el margen interior y de letra distinta de la del texto.

2 Este título de letra distinta de la del texto.

e, si algún menor voldrà anar a guardar bestiar haja de anar y puxe anar ¹ en companyia de una guarda major a soles e no més ² e si lo contrari serà fet que lo bestiar de la dita guarda menor sia perdut e que lo justícia puxa fer vendre dit bestiar a sa voluntat donant lo terc a la vila, lo terc al señor rey e lo terc a l'acusador.

Vidit Johan Arcís Feliu batle de la dita vila lo qual, vista dita ordinatió, lohà e aprovà aquella salvos los drets de Sa Magestat.

CLXXIV. *De divisione termini.* ³ 174

Die quarta mensis novembris anno a Nativitate Domini MDLIII.

Los magnífichs justícia e jurats en lo palau comú de la dita vila ensemps ab alguns pròmens de aquella per portar a execució la provisió del Consell feta que lo terme fos dividit en partides a efecte que lo qui farà dany en una de les dites partides pague e sia obligat de pagar totes les esmenes de aquella y axí feren divisió de les dites partides en la forma següent.

E primerament dividiren lo secà, çò és que de la séquia Major de la dita vila fins al terme de Almaçora e fins al camí de l'Alcora, dret camí amunt fins al cap del terme, determinaren que sia una partida.

Item aximatex determinaren que del dit camí de l'Alcora fins al camí de Borriol sia l'altra partida.

Item per lo semblant determinaren que del dit camí de Borriol fins al cap del terme vers Borriol, Montornés e Benicàsim sia l'altra partida.

1 «Y puge anar» escrito sobre las palabras «a soles» tachadas.

2 Estas cinco palabras interlineadas.

3 Este ífculo está en el margen exterior al lado de la fecha de letra distinta de la de texto.

E per lo semblant procehiren a partir e fer partides de la orta del terme de la dita vila en la forma seguent.

[Fol. LXXXXI v.º] E primerament determinaren que de la séquia del Sequiol y de la séquia Major fins al camí de Fadrell fins al cap del terme sia una partida.

Item aximatex determinaren que del camí de Fadrell fins al camí de la mar e fins a la mar e al cap del terme sia altra partida.

Item per lo semblant determinaren que del dit camí de la mar fins al camí de Raffalafenna y de la séquia Major fins a la mar sia altra partida.

Item aximatex determinaren que del camí del Lidó tirant camí avall fins a la creu més baixa y camí de la Plana avall e fins al dit camí de Raffalafenna sia altra partida.

Item del dit camí del Lidó fins al riu Sec e fins al camí de Ramell e fins a la mar e tornant riu amunt fins a la canal de la séquia de Coscollosa prenent tota la Saffra e tot lo que s rega de la dita séquia de Coscollosa de la dita canal fins a la vila sia altra partida.

Item ultimament determinaren que tot lo restant de la orta, çò és Coscollosa, Canet, Casba e tot lo del camí de Ramell fins al cap del terme vers Benicasi sia altra partida.

CLXXV. *De malefactoribus.* ¹ 175 *

E provehiren que qualsevol persona de qualsevol ley estat e condició sia major de dotse anys que serà trobada fent mal o dany de nit o de dia en qualsevol terres o fruyts (*sic*) de les dites partides que aquell tal sia obligat a pagar totes les esmenes de la partida hon serà atrobat e ultra la dita esmena pague e sia obligat de pagar lo ban de la heretat hon serà atrobat.

¹ Este título de letra distinta de la del texto.

E los menors de dotse anys tan solament sien obligats de pagar la esmena o ban de la heretat que serà trobat; e si lo dit menor de dotse anys farà dany en palles o erbes que aquell sia obligat de pagar totes les esmenes de les palles o de les erbes que faltaran en la partida en la qual serà trobat axí com si fos major. Les quals esmenes hagen de pagar tots los dits malfactors en la forma davall especificadora. Acò declarat que qui farà dany o mal en erbes sia tengut solament en les herbes y qui en palla en les esmenes de la palla. ¹

[Fol. LXXXII r.º] CLXXVI. *Super eodem.* ² 176 *

Item provehiren que tots los mals factors que seràn trobats en qualsevol de les dites partides sien tenguts y obligats de pagar les esmenes e danys en esta manera: çò és, si furtaràn palla o erba que paguen les esmenes de aquella partida de la palla o de la erba segons dessus es declarat, ³ e si furtaràn fruyta de arbres que paguen la esmena de totes les fruytes de arbres, e si furtaràn fruyta de ortalisa o de legums que paguen tota la esmena de la partida [de la partida] de la dita ortalisa o legums, e si furtaràn rahims de vinyes o de parres que paguen la esmena dels dits rahims de la dita partida, e si furtaràn olives que paguen la esmena de les dites olives de la partida en que seràn trobats, e si furtaràn garrofes que paguen la esmena de les dites garrofes de la partida en que seràn trobats, e si tallaràn lenyes o furtaràn aquelles que paguen la esmena e ban de la lenya que serà feta e furtada en aquella partida que serà trobat.

Item per lo semblant provehiren que qualsevol que tendrà

1 Estas últimas palabras desde «Acò declarat» de letra distinta de la del texto.

2 Este ífculo en letra distinta de la del texto.

3 Estas cuatro palabras interlineadas de letra distinta de la del texto.

dany dins tres dies après que tindrà notícia del dany sia obligat de demanar aquell al magnífich justícia de la dita vila, e si lo dany serà de menor suma de tres sous que sia a lo beneplàsit del dit magnífich justícia de pagar aquell ab jurament tan solament de la part o de trametre los preadors a fer estimar lo dany.

Item provehiren que trobant se algún malfactor en qualsevol de les dites partides que lo dit magnífich justícia faca fer crida publicament per la dita vila notificant a tot hom com aquell malfactor és estat atrobat en aquella partida fent mal; que tots los de aquella vinguen a demanar les esmenes que tindran dins tres dies, los quals passats no puixen demanar aquelles.

Item provehiren que lo dit magnífich justícia haja de pagar totes les esmenes après que justificades seràn de continent sens dilació alguna dels diners o salaris dels dits guardians e cobrar aquells dels malfactors que s trobaràn.

Item provehiren que pera fer justificar les dites esmenes sia feta elecció y nominació de pròmens de la dita vila los quals, prechint comissió del dit justícia e jurament per [a] aquells prestador, hajen de anar de dos [Fol. LXXXXII v.º] en dos a justificar les esmenes e danys que s faràn en qualsevol hereitats, fruyts o arbres de qualsevol de les dites partides a cascú dels quals per justificar una esmena los sia donat un sou per salari e, si més ne justificaràn, que l sia donat aquell salari que per lo dit magnífich justícia serà tachat e nomenaren per preadors de les dites partides los proms següents. Açò declarat que los dits nomenats no puguen anar sens comissió de nou per lo magnífich justícia prout moris est fahedora. ¹

¹ Esta declaración y la que va al pie de la ord. 175 [Fol. LXXXXII v.º] de letra distinta de la del texto y sin duda del baile Juan Narciso Fellu de quien es la confirmación (si es autógrafa).

Primo en Johan Cabater.

Item Jaume Cahera texidor.

Item Joan Avinent.

Item Joan Coll.

Item Francés Esteve.

Item Joan Rubert.

Item Martí Avinent.

Item Pere Ruvio.

Item provehiren e ordenaren que qualsevol malfactor que no porà pagar la esmena e ban de la malfeyta que haurà fet que aquell tal estiga pres ab cadena al coll e possat a la vergonya a les rexes de la Cort del dit magnífich justícia per espay de [h]un dia natural.

Item aximatex provehiren que per que totes les dites coses vinguen a notícia de tots per que ignorància no puga ser al'legada que ab so de trompeta y veu de publica crida sia publicat per la dita vila e locs de aquella.

Vidit Johan Arcís Feliu batle de la dita vila lo quall vistes les dites ordinations y declaracions de aquelles lohà y aprovà aquelles, hoc addito: que en los terços per altres ordinations pertanyents dels bans a Sa Magestat no sia causat perjuhy nec in aliis juribus regiis.

¿A tres? del mes de giner del dit any MDLIII foren publicats... mijancant en Martí Simó nuncio e corredor públich ab so de trompeta en la placa de la present vila de manament prout..... Rubert justícia. ¹

Retuli ego Andreas...

1 De letra distinta de la del texto.

[Fol. LXXXIII r.º] CLXXVII. *Dels ferrers a quin preu
han de ferrar.*¹ 177 *

A XXIII de setembre any mil DLIII lo magnífich Consell de la vila de Castelló provehí y ordenà que mestre Bernat ferrer, Antolí ferrer e los altres ferrés de Castelló que ara son e per temps seràn hajen de ferrar les bésties a nou dinés per cascuna ferradura e refferar (*sic*) a rahó de tres dinés, e dentar corbells a rahó de dos dinés per cascuna, e si lo contrari faràn que encórreguen en pena de sexanta sous donadós e pagadós lo terc al señor rey e lo terc a l'acusador e lo terc al comú de la dita vila. E que tinguen compliment de ferradures; e si no les tendràn o ferrar no voldràn en la forma dessús dita que ls sia manat que no puguen fer altres ferramentes, lo qual manament haja de ésser fet per los magnífichs justícia e jurats e mustacaff o qualsevol de aquells. E no res menys provehiren que les relles hajen de asserar a rahó de cinch sous per cascuna e calsar a rahó de nou sous per cascuna sots la matexa pena applicadora segons que dessús.

CLXXVIII. *Dels que fan cendres.*² 178

A XI de marc any mil DLIII lo Consell de la vila de Castelló per bé e profit de la cosa pública provehí y ordenà que ningú de qualsevol ley, estat e condició sia gose ni presumesqua fer cendra en lo terme de la dita vila, de Senta Magdalena encà devés la vila, e del camí real que va de Vila-real a Boriol³ encà devés la vila, a pena de sexanta sous do-

1 De letra distinta de la del texto, aunque de la misma época.

2 Letra distinta pero contemporánea del texto.

3 Las letras *a bo* están completamente borradas y, por tanto, restituídas por conjetura.

nadós e pagadós lo terc al señor rey, lo terc a l'acusador e lo terc al comú de la dita vila.

Vidit Johan Arcís Feliu, batle de la dita vila de Castelló lo quall (*sic*) vistes les dites ordinations lohà y aprovà aquelles, salvos emperò los drets de Sa Magestat.

[Fol. LXXXIII v.º] CLXXIX. *De les canyamels.* ¹ 179.*

A V del mes de dehembre de l'any mil DLXIII fonch provehit per lo magnífich Consell de la vila de Castelló que ninguna persona que tindrà canyamels no puixa traure de la dita vila y terme de aquella més de dos dotzenes, e si més ne traurà encórregua en pena de vint sous. Tan bé (*sic*) fonch provehit que les ordinations y statuts fets ab antico y continuats en lo present libre de les ordinations tocant a les canyamels, les quals estàn scrites a LXXXI carta, sien servades y se regexquen per aquelles.

Pena minorum V sous ² *

No res meys (*sic*) fonch provehit per les persones deputades per lo dit magnífich Consell a XXVIII.º de juny del dit any DLXIII que les criatures de menor edat de dotze anys que seràn atrobades collir canyamels encórreguen en pena de sinch sous.

Aixímatex fonch provehit per los matexos en respecte de les penes comeses que aquelles sien divides (*sic*) en quatre parts, çò és, la una part al señor de la propietat, l'altra al señor rey y la tercera a l'acusador y la quarta al señor del trapig.

1 De letra contemporánea y distinta de la del texto.

2 Llamada intercalada en el blanco dejado después del punto y aparte, de letra distinta de la del texto pero de la misma época.

Vidit Johan Arcís Feliu, batle de la vila de Castelló lo qual en nom de Sa Magestat, vistes les dites ordinations lohà y aprovà aquells (*sic*) salvis iuribus Domini Regis.

CLXXX. *De arboribus cedendis.* ¹ 180 *

A XXVIII de nohembre any MDLX.

Que ningú puga arrancar oliveres y que s serven les provisions antigues y qui arrancarà executen los sexanta sous per cascuna olivera y les qu'estàn arrancades que s'estiguen com huy s'estàn.

Vidit Johan Arcís Feliu, batle de la vila de Castelló lo quall (*sic*) en nom de Sa Magestat, vist lo dit stabliment y ordinatió lohà y aprovà aquell salvis iuribus Domini Regis.

[Fol. LXXXVIII r.º] CLXXXI. *De spigolar garrofes y que qualsevol bestiar no puga entrar en garroferals.* ² 181 *

A XXVIII del mes de setembre de l'any MDLXV fonch provehit per lo magnífich Consell que ninguna persona de qualsevol estat e condició sia puga espigalar (*sic*) garrofes en los garroferalls (*sic*) del terme de la present vila fins passat lo dia e festa del gloriós sanct Miquel ³ del mes de setembre sots pena de sexanta sous partidors lo ters al senor (*sic*) rey, lo ters a l'acusador y l'altre ters al comú de la vila. Aximateix lo bestiar de la carn ni altre qualsevol gènere de bestiar puixa entrar en dits garroferalls (*sic*) e vinyes de dit terme fins passat dit dia de senct Miquel sots les matexes penes y pagar los danys que faràn.

1 De letra distinta y contemporánea de la del texto.

2 Idem.

3 Asterisco, llamada a una nota marginal, de tinta distinta del texto aquél y ésta.

Vidit Johan Arcís Feliu, batle de la present vila lo quall (*sic*) vist lo dit stabliment en veus de Sa Magestat lohà y aprovà aquell salvis iuribus regiis.

CLXXXII. *Salaris dels proms de la Cort.* ¹ 182

A XXIII del mes de juliol any MDLXVIII lo magnífich Consell feu nominació de prohòmens per a tachar lo mal y dan que s fa per lo terme de la present vila los quals hañ (*sic*) de anar per salari, co és, fins al Caminàs y al Riu sech y al molí del señor de la Serra y de dit molí a la quadra dels pins y per dita quadra fins al Riu dala (?) marada a dos sous per cascún home y de allí avant per salari [*Fol. LXXXVIII v.º*] de tres sous a cascú, los quals hòmens son los següents

Pere Gisbert	Luch Andreu
Luis Mas ²	Vicent Mas ³
Johan Miralles	Johan Marqués ⁴
	Andreu Figuerola menor ⁵

Yo Johan Arcís Feliu olim Bagets de la Serra, batle de la present vila de Castelló qui vist lo dit stabliment en nom y veus de Sa Real Magestat lohà y aprovà dit stabliment. Data en Castelló a XIII de giner MDLXX.

CLXXXIII. *Que no s puixen fer scorrenties en lo terme per temps de tres anys. Cap. 183 **

A VII del mes de abril de l'any MDLXXII fonch provehit per lo magnífich Consell que per la conservació de la

1 Título en letra distinta y contemporánea de la del texto.

2 Este nombre tachado y a continuación de distinta letra: «mort».

3 Tachado y con distinta letra a continuación «mort», y sobrescrito «Stheve Micó».

4 Tachado y de distinta letra a continuación «mort».

5 Este nombre añadido de la misma letra que las adiciones y sobrescritos y, así como éstos, de la misma tinta que las líneas de las tachaduras.

bona sanitat de les persones e particulars de la present vila se lleven les scorrenties del terme de dita vila ab tot efecte e que no se n puguen fer per temps de tres anys; provehint e manant encara que si algú o alguns seràn tan gosats que dins los dits tres anys facen scorrenties en lo dit terme, tenint en poch compte y vilipendi la dita provisió, que ipso facto encórreguen en pena de sis lliures les quals sien ben executades per los magnífichs jurats aplicadores lo ters al señor rey, lo ters a l'acusador y lo ters a la vila.

Yo Miquell Arrufat loctinent de batle de la vila de Quastelló (*sic*) vist la... teta ordinasió en nom y veus de Sa Magestat lohe e aprobe dita ordinatió..... en Castelló a III de.....

[Fol. LXXXV] CLXXXIV. 184

Bous de llaurada qui pasturarà los ha de tenir de la mà del destre de la corda y solament los pot pasturar fins a les deu hores de la nit sots pena de deu sous, y, si seràn atrobats sens guarda, paguen lo mal de la partida (R. 69).

CLXXXV. 185

Céquies de les marjals y de les marjals y capitulacions de aquelles (R. 84).

[Fol. LXXXVI] CLXXXVI. 186

Bestiar no pot entrar en les marjals que s procuren ni en les céquies de aquelles sots pena de 60 sous.-Nota que dit cap. 186 sols parla en los bacons. (R. 40-R. 118).-Esta ordinació està revocada in capite sequenti (R. 182).

Raims qui cullirà fins a dos pague deu sous y de allí ensús vint sous (R. 191) (N. m. a ord. LIX).

CLXXXVII. 187

Bestiar no pot entrar en les marjals que s procuren ni en les céquies de aquelles sots pena de 60 sous.- Nota que dit cap. 186 sols parla en los bacons y dit cap. 187 comprén los demés ganados (R. 40-R. 182).

CLXXXVIII. 188

Bous de llaurada qui tindrà fora del corral del toch del seny fins a les oracions del matí pague 60 sous y lo bouer estiga en la pressó quinze dies, y la mateixa pena té lo bouer si no ls pasturarà de la corda quan los pasturarà (R. 70).

[Fol. LXXXXVII] CLXXXIX. 189

Porchs no entren en les marjals que s procuren sots pena de vint sous de dia y de nit en doble (R. 40-R. 148-R. 182).

CXC. 190

Cada parell de bous de llaurada ha de portar una esquella sonant sots pena de deu sous de dia y en doble de nit (R. 70).

[Fol. LXXXXVIII] CXC. 191

Traginers de molins de fora el terme de la vila no poden entrar a tragar sots pena de 25 lliures (R. 211).

CXCII. 192

Escorrenties no es poden fer sots pena de 25 lliures (R. 96).

CXCIII. 193

Basses que està fora dels límits antics se han de reblir (R. 28).

Se prohibix que ningú tinga bous de llaurada (R. 70).

[Fol. LXXXXVIII] CXCIV. 194

No se halla.

[Fol. C] CXCV. 195

Porchs no poden entrar en les marjals y, si entren, hi ha degolla y altres penes (R. 183).

Dona facultat de poder fer degolla en cas de entrar los bacons en les marjals que es cultiven y sembren y en les céquies y filloles de aquelles advertint que sols cascún vehí puga portar anant per les marjals hasta el número de tres bacons per part per a que no fassen dany (A D. 6).

Quan lo amo de la heretat fa la dita degolla, la res en la qual se farà és sua ab tal que en done un quartó al justícia y un altre quartó a l'assessor segons és ús y costum, lo qual se ha de observar y entendre àdhuc en cas que lo guardià fassa la degolla (D. 4-D. 7).

CXCVI. 196

Porchs fins en número de trenta pot portar guarda major y en número de deu guarda menor y si exedirà dit número y si es juntaràn dos ramats paguen la pena de cent sous (R. 184-R. 193).-Esta pena se pot augmentar (A. O. 21). De les penes lo ters és del rey, lo ters del comú de la vila y lo altre ters del síndich de aquella si no hi haurà acusador y, si lo hi haurà, dit ters se deu dividir entre lo síndich y lo acusador, y lo ters del comú de la vila no se n pot fer gràcia (A. O. 21).-Lo porch que no té mig any no es conta en número per al compliment de ramat (A. O. 22).

Dos guardes menors no es poden ajuntar ni tampoch dos guardes majors, però guarda major y menor poden (A. O. 22). (Vide. n. m. a Ord. LXXXVIII).

[Fol. CI Fol. CII]

No se balla.

[Fol. CIII]

CXCVII. 197

Se permet tenir bous de llaurada ab certes modificacions (R. 70).

CXCVIII. 198

No se balla.

[Fol. CIII] CXCIX. 199

Malfactors han de estar a la vergonya en la plaça de la vila ab una cadena al coll (R. 150-A. O. 7).

CC. 200

Moço si se n'eixirà de son amo dins lo temps que serà afermat pague per pena doscents reals de València, çò és vint lliures; y lo amo que el llançarà de son poder y lo que el sostraurà o sosacará per a que estigue ab ell pague la mateixa pena.-Correcció, millorament y ampliació del cap. LXXIII, fol. XXIII (R. 153. Cap. LXXIII, nota marginal).¹

Moço si se n va de son amo perda la soldada, y, si el amo lo avia pague lo any per integre (R. 154).

CCI. 201

No se balla.

[Fol. CV] CCII. 202

Cavalcadures de lloguer no es poden llogar a més de tres sous per dieta sots pena de 60 sous (R. 81).

¹ A propósito del mismo asunto v. un acuerdo conciliar de 19 de Sept. 1592 en Gimeno Michavila, *Del Castellón viejo*, pág. 194, que quizá fué el incorporado aquí a las *Ordinacions*.

Se permet a la guarda major que puga portar quaranta porchs propis y deu de diversos particulars, a la guarda menor cinch de particulars y deu seus y el que exedirà dit ramat té de pena cent sous (R. 184).

La guarda major ne pot dur cinquanta ab tal que sien de particulars y no de ú a soles, sino de cada ú dos y així la guarda menor, y, si no observen este orde paguen la pena de cent sous (A. O. 21) (V. n. m. a Ord. LXXXVIII).

Los porquers poden portar los porchs per terres incultes ab que no estiguen blanques y per les marjals ahón no fassen mal y per los olivars ahón no estiguen regats o que no sia en temps que hi haja fruits y també per vinyes que hi haja tres anys que no sien procurades sens incórrer en ban ni pena alguna (D. 7-A. D. 1).

Si lo guardià trobarà algún porquer o pastor que guarde qualsevol género de bestiar y passarà lo tal pastor o porquer per algunes terres fent mal y haurà ban, la guàrdia té obligació de acusar al malfactor advertint lo que isca fora y que no passe per dites heretats y, si passarà de aquella seguida, sols se li pot posar un ban (A. O. 23).

Bassa per a sos obs cascú pot fer ab que tinga pou sots pena de cent sous (R. 29). (Vide n. m. a la ordenanza CLI).

CCV. 205

Dins garroferal no es pot espigolar fins passat Sant Lluç (R. 116)-Nota marginal a ordenanza 181, folio LXXXVIII.

CCVI. 206

Bestiar de estrany qui tindrà a miges o de altra manera dins lo terme de la vila pague la pena posada en los establiments de la present vila (R. 37).

[Fol. CVIII] CCVII. 207

Bous de llaurada per canyars, terres incultes y rastolls poden anar sense corda (R. 71).

[Fol. CVIII] CCVIII. 208

En lo bovalar no pot entrar la dula de bestiar major, ni vaqueria, ni eguaceria, ni bous de llaurada de deu junts en amunt sots pena de 60 sous, lo ters al senyor rey, l'altre ters a l'acusador y lo altre ters al comú de la vila (R. 65.-B. 3.-D. 3).

CCIX. 209

Vehíns de la present vila poden liberament pendre y aturar se tots los bens setis que es vendrán en la vila y terme de aquella a persones que no seràn originàries naturals, vehíns y avehinats de la vila dins un any y un dia après passada la venda ab tot efecte (R. 219).

[Fol. CX]

CCX. 210

Pins dins de la redonda del Pinar o en la marina, de la Torre fins al moll de Benicasi, ningú gos tallar sots pena de 60 sous (R. 169) (N. m. a ord. XXXIX).

[Fol. CX v.º]

CCXI. 211

Fruits qui pendrà pague trenta sous (R. 107) (N. m. a ord. XXV).

Qualsevol persona de qualsevol estat y condició que sia que serà atrobada furtant de qualsevol heretat de la present vila qualsevol gènere de fruits per dits fruits eo pressa de ma encorre en pena de trenta sous, lo ters al senyor rey, lo ters a l'amo de la heretat y lo ters a l'acusador, lo qual es cregut ab son jurament. Qualsevol pot ser acusador. En la mateixa pena encorren los que en dites heretats furtaràn lenya (A. O. 7-A. O. 9) (N. m. a ord. LVII).¹

[Fol. CXI]

CCXII. 212

Si en lo bovalar entrarà bestiar menut pague per la degolla tres sous (R. 67).

CCXIII. 213

Jornalers y dels preus de aquells (R. 132).

Lo bestiar menut que entrarà en lo bovalar encorre en pena de trenta sous partidors lo ters al senyor

¹ En esta n. m. se cita esta ord. con el n.º 212.

rey, lo altre ters a l'acusador y lo altre ters al comú de la vila (B. 3).

Si lo bestiar menut eixirà del bovalar ans que es puga fer la degolla encorre en pena de trenta sous en lloch de dita degolla: lo ters al senyor rey, lo ters a l'acusador y lo altre al comú de la vila (D. 3).

[Fol. CXII] CCXIV. 214

Bestiar si farà mal en oliveres, esmenada la tala, pague 60 sous (R. 59).

CCXV. 215

Salari de les paus que rebrà lo justícia és un sou sis diners (R. 196).

[Fol. CXIII] CCXVI. 216

Salari que poden rebre los assessors del justícia (R. 197).

CCXVII. 217

No se balla.

[Fol. CXIII] CCXVIII. 218

Abelles en lo temps del veremar han de estar del camí de Ramell, de Donació a Donació, fins al cap del terme sots pena de sis sous (R. 3).

Bous mentres hi haurà fruits no entren en vinyes ni garroferals sots pena de deu lliures y lo pastor un mes de presó (R. 72).

Egües mentres hi haurà fruits no entren en vinyes ni garroferals sots pena de deu lliures y lo pastor un mes de presó (R. 97).

Porchs mentres hi haurà fruits no entren en olivars, vinyes ni garroferals sots pena de deu lliures partidores com les demés y lo pastor un mes de presó (R. 187).

[Fol. CXV]

No se balla.

[Fol. CXVI r.º]

No se balla.

[Fol. CXVI v.º]

15 junio 1633.

CCXX.

Fonch determinat per tot lo dit Concell (*sic*) ne mine discrepante que qualsevol que tallarà pins en lo pinar ver y pinar de la mar tinga de pena per quiscún pí vint y cinch lliures y los que faràn lenya en dits pinar y pinaret de la mar y pendrà pinocha sexanta sous; y que s fassa crida y que s decrete per lo bal·le y dita pena no s porà absoldre sino per lo Consell (L. c. 176.-A. O. 26).

[Fol. CXVII a CXXXV]

No se ballan.

CCXXI.

[Fol. CXXXVI r.^o 1] Furts de tota espècie de fruits sis lliures de pena de dia 12 libras de noche a més de pagar el dany de la partida de la espècie que serà al robat (R. A. 29).

[Fol. CXXXVI v.^o] Se distingue si son mayores los ladrones de quince años y tienen bienes para pagar los daños; pero, si son menores sólo en caso de haber ido a hurtar de consentimiento de padres o amos pagarán éstos, y no teniendo unos ni otros bienes se castiguen corporalmente (R. A. 29).

[Fol. CXXXVII r.^o] Celadores secretos que denuncien las talas y hurtos se confirman, y se encarga la custodia del término de esta villa a los insaculados para los oficios de república haciendo dos cuadrillas dos meses a cada una (R. A. 30).

[Fol. CXXXVII v.^o - Fol. CXXXVIII] Furt y dany pot ser justificat en jurament del damnificat y el acusado con testigos; y sent fals encórrega en totes les dites penes y danys de aquell gènere de fruits que haurà manifestat en doble y que no es puga asentar dany de verema y raims que primer no haja fet el dueño alferrasar y després no puga collir ne hi (R. A. 31).

1 Aunque el Repertorio dice «236, p. 1.» se vé por el resto del artículo que debe ser «136, p. 1.»

[Fol. CXXXVIII - CCXXVIII¹]

No se ballan.

*Additions que se han fet de l'any 1666 en avant
a les ordinacions de la present vila*

[Fol. CCXXVIII] CCXXII. 1

Bestiar llanar, cabriu, egües y bous y de cerda que seràn atrobats desde el dia primer de maig fins lo darrer de juliol en qualsevols heretats de la horta y marjals y mentres hi haurà fruits, además de pagar la esmena, encorre en pena lo amo de aquells de sis lliures de dia y dotze lliures de nit aplicadores lo ters a l'acusador, lo altre ters al senyor rey y lo altre a l'amo de la heretat (R. A. 3 - R. A. 35).

[Fol. CCXXVIII v.º] CCXXIII. 2

Bestiar de qualsevol género que sia no pot entrar en vinyes desde el primer dia de mars fins lo darrer de octubre, sots pena de sis lliures de dia y dotze lliures de nit aplicadores ut supra ultra de pagar la esmena al senyor de la heretat (R. A. 5 - R. A. 50).

Bestiar de qualsevol género no pot entrar en heretats procurades així de horta, marjals, com de secà sots pena de deu sous (R. A. 12).

1 En estos folios debía de hallarse la ord. CCXXIV última citada. V. n. m. a la ord. CLXXXIII.

CCXXIV. 3

En garroferals no es pot entrar ab ningún género de ganados tant grossos com menuts desde quinze de juliol fins lo últim de octubre sots pena de sis lliures de dia y dotze lliures de nit quantas vezes se encuentre (R. A. 36).

[Fol. CCXXX] CCXXV. 4

Bestiars de qualsevol género y espècie que sien atrobats en forments, herbes, favars, ordís, civades y qualsevols llegums y fruits y en les eres de la horta y de les marjals tenen de pena tres lliures y, si en les eres, així de la horta com del secà, hi haurà gra o palla, la pena és de sis lliures (R. A. 6).

Fulla no poden derrocar los pastors de les moreres per a sos ganados sots pena de tres lliures (R. A. 28.—R. A. 45).

CCXXVI. 5

Bestiar de qualsevol qualitat que sia tant gros com menut que serà atrobat haver entrat en heretats llaurades y procurades de la horta de la present vila que estiguen molles encorre lo amo de aquella en pena de 2 lliures (R. A. 7).

Guarets si estàn molls y en aquells entrarà qualsevol género de ganado encorre en pena de dos lliures el amo de aquell (R. A. 38).

Bestiars no poden entrar en oliverals ni garroferals que hi haja fruits pendents y madurs ni en altre qualsevol puesto aon hi haurà fruits eo fruites madures tant en la horta com en marjals y secà y, si seràn atrobats encorren en pena de sis lliures de dia y dotze de nit, además de la esmena, y en la mateixa pena encorren quan passaràn per sendes veinals, carreraces, quadres y camins públics en los quals y les quals respectives cauràn los fruits supra referits (R. A. 8 - R. A. 18 - R. A. 37 - R. A. 42).

Bestiar cabriu en ningún temps de l'any pot entrar en la horta de la present vila ni en marjal que hi haja abres ni fruits sots pena de sis lliures de dia y dotze de nit, si serà atrobat; però pot anar per lo camí de la mar fins al Quadro a péixer les herbes de aquell (R. A. 9).

Bestiar cabriu no pot anar per la horta y marjals de la present vila que hi ha fruits o abres mesclat ab lo bestiar llanar, y, si es trobarà una res de cabriu entremesclada en lo bestiar llanar encorre el amo en pena de sis lliures (R. A. 10).

CCXXVIII. 8

Bestiar cabriu de qualsevol gènere que sia no pot entrar en garroferals, olivars ni en vinyes del secà encara que lo fruit no estiga madur sots pena de 3 lliures (R. A. 11).

CCXXIX. 9

No se balla.

[Fol. CCXXXI v.º] CCXXX. 10

Bestiar de cerda deuen estar a les primeres oracions en corral en los arravals de la present vila y no poden eixir de aquells fins al matí tocada l'alba sots pena de 10 lliures, y als amos de aquells per lo dessús dit se ls pot posar clam per lo justícia y no per taula (R. A. 13).

[Fols. CCXXXII - CCXXXIII]

No se ballan.

[Fols. CCXXXIII] CCXXXI.

Canyamisos si es furten pena de 30 sous de dia y 60 sous de nit (R. A. 23).

[Fols. CCXXXV - CCXXXVII]

No se ballan.

[Fol. CCXXXVIII] CCXXXII.

Que ningún gènere de ganado menut puixa anar mesclat ni portar en sí animal major, pena de 3 lliures (R. A. 10).

[Fol. CCXXXVIII] CCXXXIII.

Cavar ni en garroferals ni en oliveres no es pot (R.A. 24). Fullarasca de garroferes y oliveres ni cavar no es pot, pena de 3 lliures (R. A. 32).

CCXXXIV.

Moreres. No es poden trencar ses rames ni vergues, asò es de les del vall, vallet ni de l'alameda del plà de Sent Roch (R. A. 39).

CCXXXV.

Pinocha del pinar no es pot arreplegar, pena 3 lliures (R. A. 46).

[Fol. CCXXXIX] CCXXXVI.

Fruits ni hortalisses no es poden portejar a esta vila ni de una heretat a atra des de la oració de les ànimes fins a l'alba, pena de 25 lliures y un mes de presó (R. A. 33 - R. A. 43).

[Fol. CCXXXI] CCXXXVII.

Moliners han de portar a pesar les talegues de mig cafiç y de allí ensús al pes y després a repesar; y tenir farina en les caixetes per a anyadir baix pena de 10 lliures y un mes de presó, y la mateixa al pesador si no afig lo que falte (R. A. 40).

[Fol. CCXXXIII] CCXXXVIII.

Cavar en vores de céquies de horta y marjals, en galtes dels camps y màrgens y puestos comuns de la vila i particulars, pena de 5 lliures (R. A. 24).

CCXXXIX.

Fem no es pot arreplegar sino en soles les mans, pena de 5 lliures (R. A. 34).

[Fol. CCXXXIII] CCXL.

Clams secrets per taula es poden posar als ganados de llana, cabriu, cerda y als ganados majors de egües y vaques sempre que seràn atrobats en herbes eo alfasos en qualsevol temps de l'any y en les herbes de llaor en los mesos de juliol, agost y setembre y poden ésser eixecutats en 3 lliures de dia y 6 lliures de nit (R. A. 19).

CCXLI.

Mates y rames ni rabasses no es poden arrancar del matís, al del mar y son pinaret, de la vora de éste ni dels antuxals de la vila que estàn desde les marjals procurades fins la mar, ni bojés, ni altre qualsevol gènere de llenya, pena 10 lliures, ni replegar fullarasca de dits puestos. Se minora la pena de fer llenya en dit pinar y el ver a 3 lliures (R. A. 41).

CCXLII.

Oliveres no es poden arrancar ni maliciosament secar ni tallar encara per sos amos, pena de 25 lliures (R. A. 44).

[Fol. CCXXXVIII] CCXLIII.

Pinar ver ni del mar no es pot pelar ni llevar crosta, pena de 25 lliures.

[Fol. CCXXXV] CCXLIV.

Canyes ninguna persona pot cremar que no sia passada la lluna de janer y desde dit temps fins tot lo mes de març y no pus, sots pena de 6 lliures (R. A. 21).

[Fol. CCXXXVI]

No se balla.

[Fol. CCXXXVII] CCXLV.

Seda ningú pot comprar quan hi ha comprador que ha fet fer pregó públich donant cert y determinat preu en aquella sots pena de 25 lliures, si ya no és que alguna persona volgués aumentar lo preu, perque en este cas corre lo pes per conte de éste y ningún altre pot comprar dita seda y en dita pena encorren tant los compradors com los pesadors (R. A. 48).

[Fol. CCXXXVIII] CCXLVI.

En los alfasos quan serà atrobat algún gènere de ganado, així gros com menut, es pot posar ban eo tala secret per taula en qualsevol temps de l'any, y, si és alfàs per a llaor, sols en los mesos de juliol, agost i setembre, y es pot eixecutar la pena de 3 lliures de dia y 6 lliures de nit (R. A. 1).

[Fol. CCXXXVIII]

No se balla.

[Fol. CCL] CCXLVII.

Canyes ninguna persona pot tallar ans de la lluna vella de janer sots pena de 6 lliures (R. A. 20).

[Fols. CCLI - CCLXI]

No se ballan.

[Fol. CCLXII] CCXLVIII.

Bestiar tant gros com menut no es pot acostar de deu passos a la cèquia dita de l'Obra ni abeurar en aquella sino per lo pas sots pena per lo ganado major de 10 lliures y lo menut de 6 lliures (R.A. 14.-R.A. 22).

[Fol. CCLXIII] CCXLIX.

Bestiar tant gros com menut no es pot acostar a les vores de les cèquies especificades en lo capítol únic, fol. 263 del llibre de les Ordinacions sots pena lo ganado gros de 10 lliures y lo menut de 6 lliures (R. A. 15).

[Fol. CCLXIII] CCL.

Bestiar tant gros com menut no es pot acostar de 10 passos als escorredors ni cèquies mares, pena 6 lliures (R. A. 14 - R. A. 22).

[Fol. CCLXV]

No se balla.

[Fol. CCLXVI] CCLI.

Furts de tota espècie de fruits, pena 10 lliures de dia y 15 de nit (R. A. 29 n. m.).

[Fol. CCLXVII] CCLII.

Trigo y cáñamo no se pueden portear a esta villa desde las primeras oraciones de la noche hasta el alba, pena 10 libras de dia y 15 de noche (R. A. 33 y n. m.).

CCLIII.

Se aminoran las penas de hurtos a los menores de 15 años y a las mujeres a arbitrio de la justicia (R. A. 29, n. m.).

CCLIV.

Se encarga la custodia del término de esta villa a los insaculados para los oficios de república haciendo seis cuadrillas, dos meses a cada una (R. A. 30).

[Fols. CCLXVIII - CCLXXI]

No se ballan.

[Fol. CCLXXII]

CCLV.

Espigolar garrofes no es pot hasta passat octubre (R. A. 27).

[Fols. CCLXXIII - CCLXXVIII]

No se ballan.

[Fol. CCLXXV]

CCLVI.

Carn fora la carniceria ni comprar ni matar no es pot, pena de 10 lliures i de comís (R. A. 25).

[Fol. CCLXXVI]

CCLVII.

Cànem. Ses bales no es poden escórrer aon fassen dany, pena de 3 lliures (R. A. 26).

[Fols. CCLXXVII - CCLXXVIII]

No se ballan.

[Fol. CCLXXVIII] CCLVIII.

Que lo cap. 1, fol. CCXXVIII no comprega los guarets, rastolls espigolats y marjals incultes, si sols les que hi haurà pendants y en aquells, pena de 6 sous (R. A. 3. n. m.).

[Fol. CCLXXX] CCLIX

Furtar aigua, pena de 3 lliures (R. A. 2).

[Fol. CCLXXXI] CCLX

Confirma que fem no es pot arreplegar si no en soles les mans, pena de 3 lliures (R. A. 34).

[Fols. CCLXXXII - CCLXXXVIII]

No se ballan.

[Fol. CCLXXXVIII] CCLXI

Se refiere al cap. contenido en los fols. CXXXVII y CCXXXVIII

NOTAS

I. El «privilegi de les pastures dels bestiar» debe de ser el IX de Jaime I (A. O., fol. II v.º 2 col.) de 13 (idus) de enero de 1259.—El de les «leudes» la exención otorgada directamente por el mismo Rey a Castellón en 13 (idus) de enero de 1267.—Puede verse noticia de otros privilegios de la Villa en SÁNCHEZ ADELL, JOSÉ.—*Catálogo de pergaminos del Archivo Municipal de Castellón*. Castellón, 1941.

II. N. m.: «Vida infra fol. 20, p. 2.ª, cap. 66».

IV. 8 junio 1360-1387 (Baile Pedro de Begues).

VI. N. m.: «Executio fieri debet infra XXX. Vide in cap. 126, fol. 56. Vide etiam fol. 9 in c. 27 ubi iudex inquirendo procedere potest contra aliquem si presumptio aliqua precesserit».

VIII. N. m.: (junto a la lín. en que están las palabras «pagarà en doble»): «dobra».—N. m.: (junto a las últ. lín. desde «que'l justícia de continenti» que están subrayadas): «Not.» (*notandum*).

La redacción, quizá por descuido del copista, es bastante embrollada y oscura: las palabras «com en culpa de l'home logat lo dexà» parecen significar que la culpa del asalariado en el cumplimiento de su misión es justa causa para despedirle. Las palabras últimas «la qual pena sie adquisida ad aquell qui l loguarà» están sin duda fuera de su lugar: no se pueden referir sino a la única pena de que se habla aquí, al duplo de su salario que debe pagar el asalariado que incumplió su trabajo y así queda claro que el importe de esa pena sea adquirido por el que le contrató.

De las ordenanzas VIII a XIII la primera comienza con las palabras «Item stabiliren e ordenaren»; las otras cinco sólo con «Item» suprimiendo el resto de la fórmula acostumbrada lo cual hace sospechar que estas seis ordenanzas que tratan de la misma materia, o sea de asalariado para el trabajo agrícola, se dictaron al mismo tiempo.

IX. La palabra «seny» debe de referirse aquí a la señal de comenzar la misa, después de los toques del esquilón para avisar a los fieles.

XV. N. m.: (fol. XV r.º margen inf.): «Fonch scrit lo present stabliment...» (fol. XV v.º-L.s. XVIII): Molinos de aseite no se pueden haser dentro la Villa.

XX. N. m.: «Ad intelligentiam huius ordinationis vide *Decisiones Rotæ Maceratensis novissimas* apud Mar. Antonium Thomatum, dec. XX per totam, ubi dicit quod quando ludus consistit in exercitatione et virtute et ingenio corporis (*sic*) etsi qua interveniat pecuniam est permissum».—«Vide foros regis Jacobi I, subtitulo *De aleatoribus* 1 et 2 et circa materiam huius ordinationis et fororum 1 et 2 titulo *De aleatoribus*. Vide Covar. in *Reg. peccatum* (*sic*), 2 parte § 4 per totum; Jul. Clarum in § «Ludus»; Menno. *De arbitr.*, casu 599; vol. 2 *Communium opinionum* in verbi (*sic*) «Ludenti», et Augustinus Morlà in *Emporio* parte 1, titulo 7 quæstio 1, 2 et 3. l».

Los fueros citados (fol. XCIII r.º de la Colección sistemática) son los siguientes que, como puede verse, tienen relación además con las ord. XXI y XXII.

Iacobus I. Rex.-I.

Si alcú darà o prestarà diners a joch a aquell qui jugarà: aquell qui ls reeb no es tengut que lls reia: mas lo prestador pot retenir la penyora, si la ha en son poder, que haurà presa per aquells diners. Mas lo deutor o la fermança qui serà donada per diners que sien prestats en joch no n sie tenguda: ni aquell qui jugà no pusque penyorar aquell qui jugà ab ell ni la fermança ni l deutor qui hi serà donat.

Idem Rex.-II.

Si alcú prestarà a altre diners en joch perda aquells diners e no ls li pusque demanar. Mas si pres penyora per aquells diners pusque aquella penyora retenir.

XXI. N. m.: «Prestar e jugar sobre penyores».

XXIV. N. m.: «Vide infra fol. 81, cap. 158». Véase nota a esa ordenanza.

XXV. Añadido al m. (L. s. XVI-XVII): «Poena huius ordinationis auget (*sic*) ad triginta solidos per ordinationem quæ extat infra c. 211 ubi per pressa de ma punit (*sic*) poena 50 solidorum».

N. m.: «Limita ut in c. 95 infra fol. 37 in 2 pag. et vide c. 49 infra fol. XV».

N. m.: (Responde a un aster. puesto sobre la palabra «dia»): «Quando dicatur dies et quando nox docet. Jas. in... tiris § Hic... n.º 12 ff. de liter.; et post hunc Marianus Socinus c. Si perfodiam, n.º 3 De homicidiis... ubi eleganter etiam docet diferentiam diei et noctis».

XXVIII. N. m.: «Quid sit arbitrum vide Menoch. *De arbitra. iudicum*, q. 6, n.º primo cum sequentibus.

XXXIII. N. m.: «Vide de his penis infra, cap. 36.

XXXVI. En el A. O. no se halla privilegio alguno de Pedro I relativo a este asunto ni a reducción de penas. De ser exacta la cita y correcta la redacción actual de esta ordenanza, es evidente que su parte primera es anterior a 1285.

XXXIX. N. m.: «De pins a talar per a leyes» (*sic*).—«Revocatur hoc cap. in cap. 168, fol. 90 et in c. 210, fol.».—Aunque se omitió el número del folio es el 110. (R. 169).

La primera parte de esta ordenanza debe de ser cláusula de algún convenio entre Castellón y la señoría de Montornés.

XLl. N. m.: «Vide infra, cap. 173 ubi prohibetur sub penis ibi contentis».

XLII. N. m.: «Qui cavarà terra en eretat de altri e aquella traurà de la eretat».

XLVI. 8 junio 1360-1387. (Baile Pedro de Begues).

XLVII. N. m.: «De amargenar (*sic*) besties de treball».

XLVIII. N. m.: «Vide infra in fol. 47, c. 107 et fol. 82, c. 159»-«Ill sous»-«V sous».

XLIX. N. m.: «Prem.^r (?) cap. 25 supra fol. 9 et cap. 93, fol. 37».

L. N. m.: «Vide ultra fol. XXXV ubi revocatur hoc statutum, cap. 90».

LII. N. m.: «Vide infra fol. 49, cap. 111 et cap. 112 et fol. 58, cap. 129».

LIII. El texto de esta ordenanza está repasado con tinta probablemente en el siglo XVI.

LV. El texto de esta ordenanza, bastante embrollado, sobre todo en su primera parte, empieza por no ajustarse al título según el cual debía tratar de tierras entregadas para su cultivo (*a llauró*) por el dueño a otra persona. Esta discrepancia induce a creer en una confusión del copista; quizá una yuxtaposición indebida de dos ordenanzas diferentes. El capítulo en su forma actual consta de dos partes. La segunda, más clara, se refiere al cultivador—*llaurador*—que lleva una tierra en aparcería—*a miges o certa part dels fruits*—y para este caso se dispone que el aparcerero cuando alguien cause daños al predio sólo puede reclamar el resarcimiento de ellos a no ser que medie licencia del dueño, pues con ella, aunque no se preceptúe de una manera expresa, debe entenderse que puede pedir algo más, es decir, la imposición al causante del daño de una multa—*ban*—cuyo importe se distribuirá según las reglas generales establecidas para tales casos adjudicando una parte—tercio ordinariamente—al perjudicado. Quizá este precepto sea lo primitivo de la ordenanza ya que es lo único que más o menos encaja en el título.

La primera parte se refiere al que tenga algún derecho sobre la finca o sus frutos que puede ser por condominio, usufructo, arrendamiento u otro cualquier título que no sea aparcería, puesto que para ésta se dan preceptos especiales en la parte segunda. En este caso el titular del derecho puede reclamar por la parte que tenga en los frutos en cuanto al resarcimiento del daño, pero no en cuanto a la multa, pues para que la reclamación produzca efectos en lo que toca a la imposición de ésta es menester que se adhieran a la reclamación, la confirmen, los demás titulares de derechos sobre el mismo objeto—*tots los altres que hi hajan dret*—dentro del plazo señalado—*dins lo temps ordenat*—sin duda el determinado por la ordenanza VI y luego por la CXXVI. Además la reclamación no tiene por lo visto efectos solidarios entre los titulares de derechos sobre el predio o sus frutos ni siquiera en cuanto al daño, pues se añaden las palabras *E que aquell clam no valgue per tots aquells qui dret hi hauràn* que interpretadas de otro modo, después de los preceptos anteriores, serían ociosas o contradictorias.

LVI. N. m.: «Tala de arbres. Vide ultra fol. 46, cap. 106».

LVII. N. m.: «Hodie la poena es trenta sous ut in c. 212, infra ubi tota pressa de ma és punida en trenta sous». Según A O. 7 y A O. 9 la ordenanza citada no es 212, sino 211.

LVIII. N. m.: «Qui passarà per so d'altri».

LIX. N. m.: «Vide cap. 103, fol. 44 et cap. 128, fol. 57 et cap. 186, fol. 96 ubi augetur pena furantibus».

LX. Fecha: 8 junio 1360?-1387.-(Baile Pedro de Begues).

LXI. N. m.: «XXV, sous».

LXII. N. m.: «Sospita de lenya».

LXIII. Si se hubiera guardado al menos orden cronológico al recopilar las ordenanzas, ésta que se refiere a las ya dictadas sobre talas y daños de heredades sería posterior a la LX, pero esto no se puede afirmar con seguridad.

LXVI. N. m.: «Vide supra fol. 1, p. 2, c. 2».

LXVII. N. m.: «De servituts e amprius vide j^o f.º 60 § ... ubi habes privilegium regis lohannis». (En realidad es el verso del fol. 59 lo que debió citarse).

LXVIII. Por la redacción de la ordenanza siguiente parece que ambas fueron confirmadas en la misma fecha 20 de abril de 1378.

LXX. En el *Libre de consells 7* aparece el siguiente acuerdo tomado por el Consejo en 14 de enero de 1386.

«Item encara lo dit Consell per be, profit e utilitat de la cosa pública stabl e ordenà que deguna persona stranya o privada no gos metre o fer metre degún linatge de bèsties axí grossos com menuts en lo vall o revall de la dita Vila o entre aquells, e acò sots pena de XII diners per cascuna bèstia axí grossa (*sic*) com menuda [o XII diners]. aplicadora lo terç al senyor Duch, lo terç a l'acusador e lo terç a la parròquia del vall o revall on trobats seràn; de les quals penes, ço és de la parròquia e de l'acusador no puxa ésser feta gràcia; ans, si algú pregarà de les dites calònies sia escorregut (*sic*) en pena de V sous partidors segons que dessús.»

Como se ve lo esencial de esta ordenanza deriva de dicho acuerdo.

LXXII. Fecha: 8 junio 1360?-1387 (Baile Pedro de Begues).

N. m.: «Ordenació que los frontalés de la Séquia major agen a tenir en condret camí axí daval la séquia com damunt la séquia e lo sequier aje a executar la pena».—N. m.; (junto a la segunda parte de la ordenanza que comienza «E que aximateix»): «Vide infra in fol. 89 in pág. 2».

LXXIII. N. m.: «Mocos».—«Si algún moso se n'anarà (*sic*) de son amo pagarà XV lliures».—«Penam aliam vide in extravagantibus privilegiorum in § finale».—«Vide aliam in fine huius libri sub fol. 104, cap. 200».

El privilegio citado con cierto descuido no es tal, sino una ordenanza dictada por el Consejo de Valencia en 8 de julio de 1373 que lleva el número XXXI en los Extravagantes del A. O. (fol. CCXLV v.º) *Contra les dides o nodrices que ans de complir la servitut se n van*, pues a ellas se refiere la primera parte de la ordenanza, según la cual, tales nodrizas, salvo en el caso de que obtengan licencia de los dueños o reconocimiento judi-

cial de justa causa, pierden aun los salarios devengados y son azotadas por las calles de la Ciudad. A continuación, salvos también convenio o justa causa, se castiga a los dueños que despidan a las nodrizas antes del tiempo por el cual se ajustaron con el pago de los salarios íntegros correspondientes a todo él. La última parte dice: *E aquestes matexes coses sien enteses en son cas e loch en scuders e en macips e macipes qui stiguen o star an e en aquells ab qui staràn exceptada solament la pena de açots; mas en cars que l scuder o macip o macipa haja retre ço que reebut havia de la soldada segons que dessus es declarat, que si allò no pot retre o pagar que stiga pres o presa en la presó comuna tro a tant que haja restituhit o pagat ab acabament.*

LXXIV. Pedro Moster, Francisco Serra y Pascual Ferrando que como jurados forman parte de la comisión nombrada para la delimitación de la dehesa—bovalar—fueron elegidos con Miguel de Pegueroles en 28 de mayo de 1379 (L. c. 2-1378/9). Por lo tanto entre el día 30 de mayo de 1379, lunes de Pentecostés, en que empezaron dichos jurados su ejercicio y el 12 de mayo de 1380 (L. c. 31-380/1) en que fueron designados los jurados que les sucedieron hubo de llevarse a cabo esta delimitación cuya fecha exacta no puede ser determinada por haberse perdido el L. c. 1379/80 en que debía constar.

N. m.: (junto al principio): «Estàn llimitats e moderats avant a cartes Lllll cap. 118».—«Vide fol. 27, cap. 76».—(Fol. XXV, margen superior): «Que és lo bovalar».

LXXV. Esta ordenanza y las dos siguientes se dictaron sin duda al mismo tiempo que la anterior. Véase además nota a la ord. LXXVII.

N. m.: «Es revocada segons consta més avant».—«Penes del bovalar XX sous de dia e XXV sous de nit».—«Vide infra, fo. 28, ca. 76».—«Vide avant, fol. 29, c. 78». (Estas n. l. s. XVI).

(L. s. XVIII): «Ganados que entraràn en lo bovalar en la pena que incorrixen».—«Ordinació sobre el número de reses que se entiende ser rabaño (*sic*) tanto de mayor como de menor».

LXXVI. Sin duda falta algo al fin de esta ordenanza porque, como es de ver, el sentido queda suspenso.

LXXVII. Si como es muy probable las ordenanzas LXXIV a LXXXVII se confirmaron al mismo tiempo, ya que tratan de lo mismo y en las tres primeras no se consigna la confirmación, empezaron a regir en 10 de mayo de 1380, pues sólo ese 10 de mayo está comprendido en el año 1379-80 en que fueron jurados los que como tales aparecen en la comisión delimitadora cuyos miembros se enumeran en la ordenanza LXXIV.

De todos modos esta ordenanza LXXVII ha de ser anterior a 15 de octubre de 1385, si el siguiente acuerdo tomado por el Consejo en ese día se refiere como es casi seguro a la viuda del mismo Narciso de Begues, que confirma aquélla como lugarteniente de baile:

«Item lo Consell acordà que de la qüestió que és entre [en] la universitat de la dita Vila e la dona na Estela muller quondam de n'Arcfs de Begues

que sie defensa (*sic*) e menada per justícia com moltes coses estiguen en feyt de la dita qüestió les quals requiren prova.» (L. c. 7).

LXXVIII. Esta ordenanza es copia literal de acuerdo tomado por el Consejo en 30 de noviembre de 1384 (L. c. 6), a cuyo margen consta la fórmula de confirmación omitida aquí *Ferma den Pere de Begues batle sau dret de senyor*. Lo raro es que en el mismo libro y meses después en 19 de enero de 1385 se toma otro acuerdo que parece debía ser anterior al que se llevó a la ordenanza, pues dice así: «L'onrat Consell provehí e ordenà que axí com en lo stabliment del bovalar ha penes imposades de peccúnia que sie feta degolla si e segons que s serve a Murvedre». De no ser por descuido del escribano que transcribiera fuera de lugar una nota tomada en borrador, cosa improbable pues, según parece, en aquella época los acuerdos se consignaban directamente en los libros de consejos durante las sesiones, no se ve explicación de la cronología de estas ordenanzas.

N. m.: «Que en lo bovallar no haje ban sino degolla».—«Vide supra fo. 26, ca. 75».—«Vide avant fol. 64, c. 118». — «Degolla en lo bovalar».

LXXIX. El acuerdo 6 del Consejo en sesión de 16 de marzo de 1381 (L. c. 3), dice así:

«L'onrat Consell de la vila de Castelló per profit e utilitat de la cossa (*sic*) pública stablí e ordenà que negún hom stran ni privat sie tat (*sic*) ussat (*sic*) que gos o presumesqua fer o fer fer arrocós a stantia ni scorrentia dins lo terme de Castelló vulles en lo regadiu appel'lat de la Céquia major com en lo regadiu de Vinamargo e de Almalafa ni en altre qualsevol regadiu sino tant solament mig quartó a planter segons los capítols ordenats per l'onrat Consell de la dita Vila en l'any passat sobre lo feyt dels arrocós sots pena de LX sous e de arrancar lo dit arròc a pròpria missió (*sic*) del sembrador; les quals penes sien departides en aquesta manera, cò és lo terc al senyor Duch, lo terc a l'acusador e lo terc a la obra de la Ecclésia, i del qual terc de l'acusador no puxe ésser feta gràcia. E que cascún vehí de la dita Vila puxe ésser acusador.

Ferma den Pere de Begues batle sau dret de senyor.»

La ordenanza reproduce un nuevo acuerdo tomado en 11 de noviembre del mismo año aunque con la modificación de asignar al Rey el tercio del Duque—el de Gerona, luego Juan I, entonces señor de la Villa—como era natural, puesto que al recopilarse las ordenanzas era Castellón ya hacía muchos años de realengo. El *Libre de consells* de 1381/2 se ha perdido, pero consta que entonces eran jurados los que aparecen como tales en la ordenanza por la elección consignada en el L. c. de 1380/1. Obsérvese que el Consejo se mostró en 11 de noviembre más radical que en 16 de marzo, ya que entonces permitía cultivar *mig quartó a planter* y luego prohíbe el cultivo del arroz sin excepción alguna.

Acerca de este asunto hay numerosos acuerdos demostrativos de que la prohibición, contraria al lucro de algunos particulares, caía en desuso y era forzoso renovarla. El primero conocido es de 12 de marzo de 1375 (L. c. 1) en que se prohíbe cosechar arroz en el regadío; pero la pugna en-

tre el interés económico privado y la defensa de la salud pública a que atendía empeñadamente el Consejo quizá nunca se manifestó con más claridad que en 1384. De ese año hay dos acuerdos tomados con cuatro días de diferencia: por el primero, de 22 de diciembre, se deniega el permiso pedido por Guillermo Miró, probablemente el que fué gobernador *dellá Uxó* y años adelante baile de la Villa, para que se cultivara el arroz a *planter*, y por el segundo, de 26 de diciembre, se responde negativamente al ruego del mismo prohombre que forcejeando y regateando, sin duda en defensa de su propio interés y del de otros particulares pretende que el Consejo *vulle acordar que s face arròç al menys en la céquia de Almalafa*. (L. c. 6). En ambos casos apoya su actitud en la consideración de los daños que en la salud y vida de los vecinos había causado en tiempos anteriores el cultivo del arroz.

Además de estos datos pueden verse los que recopiló Balbás en su estudio *Los arrozales y la salud pública en la Plana*. (*Casos y cosas de Castellón*, p. 37-47).

LXXX. N. m.: «Fonch revocat per lo Consell a XII de marc Any Mil DXXVIII.»

Aparte de las disposiciones contradictorias que se hallan en las mismas ordenanzas, como es de ver comparando ésta con las XX, XXI y XXII, en los *Libres de consells* aparecen numerosos acuerdos unos más inclinados a la tolerancia, otros a la prohibición del juego, sin duda según pesaba en el ánimo de los prohombres el cuidado por lo que hoy llamaríamos atracción de forasteros o el celo por las buenas costumbres. Esta misma ordenanza cuyo texto original no podemos conocer por haberse perdido el L. c. de 1379/80 reproduce con ligeras variantes otro acuerdo tomado en 27 de abril de 1379 (L. c. 2) que dice: «Stablí lo Consell e ordenà per bé e utilitat de la cosa publicha que tot hom strany o privat puxa jugar en la plaça, pescateria e carneria de la vila de Castelló de dia tant solament sens encorrimet de pena alcuna no contrastant qualsevols stabliments feyts en contrari, et que lo dit stabliment dur e sia servat aytant quant al Consell plaurà e no pus.

Ferma den Pere de Begues batle sau dret de senyor.»

Al margen y sin duda con referencia a los tres lugares, pues hay una llave que comprende los dos renglones en que se enumeran, está la palabra «descubert». Se suele insistir al permitir los juegos en que éstos se tengan en lugar descubiert, sin duda porque así era más fácil la vigilancia.

Pero al año siguiente en 28 de setiembre de 1380, se vuelve atrás el Consejo y determina así: «Item lo dit honrat Consell dix que com ordenació fos que tot hom pogués jugar a joch de graesqua, violeta, pota, rifa, per tal dix que revocave lo dit stabliment per profit universal enaxí que sie que negún strany ni privat no puxe jugar sots la pena en los stabliments del joch contenguda.

Ferma den Pere de Begues, batle sau dret de senyor.»

Entre los varios acuerdos de estos años relativos al juego pueden ci-

tarse los siguientes, en los cuales puede observarse que se inclina el Consejo cada vez más a la tolerancia, aunque siempre con limitación de lugar y algunas veces de tiempo, como en la de 8 de septiembre de 1382 que mira sin duda a los días en que se celebraba la feria y en la de 4 de enero de 1405 que atendía tanto a esto como a las épocas de Cuaresma y Adviento aunque sin nombrarlas y ampliando los plazos de prohibición.

8 septiembre 1382 (L. c. 4)

«Item l'onrat Consell per profit e utilitat de la cossa (*sic*) pública stablí e ordenà que tot hom strany e privat de qualsevol ley, stament e condició fos pugués jugar a joch de graesqua e a tot altre joch forà cubert en terra sens pena alcuna ayant com toque davant lo perche de l'almodí tro per tot l'alberch de Miquel Examenó e davant lo celler del Bisbe e per tot l'enfront de les cases den Cardona lo qual stabliment dur per tot lo mes de octubre e de aquí avant per tots anys de tepms (*sic*) a tepms (*sic*).

Item stablí lo dit honrat Consell que algú no sie tan ussat (*sic*) que gos prestar sobre alcunes penyores als dits jochs sots pena de X sous pagadors la meytat al senyor Duch, senyor de la dita Vila e l'altra meytat a la obra de la Ecclesià e de restituhir la penyora franquament.»

18 agosto 1384 (L. c. 6)

Lo Consell per profit e utilitat de la cossa (*sic*) pública stablí e ordenà que tot hom strany e saigs e bastaxés ¹ puxen jugar a tot joch en torn de l'almodí en lo pati del Consell, emperò que no puxen tenir taulel ni stora.

Ferma den Pere de Begues, batlle, sau dret de senyor.»

6 abril 1404 (L. c. 13)

Com per la variació del tepms (*sic*) se hajen ² variar los statuts e ordenacions de les viles e fer ne de nous en aquelles, coses en les quals per alcú tepms (*sic*) no n'ha haud e sie assats manifesta cosa les places ésser donades a la choabitació general del poble e encara dels declinants estranys advenints en aquelles e sie a rahó consonant que los honrats prohòmens e bons hòmens de la vila de Castelló e altres qui volrà passar llur temps per via de deport en jugar a qualsevol joch, axí de taules com de grescha o altres jochs jugen (*sic*) en les dites places e lochs públichs on acostumen de estar e choabitar los honrats oficials e regidors de la dita Vila per çò que si alcú o alguns sobre lo dit joch o jochs se volrà moure desordenadament puxen per los dits oficials e regidors ésser mils acorreguts e castigats; hoc encara alguns estranys advenints a la dita Vila troben mils la placa de aquella fornida dels hòmens que acostumen fer plaça per honor del senyor rey e de la dita Vila, e axímatex alguns de la dita Vila havents mester alguns logaders que per llur vici prenen plaer en jugar per alguna hora del jorn sien en cert lloch col·locats e allí atrobats per aquells qui mester los hauràn; hoc encara és atrobat per experiència la qual és

1 Estas tres palabras interlineadas, pero de la misma letra.

2 Se escribió primero *dejen*; se tachó esta palabra y se interlineó *hajen*; lo normal era añadir la preposición *a* omfida por descuido.

maestra de les coses que per rahó e causa dels dits jochs los quals se tenen en algunes parts de la dita Vila e signanter en lo carrer apel·lat den Villafranca la plaça de la dita Vila és axí atrobada continuament sens presència de persones que quasi és axí com si alcú no habitave en la dita Vila la qual cosa se segueix per çò car tots los fahents vila e altres qui han acostumat de jugar jugen (*sic*) en lo dit carrer e altres parts particulars de la ja dita Vila, per tal lo dit honrat Consell, haud esguard a les dites honors e affectant la utilitat e profit de la cosa pública, per evitar e tolre los perills que leugerament se porien seguir per los jugants en lo dit carrer e parts dessús dites establí (*sic*) estatuex e ordena que alcún hom axí estrany com privat de qualsevol ley, condició o estament sie no gos ne presumescha jugar en algunes parts de la dita Vila palesament o amagada a joch de graescha, violeta, naips, salvu en la plaça de la dita Vila axí com es de cassa (*sic*) den Philipp Merí, bosser, fins a casa del discret en Pasqual Ferrando e fins a casa den Berthomeu Cardona, colteller, inclusive e de la casa del dit en Cardona a la pescateria venint a casa den Johan Barbarrossa e de casa del dit en Johan per cassa (*sic*) den Guiamó Granyana, febridor, tot porche a la deredor de la dita plaça fins al palau de la dessús dita Vila inclusive. Enaxí que en la dita plaça e en los lochs desús limitats al deredor de aquella tot hom axí estrany com privat puxe jugar als dits jochs de grescha, violeta e naips sens encorrimment de pena alcuna de dia tant solament. E qui contrafarà sie encorregut en pena de vint sous pagadós (*sic*) en aquesta manera, çò es lo terç al senyor rey, lo terç a la dita Vila per a obs de murs e vaylls e l'altre terç a l'acusador.

Vol encara lo dit honrat Consell e estatuex e ordena que en dits los lochs de la dita plaça on se jugarà als damunt dits jochs alcú no sie tant ussat (*sic*) que gos prestar diners sobre penyores ne pendre onzenes dels diners que prestarà ne altre logre major o menor, ans, si lo contrari serà feyt que l senyor de qui seràn les penyores recobre aquelles franques del prestador e lo prestador sie tengut restituhir e tornar aquelles a aquell qui les dites penyores en son poder meses (*sic*) haurà e perde la quantitat de diners que sobre les dites penyores prestat haurà. E no res menys que lo dit prestador o onzener qui a major logre o menor haurà prestat llurs (*sic*) diners perde tota la quantitat que prestada haurà e lo manlevador sie absolt de tot lo deute que prestat li serà. E sobre les dites coses entre lo prestador e manlevador no puxe ésser feyt alcún pacte o renunciació derogant als dits prèstechs, ans, si eren feyts sien hauts per nulls e cases; e lo honrat justícia procehisca a la decisió dels dits prèstechs en la forma damunt dita no obstant los dits pactes, composicions o renunciacions de aquells. E sobre totes les dites coses lo dit honrat justícia qui ara ¹ o per tepms serà puxe fer inquisició e per mer ofici procehir e, sabuda la veritat del

1 Súplase és.

feyt, puxa enantar en aquells en la forma damunt dita. Lo qual establiment e ordenació dur aytant quant al dit honrat Consell plaurà e no pus.

«Ferma de mí Guillem Miró batle savul (*sic*) dret de senyor.»

4 enero 1405 (L. c. 14)

«L'onrat Consell de la vila de Castelló corregín e milloràn lo stabliment dels jochs fet e ordenat per l'onrat Consell de la dita vila a VI del mes de abril de l'any pus prop passat stablí e ordenà que alcuna persona de qualsevol ley, condició o stament sia no gos jugar a joch de graescha, violeta, nahips en alguns lochs de la dita Vila e terme de aquella del dia de Apparici tro a mijant maig e de mijant lo mes de maig puxen jugar en la plaça de la dita Vila segons forma del dit stabliment tro al dia de Omnium Sentor (*sic*) e del dia de Omnium Sentor (*sic*) tro a les festes de Nadal no gosen jugar als dits jochs en la dita Vila e terme de aquella sots la pena o penes en lo dit stabliment fet a VI de abril de l'any MCCCC e quatre contengudes. Lo qual stabliment dur tant com al dit Consell plaurà e no pus.

«Ferma den Bernat Hortalés, batle, salvu dret de senyor.»

5 octubre 1427 (L. c. 30)

«L'onrrat Consell de la vila de Castelló attés e considerat que per joch se seguexen molts juraments e cespitaments et molts altres inconvenients, per evitar cò que dessús et principalment en honor e reverència del Nostro (*sic*) Redemptor et de la sua sagrada Mare beneyta statueix, proveix e ordena que no sia alcún hom strany o privat, de qualsevol ley e o stament sia, tan osat que gos o presumescha jugar dins la dita Vila e o terme de aquella palesament e o amagada a alcún joch de daus ne de nayps, et qui contrafarà sia encorregut en pena de sexanta sous per tantes vegades com contrafarà pagadora lo terc als cóffrens del senyor rey, lo terc al comú de la dita Vila e lo terc a l'acusador, enaxí que del terc del dit acusador no puxa ésser feta gràcia sens sa volentat.

Lo honrat micer Jaume Ferrando, batle de la dita Vila, atenant lo dit stabliment ésser fundat en dret comú e en onra lahor de Nostre Senyor Déu e en gran profit del senyor rey e de ses regalies lohà e afermà lo dit stabliment sal dret del dit senyor.»

Por último el acuerdo revocatorio citado en la nota marginal de la Ordenanza dice:

12 marzo 1529 (L. c. 112)

«Lo magnífich Consell per molts esguarts e justs respectes revoquen (*sic*) e han (*sic*) per revocades totes e qualsevol provisions e ordinacions parlants dels jugadors e donants licència de jugar.»

Es posible que entre el de 1427 y este acuerdo hubiera otros permisivos, pero la falta de algunos libros de consejos y la desidia de los escribanos al no sentar en los libros las actas de las sesiones de las que en muchos casos sólo aparecen el encabezamiento y la enumeración de los asistentes no permite conocerlos.

Pueden además compararse con éstas las ordenanzas contra los blasfemos y los fueros de la rúbrica *De aleatoribus* o *De jochs, jugadors e*

blasfemadors (Rubr. XXII, L. III, fol. XCIII-XCIII de la colección sistemática).

LXXXIII. El 25 de noviembre de 1389 no aparece sesión del Consejo. Fué en la del 28 del mismo mes en la que se tomó el acuerdo reproducido en la parte dispositiva de la presente ordenanza que se dictó indudablemente con miras a la defensa de la Villa, pues en la misma sesión acababa de manifestar el gobernador Francisco Miró sus temores de que fuera invadido el reino de Valencia ya que *en lo regne del senyor Rey sien jens stranyes entrades* y de ordenar en vista de ello que se entendiera en la obra de las murallas bajo pena de 500 morabetines. El Consejo se excusó en cuanto a la obra de las murallas alegando el permiso dado anteriormente por el mismo gobernador para suspenderla ante el temor de que fuera perdido el trabajo hecho durante el invierno, pero se mostró presto a adoptar otras medidas defensivas, y, en efecto, después de proveer a continuación que se adquirieran cuatro bombardas, toma el acuerdo que se incorporó a las ordenanzas.

LXXXIV. N. m.: «Vide infra aliud statutum fol. 58, c. 130, fol. 80, c. 155».

Había disposiciones anteriores, pues el acuerdo completo de 26 mayo 1390 (L. c. 10) dice como sigue:

«En lo qual dit Consell fon proposat per en Domingo Marquo e en Guimerà que com ells no haguen (*sic*) loch on poguessen tenir les sues abelles per cò pregaren al dit honrat Consell que plagués a aquell de fer hic alguna bona proveisió en manera que les abelles no perissen e hagessen loch on estaguessen segons antigament los ere stat donat e assignat loch. Lo Consell acordà que les dites abelles stiguen del barranch de la Contesa amunt e del camf de les Donations a avayll aytant com al dit honrat Consell plaurà».

LXXXVII. Fecha: 21 de mayo de 1390-28 de septiembre de 1404 (Baile Guiller mó Miró).

LXXXVIII. Fecha: 21 de mayo de 1390-28 de septiembre de 1404 (Baile Guillermo Miró).—N. m.: (al primer apartado): «Corrigitur per cap. 196 infra fol. 100 et per c. 203 infra fol. 206».—N. m.: (al fin junto al párrafo relativo a guardas mayores y menores): «Augetur numerus infra c. (*blanco*) fol. (*blanco*)».

LXXXIX. Fecha: 18 octubre 1408. Al transcribir la ordenanza se equivocó la fecha: el 18 de octubre de 1409 celebró sesión el Consejo, pero en ella no se trató de este asunto; fué en la sesión tenida el mismo día del año anterior en la que se tomó el acuerdo que con bastantes descuidos reproduce esta ordenanza. Para complementarla puede servir el siguiente acuerdo que se refiere a más graves tropelías de los molineros, pero que no se incorporó a las *Ordinacions*.

8 abril 1416 (L. c. 21)

«Item lo honrat Consell per evitar que los moliners, traginers ne altres qualsevol persones que porten blats als molins per molre aquells no gossen

(sic) portar los dits blats a llurs casses (sic) ne les farines de aquells feu e ordenà lo stabliment seglient.

Lo honorable Consell de la vila de Castelló, per esquivar, tolr e evitar los fraus e engans que per los moliners, traginers o altres qualsevol persones portant blats als molins per molre aquells porien ésser feyts portant los blats que prenen a molre a llurs cases e les fariens (sic) que son feytes de aquells, estableix, estatueix e ordena per profit de la cosa pública, vehins e habitants en aquella que negún moliner, traginer o altra qualsevol persona qui pendrà qualsevol natura de blats dels vehins e habitants en la dita Vila e portarà aquells per molre als molins no sie tan ossat que gos ne presumescha, après que haurà treyt alguna natura dels dits blats de les cases dels dits vehins e habitants de la dita Vila per portar a molre aquells als dits molins, portar los dits blats a llurs cases e habitacions, ans continenent que hauràn preses los dits blats hajen a portar aquells als dits molins e après que los dits blats seràn molts, les farines que de aquells exides seràn, hajen a tornar aquelles als senyors dels dits blats sens que aquelles no gossen (sic) portar a llurs cases ne metre e o fer metre axí los dits blats com les dites farines en llurs cases o habitacions sots pena de sexanta sous donadós e pagadós de sos bens los quals dits sexanta sous de pena sien divisits (sic) en aquesta forma, çò és lo terç al senyor rey, lo terç al comú de la dita Vila per a obs de obres de murs e vaylls e l'altre terç a l'acussador».

Que los abusos que trató de corregir en estas dos ocasiones el Consejo no se remediaron o, por lo menos volvían a retoñar puede inferirse del acuerdo siguiente.

10 enero 1460 (L. c. 54)

«E ajustat lo dit honorable Consell per aquell fon proveyt e ordenat per bé, profit e utilitat de la cosa pública que negún moliner, traginer, senyor de molí, arrendador ni altra qualsevol persona straya (sic) o privada que portarà forment a moldre que l port a moldre a algún molí ¹ qui son en lo terme de la vila de Castelló. E acò sots pena de LX sous partidós lo terc al senyor rey, lo terç al comú de la dita Vila e lo terc a l'acussador e que qualsevol persona puxa ésser accusador e que del terc de l'acussador no puxa ésser feta gràcia alguna, la qual dita pena sia executada per lo honorable mustacaf de la dita Vila qui ara és o per temps serà.

XC. (Margen lateral externo): «Per hunc revocatur cap. 46² stabilint..... 15 pág. 2. (Margen inferior). «Nota que la horta y les desús dites heretats han de ésser cuidades ut infra, cap. 100, fol. 42».

XCI. Véase el laudo íntegro en el apéndice II.—N. m.: «bans de Terol deu sous de pena» (junto a la línea en que la pena se señala).—«Fon publicada aquestas entència a XVIII de maig de l'any MCCCLXXX rebuda per Guillem Feliu, notari».

1 Súplase «dels».

2 Es el L.

XCII. En el v.º del folio, que está bastante deteriorado, repasadas con tinta, probablemente en el siglo XVI, varias palabras.—N. m.: «Que lo senyor de la propietat sie cregut per son sacrament». «Non hic bene» (junto a las palabras «encara lo vedaler e companya»).

XCIII. N. m.: «Vide supra fo. 9, pág. 1, ca. 25 et ca. 49, supra fo. 15».

XCIV. N. m.: «Que negú no fos... coloms pena de...».

El fuero citado (Vide la rúbr. *De damno dato* o *De dan donat*. XVII del libro III de los Fueros, fol. XCI), dice así:

Idem Rex ¹.

Negú no trench colomers ni prene coloms ab rets o ab alguns laços o en altra manera no ls ocia en alcún loch propri o d'altri e aquell qui ho farà pach LX sous smenat primer lo dan. D'açò sie exceptat ocell de caça sters no caç hom prop del colomer.

XCVI. El L. c. del año 1401/2 en que debía hallarse el acuerdo en que se basa esta ordenanza se ha perdido. N. m.: «Dones amigades».

XCVII. El L. c. de 1399/1400 se ha perdido. Compárese esta ordenanza con la CXIV y véanse los fueros VIII a XIII de la rúbrica *De aleatoribus* o *De jochs, jugadors e blasfemadors* (XXII del L. III, fol. XCIII v.º y XCIII r.º de la colección sistemática); el VIII de Jaime I; los IX a XI de Pedro II y los demás del rey Maríñ. El fuero X es repetición romanceada del IX que está en latín.

XCVIII. El L. c. 1402/3 se ha perdido. No fué éste el primer acuerdo consiliar acerca de este asunto. El más antiguo conocido es el siguiente:
12 agosto 1382 (L. c. 4)

Lo dit honrat Consell acordà que guardians fossen affermats per los dits honrats jurats; emperò que fossen hòmens de bé e que ls sie donada soldada e que hajen lo terc segons és acostumat, cò és ab licència del senyor de la propietat.

XCIX. 4 enero 1403. (Si no fué error del copista el «eodem die et anno»).
N. m.: «Vide infra, cap. 152, fol. 77».

C. ¿4 enero 1403? La manera de comenzar la ordenanza parece indicar que es de la misma fecha y hasta la circunstancia de que sólo ésta y no las dos anteriores llevan la confirmación del baile hace sospechar si no sólo estas tres sino la siguiente fueron dictadas en el mismo día. Desde luego en 1403 era baile Guillermo Miró.

N. m.: «Vide cap. 40 et 50». «Es revocat». «Extra rem». (Junto al párrafo «Ordenant lo dit honorable Consell per lo present stabliment»). «Extra rem; nihil». (Al margen del resto de la Ordenanza el cual va señalado con una llave).—La relación con la ord. XL no se ve.

CI. Fecha: 21 mayo 1390—28 septiembre 1404. (Baile Guillermo Miró).

N. m.: «Vide finem huius ordinationis fol. 44 sub hoc signo ☉». «Vide in sequenti carta finem presentis ordinationis». (Esta n. de letra distinta

¹ Iacobus I.

y probablemente anterior a la primera es inexacta pues el *folium sequens* es el XLIII).

CII. Fecha: 17 mayo 1404—28 septiembre 1411. (Baile Bernardo Hospitalés).

CIII. Fecha: 17 mayo 1404—28 septiembre 1411. (Baile Bernardo Hospitalés).

N. m.: «Vide finem huius ordinationis supra fol. 45 sub hoc signo *». — «Vide finem huius ordinationis in secunda carta retro sub signo + ».

CIV. Fecha: 21 mayo 1390—28 septiembre 1404 (Baile Guillermo Miró).

N. m.: (fol. XLIII r.º). «Corrigitur infra c.» (*blanco*).—(Fol. XLIII v.º): «Declaratur in cap. 128, fol. 57».—«Finem huius ordinationis vide infra fol. 46 sub hoc signo +».—«Vide in subsequenti secunda carta finem sub hoc signo O».—«...».—(Fol. XLVI r.º): «Vide principium supra XXXIII sub capitulo de collir ullerols sub signo O».

CV. Fecha: 21 mayo 1390.—28 septiembre 1404. (Baile Guillermo Miró).

N. m.: «Vide c. 152 infra fol. 77, pág. 2».—(Fol. XLVI v.º, junto a las lín. que comienzan «çò és si en plançò» y terminan «bestiar gros o menut»): «Vide retro fo. 18 ca. 56».—(Al fin): «Vide supra in... finem sub signo de b».—(Fol. XLV r.º): «Vide infra in... XXXVI sub signo de b».

CVI. Fecha: 17 mayo 1404.—28 septiembre 1411. (Baile Bernardo Hospitalés).

N. m.: (Fol. XLV al pie): «Vide finem infra fol. 47 sub hoc signo ⊙». — «Vide in subsequenti carta finem sub signo de g».—(Fol. XLVII r.º). «Vide principium sub signo de g in secunda pág.».—(Junto a las palabras «no entenen a derogar»): «Est supra f.º 21 ca. 67».

CVII. Fecha: 8 junio 1360-1387. (Baile Pedro de Begues).

N. m.: (Fol. XLVII r.º): «Vide supra fo. 15, cap. 48 et infra fol. 82 cap. 159».—«Qui trencarà, sgararà e arencarà arbres».—(Fol. XLVII v.º, margen superior): «Anno a Nativitate Domini millesimo quingentesimo quadragessimo».—«Criminalment sia punit».—Estas dos últimas notas deben de referirse a algún acuerdo anterior a las ord. CLXXV y CLXXVI que no se incorporó a las *Ordinacions*.

CVIII. Fecha: 17 mayo 1404.—28 septiembre 1411. (Baile Bernardo Hospitalés). Como destina un tercio de la multa, en caso de no haber guardián, a la obra de la Iglesia y la construcción de ésta se acordó en octubre de 1409 hay que colocar el termino *a quo* en los tres meses últimos de 1409.

CIX. Fecha: 21 mayo 1412-22 diciembre 1427. (Baile Pascual Ferrando).

N. m.: «Es revocat».—Nada tiene de particular pues hay varios acuerdos relativos a este asunto.

CX. Fecha: 21 mayo 1412-22 diciembre 1427. —La fecha que va al fin de esta ordenanza pertenece a la siguiente. (Baile Pascual Ferrando).

N. m.: «Abiit in desuetudinem».

CXI. Esta ordenanza es el primer acuerdo tomado por el Consejo en 1 de octubre de 1424.

N. m.: (Fol. XLVIII r.º): «Es moderat (*sic*) la present ordinatió segons

appar a cartes LXXVII». (Esta nota se refiere a la Ord. CLII).—(Fol. XLVIII v.º): «Bèstia cerrera ay V sous. Vide a LVIII cartes lo enadiment». (Se refiere a la Ord. CXXIX).

CXII. N. m.: «Textus hie desumptus est ex sententia regis Martini super ampricis Civitatis, ca. 145, fol. 70». En efecto esta ordenanza es reproducción exacta del capítulo citado. (Ord. CXLIII).

CXIII. Es texto tomado con alguna ligera alteración de la *Executoria correctionum*, etc., que forma la Ord. CXLIX (fol. LXXV r.º).

CXIV. El fuero citado del rey D. Martín, dado en 1405, es el XIII de la rúbrica *De aleatoribus* en la Colección sistemática.— En esta ordenanza, como en otras, aparece al final una fecha que sin duda corresponde a la ordenanza siguiente. Aunque la pérdida del L. c. de 1441/42 impide en este caso la identificación de la ord. CXV, es evidente que la indicada fecha 4 de febrero de 1442 no puede corresponder a la CXIV, ya que ésta es sencillamente copia del fuero de D. Martín.

Que no era tan hacedero extirpar la sucia y pecaminosa costumbre lo demuestra el siguiente acuerdo del Consejo de Castellón.

25 febrero 1421

Item lo dit Consell haut sguart que algunes persones de la dita Vila juren los membres de Nostre Senyor Ihsu Xrist e de la Verge Maria e, jatsie per fur hi fos provehit, emperò encara lo dit Consell sobre lo fet de les dites jures ordena e provehix, sens alguna derogació (*sic*) emperò del dit fur, en aquesta forma, cò és que qualsevol persona qui jurarà membres alguns de Nostre Senyor Deu Ihsu Xrist e de la sua sagrada mare Nostra Dona Sta. Maria que pach per cascuna vegada VI diners sens alcuna gràcia o perdó, e qui jurarà per les parts justines que sie encorregut en pena de XII diners los quals de continent sien executats per lo justícia de la dita Vila sens que no n puxe ésser feta de aquells alcuna gràcia. E per cò que aquell o aquells qui faràn les dites jures sien castigats, de aquelles lo dit Consell ordena que aquells qui hoyràn fer les dites jures sien tenguts de acusar als dits jurants, e, si no u faràn e no u acusaràn, que sien encorreguts en altra tanta pena com encorreràn aquells qui faràn les dites jures, de les quals penes alcuna gràcia o mercé no n puxe ésser feta, ans entregament sien donades a la obra de la Ecllésia de la dita Vila.

CXV. Fecha: 4 febrero 1442. (V. nota a la Ord. CXIV)—N. m.: «Es stada confirmada la present ordinatió per los magnífichs justícia, jurats e Consell en lo any MDC e dihuyt».

CXVI. Fecha: 15 octubre 1441.—Va también a renglón seguido al fin de la ordenanza anterior; pero, aparte de las razones apuntadas en las dos notas anteriores, obsérvese que esta fecha va después de la confirmación del lugarteniente de baile que es, lógicamente, lo último.

Acerca del trabajo en días festivos se halla un acuerdo muy anterior no incorporado a las *Ordinacions* que dice así:

8 agosto 1384 (L. c. 6)

Lo Consell en honor e reverència de Nostre Senyor Deu e de la Verge Maria stablí e ordenà que null hom de qualsevol ley, condició o stament sie no gos o presumesque albardar o fer albardar alcuna béstia en los dies dels dichmenges o de festes sots pena de XII diners partidors lo III al comú, lo III a l'acusador e lo terc a la senyoria e de trencar la albarda, salvu que cascún vehí puxe, toquant lo seny de vespres, albardar o fer albardar lur (*sic*) bés... per a portar erba e palla tant solament e no altres coses.

Ferma den Pere de Begues, batle, salvu dret de senyor.

CXVII. Fecha: 3 agosto 1442.—También va a renglón seguido después de la ordenanza anterior. Ha desaparecido el L. c. de 1442/43 donde debía de estar el acuerdo que pasó a esta ordenanza, pero no cabe duda en la fecha según es de ver por las notas anteriores. Además por lo que hace a esta ordenanza y también a la siguiente hay que observar que la fecha consignada después de la confirmación del baile queda fuera del cuerpo de la ordenanza a que se añade y por esto no es probable que se refiera a ella.—N. m.: «Que vaques no sien posades en l'orta ni en sequà en tera (*sic*) que s procure».

CXVIII. Fecha: 20 de diciembre de 1443. Va a renglón seguido después de la ordenanza anterior; véanse la nota referente a ésta y la referente a la ord. CXXVI.

CXIX. Fecha: ¿20 de diciembre de 1443?—Véase la nota a la ord. CXX.

CXX. Fecha: ¿20 de diciembre de 1443? Esta ordenanza comienza con la palabra «item» y, como la anterior, se refiere al ganado de los carniceros, por lo que parece que ambas proceden de un mismo acuerdo consiliar. Por otro lado la confirmación de la CXX, única de las dos que la lleva, se atribuye al «dit batle», o sea al que confirma la CXVIII que regula y delimita la dehesa (*bovalar*) de los carniceros para sus ganados. Habida cuenta de todo esto cabe concluir con mucha probabilidad que los tres acuerdos son del mismo día.—N. m.: «Del ganado de la carn».

CXXI. Fecha: ¿20 de diciembre de 1443? (V. n. a la ord. CCXXVI).—Desde luego para esta ordenanza hay un término *a quo*, el 15 de diciembre de 1443, fecha que según el párrafo adicionado al fin es el de la ordenanza modificada al parecer por ésta y que por esa adición se restablece y hay un término *ad quem* que es la fecha de la revocación, 4 de noviembre de 1448, a tenor de la misma adición. Aún cabría un término *ad quem* anterior el 22 de octubre de 1445 en que se tomó el acuerdo que forma la ord. CLII a que se refiere la nota marginal.—N. m.: «Revocat per lo c. 152, fol. 77, pág. 2».

CXXII. Fecha: ¿20 de diciembre de 1443? (V. n. a la ord. CXXVI)—28 de septiembre 1427—28 septiembre 1468 (Baile Jaime Ferrando)—N. m.: «Vide infra fol. 88».

CXXIII. Fecha: ¿20 de diciembre de 1443? (V. n. a la ord. CXXVI)—¿28 de septiembre 1427 - 28 septiembre 1468? (Va entre ordenanzas confirmadas por Jaime Ferrando y que se refieren a asuntos análogos).

CXXIV. Fecha: ¿20 de diciembre de 1445? (V. n. a la ord. CXXVI)—28 septiembre 1427 - 28 septiembre 1468 (Baile Jaime Ferrando).

CXXV. Fecha: ¿20 de diciembre de 1445? (V. n. a la ord. CXXVI)—28 septiembre 1427 - 28 septiembre 1468. (Baile Jaime Ferrando)—N. m.: «Degolla en les vinyes».—«Les vinyes axí de secà com de orta son bovalar».

CXXVI. Las ordenanzas CXVIII - CXXVI se refieren a la misma materia y apuntan al mismo blanco: asegurar el abasto de carnes a la Villa salvaguardando al propio tiempo la integridad de los cultivos. De estas ordenanzas sólo va fechada la primera confirmada por el baile Jaime Ferrando. La CXIX y la CXX tratan directa y especialmente de los carniceros: la primera no lleva confirmación, la segunda la lleva del «dit batle»; se trata, pues, de dos acuerdos tomados simultáneamente y confirmados por el mismo Jaime Ferrando. La CXXII complementa la CXXI; de ellas solamente la segunda lleva confirmación de Jaime Ferrando terminada con la fórmula *ut supra*. Otro tanto ocurre con las CXXIII y CXXIV, sin confirmar la primera y confirmada la segunda por Jaime Ferrando *ut supra*. Añádase a esto que la CXXIV revocatoria de *stabliments* (ordenanzas) anteriores se refiere expresamente a las que se opongan a los *sobredits*, a los *presents stabliments*. La CXXVI relativa a la ejecución de las penas impuestas como resultado de denuncias específica también en la cláusula confirmatoria que ésta lo es de *los dits stabliments* y la ordenanza anterior lleva como ésta en la confirmación la fórmula *ut supra*. Todo lo expuesto lleva a la conclusión de que los acuerdos que pasaron a estas nueve ordenanzas se tomaron en la misma fecha, es decir, en 20 de diciembre de 1445. En cuanto a la CXXI el hecho de que modificara o revocara un acuerdo de 15 del mismo mes no se opone a lo dicho, pues se dan varios casos de acuerdos contradictorios tomados en espacio de tiempo tan corto como éste o más.—N. m.: «Vide ca. 6, supra fol. 5».—«Vide etiam fol. 9, c. 27 ubi si presumptio contra aliquem precesserit iudex parte requirente poterit inquirendo procedere».

CXXVII. N. m.: «Inutile».

CXXVIII. N. m.: (Al margen de la cita de la ord. declarada): «Est cap. 102 fol. 44 supra». (La referencia está equivocada; es la 105 (CIV), fol. 45 v.º y 46 r.º. Además como puede observarse la cita no es literal, sino que se ha alterado el texto. El L. c. 1462/5 se ha perdido; sólo se conservan borradores de la parte última, pero no de los primeros meses).—N. m. «Vide infra lo stabliment fol. LXXVIII cap. 154».

CXXIX. N. m.: «Vide cap. item fol. XVI». (Es la ord. LII).—«De bés-tia serera».

CXXX. N. m.: «Vide aliud statutum supra fol. 51 et omnino vide infra aliud statutum fol. 80 c. 155».—«XXXI». (Junto a la cita de esa ord. hecha en el texto).—El L. c. de 1464/5 se ha perdido.

CXXXI. «Hoc cap. erat collocandum post. cap. 161 fol. 84».—«Es la ordinatió de més de ramat dels porchs a f. XXXIIII».—(Ord. LXXXVIII).—«Vid. c. 127, fol. 57».

CXXXII. N. m.: (Antes del texto y l. s. XVII): «Privilegi del rey don Juan».—Fol. LVIII v.º «De servituts de careres, céquies, scoredós, fites, emprius e servituts de possessions o hereters».—(Fol. LVIII v.º junto a las palabras «Item stablí lo Consell de la Vila que si qüestió o qüestions»): «Vide supra fo. 21 ca. 67».—(Junto a las palabras «e sobre aquella reben informatió de aquells prohòmens que s meresquen»): «De consilio iuratorum et proborum hominum».

CXXXIII. N. m.: «Hæc sententia inserta est in volumine Fororum presentis Regni Valentiae in título seu rubrica de pasturis c. 9 fol. 3 cum suis capitulis et confirmatione aliorum regum».—(Fueros.-L. 1, R. II, fol. III v.º-VI v.º).—Las confirmaciones a que se refiere son de Alfonso III (Ord. CLXIX); del mismo Alfonso III (1428) y de Juan rey de Navarra (Juego Juan II) como lugarteniente general (1446). (Fueros, fol. VII v.º VIII r.º). La sentencia, transcrita con bastantes descuidos, forma las ord. CXXXIII a CXLVIII.

CXLI. N. m.: «Pena de arbres 5 sous».

CXLII. N. m.: «Procehiment de tales de valencians».

CXLIII. N. m.: «Pena de valencians».—(Al fin): «Additionem huius cap. vide in cap. 112, fol. 50 et vide omnino». (No dice más. Debió decir cap. 113).

CXLIX. N. m.: (Junto al párrafo que comienza «Enadim al dit capítol»): «Vinyes».—(Junto a la parte del mismo párrafo que comienza «E aximateix sie enadit»): «Olivars».—Esta adición forma el f. X de la rúbrica *De pasturis* (II del L. I de los Fueros), fol. VI v.º-VII v.º.

CL. N. m.: «Clam de sospita».—«Item lo vehí sie obligat a manifestar la tala feta».—El día 24 de julio de 1475 no aparece que se celebrara consejo y el día anterior se celebró (L. c. 65) pero no aparece ningún acuerdo relativo a este asunto. Es posible que la confirmación fuera tardía.

CLI. N. m.: «Bases» (*sic*) vide fol. 108.

CLII. N. m.: «Per hoc caput revocatur c. 106 supra fol. 46 et c. 101 folium (*sic*) 42, pág. 2 et c. 96, fol. 41, pág. 2 et 121, fol. 55 et plura alia capita loquentia de penes de porchs, egües e vaques».—(Fol. LVIII r.º). «Ovelles sous VI, cabres sous VIII, bous 1 sou, egües 1 sou».—Obsérvese que cuando la abreviatura de *sous* precede a la cifra ésta no indica sueldos, sino dineros.

CLIII. «Vide quod in ubique non provissis nihil inmutatur, ergo pena custodis que hic desideratur vide supra in ca. 90 fo. 55; ca 3 fo. 2 et cap. 4 fo. 2, ca. 171 fol. 90, ca. 50 fo. 15, ca. 106 fo. 45¹ et ca. 99 fo. 41 et cap. 122 fol. 55 et ca. 107 fo. 47 et ca. III fol. 49».—(Fol. LVIII r.º): «Guareyt».—«Bestiar lanar».—«Porchs».—«Egües e vaques».

CLIV. Fecha: 17 mayo 1404 - 28 septiembre 1411 (Baile Bernardo Hos-

1 Debe decir 46. Esto parece indicar que la corrección de la numeración de los fol. XLV (llevaba al final una j que se raspó) y XLVI (lleva añadida la j final en tinta negra) es posterior a esta nota del s. XVI.

talés).—N. m.: «Vide supra fol. LVII &c lo enadiment». ¹ «Collocandum erat supra, fol. 47 post statutum 108» ².

CLV. El acuerdo que dió origen a esta ordenanza dice así:

19 agosto 1414 (L. c. 20).

En lo qual consell fon proposat per molts singulars de la dita vila dients que com gran multitud de basos hagués en lo terme de la dita Vila, axí de orta com de sequà de que per les abelles que eren moltes se seguie gran dan a les venemes e fruytes en tant que del tot se anaven deperdre, per çò suplicaren lo honorable Consell que y degués provehir en manera que l dit dan se squivàs e no s fes per causa de les dites abelles. Lo honorable Consell, donat loch per los proposants acordà, stablí, provehí e ordenà que null hom de la dita Vila ne altra qualsevol persona axí estranya com privada de qualsevol ley, estament e condició sie no gos o presumesqua tenir basos del camí appel'lat de Borriol avayll ne aximateix en tota la orta de la dita vila de l exultal (*sic*) ansús vers la dita orta, ans aquells hajen a tenir en lo dit exultal (*sic*). Et qui contra les dites coses venie (*sic*) e ere attemptat fer lo contrari que fos encorregut en pena per cascún baso de ll sous pagadós per lo contrafahent de sos bens, lo terc a l'acusador, lo terc al senyor rey e lo terc al comú et que de l terc de l'acusador no puxe ésser feta gràcia. Et que los dits basos los senyors de aquells hajen treyts aquells dels lochs desús prohibits e vedats e acò dins V dies primer vi-nents aprés que la crida del dit vedament e ordenació desús dita serà feta e publicada.

Ferma de mí Pasqual Ferrando, notari, batle de la vila de Castelló, salvu dret de senyor que fermà lo present stabliment a XXV de agost anno presentí.

N. m.: «Vide aliud statutum supra fol. 58 c. 130».—«Revocatum supra fol. 58 c. 130».

CLVI. Fecha: 25 abril 1415.

En cuanto a la fecha aproximada en que se comenzó en Castellón el cultivo de la caña de azúcar interesa la parte primera del acuerdo en que se funda esta ordenanza y que íntegro dice como sigue.

25 abril 1415 (L. c. 20).

Item lo honorable Consell a suplicació del desús dit honrat en Bernat Moliner attenent que en lo terme de la dita vila jamés no fon feta canyamel ne sobre aquella provehit e ordenat sobre los [bestiers (*sic*)] bestians e mal fahents en aquell (*sic*) feu la ordinació infrasegüent.

Primerament estabí e ordenà lo dit honorable Consell que tot porch que fos o sie atrobat en loch on lo (*sic*) canyamell fos que l senyor de aquell o aquells pagàs e pach per cascún porch cinch sous e la esmena. Item axí mateix cascuna béstia grosa que y sie atrobada que l senyor de aquella o aquelles pach V sous per la esmena. Item cascuna cabeca de bes-

1 Ord. CXXVIII.

2 Parece que debió decir 107.

tiar menut dos sous e la esmena et axi mateix la guarda o guardes de tots los desús dits porchs, bèsties o bestiar pach de pena vint sous.

Ferma den Pasqual Ferrando batle de la vila de Castelló salvu dret de senyor.

N. m.: «Vide infra fol. 189 ca. 179»¹.—«Porcorum pena V solidi».—«Bestiarum quadrupedum V solidi».—«Bestiarum minorum II solidi».—«Custos horum pena XX solidi».

CLVII. Fecha: 25 abril 1415. Está tomada de un acuerdo que sigue inmediatamente al copiado en la nota anterior.

N. m.: «Vide infra fol. 177² c. 179».—«XXXX sous pena diurna».—«Aliam divisionem penarum in supradicto cap. 177³ unde (sic) revocata est hec penarum partitio».

CLVIII. Fecha: 21 junio 1390—28 septiembre 1404 (Baile Guillermo Miró).

N. m.: «De metre foch».—«Vide supra fol. 8 cap. 24».—(Fol. LXXXII v.º junto al párrafo que comienza «Emperò volem»): «Vide supra fol. 8 cap. 24».

El fuero V de Jaime I de la rúbr. *De damno dato o De dan donat* (XVII del L. III, fol. XCI) dice: «Aquell qui farà foya, o cija en aquell loch on és publicament carrera, o qui mal o desordenadament posarà pedres en aquell loch, e aquell qui el seu restoll o en spines, o en romagueres metrà foch per rahò de cremar aquelles coses e aquell foch exirà e passarà oltra aquelles coses que aquell volrà cremar, e farà mal en blat o en vinya d'altre és tengut del dan que haurà feyt o donat».

CLIX. Fecha. 17 mayo 1404—28 septiembre 1411. (Baile Bernardo Hostalés).

N. m.: «Vide ca. 48 fol. 15 et fol. 47 cap. 107».

CLXI. N. m.: «...» (Sólo se leen algunas letras).—«Vide cap. 151 supra fol. 58 confirmationem huius cap. licet sit in ordine prius».—«Vide infra in eadem ordinatione ubi est ¿auctus? numerus».—(Fol. LXXXV v.º): «Guarda major XX porchs».—«Guarda menor X porchs».—Aquí termina la recopilación que hoy poseemos, pues las ordenanzas que siguen, de letra distinta fueron adicionándose.

CLXII. N. m.: (Junto al principio, fol. LXXXVI r.º): «Hermita Sta. Madalena».—(Fol. LXXXVI v.º margen superior externo, l. s. XVIII):—«Ordenanza de la redonda de la Madalena».—(Fol. LXXXVI v.º junto a las palabras «Enaxí que negum bestiàs exceptat lo dels vehins de València»): «Son sis diners per cap».—V, a propósito de esta ord. *La redonda de la casa y ermita de Santa María Magdalena*, por Angel Sánchez Gozalbo en BOLETÍN DE LA SOCIEDAD CASTELLONENSE DE CVLTURA, XXVIII, 1952, p. 150-158.

CLXIII. N. m.: «Aquesta ordinatió no comprén los de Terol».—«Fol. 90 ca. 3.º».—(Debe de referirse a la ord. 167)—«163».

1 La ord. CLXXXIX está en fol. LXXXXIII.

2 Fol. LXXXXIII.

3 179.

CLXXIV - CLXXVI. Estas tres ordenanzas fueron dictadas al mismo tiempo, aunque no puede comprobarse por haberse perdido el L. c. de 1555/4, pues se infiere claramente de su texto.

N. m.: (Fol. LXXXXII r.º, junto al principio):—«Lo magnífich justficia a (*sic*) consell dels magnífichs jurats y proms provehí que sia entés que lo malfactor pague les tales que seràn fetes dins dos mesos».—(Fol. LXXXXII v.º):—«Datur forma et augetur commissariis salarium in cap. 182, infra fol. 94».

CLXXVII. N. m.:—(L. s. XVI):—«Non servatur hodie».

CLXXIX. N. m.:—«Pena extrahentium 20 solidi».

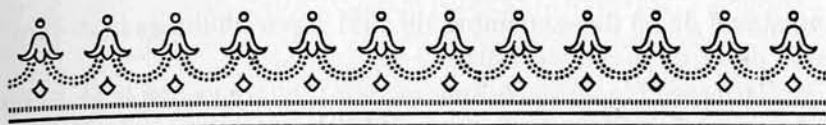
CLXXIX. bis. N. m.:—«Per hanc divisionem penarum revocatur cap. 156?, fol. 81».

CLXXX. N. m.:—«Oliveres».

CLXXXI. N. m.:—«Spigolar».—«Stringet tempus infra c. 205 fins passad (*sic*) lo dia de Sant Lluch».

CLXXXIII. N. m.:—«Pena huius capilis augetur per c. 192 et infra c. 224 ad poenam 1 ligaci?... librarum».

APÉNDICES

I

Bailes de Castellón en los siglos XIV y XV

Con el fin de poder, siquiera aproximadamente, señalar una fecha para las ordenanzas que no la llevan, pero consignan la suscripción confirmatoria del baile, se da esta lista ya que casi de manera segura se puede tener el acuerdo confirmado por un baile como posterior a la última fecha conocida de actuación del baile anterior y sin duda como anterior al día en que por primera vez hallamos en ejercicio al baile siguiente.

Pedro de Begues.—Es el baile más antiguo conocido. Aparece por primera vez en la confirmación de la ordenanza III de 8 de junio de 1360 y por última vez en la elección de justicia de 22 de diciembre de 1386; desde este día hasta el primero en que aparece el baile siguiente (28 de septiembre de 1391) sólo actúan lugartenientes de baile (Pedro Strader en 1387 y Bernardo Pinell desde la elección de jurados de 20 junio 1389 hasta la de jurados también en 21 de mayo 1390). Hay que tener en cuenta que han desaparecido los L. c. de 1387/8 y 1388/9. De todos modos no es probable que Pedro de Begues empezara a ejercer su cargo mucho antes de 1360 ni que actuara después de iniciarse el período en que aparecen los lugartenientes mencionados.

Guillermo Miró.—Aparece por primera vez en la elección de

mustazaf de 28 de septiembre de 1391 y por última en la de jurados de 17 de mayo de 1404.

Bernardo Hostalés.—Aparece por primera vez en la elección de mustazaf de 28 de septiembre de 1404; por última en la de jurados de 10 de mayo de 1410. Ha desaparecido el L. c. de 1410/11.

Guillermo Sanç.—Aparece por primera vez en la elección de mustazaf de 28 de septiembre de 1411; por última en la de jurados de 21 de junio de 1412. Ha desaparecido el L. c. de 1412/13.

Pascual Ferrando.—Aparece por primera vez confirmando un acuerdo en 8 de septiembre de 1413 (L. c. 19); por última en la elección de mustazaf de 28 de septiembre de 1427.

Jaime Ferrando.—Aparece por primera vez en la confirmación del acuerdo sobre el juego de 5 de octubre de 1427 (véase n. a la ord. LXXX), pero lo hizo como interino o la confirmación es algo posterior al acuerdo porque en otro de 12 del mismo mes (L. c. 30) se habla de la provisión de la bailía. Figura ya como baile en la elección de justicia de 22 de diciembre de 1427 y en la de justicia también de 22 de diciembre de 1466 le hallamos por última vez. Se ha perdido el L. c. 1467/68.

Bartolomé de Bues.—Aparece por primera vez en la elección de mustazaf de 28 de septiembre de 1468; por última en la de jurados de 1483. El L. c. 1483/4 no trae consejos y en los demás años que siguen aparecen lugartenientes.

Juan Pascual.—Es uno de los lugartenientes que actúan en años anteriores y como tal sigue apareciendo hasta la elección de justicia de 22 de diciembre de 1496. Sólo se le da el título de baile en la elección de jurados de 6 de junio de 1489; pero puede asegurarse que no lo fué. Siguen los lugartenientes en los años sucesivos.

Jaime Pascual.—Aparece como baile sólo en la elección de justicia de 22 de diciembre de 1496, y ya no vuelve a aparecer. Es dudoso que fuera tal baile. En la elección de jurados de 6 de junio de 1500 no se da el nombre del baile que interviene. En los años no anotados de fines del siglo XV y primeros años del XVI sólo hallamos lugartenientes.

II

Manuel Pérez de Miedes, ciudadano de Teruel; Juan Arahuet, vecino de Mosqueruela; Pedro Moster, notario, vecino de Castellón y Bernardo Cabeza, mercader, vecino de Castellón.— Laudo arbitral para dirimir las cuestiones sobre pastos y aprovechamientos comunales entre la ciudad de Teruel y sus aldeas y la villa de Castellón.-Villahermosa.-1390 mayo 18. Perg. (Archivo Municipal de Castellón)

In xpisti nomine. Cunctis pateat quod cum lites questiones et controversie succitate (*sic*) et diu agitate fuissent et adhuc eciam verterentur ac sperarentur in posterum agravari inter universitates hominum civitatis Turoli et eius aldearum ¹ et singulares ipsarum ex parte una et universitatem ville Castillionis Campi de Burriana et eius singulares ex parte altera tam racione erbaggii montagii seu pascuorum et ademprivorum terminorum parcium predictarum quam racione quorumdam pactorum invicem inter prenominatas partes inhitorum (*sic*) et factorum super erbaggiis pascuis et ademprivis suppradictis quam aliis diversis occasionibus sive causis ex quibus inter ipsas partes generabantur disenssiones (*sic*) et inimicie grave scandalum pariture nisi occurreretur salubriter ad predicta et dicte partes pro bono statu rey publice dictarum universitatum et singularium ipsarum et pro evitandis periculis eis iminentibus (*sic*) ex predictis tractantibus quibusdam amicis comunibus (*sic*) parcium predictarum presertim tractatu venerabilis Luppi Sancii de Dicastello locumtenentis gubernatoris citra rivum Uxonis in regno Valencie et Uquia? ² dicte questiones erant in iure dubio et in facto concessissent et convenissent compromittere de predictis, idcirco venerabilis Petrus de Sarçola notarius vicinus loci de Sarrion sindicus ac procurator ad infrascripta per universitates civitatis et aldearum Turoli specialiter et generaliter constitutus cum publico instrumento tenoris sequentis.

¹ Sobre la abreviatura de la sílaba final se escribió una s enmendando malamente aldeas.

² El doc. dice «qr.».

Sea conocida cosa a todos homnes como nos don Pedro Martineç de Camanyas judec de la ciutat de Terol; Pero Garcés de Marzilla, alcalde; Johan Perec Guarin, Martin Sanxec de la Raga, Domingo de Iranço, García Fillol, regidores de la dita ciutat; Hivanyes Domingo de Soria, procurador de la dita ciutat; don Sanxo Martineç d Exiarch, notario; Pere (*sic*) Loppeç de Malonda, don Francisco Martineç de Marzella, Anthon Perec de Mora, notario, Miguel Munyoç, Jayme Eximeneç, jurisperitos; Francischo Sanxec Serrano, Johan Pasqual, notario, don Nicholas Palatiano, Francesch de Galve, fillo de don Gil de Galve, ciudanos e vecinos de la dicha ciudad universitat de la dicha ciutat facentes e representantes; Johan Guillem de Valldenzebros vezino de Arquos, aldea de la dita ciutat, procurador de las aldeyas de la dita Ciutat, don Johan Arahuet vicino de Mosquerola regidor de la sesura (*sic*) del Campo de Montagudo, Axon Perez vecino de Ruvihullos, regidor de la sema (*sic*) de Ruvioles e Guillem de Celades vezino de Celades, regidor de la sesma del rio Celha, Rodrigo Gil d'Ocon, vezino de Riello, regidor de la cesura del rio Martín et de sí el concexo (*sic*) plegado a voç de nafil segunt que es acostumbrado de plegar se por semblantes actos e casos en el porcegado de la ecclesia de Senyora Santa Maria de la dita ciutat, totos a una voç concordantes e alcuno non contradicent de nostras certas sciencias femos, stablecemos e ordenamos certo e leal síndico, actor, deffenedor e procurador nostro e de las ditas universidades a vos ell honrado e discreto don Pedro Sarcolla mayor de días vezino de Sarrion, aldea de la dita Ciudad, absent asin com si fossedes present et specialment sobre la question e questiones e contraversias (*sic*) que tiempos ha passados fueron fechas e movidas encara son o de aquí adelant speren seyer entre la universitat de la vila de Castejón del campo de Burriana e hombres bonos de aquella de la una part demandantes o deffendentes e las ditas ciudad e aldeyas e hombres bonos de aquellas de otra part sobre los pastos e adempros de los terminos nostros e lures delant de qualquere o qualesquere jutges ecclesiasticos o seglares, dantes e atorgantes a vos dito procurador en e sobre las ditas cosas e cada una dellas licencia e pleno poder que podades so-

bre las ditas cosas e cada una daquellas o los incidentes dependientes emergentes de aquellas e otras de qualquiere manera que sean demandar, fer, requerir, deffender, opponer, componer, tractar, excebir, repplicar, tripplicar, del todo nostro drexo demostrar, en juicio e fora de juicio e jurar en ànimas nostras universalment jura de calupnia o jura de justicia o qualquiere otro linatge de sacrament fazer e prestar, dar e recibir testimonios, cartas, privilegios e toda otra manera de provacion que por nos e por las ditas universidades farán sobre las ditas cosas producir e los aduchos por la part adversa reppellir o contradizir, sospexosos dar jutges, posiciones e articulos fazer, allegar e disputar, renunciar, concluir, jutge o jutges impetrar e recusar, sentencia o sentencias (*sic*) asñ interlocutorias como diffinitivas hoyr e de aquellas si necessari sera appellar appellacion e appellaciones proseguir e exaccions (*sic*) de las sentencias demandar, composiciones, transacciones, abinencias fazer sobre los ditos pastos e adempios de los ditos terminos, donaciones e cessiones, remisiones e lezas de los bienes e de los drexos nostros e de las ditas ciudad e aldeyas e de los terminos de aquellas o de los singulares de aquellas sobre todas las sobreditas cosas e cada una de aquellas e de los singulares d'aquellas com (*sic*) aquellos pactos, penas, maneras e condiciones que a vos dito procurador ben visto será fazer e firmar e jurar e sobre las ditas cosas e cada una d'aquellas por nos e por las ditas universidades de las ditas ciudad e aldeyas et singulares de aquellas amigablement coprometer en arbitro (*sic*) e arbitadores e amigables componedores e compromis e compromissos (*sic*) con penas e sin penas dijus obligacion de nostros bienes e de las ditas universidades de las ditas ciudad e aldeyas e singulares de aquellas fazer e firmar e los ditos compromissos porogar (*sic*) e sentencia o sentencias, dito o ditos, laudo o laudos, arbitracion o arbitraciones o amigables composiciones de aquella o aquellas e aquell (*sic*) o aquellas en nombres nostros e por nos e por las ditas universidades de las ditas ciudad e aldeyas e singulares de aquellas laudar e aprovar, ratifficar et generalment atorgar qualesquiere otras cosas en las cosas sobreditas e cerca de aquellas incidentes emergentes e anexes

(sic) de aquellas fazer e firmar que nos e las ditas universidades de las ditas ciudad e aldeyas e singulares de aquellas fer podriemos si personalment presentes fuesemos liure e general administracion a vos dito procurador en todas cosas e cada una de aquellas plenerament atorgantes com (sic) pleno poder et encara si serán tales que mandamento special requiran haventes agora así como la hora firme, agradable, valedero o en alcuna manera no revocadera (sic) qualquere cosa e quanto que por vos dito procurador en e sobre las avant ditas cosas sera fexo dito tratado e firmado, comprometido, asentado, arbitrado e nunca lo revocaremos ni revocar faremos en alcun tempo per alcuna manera o razon, et prometemos e nos obligamos a vos e al notario deius scrito asin como a publica persona aquesto de nos recibent e stipulant por nosotros e por qualesquiere de quien se pertangua o seya interesse nos a vos relevar de toda carga de satisfacer e lo juzgado pagar si convenido o reconvenido fueredes e (sic) juicio o fora de juicio con todas sus clausulas universes (sic) jurs (sic) obligacion de todos nuestros bienes de las ditas universidades de las ditas ciudad e aldeyas e singulares de aquellas mobles e seyentes, havidos e por haver doquere que seyan los quales por las avant ditas cosas obligamos de present fecha carta en la dita ciudad de Terol en lo dito portegado de Senyora Sancta Maria a dizecho (sic) dias del mes de abril anno a Nativitate Domini millesimo trecentesimo nonagesimo. Presentes testimonios fueron de aquesto clamados e rogados Garcia Martineç de Marzella, scudero, e Francischo de Galve, major de dias, notario, habitante en la dita ciudad. Sig^xno de nos Vicent Alluent, notario publico de la ciudad de Terol, regent el officio de la scrivania de la dita ciudad por el honrado e discreto don Pero Martínez de Marzella, scrivano anyal de la dita ciudad en el present anyo, qui la present carta recibí e testifiqué e scrivi cum raso et emendato en la XII.^a linea don (sic) dize en e con sobre scripto en la VI.^a linea don (sic) dize e casos e cerre.

Et venerabilis Petrus Michaelis, mercator, vicinus ville Castellionis, syndicus et procurator universitatis iam dicte ville Castellionis ad eadem specialiter constitutus cum publico instrumento continencie subsequenti || Conexeràn tots com nos en Bernat

d'Hostalés, justícia de la vila de Castelló, en Bernat Cabeca, en Bernat Maurell, en Roic Perez de Cella, jurats de la dita vila, en Guillem Miró, en Pere Moster, notari, en Berenguer Moliner, en Johan de Alçamora, notari, en Pasqual Bataller, notari, en Pere Marqués, en Johan Martí, en Johan Miró, en Miquel Marbruscha, en Berenguer Gilabert, en Pere d'Areys (*sic*), en Guillem Ferriols, en Miquel Gascó, en Domingo Feliu, en Romeu Bonet, en Domingo Bataller, en Pere Ribaroga, en Nadal Gonbau, notari, en Pere de Cella, en Berenguer Guitard, notari, en Ramón Ferrer, en Domingo Vives, en Lorenç Tauhenga, en Pasqual Ferrando, notari, en Guillem Trullols, en Bernat d'Aycoli e en Guillem Català, consellers de la sobredita vila e vehins de aquella, consell aplegat e ajustat en lo palau de la dessús nomenada vila ab veu de Ramón de Belsa, crida públich e ab so de trompeta o nafil segons que és acostumat en aquell consell tenir e celebrar fahents plener consell ratificants, affermants, aprovans (*sic*) e loants tots sindicats e procuracions per lo Consell de la sobredita vila feyts a qualsevol persones, ara de present de agradable volentat tots ensemps a una veu concordants e en neguna cosa no discrepants, actenents (*sic*) e considerants pleyt e qüestió ésser axí de present com temps ha passat entre los hòmens de la ciutat e aldeyes de Terol de una part et los hòmens de la vila de Castelló de l'altra part o sindich o procurador de aquelles de e per rahón de l'[h]ús e ampriu lo qual la dita universitat de la dita vila e hòmens vehins e habitants en aquella han e affermen haver dels llurs bestiar en los peximents de les erbes e altres coses en lo termenal de la dita ciutat e aldeyes de aquella axí per rahó de privilegiis, concessions e atorgaments feyts per los alts senyors reys de Aragó pasats et per lo senyor Rey de present regnant com per rahón (*sic*) de sentències e cartes antigues [h]ús e ampriu de que son en possessió, et e converso los hòmens de la ciutat e aldeyes de Terol affermants haver aempriu e poder aemprar ab lurs bestiar pasturàn e abeuràn en los térmens de la dita vila per semblants rahons o per semblants maneres en e per rahón del qual pleyt e qüestió se son enseguides penyores dels uns als altres e moltes e diverses messions e despeses per que volents esquivar pleyts entre nos

e la sobredita ciutat de Terol e aldeyes de aquella e obviar a missions (*sic*) e despeses e treballs de les dites universitats, vehins e habitants en aquelles et de tot en tot esquivar oys e males volentats, scàndels e perills e venir a vera confederació, pau a concòrdia e bona amistat, tots ensemps e cascún de nos per sí e per lo tot, fem, constituhim, elegim e ordenam síndich e procurador nostre de la dessús dita universitat e singulars de aquella cert e special e a les coses dejús scrites e notades general l'onrat en Pere Miquel, mercader, vehí de la sobredita vila, absent axí com si ereas (*sic*)¹ present, es a saber a comprometre e ferm compromés fer en los honrats e discrets en Pere Moster, notari, e en Bernat Cabeca, mercader, vehins de la dita vila en e per part de aquella, et en los honrats en Miquel Périz de Medes e en Johan Arahot, elets e diputats per part de la ciutat de Terol e aldeyas (*sic*) de aquella per part de aquelles axí com en àrbitres, arbitradors e amigables composadors sobre tots pleyts, contrasts, qüestions que sien o s'esperen a ésser entre aquelles e les universitats de aquelles, et nos e la dita universitat de la dita vila de Castelló de e per rahón dels dits amprius e penyores com de totes altres e qualsevol qüestions de aquelles (*sic*) e aquelles dependents, incidents, emergents e choerents e de aquelles anexas ab e sots rigor de aquelles penes, cláusules e ferments que a dit compromés per nos el dit nom fahedor ab los síndichs e procuradors de les dites ciutat e aldeyes seràn necessàries e oportunes et a corroboració e fermetat de aquell e a vos, dit nostre síndich e procurador, seràn vistes ésser fahedores a expedició dels dits affers, diffinició e determenació de aquells, donants e atorgants a vos dit síndich e procurador nostre e de la universitat de la dita Vila lo dit compromés en e sots la forma e manera prescrita fer e fermar en les dites persones en nom nostre e de la dita universitat e singulars de aquella et lo dit compromés una e moltes vegades porrogar et en aquell pena o penes aposar e aquelles stipular e atorgar aquell o aquells al qual o als quals a vos plaurà e al síndich de les dites ciutat e aldeyes de Terol et sentència o sentències sobre lo dit compro-

1 ¿ere asf?

més e coses de aquell incidents, emergents e annexes hojr e aquelles loar e aprovar, amologar (*sic*) ratifficar e conffermar et per rahón de aquelles dites sentències e aquelles sentenciades, dites, declarades pronunciades sobre los mérits del dit compromés a arbitre de bon baró renunciar, testimonis, cartes, sentències, actes públiches e autèntiques devant los dits àrbitres produhir e tots altres linatges de proves a vera e justa clarifficació del dret de la universitat de la dita vila, vehints (*sic*) e habitants en aquella, et si mester serà del dret nostre e de la dita universitat una e moltes vegades protestar e de les dites protestacions carta o cartes públiques requirir, composicions, transaccions, avinències fer sobre los dits pactes (*sic*) e aemprius dels dits tèrmens, et donacions e cessions, remissions e lexes dels bens e dels drets nostres e de la dita vila de Castelló e dels singulars de aquella sobre totes les dites coses e cascuna de aquelles com aquells pactes, penes e maneres e condicions que a vos dit procurador e síndich nostre ben vist serà fer e fermar de calupnia (*sic*) e diicisòria, jura e qualsevol altre linatge de sagrament en ànima nostra e dels singulars de la dita vila fer e prestar, procurador e procuradors substituhir e aquell o aquells remoure tantes e quantes vegades a vos ben vist serà et generalment totes altres coses e sengles en e sobre los dits affers fer, procurar e ussar que nos e la dita universitat fer, ussar e procurar porien (*sic*) si personalment presents hi eren. Hoc encara, si eren coses tals e de tal natura que manament requirissen o exhigissen special et les coses damunt notades e scrites profitosament no poguessen ésser deffinides e determenades, liura (*sic*) e general administració ab plenera facultat e poder a vos dit síndich e procurador nostre en les coses damunt dites e de aquelles accesòries devallants e annexes plenerament atorgam e prometem haver per segur e ferm tot co e qualque cosa per vos el dit nom ere e sobre aquelles e de aquelles incidents e davallants feyt serà, ussat, procurat, procehit e enantat e null temps no serà revocat. Et volem (*sic*) vos relevar de tota càrrega de satisfidació prometem al notari dejús scrit axí com a pública persona present de nos legitimament stipulant e reebent star a juhf e pagar la cosa jutgada ab totes ses clàusules universes e sengles sots obligació

de tots los nostres bens de la universitat de la dita vila e dels singulars de aquella hauts e per haver hon que sien los quals de present e de certa sciència obligam. Les quals coses foren feytes en lo palau de la vila de Castelló a sis de abril de l any de la Nativitat de Nostre Senyor mil trehents noranta. Se✠nyal de l'honrat en Bernat d'Hostalés justficia. Se✠nyals ¹ dels honrats en Bernat Cabeça, en Bernat Maurell e den Roiç Perez de Çella, jurats damunt dits. Se✠nyals den Guillem Miró, den Pere Mos-ter, den Berenguer Moliner, den Johan d'Alcamora, den Pasqual Bataller, den Pere Marqués, den Johan Martí, den Johan Miró, den Miquel Marbruscha, den Berenguer Gilabert, den Pere d'Arenys, den Guillem Ferriols, den Miquel Gascó, den Domingo Feliu, den Romeu Bonet, den Domingo Bataller, den Pere Ribaroga, den Nadal Gonbau, den Pere de Cella, den Berenguer Guitart, den Ramón Ferrer, den Domingo Vives, den Lorenc Tauhenga, den Pasqual Ferrando, den Guillem Trullols, den Berenguer Aycolí e den Guillem Català, consellers damunt dits qui les dites coses loam, atorgam e affermam. Presents testimonis foren a les damunt dites coses en Pere Strader e n'Arnau Agramunt, vehins de la vila de Castelló. Sig✠num Guillermi Feliu, auctoritate regia notarii publici per totam terram et dominacionem excellentissimi domini regis Aragonum qui predictis interfuit, scripsit et clausit loco, die et anno prefixis.

Ex parte altera volentes predicta inter partes predictas amicaliter terminari nomine et auctoritate dictarum procuracionum ex certa sciencia cum presenti publico instrumento compromise-runt et verum compromissum fecerunt in venerabiles Michaelem Petri de Miedes civem dicte civitatis Turolí et Johannem Arahuet vicinum ville de Mosquerola que quidem villa Mosquerole est de contribucione predictarum aldearum, et in venerabiles Petrum Moster, notarium et Bernardum Cabeça, mercatorem, vicinos dicte ville Castillionis presentes et [h]onus huiusmodi compromissi sponte suscipientes tanquam in arbitros arbitratores et amicabiles compositores ab ipsis partibus comuniter (*sic*) electos

1. Se suprime la serie de signos correspondientes a las diversas personas indicándolos con uno sólo en todos los lugares en que por ser dos o más los signantes aparecen varios de aquéllos.

sub pena mille marquorum argenti dictis arbitris et arbitratoribus et ipsis partibus invicem per stipulacionem premissa (*sic*) super omnibus et singulis questionibus et demandis, litibus, dubiis, exceptionibus, deffensionibus, controversiis motis et movendis per seu inter dictas partes rationibus supra recitatis et eciam super pignoribus et montagiis pro utraque parte ad invicem usque ad odiernum (*sic*) diem factis et super omnibus et singulis emergentibus seu dependentibus ex predictis et eis aderentibus seu conexis et convenientes et promittentes dicte partes prefatis venerabilibus arbitris et arbitratoribus et sibi ad invicem sub dicta pena quod super premissis comparebunt coram ipsis arbitris et arbitratoribus et amicabilibus compositoribus diebus horis et locis per eos ad hoc assignandis et quod procedent super hiis breviter simpliciter sumarie et de plano cum vel sine libelli oblacione et litis contestacione et cum vel sine scriptis et aliis iuris solemnitatibus prout ipsi arbitri cognoverint et ordinaverint procedendum et quod tornabunt seu ponent in posse ipsorum arbitrarum et eis tradent scilicet utraque dictarum parcium dictas mille marcas argenti dicte pene vel pro eis pignora (*sic*) mobilia et tenenda et dictas mille marcas argenti bene valencia (*sic*) quomodo cunque et quocienscunque inde per eos fuerint requisiti. Convenerunt eciam et promisserunt dicte partes sibi ad invicem et arbitris supradictis sub dicta pena quod quitquid (*sic*) ipsi arbitri et arbitratores supra dictis questionibus et earum singulis coniunctim vel divisim inter dictas partes pronunciant et arbitrabunt cognocent (*sic*) et declarabunt aut dicent de iure, laudo, foro, arbitracione vel amicabili compositione, in una sententia vel pluribus, partibus presentibus vel absentibus aut una presente et alia absente, die feriato vel non feriato, sedendo vel stando, unanimiter concordantes id ratum et firmum perpetuo habebunt tenebunt et observabunt, facient, exsequentur et complebunt dicti compromittentes et predictae partes principales et eorum singuli sub dicta pena, omnibus appellacione, recursu, arbitri boni viri exceptione et contradictione relectis. Item promisserunt sub dicta pena quod nullo modo contra dictum compromissum venient de iure, facto vel opere per se vel interpositam personam et quod nullum dolum comittent contra predictum

compromissum quod que nullum impetrabunt rescriptum, privilegium vel impetratis utentur et quod non opponent aliquam excepcionem nullitatis neque utentur alicuius beneficio legis, canonis, consuetudinis seu observancie que viciant seu viciare possent predictum compromissum ex personis arbitratorum predictorum sive ex personis compromittencium vel alicuius ipsorum seu ex rebus de quibus est compromissum neque aliqua ratione, concedentes eedem partes dictis arbitris et arbitratoribus insimul plenam et liberam potestatem quod supra premissis posint dictas partes citare, procedere, cognoscere et pronunciare breviter summarie et de plano et cum scriptis vel sine scriptis, tempore feriato et non feriato et de die in diem ac in dies pluries, iuris seu fori ordine servato vel non servato aut totaliter pretermisso, salvo quod sententia seu pronunciatio sive pronunciaciones ipsorum arbitratorum ferantur in scriptis ut eterne memorie comendantur, neque non contumaciam partium punire et citare partes ad quecumque loca voluerint ac de pene commissione cognoscere (*sic*) interpretari et declarare corrigere et emendare semel et pluries tam inter tempus presentis compromissi quam etiam postea quandocumque ad requisicionem utriusque partium vel alterius etiam partis tantum si que in sua sententia seu pronunciacione aut pronunciacionibus emergerint vel apparuerint quandocumque ambigua, dubia vel obscura emendanda seu etiam corrigenda quas si quidem interpretaciones, declaraciones, correcciones et emendaciones ratas et firmas habere, tenere et observare promisserunt sub dicta pena. Item voluerunt, condixerunt et convenerunt dicte partes quod dicta pena comittatur tocians quociens per aliquam dictarum partium fuerit contrafactum et quod de pena ipsa quociens comittatur adquiratur de bonis partis non parentis seu contradicentis terciam partem (*sic*) domino regi et residuas duas partes (*sic*) parti parenti et obedienti sentencie, pronunciacioni, declarationi, dicto, laudo, arbitracioni seu amicabili compositioni arbitratorum predictorum, et pro dicta pena comissa (*sic*), soluta vel non, semel aut pluries, nichilominus dicta sententia pronunciatio, declaracio, dictum, laudum, arbitracione seu amicabilis compositio dictorum arbitratorum remaneant et sint semper in suo robore et valorem et ad eorum firmam

observacionem partes teneant (*sic*) et compelli posint (*sic*) fortiter et districte et propter (*sic*) predictis omnibus et singulis complendis et observandis predictae partes compromittentes obligarunt sibi invicem et dictis arbitris arbitratoribus et amicabilibus compositoribus et michi notario infrascripto (*sic*) tanquam publice persone ab eis legitime (*sic*) stipulanti et recipienti loco et nomine omnium illorum quorum interest vel poterit interesse omnia bona sua et dictarum universitatum et singularium earundem mobilia et immobilia ubique (*sic*) sint et valeant reperiri que quidem omnia bona sua et dictarum parcium dicti compromittentes constituerunt et confessi fuerunt se scilicet alteram partem pro altera parte vicissim et eius nomine possidere seu quasi usque ad plenam et integram satisfactionem dicte pene et totius dampni et interesse alterutriusque (*sic*) partis et omnium premissorum ita quod parti dictum compromissum et pronunciationem dictorum arbitrorum servanti et complenti liceat propria auctoritate ingredi et apprehendere ac retinere possessionem bonorum partis que compromissum aut sententiam in totum vel in partem violaverit antedictam. Hoc autem compromissum et tempus eiusdem durare voluerunt de presenti die in unum annum (*sic*) continue sequentem et numerandum quod semel et pluries prorogare possint dicti arbitri ad eorum cognitionem (*sic*), partibus presentibus vel absentibus, requirentibus vel non requirentibus, volentibus seu invitatis, durante tempore compromissi renunciantes partes predictae ex certa scientia omnibus appellacionibus et provocationibus, arbitrio boni viri et eius recursui et omnibus excepcionibus, lesionibus, nullitatibus et restitutionibus in integram ac quibuscumque statutis et usibus si qui sunt quibus eis liceret ab arbitrariis (*sic*) sententia appellare vel recurrere (*sic*) ad arbitrium boni viri et omnibus iuribus canonicis et civilibus, privilegiis, statutis, usibus, consuetudinibus, foris, rationibus repugnantibus ad predictam (*sic*) que omnia voluerunt haberi pro expressis et apposis in presenti et ac si in eo enumerata forent specialiter et expressa. Premissa igitur omnia et singula fecerunt, convenerunt, pacti fuerunt et promisserunt dicti compromittentes sibi ad invicem nominibus quibus supra et dictis venerabilibus arbitris arbitratoribus et amicabilibus compositoribus michique notario

infrascripto tanquam publice persone pro ipsis partibus et utraque ipsarum et pro aliis eciam personis quarum interest et intererit recipienti et paciscenti ac eciam legitime (*sic*) stipulanti, et eciam iurarunt sponte in animabus suis et principalium suorum per Dominum Deum et eius sancta quatuor Evangelia corporaliter per eos facta predicta omnia et singula ratas (*sic*) et firmas (*sic*) habere tenere et observare, attendere et complere et contra ea non facere vel venire ullo tempore aliqua racione. Salvarunt tamen et reservarunt sibi seu eciam protestati fuerunt dicti procuratores et syndici dicte civitatis et eius aldearum et ville Castillionis quod propter huiusmodi compromissum seu sententiam ferendam ex eodem non intendunt nunch (*sic*) aut in futurum preiudicare quoad alia suis foris, privilegiis, ussibus (*sic*), consuetudinibus ac libertatibus concessis, habitis seu habendis nunch (*sic*) et in posterum nech (*sic*) quod predictum compromissum seu sententiam possint ab aliquibus subditis domini regis trahi ad consequenciam nech (*sic*) per hoc preiudicium aliquod possit generari contra foros, libertates et privilegia dicte civitatis seu aldearum eiusdem et universitatis ville Castillionis cum predicta faciant ut dixerunt pro bono pacis inter dictas partes et non alias. Tamen pro huiusmodi protestacione et reservacione non intendunt (*sic*) in aliquo viciare vel annullare compromissum predictum in totum vel in partem nech (*sic*) sententiam per dictos arbitros ferendam virtute compromissi, imo voluerunt et concesserunt quod si quit (*sic*) per dictos arbitros arbitratores et amicabile compositores in favore hominum utriusque partis contra foros, ussos (*sic*) et libertates dicte civitatis seu eius aldearum et ville Castillionis iudicatum seu pronunciatum fuerit illud solidum remaneat atque firmum et execucioni mandetur, privilegiis, foris seu libertatibus eorum aut huiusmodi protestacione obsistentibus nullo modo. Voluerunt eciam partes predictae quod casu quo dicti arbitri arbitratores et amicabile compositores in aliqua parte presentis questionis de qua presens compromissum inter ipsas est factum atque firmatum discordi (*sic*) fuerint quod in hoc casu quelibet pars in discordia dictorum arbitrorum possit eligere terciam personam in arbitrum arbitratorem et amicabilem compositorem sic quod illa persona que

electa fuerit pro qualibet parte sit pro parte civitatis et aldearum de civitate Turolis sive aldearum predictarum vel de regno Aragonie et simili modo quod persona electa pro parte ville Castellionis sic de dicta villa Castellionis vel de regno Valencie que quidem persone una cum dictis arbitris arbitratoribus et amicabilibus compositoribus habeant illam et eadem (*sic*) potestatem in decernendis predictis que dictis arbitris arbitratoribus est concessa sive data in presenti compromisso et de presenti dicte partes in ipsis terciis personis compromisserunt et potestatem eis dederunt tot et tanta (*sic*) quantum dictis arbitris in dicto compromisso est data sive concessa sub pena et iuramento predicto et de predictis mandaverunt et requisiverunt compromittentes predicti fieri et tradi eis et utriusque (*sic*) ipsorum et suis principabilibus singula et plura publica instrumenta per me notarium infrascriptum. Acta et firmata fuerunt in Villa Fermosa decima octava die mensis maii anno a Nativitate Domini millesimo trecentesimo nonagesimo, presentibus testibus Dominico Marti de Jossa, presbitero, beneficiato in ecclesia Ville Fermose et Garcia Fernandez d'Andosella, alcaido castri d'Espadella et Matheo Navarro, notario, habitatoribus Ville Fermose || Subsequenter die iovis qua computabatur XIX^a, die maii anno a Nativitate Domini millesimo trecentesimo nonagesimo cum dicte partes coram dictis arbitris arbitratoribus et amicabilibus compositoribus suas petitiones seu demandas, responsiones, excepciones, defensiones, replicaciones (*sic*) et rationes tam scriptis quam verbo proposuissent et acta seu processum litium seu causarum super et de premissis inter dictas partes coram diversis sindicibus commissariis et personis diucius agitatarum diversaque privilegia et instrumenta, munimenta (*sic*) et scripturas, testes et probationes produxissent et docuissent large de iure suo ad plenum audite (*sic*) et cum instancia maxima requirerent fieri per dictos arbitros arbitratores et amicabile compositores suam declaracionem seu pronunciacionem in premissis idcirco dicti venerabiles arbitri arbitratores et amicabile compositores auditis dictis partibus et habitis iam ante compromissum predictum et postea diversis colloquiis et tractatibus cum eisdem diversisque informacionibus de usu (*sic*) et iure utriusque partis et consilio ac delibera-

cione maturis dictis compromittentibus existentibus coram ipsis arbitris arbitratoribus et amicabilibus compositoribus die predicta assignata dictis partibus ora scilicet vesperorum vel quasi per dictos arbitros arbitratores et amicabiles compositores ad audiendum sententiam in predictis pronunciarunt sententiam in forma sequenti.

Jesus. On nos en Miquel Perez de Miedes, ciutadàn de la ciutat de Terol e don Johan Arahuet, vehí de la vila de Mosquera et en Pere Moster, notari e en Bernat Cabeca, mercader, vehins de la vila de Castelló, arbitres arbitradors e amigables composadors damunt dits, vist lo compromés en nos feyt per les dites parts de la ciutat e aldeyes de Terol de una part et de la vila de Castelló de la altra reebut per los notaris dejus (*sic*) scrits e lo poder a nos per les dites parts en lo dit compromés sobre lo feyt dels aemprius e dels erbatges que ls bons hòmens de la vila de Castelló affermaven haver en los térmens de Terol e de ses aldeyes et e converso vistes encara alcunes scriptures e cartes reals per los reys passats e per lo senyor rey en Yohan de present regnant e alcunes altres scriptures en favor de cascuna de les dites parts donades, impetrades, feytes e haudes sobre les quals es stada hauda gran altercació e pleyt montatgos (*sic*) e penyores e repeyores (*sic*) per la una e per l'altra part feyts et jatsesie segons lo dret e libertats, furs e usses (*sic*) e costumes que les dites ciutat e aldeyes han que alcún stranger que no sie vehí seu no deu entrar ab bestiar per péyer (*sic*) e abeurar o fer lenya en sos térmens menys de sa licència e voluntat et acò han per tots temps acostumat, emperò, après de molts tractes e parlaments, nosaltres presents, entre les dites parts feyts, per lo poder a nos donat e atorgat en lo sobredit compromés dejús la pena en lo dit compromés contenguda stants pro tribunal (*sic*) en manera de jutge en les cases de la cort situades en la dita vila de Villaferrnosa e havent Deu e los sants quatre Evangelis devant nostres hulls per cò que l nostre juhí sia mils arreglat ab gran acord, del liberació e consell e consentiment de les parts pronunciam e declaram en la forma següent. Es a saber que tots e qualssevol vehins de la vila de Castelló qui ara son o per temps seràn cascún any e quant volrà per tots temps

de aquí avant ab los seus bestiar tro en lo compte o nombre dejús scrit e no més pusquen entrar dintre en lo termenal de Terol e de ses aldeyes, péxer, pacer e abeurar aquells bestiar en tots e qualssevol lochs del dit termenal en los quals los hòmens vehins de la dita ciutat e aldeyes han acustumat de péxer, pacer e abeurar sos bestiar exceptats los bovalars, vedats, vinyes, laurats, barvechos, guareyts, rostolls, redondes e defesas cerades (*sic*), axí emperò que cascún vehí de la vila de Castelló qui aportarà o farà aportar su (*sic*) ganado o bestiar al dit termenal de Terol sie tengut aportar carta o letra del consell de la dita vila de Castelló ab la qual certiffique als oficials de la dita ciutat e aldeyes de Terol que aquell de qui serà lo bestiar o ganado es vehí de la dita vila de Castelló e que aporta ab sí o son pastor en nom seu aquell compte o número de bestiar o de ganado que serà seu ab veritat et que dintre spay de tres dies après que serà entrat en lo termenal de Terol lo dit vehí de la vila de Castelló de qui serà lo dit bestiar o son pastor sie tengut de fer registrar la dita letra en lo registre de aquell scrivà o scrivans qui serà o seràn diputat o diputats aquestes coses a fer per les dites ciutat e aldeyes dins en lo logar de Sarrió o de Mosquerola cada vegada que aportarà lo seu bestiar en lo termenal de Terol et encontinent registrada o presentada la dita letra o carta sie tengut lo dit vehí de la vila de Castelló o son pastor de pagar al dit scrivà per cascuna cabana de mil cabeces de bestiar menut que aportarà al dit termenal de Terol per erbatge, beuratge, lenya e per tots altres usses (*sic*) e aemprius acustumats aemprar a semblants bestiar e guardes de aquells cent sous de reals de València, et açò s'entén e s'entende (*sic*) axí de carneros, ovelles, cabrons, com de altres qualsevol bestiar menuts; declarado (*sic*) de la ovella ensemps ab son corder que no serà esquilat que no sie jutgat sino per una cabeca jurant lo pastor o senyor del bestiar que aquell corder o cordés no lexe per esquilar en frau de l'erbatge ni per scusar aquell, et en cars que per avant serà atrobat esquilat feyt sacrament per lo pastor o senyor del bestiar que aquell corder o cordés haurà esquilat après que serà entrat e que no ha feyt per frau de l'erbatge aytal corder ensemps ab la mare no sie comptat sino per una cabeca et si

per aventura la cabana no muntarà mil cabeces o qui haurà més de mil cabeces que paguen a rahó de deu sous reals de València per centenar. Et si l vehí de la vila de Castelló o son pastor pasat lo dit tercer dia que serà atrobat en lo termenal de Terol que no haurà manifestat lo seu bestiar ab la letra del dit Consell de Castelló que en aquest cars pach per montago (*sic*) sis diners per cascuna cabeca de reals et dejús semblant pena, si no portarà la dita letra del dit Consell de la vila de Castelló la qual haze aportar dins un mes e si no u farà que sie gitat del terme. Et haze licència lo pastor de cascuna cabana que pugue menar ab aquella cabana aquelles béstiers (*sic*) majors, es a saber, asinines o vaques ¿trestats? (*sic*) que li compliràn a levar o portar lo fato de la cabana, axí emperò que en cabana que sie de mil cabeces no puxe levar e portar ab si més de X de les dites bésties majors, declarants que, si alcú (*sic*) vehí de la vila de Castelló entrarà ab lo seu bestiar en lo termenal de Terol e en lo temps de la invernada volrà romanir en lo dit termenal ab lo seu bestiar en l'altre any sigüent, que segons la forma dessús dita haze a manifestar tot son bestiar als dits scrivà o scrivans qui seràn en Sarrió o en Mosquerola e pagar altre erbatge axí que cascún any, jatsesie no hisque del dit termenal, haze a manifestar lo dit bestiar e de pagar son erbatge en la forma dessús dita, enaxí que en cascún any sie tengut pagar un erbatge segons la forma dessús dita e no més, jatsesie no haze letra testimonial del Consell de la vila de Castelló, et els dits scrivà o scrivans que seràn a cò diputats en los dits lochs de Sarrión o de Mosquerola sien tenguts cobrar e retenir en sí e registrar la dita letra en un libre apartat et encontinent que face (*sic*) al dit vehí de Castelló altra carta o letra uberta sagagellada (*sic*) ab lo sagell que li serà acomanat ab la qual notiffique de sa part als montadors e altres qualsevol oficials de les dites ciutat e aldeyes que aquell es vehí de Castelló que haurà pagat son erbatge per aytantes cabeces de bestiar com haurà manifestat et que ls requera que ls lexen péxer son bestiar sens tot embargament, e per salari de aquesta letra rebe de son salari XII diners de reals de València e no més los quals pach lo dit vehí de Castelló; emperò que les dites ciutat e aldeyes sien tenguts (*sic*) pagar al

dit scrivà o scrivans de son treball de registrar (*sic*) les dites cartes e de rebre los dits erbatges e drets damunt dits. Declarants que si s'atrobarà que l dit vehí de Castelló o son pastor tendrà més bestiar en lo dit termenal de Terol més avant de aquell que hauràn manifestat e pagat son erbatge que per rahón de la frau que aurà comesa sie tengut de pagar sis diners de reals per cascuna cabeca de aquelles que seràn de més. Emperò, si l dit vehí de Castelló o son pastor stant ab son bestiar en lo termenal de Terol comprarà dintre en lo dit termenal més bestiar d'aquell que ja haurà aportat e manifestat que no sie tengut de pagar erbatge o alcún altre dret per aquell bestiar que comprà de més, ans aquell puxen tenir e péxer ab l'altre que hauràn manifestat dins en lo dit termenal sens pagar alcún dret, et acò per tal que es presumidor que aquell bestiar comprarà de vehins de Terol o d'altre franquer que ja en aquell any haurà pagat son erbatge o montdago (*sic*), et si comprarà lo dit bestiar de persones que no sien vehins de Terol o de ses aldeyes o de altres qui no hauràn licència o auctoritat de entrar e péxer los seus bestiar en lo termenal de Terol que en aquest cars sia tengut de pagar erbatge per aquell bestiar que haurà comprat a rahón de X sous de reals per centenar; emperò que dins huyt jorns sie tengut manifestar al dit scrivà aquell bestiar que haurà comprat del stranger e pagar son erbatge per arar (*sic*) frau e si no u farà que pach la pena sobredita, es a saber, VI diners per cabeca de reals. Declarants encara que, si alcún altre vehí de la dita vila de Castelló que no haurà portat bestiar comprarà bestiar de alcunes persones del dit termenal o que erbatge no haie a pagar que aquest aytal no sia tengut pagar erbatge.....¹ e si u comprarà de altres persones que no hajan pagat erbatge que pach segons que dels altres es dit sots la dita pena. Encara més pronunciam e declaram que ls dits hòmens o vehins de Castelló no pusquen metre ni tenir dintre en lo termenal de Terol cascún any mes avant de vint e cinch milia cabeces de bestiar menut e si per aventura més avant ne tendrà vulles los hajan els (*sic*) aportats, vulles los hajan comprats de vehins de Terol o de

¹ Borrado.

strangers, que aquelles sien perdudes e guanyades a les dites ciutat e aldeyes sens tot remey. E més encara pronunciam e declaram que ls vehins de la vila de Castelló ultra lo dit nombre o compte del dit bestiar menut puxen metre dins lo dit termenal de Terol totes aquelles bestiers (*sic*) majors de qualque natura sien que volrà n o ben vist los serà en la forma dessus dita enaxí que per cascuna cabeca de aquelles sie tengut de pagar de erbatge per cascuna cabeca XII diners de reals; acò declarat que l pollí o pollina o altre ¿nadim? que no haurà un any no sie tengut de pagar erbatge. Et més encara pronunciam que ls dits hòmens de la dita vila de Castelló no sien ussats (*sic*) o que no pusquen en acò fer frau o engàn o salvateria, es a saber, que no sien ussats (*sic*) acullir en vehí alcún hom strany, es a saber, que no sie natural de la vila de Castelló o de son terme fictament el qual haje o qu'entene haver per alegrar se de la franquea o aempriu damunt dit si ans e primerament lo dit stranger no haurà mudat son domicili en la dita vila de Castelló ab sa muller e fills e tota sa companya sens frau e que compre aquí cases, vinyes et heretats et que promete e jure e que don bona segueretat (*sic*) que dintre cinch anys la ora vinents no mudarà d'allí son domicili dejús la pena davall escrita e aquest aytal vehí puxe entrar e péxer son bestiar dins lo termenal de Terol axí bé com los altres vehins qui son de la dita vila de vint anys a encà o de més et, si per aventura alcú dels dits vehins qui vendrán novament a la dita vila cometràn en aquesto (*sic*) frau o engàn, es a saber, que des que serà al'legrat de l'aempriu o franquea sobre dita dintre lo dit spany (*sic*) de cinch anys se n'hirà de la dita vila de Castelló e mudarà en altre loch son domicili que en aquest cars la dita vila de Castelló sie encorreguda en pena de mil sous reals de València los quals sien per a obs de les dites ciutat e aldeyes per la qual pena de mil sous aquelles dues bones persones que les dites ciutat e aldeyes, es a saber, una per la dita ciutat e altra per les aldeyes diputaràn e ordenaràn cascún any a aquestes coses puxen fer execució en los bestiars e altres bens de qual-sevol singular vehín de la dita vila de Castelló que serà atrobat en lo termenal de Terol sens altra solempnitat, pus sie cert que los dits que eren vehins se seràn desvehinats e hauràn desem-

parat de habitar ab ses mullers, fills e companya de la (*sic*) dita vila de Castelló e que no faràn allí residència personal e continua per cò que los dits hòmens de Castelló prenguen bona seguretat d'ací avant dels vehins que vendràn a estar a la dita vila per alegar (*sic*) se del dit ampriu, erbatge e franquea; en altra manera que s compte a la dita vila e als seus singulars et acò pronunciam per esquivar frau. Et més avant pronunciam que ls dits hòmens de la vila de Castelló no gossen o que no poden pendre en comanda o comanders (*sic*) bestiar alcún de hòmens strangers que no sien vehins de Castelló ne facen fer de aquells bestiars vendes, compres o altres alienacions fictes ne cometre frau o engàn en allò sots la dita pena de mil sous que sie guayada (*sic*), levada o exhigida per les dites dues persones que seràn a aquestes coses diputades per la ciutat e aldeyes tantes vegades quantes la dita pena serà comesa sens tota vènia e perdó, e noresmenys que aquell bestiar de l'hom strany sie montado (*sic*) e exado (*sic*) del terme de Terol e de sus (*sic*) aldeyes les quals penes sien per eguals parts entre les dites ciutat e aldeyes; declarants e ratificants que los pastós que seràn u o molts de cascuna cabana que serà de cinchcentes en mil cabeces e de allí a ensús en cars que no (*sic*) seràn vehins o habitants en Castelló puxen tenir ab la dita cabana ¿ensemps? e que sien comptades e numerades en lo compte de la cabana LX cabeces de bestiar menut e no més; et si la cabana serà de cinchcentes cabeces anjús pusquen tenir los dits pastors entre tots si seràn u o molts en la dita cabana cinquanta cabeces e no més. Pronunciam encara més, dehim, declaram e sentenciam per virtut del dit compromés qui (*sic*) tots e qualsevol vehins qui son o seràn de la ciutat e aldeyes de Terol puxen entrar quant se volràn e péxer et tenir tots sos bestiars majors e menors e fer lenyes e fusta per lur (*sic*) necessitats en tots los térmens de la dita vila de Castelló franchament e sens pagar alcún dret e abeurar aquells en tots e qualsevol abeuradors qui ara son o per temps seràn dins los dits térmens de la dita vilà llà hon los vehins de aquella abeuren e abeurar poden llurs bestiars. Emperò es declarat e acceptat que los dits hòmens de la ciutat e aldeyes de Terol no puxen o sien ussats metre ne péxer los dits seus bestiars dins

los bovallars, defessas, vedades et redondas que son stades feytes de huyt anys anllà, axí emperò que ls puxen metre e tenir en los bovallars que seràn feytes (*sic*) de huyt anys ancà o en les altres que s faràn per avant, ne aytantpoch gosen entrar ne péxer en los restols (*sic*) guareyts, barvexos o laurats ne en les vinyes, olivars o figuerals, garroferals que s llauen continuamente, mas pusquen entrar en los olivars, figuerals e garroferals que continuamente no s lauraràn, exceptat que no ls puxen metre en los olivars mentre olives hic haurà, enaxí que la present inibició dur per tot lo mes de giner si encars que olivers (*sic*) hi haurà cascún any, et axí mateix puxen entrar los de la vila de Castelló en les vinyes o terres del termenal de Terol que no s lauraràn o cavaràn, et, si alguns vehins de les dites ciutat e aldeyes metrán los seus bestiar en los dits vedats, defessas, bovallars e redondas dels dits hòmens de Castelló, que paguen per cascuna cabeca (*sic*) que serà mil cabeces deu sous de reals de dia e vint sous de nit, et, si serà major o menor la cabana, aquella rahó mateixa, et si entrarà en rostoll, barvecho o guareyt exut un diner menut de reals per cabeca, et en rostoll, guareyt o barvecho muxado (*sic*), moll o caliuós dos diners menuts per cabeca de reals, et aquestes mateixes colonies, paguen e sien tenguts de pagar los vehins de la vila de Castelló que entraràn en las defessas, rastolls, barvechos, guareyts e altres coses dessús dites dels hòmens de la ciutat e aldeyes de Terol, et si per aventura axí los vehins de la ciutat e aldeyes de Terol com los dits vehins de Castelló metrán los seus bestiar en vinyes, olivars, figuerals, garroferals o coltives que s se (*sic*) lauren o s lauraràn continuamente axí en terme dels huns com dels altres que cascú pach la calónia o pena que per semblant rahó es acostumada de levar e pagar de vint anys aencà en aquell loch hon faràn lo dan o entraràn e de aquella moneda que correrà en aquell loch les quals calónies sien dels senyors de qui seràn les possessions segons que es acostumat. Item dehim e pronunciam que cascuna vegada que s farà ligalló en cada sesma o aldeya de Terol, segons es acostumat, tots los majorals de les cabanes dels hòmens e vehins de Castelló que seràn ab los seus bestiar en aquella cesma o aldeya on se farà lo ligalló sien tenguts ve-

nir at dit ligalló e adur totes les mostregues que en los seus bestiar tendràn les quals sien tengudes restituir al dit ligalló e fer totes les altres coses que antigament son acostumades fer en lo dit ligalló per los vehins propis de aquella aldeya et de les dites ciutat e aldeyes. Et per semblant manera los vehins de les dites ciutat e aldeyes sien tenguts venir a tot ligalló que s farà en lo terme de la dita vila de Castelló si seràn presents en la vila e terme de aquella e a dur e restituir totes les mostregues e fer totes les altres coses que son acostumades per los vehins de la dita vila percò que egualtat sie servada entre les parts sobre dites. Item pronunciam, dehim, arbitram e declaram que si en cars que en alguna cabana axí de bestiar menut com gros serà atrobat en lo fato del pastor o pastors sal tro en quantitat de dues lliures, la qual sal no sie de aquella sal qui s deu pendre e menjar de aquella gabella o salina hon lo fato de aquell bestiar serà, que per tenir, menjar e servir de aquelles dues lliures de sal lo pastor o senyor del bestiar no sie tengut pagar la pena imposada aquell qui sal stranya hi metrà, ans la ciutat e aldeyes de Terol e la vila de Castelló cascú en sa juredicció e en son terme haje a defendre aytal pastor o senyor de bestiar de la dita pena, et, si en cars que deffendre no u porà haje a pagar la pena imposada e messions aquell qui sal stranya hi metrà tro al dit compte de dues lliures, enaxí que de tot en tot aytal pastor o senyor de bestiar sia exempte e immune de pagar aytal pena e messions e d'aquí avant ussen d'aquella sal o gabella que ls vehins usaràn del loch o terme hon lo dit bestiar gros o menut pexerà. Item dehim, pronunciam, arbitram e declaram qui (*sic*), si encars que la universitat de Terol e aldeyes de aquella, singulars de les dites ciutat e aldeyes o la vila de Castelló, singular o singulars de aquella conijunctim vel divisim, scientment o ignorant en tot o en partida venien o vendrà contra la present sentència, dit, arbitració o amigable composició, quod absit, que en tal cars aquell o aquells qui s tendràn per dampnificats o injuriats contra l'orde de la present sentència o part de aquella, aquest aytal ans e primerament de fer alcuna acusació de pena o penes en la present sentència o compromés narrades, haje o haje a requerre o amonestar per scrit los judeç, regidors, procuradors, de la dita

ciutat, síndich o procurador de les aldeyes o part de aquelles ab lo dit judeç o procurador la universitat de la vila de Castelló, justícia e jurats de aquella e, dins V dies continuament complits après que la requesta serà feta, a aquells dejen tornar lo dit greuje a justícia e a degut stament e fer pagar les messions e despeses aytal dapnificat les quals haurà feytes per lo dit greuje, que qualsevol part singular o singulars de aquella alcuna acusació de pena no puxe fer tro lo present orde sie seguit, et, si feta ere la dita acusació o acusacions, sie hauda per no feta et ipso iure et facto pro nulla. Et per aquesta nostra mateixa sentència revocam e anul·lam de voluntat dels dits comprometents tots e qualsevol processos, scriptures públiques o privades, capítols, pactes, protestacions e enantaments, penes e calònies entre les dites parts feyts o feytes de qualsevol natura sien e per qualsevol de aquelles comesses, impetrades, haudes e guayades (*sic*) tro al present dia de huy, et volem que sien hauts e haudes per no feytes axí que ara ni per avant alcuna de les dites parts no se'n puxe aprofitar ni a la una ni a la altra noure, ans sien com no feyts o feytes. Et volem e pronunciam que entre les dites parts de ací avant sie feta bona amistat e vehinat axí com deu ésser entre bons vehins e amichs e que ls uns donen favor als altres ab justícia cascú en son terme e los deffenen de llurs enamichs axí com deffendrien cascú sos bens propis. Et totes les damunt dites coses e cascuna de aquelles dehim, pronunciam, arbitram e declaram e manam ésser tengudes e observades sens contradicció alcuna per cascuna de les dites parts sots la pena o penes en lo dit compromés e present sentència contengudes. Et manam que per los notaris dejús scrits sien feytes tres cartes públiques la una de les quals sie delliurada al procurador de la dita ciutat et l'altra al procurador de les dites aldeyes et l'altra al procurador de la vila de Castelló. Retenim nos emperò que si ara o per avant en la present sentència apareixeràn algunes coses obscures o duptoses que freturen de declaració que aquelles puxam interpretar e declarar conijunctim a nostra bona coneguda durant lo temps del compromés e un any après següent, lo temps del qual compromés de voluntat de les dites parts al dit temps porogam (*sic*), e deuyes après que per nos se-

ràn declarades que hajan tanta eficàcia e valor com si fosen en la present sentència contengudes. Et manam als dits procuradors comprometents que la dita nostra sentència emologuen, aproven e conffermen, et prometen e juren a la Creu e als Sants Evangelis de Deu corporalment per aquells thocats (*sic*) la dita sentència e cascunes coses dessús contengudes tenir fermament e observar e no contravenir per sí ni per interposades persones universalment ni singular sots la dita pena de mil marchs d'argent en lo dit compromés contenguda pagadors la terça part al senyor rey e les dues parts a la part obedient e observant aquesta present sentència la qual pena volem que sie exhigida e levada una e tantes de vegades quantes per les dites parts serà contravengut contra la dita sentència et, pagada la dita pena o no pagada, la present sentència, dit e arbitració e amigable composició sie e romangue en sa forca e valor. Et volem que en cars que alguna de les dites parts comprometents no volrà observar e tenir les coses contengudes en la dita sentència o vendrà contra aquelles o alcuna de aquelles que llurs jutge o jutges ordinaris exiguen (*sic*) e facen ensiguir la dita sentència per exacció de les dites penes compartidores segons dessús son declarades la qual sentència encontinent los dits don Pere Sarcola e en Pere Miguel procuradors e síndichs sobredits en veu e en nom de llurs principals havent per acceptable la sentència damunt dita aquella e totes e sengles coses contengudes en aquella emologaren, loaren e aprovaren aquella et prometeren e juraren a la Creu de Nostre Senyor e als Sants quatre Evangelis de llurs propries mans corporalment thocats (*sic*) aquella observar e tenir en totes coses e per totes e en algunes coses no contravenir sots la pena del compromés. Emperò protestaren les dites parts e cascuna de aquelles que per la dita sentència o alcunes coses contengudes en aquella ne per rahó del compromés per ell (*sic*) feyt en poder dels dits àrbitres no sia vist donar o atorgar alcún dret o aempriu alcunes altres persones strangeres que no sien vehines de les dites ciutat e aldeyes de Terol o de de la dita vila de Castelló et que en aquestes coses a la una e l'altra part los romanguen salvus e conservats contra totes persones strangeres que no sien vehines de les dessús dites univer-

sitats de les ciutat e aldeyes de Terol e de la vila de Castelló llurs furs, privilegis, libertats e immunitats axí com eren, havien e han ans de la present sentència e que per alcú o alguns no ls puxe ésser treyt a conseqüència per avant per alcú o alguns que no sien vehins de les dites ciutat e aldeyes ¹ de la vila de Castelló. Et cascún dels dits procuradors requiriren als notaris dejús scrits e cascún de aquells que de totes les dites coses los fessen tres cartes públiques e més tantes quantes ne volràn attenents e regonexents que en nos, dits arbitres, arbitradors e amigables composadors en lo dit compromés e forma de aquell fon donat e atorgat per cascuna de les dites parts que nos les dites qüestions les quals la una part contra l'altra haguessen o moure poguessen diffinissen (*sic*) en una sentència, pronunciació, dit o arbitració o moltes et nos dits arbitres arbitradors hajam dicisses les dites qüestions e provehit a cascuna de les dites parts per ben de pau segons que dessus es ordenat e manat et hajam obmés dicissir e determenar lo cap o article toquant als mondagos, penyores, repenyores feytes axí per part de la dita ciutat e aldeyes e termenal de Terol com per part de la universitat de la vila de Castelló per ço com de necessitat en determenació del dit acte o negoci toquant al dit mondago e penyores se havien a veure e regonéxer diverses scriptures axí per la una com per l'altra part les quals per brevitat de temps veure e regonéxer no havem pogut com aquelles les parts no haguessen a present et en lo present acte toquant als dits mondago e penyores bé no poguésem ésser infformats per fer declaració e arbitració de aquell, per tal nos dits arbitres arbitradors e amigables composadors de voluntat e exprés consentiment de les parts sobredites loants e aprovans la present retenció nos retenim que l present acte o feyt toquant als dits mondago e penyores puxam arbitrar, pronunciar e declarar nostre dit e arbitració sobre aquell de ací a un any primer vinent e continuament comptador. Enaxí que tot ço e qualche cosa per nos dits arbitres arbitradors e amigables composadors tots concordants e en discòrdia de qualsevol de nosaltres concordants les terceres persones per les parts eli-

1 Faltta «de Terol e».

gidores segons forma del compromés serà dit, pronunciat, arbitrat e declarat. Manam ara per llavós e llavós per ara lo dit nostre, arbitració e amigable composició ésser tengut e servat per cascuna de les dites parts sots la pena o penes en lo dit compromés en nosaltres feyt expressades, declarants emperò nos dits àrbitres arbitradors e amigables compassadors de voluntat e exprés consentiment de les dites parts et per cò que l'acte re-tengut a declarar pus yvaçosament puxe pendre fi que cascuna de les dites parts ab los àrbitres sobredits, ço es la part de les ciutat e aldeyes ab nos dits Miquel Periz de Miedes e en Johan Arahuet et la part de la vila de Castelló ab nos dits en Pere Moster e en Bernat Cabeça sien dins en la ciutat de Sogorp o en aquell loch que dins lo temps les dites parts se acordaràn lo XV dia del mes de noembre pus prop vinent sots pena de cent florins d'or d'Aragó corribles donadors e pagadors per la part inobedient a la part obedient a la qual pena les dites parts de certa sciència de present se obligaren. Et noresmenys nos dits àrbitres arbitradors e amigables composadors per major seguretats e corroboració dels dits affers manare (*sic*) a les dites parts que la present sentència e coses en aquella contengudes hajen feta emologar, loar e aprovar al Consell de la ciutat de Terol e als procuradors e regidors de les aldeyes et axí mateix al Consell de la vila de Castelló et acò dins trenta dies primers vinents e continuament complits et acò sots la pena o penes de mil marches de argent en lo compromés sobredit expressades. Data, recitata, publicata et lecta fuit hec arbitralis sententia de voluntate predictarum parcium per notarios infrascriptos in domibus curie Ville Fermose nona decima die madii anno a Nativitate Dominica M^o. trecentesimo nonagesimo presentibus testibus infrascriptis. Sig^xna venerabilium Michaelis Peric de Miedes, Johannes (*sic*) Arahot, Petri Mosterii et Bernardi Cabeca arbitrum (*sic*) arbitratorum et amicabilium compositorum predictorum qui dictis sentencie arbitrationi et amicabili compositioni¹ laudarunt, concesserunt et firmarunt.

Testes fuerunt ad predicta vocati et rogati discreti Dominicus

¹ La incorrección en el caso de estos cuatro nombres es del documento.

Marti de Jossa et Petrus Martinez, presbiteri benefficiati in ecclesia parochialis Ville Fermose et Dominicus Catalanus, notarius, vicinus dicte Ville Fermose.

Sig✠num Guillermi Feliu auctoritate regia notarii publici per totam terram et dominationem Excellentissimi domini regis Aragonum qui predictis dum sic agerentur una cum discreto Bartholomeo Bonet auctoritate regia notario publico vicino Mosquerole interfuit..... pergameni cum singulis corrigiis pergameni sutis in quarum prima sunt centum una linee quarum prima incipit «In Xpisti nomine» et finit «Campi de Burriana» secunda vero linea incipit «na et eius», finit «ipsas partes», penultima vero linea eiusdem pecie incipit «nombre de Jesús scrit» et finit «sos bestiars», ultima autem eiusdem pecie..... et finit de la dita vila de; secunda autem pecia sunt octoginta sex linee de quibus prima incipit Castelló ab la qual et finit «spay de», secunda autem linea incipit «tres dies» et finit «en lo logar», penultima vero linea incipit «trecentesimo» et finit «composicioni», ultima linea incipit «et finit» et fir.....».

Sig✠num mei Bartholomei Boneti vicini Mosquerole auctoritate regia notarii publici per totam terram et dominacionem domini regis Aragonum qui predictis omnibus et singulis dum sic agerentur una cum Guillermo..... mandato..... bilium arbitrorum arbitratorum legimus et publicamus sententiam predictam ipsamque sententiam idem Guillermus Feliu in duabus peciis pergameni in publicam formam reddigit (*sic*) et scribi fecit ut in clausuram (*sic*) ipsius Guillermi propria manu scripta..... in testimonium dictus Bartholomeus signum asuetum propria manu posui et scripsi (*sic*).

III

Se acuerda arrendar la guardería del término de Castellón por subasta a Nadal Canyelles y capítulos aprobados para el régimen de ésta y de aquella.-1456, octubre 17.- (Archivo Municipal de Castellón.-Libre de consells 51)

E ajustat lo dit honorable Consell fonch per aquell deliberat e clos sobre lo deliurament del guardianatge com en aquell hagués per via de arrendament per en Nadal Canyelles que aquell sia deliurat per les dites quinze lliures al dit en Nadal Canyelles juxta forma e tenor dels capítols axí com a més de preu donant. E no res menys lo dit honorable Consell provehí e deliberà e donà facultat que guarda major puxa guardar fins en trenta porchs e no pus e que de ací a Tots Sants primer vinent tots aquells que tendràn porchs més de ramat se puxen desexir dels dits porchs que tendràn més de ramat.

E feta la dita deliberació e conclusió de consell lo dit honorable Consell atinent que lo dit guardianatge (*sic*) del terme de la dita Vila se sia encantat per los lochs acostumats de la dita Vila per veu den Johan Malbruscha coredor e trompeta públich de la dita vila jux (*sic*) forma e tenor dels capítols dejús inserits e no sia stat negú que per més se sia profert aquell que és stat en Nadal Canyelles vehí de la dita vila que aquell s'és profert traure per via de arrendament per quinze lliures reals de Valencia, per tal lo honorable en Gabriel Feliu, síndich de la dita vila present lo dit honorable Consell e de voluntat de aquell feu deliurament migant (*sic*) lo dit coredor del dit guardianatge per via de arrendament juxta forma dels dits capítols a hun any qui començarà demà que serà lo dia de sent Luch e finirà lo dia de sent Luch de l'any MCCCCLVII al dit en Nadal Canyelles (present) e acceptant per lo dit preu eo arrendament de les dites quinze lliures axí com a més de preu donant. Promés lo dit síndich e lo dit honorable Consell fer lli haver e tenir los dits capítols et cetera obligant los bens de la dita vila et cetera. E lo dit en Canyelles acceptant lo dit arrendament et cetera promés pagar lo dit preu del dit arrendament juxta forma dels dits capítols e servir

aquells et cetera e per acò obligà sos bens et cetera. Retulit et cetera.

Tèstimonis Berthomeu Guardiola e Guillem Fuster vehins de la vila de Castelló.

Seguexen se los capítols de l'arendament del dit guardianatge ab los quals lo dit deliurament s'és fet e son prout sequitur.

Tot hom qui vulla e entena arrendar lo guardianatge del terme de la vila de Castelló aquell qui més hi donarà a aquell serà deliurat cò es a hun any comptador de la festa de sent Luch primer vinent avant lo qual se liurarà met (*sic*) e se encante ab los capítols següents.

Primerament que qualsevulle qui lo dit guardianatge arrendarà pagarà lo preu de l'arendament en tres terces al síndich de la dita Vila.

Item que aquell o aquells qui lo dit guardianatge trauran lli serà donat loch de justícia per cò que si atrobarà algú o alguns en alguns malefics o furts los puxa apresonar percò que passen (*sic*) la pena que hauràn servida.

Item que aquell o aquells qui lo dit guardianatge trauràn pagaràn la smena de totes e qualsevol tales que seràn fetes en qualsevol bens, heretats e fruyts en qualsevol manera que puxen ésser nomenats e nomenades.

Item que aquell o aquells qui lo dit guardianatge arrendaràn puxen fer inquisició en totes aquelles persones que sospita hauràn que hajen fet alguna tala, furt o malfeta e açò ab sacrament fins en cinch persones.

Item que aquell o aquells qui l dit guardianatge trauràn exhigiràn en porchs ço es lo terc de deu porchs e d'aquí enjús a rahó de XII diners per porch e, si de aquí amunt més porchs seràn atrobats en loch hon mal o dan faràn, cometen de pena XV sous, e sia dit ramat de X porchs ensús, e de acò haje lo dit guardià son terc e lo senyor Rey son terc e lo senyor de la heretat son terc e si guardià no y entrevendrà lo terc del guardià sie del comú, açò declarat que si seràn atrobats en vinyes, garoferals, oliverals e guarets en lo temps que s puxen squaliuar segons forma de les ordenacions de la dita vila, que encòrreguen en les penes en les dites ordenacions contengudes e, si algú tendrà

més de ramat, que lo dit guardià de acusar los no puxa haver si no cinch sous per cascuna acusació.

Item que aquell o aquells que lo dit guardianatge trauràn puxen exhigir en bestiars les penes següents, cò és que, si seràn atrobades sexanta cabeces de bestiar lanar e cabriu o d'aquí enjús hon mal e dan faràn, encòrreguen en pena de dos sous per cabeca e, si de aquí ensús seràn atrobades hon mal o dan facen, sia dit ramat e cometa quinze sous de pena exhigidora segons en lo pròxim dit capítol.

Item que aquell o aquells qui l dit guardianatge trauràn, si dins X dies no atrobaràn qui haja fet la tala, furt o dan dessús dits, que de aquí avant sia tengut pagar la smena a aquell qui lo dan haurà rebut de continent e, si no, que lo justícia lo n puxe executar e que la valua, furt o dan sia purgat ab sacrament d'aquel (*sic*) qui l'haurà rebut.

Item que aquell o aquells que lo dit guardianatge trauràn no puxen exhigir de son ferc en vaques, egües e altres nodriments exceptats los dessús dits si no fins en cinch sous e de aquí enjús juxta tenor de les ordenacions de la dita vila.

Item en totes les altres coses e penes romanguen les ordina-cions de la vila en sa forca e valor.

Item que aquell o aquells qui l dit guardianatge trauràn hajen a servir los capítols fets per la vila ab los carnicers que huy e de aquí avant seràn e ab la dita vila se concordaràn.

IV

El Consejo de Castellón acuerda promulgar unas ordenanzas para salvaguardar la moralidad pública y nombra una comisión para redactarlas.-1457, febrero 11.-(Archivo Municipal de Castellón.-Libre de consells 51)

Item sobre la proposició feta per los honorables jurats en lo dit Consell sobre lo fet de les faldes de les gonelles e robes de les dones e sobre lo fet dels hòmens e dones amigats e amigades e sobre lo fet dels jochs e altres viciis e peccats fets contra los manaments de Nostre Senyor Deu Jhsu Xrist, percò per lo

servey de Nostre Senyor Deu Jhsu Xrist e de la Vèrge gloriosa Maria mare de Aquéll e per stirpar tots viciis e peccats en la dita vila de Castelló e que Nostre Senyor Deu Jhsu Xrist nos guarde de la (*sic*) terratrémol, mortaldats e altres tribulacions e ns done bon temps e preserve la persona del senyor Rey de tots mals e tribulacions, lo dit honorable Consell deliberà e clogué que sobre les dites coses fosen fetes ordenacions per capítols, per les quals dites ordenacions foren elets per lo dit honorable Consell a fer aquelles donant los ne facultat o a la major part de aquells, cò és, los honorables justícia, jurats e síndich, en Nicholau de Reus, micer Nicholau Batle, en Pere Galceràn, micer Jacme Ferando, en Miquel Arufat, en Lorenc Alquecer, en Francesch Berbegal, en Miquel Igual, en Guillem Moliner, en Bernat Mut, en Pere Mas prohòmens, e fetes per aquells les dites ordenacions reporten aquelles al honorable Consell de la dita ¹ percò que vistes aquelles face aquelles continuar en lo present libre de consells e proveixque aquelles ésser publicades ab veu de crida pública per la dita vila e lochs acostumats de aquella.

Ordenanzas para proteger la moralidad pública dictadas por el Consejo de Castellón.-1457, febrero 22.-(Archivo Municipal de Castellón.-Libre de consells 51)

Item fonch proposat en lo dit honorable Consell per los honorables jurats dient que com per lo honorable Consell de la dita Vila celebrat a XI del present mes de febrer sia stat acomanat e donat càrech e facultat als honorables justícia, jurats e síndich e als prohòmens següents, cò és als honorables en Nicholau de Reus, micer Nicholau Batle, en Pere Galceràn, a micer Jacme Ferando, an Miquel Arufat, an Jacme Alquecer, an Francesch Berbegal, an Miquel Igual, an Guillem Moliner, an Bernat Mut e an Pere Mas que aquells fessen e ordenasen per lo dit honorable Consell les ordenacions per capítols per lo dit Consell a aquells acomanades fer en e sobre lo fet de les faldes de les goneles e robes de les dones, e dels hòmens amigats e dones amigades, e dels jochs e altres vicis e peccats públichs per relevar aquells en la dita vila segons per notament fet en lo dit con-

¹ Supl. vila.

sell en lo dit dia de XI de febrer apar e que com los dits honorables justícia, jurats, síndich e prohòmens haguesen fetes dites ordenacions per tal notificaven aquelles al dit honorable Consell per tal que aquell hic proveesca de ací avant en lo fahedor. E lo dit honorable Consell hoyda la dita proposició e vistes les dites ordenacions les quals en plener consell foren lestes e lo dit honorable Consell hagué aquelles per bones, ben fetes e per fermes, e no res menys provehí e glogué (*sic*) aquelles ésser publicades per veu de crida pública per la dita vila e lochs acostumats de aquella de part dels (*sic*) honorables justícia de la dita vila les quals ordenacions son prout sequitur.

A lahor e glòria de tota la Santa Trinitat e de la gloriosa Verge Nostra Dona Santa Maria e de tots los sants e santes de la glòria celestial lo honorable Consell de la vila de Castelló provehí e ordenà que com per los honorables oficials de la ciutat de València en aquests passats dies per letres de la molt alta senyora Reyna son stats certificats del gran e molt spantable terratrémol seguit pochs dies son passats en la ciutat e realme de Nàpolls en lo qual se son seguits grans infurtunis e naufraigs axí de morts de moltes persones e deroquaments de sglesies, campanars, cases, viles e lochs dels quals terratrémol e furtunis (*sic*) Nostre Senyor Deus per sa clemència e pietat ha volgut preservar la persona del senyor Rey exortant aquells la dita molt alta senyora Reyna que ab moltes processons e devotes oracions e en totes altres maneres Nostre Senyor Deus fos loat e fossen fetes dignes laors e gràcies de tant gran beneficii e gràcia feta al dit senyor Rey e a tots sos regnes e pobles en haver preservat lo dit senyor del dit cars e infurtuni e encara enteguessen (*sic*) ab [ab] suma diligència en coregir, stirpar e castigar los viciis, crims e peccats públichs e molt abominables que tots jorns se cometen contra la Divinal Magestat perque, feta corecció de aquells, Nostre Senyor Deus sia millor placat en guardar e preservar nos de semblant terratrémol e de mortaldats e de tots infurtunis, adversitàs (*sic*) e persecucions e per cò lo dit honorable Consell feu les ordenacions següents les quals provehí ésser publicades ab veu de crida pública per la dita vila e lochs acostumats de aquella.

· · · E primerament per stirpar totalment lo peccat de carnalitat lo qual se freqüente molt en la present vila lo dit honorable Consell provehí e ordenà que tots alcavots e freqüentadors de bordells dins tres dies primer vinents comptadors après publicació de la dita crida hisquen e sien exits de la present vila e terme de aquella e en la dita vila ne son terme no gosen ne puxen star ne tornar e qui contra farà córega la vila e lochs acostumats de aquella tot nuu ab grans acots sens neguna gràcia e mercé.

· · · Més avant provehí e ordenà que alguna dona no gos o presumesqua tenir publicament per amich hom mullerat e sapaien (*sic*) que, si u faràn, que en continent lo honorable justícia farà anar aquella al bordell públich puixs no sia dona honrada e, si anar no y voldrà, córega la vila acots, e lo home havent muller que tindrà alguna dona en casa sua o fora aquella, sia maridada o solta, si és hom honrat o dona honrada, pach per pena sexanta morabatins e ultra la dita pena lo dit hom honrat e dona honrada sien bandejats de la dita vila e de son terme per spay de dos anys, e si no és home honrat e dona honrada còreguen la vila acots.

· · · Encara provehí e ordenà e vol ésser publicat que si pare o mare de alguna fadrina o altra dona vendrà o liurarà per dinés o en altra manera sa filla a algú o a alguns hòmens per furnicar ab aquella o en altra manera los dits pare o mare seràn alcavots de la dita llur filla perque aquella faca aulea de son cors, que tal pare o mare portants (*sic*) cavalcants sobre hun asse nus ab allaça al cap sien acotats ab acots mortals per la vila e lochs acostumats de aquella.

· · · E no res menys provehí e ordenà que si algun hom mullerat tenint la muller en casa sua consentrà o permetrà voluntariament o de certa sciència aquella adulterar e fer aulea de son cors notoriament ab altres hòmens, lo dit marit vehent ho o sabent ho fingint no saber o en altra manera semblant, que abduys ensempls, marit e muller la hu davant l'altre portant lo marit unes allaces al cap córeguen tots nus ab greus acots per la dita vila e lochs acostumats de aquella.

· · · E més avant provehí e ordenà que alguna fembra notoriament putana no havent o havent marit, vivint emperò separada-

ment e no stant continuament ab aquell e lliurant son cors a altres publicament e fahent ne officii, com se n puxa pendre mal exemple e done ocasió de corrompre les bones, no gos nè presumesqua star ni habitar en alguna partida de la dita vila e terme de aquella, si no tan solament, si marit no haurà, en lo bordell e pobla diputada a les àvols fembres e pecadrius sots pena de acots sens nenguna gràcia e mercé.

Més avant com per sostenir blasfèmies dites contra Nostre Senyor Deu e la sua gloriosa Mare sia stada vista provocada contra les ciutats, villes (*sic*) e poblacions de aquest mon la ira e indignació de Nostre Senyor Deu, per tal lo dit honorable Consell provehí e ordenà e vol ésser publicat que aytals hòmens o fembres que les sues lengües legament ensuzeheixen temerariament e folla de Nostre Senyor Deu e de la gloriosa Mare sua sien encoreguts e encórreguen e de fet sien executades totes les penes en furs, privilegiis, prachmàtiques, provisions reals, stabliments e ordenacions de la dita vila contra tals delinqüens scrites e ordenades de les quals dites penes o de cascuna de aquelles no n puxa ésser feta composició alguna o remissió e en qualsevol dels dits casos puixa ésser feta inquisició per mer officii.

E més avant com experiència mostre que joch de daus sia scola e temple de malahir Deu, per tal lo dit honorable Consell provehí e ordenà e vol ésser publicat que en la dita vila e terme de aquella no sia negun hom de qualsevol ley, stament o condició sia que gos jugar a negun joch de daus exceptat a joch que s'í jugen (*sic*) totes taulles del qual joch de totes taulles prohibeix joch de taulles meses, ne a negun joch de naips e qui contrafarà pagarà per pena sexanta sous pagadors lo terc al senyor rey, lo terc a la obra de la Ecclesia e lo terc a l'acusador.

* * *

Balbás en su estudio *El terremoto de Nápoles en 1456 y sus consecuencias en el reino de Valencia* ¹ copia las ordenanzas dictadas por el lugarteniente de gobernador general y el Consejo de Valencia. Como apunta dicho autor las anteriores

1 BALBÁS, JUAN A. *Casos y cosas de Castellón*, págs. 167-183.

ordenanzas, aunque para nada mencionen las valencianas, derivan de ellas y en gran parte las reproducen al pie de la letra, y por ello sin duda no las publica.

V

Reportori general per orde alfabètic a les Ordinacions de la vila de Castelló de la Plana ¹

A

- 1 ABELLES.—Han de estar del barranch de la Contessa amunt y del camí de les Donacions avall. Cap. 84, fol. 81.
- 2 No poden estar del camí de Borriol avall ni en la horta del eixutal ensús sots pena de 2 sous per cap. Cap. 155, fol. 80, et vide cap. 130, fol. 58.
- 3 Y en lo temps del veremar han de estar del camí de Ramell, de Donació a Donació, fins al cap del terme sots pena de 6 sous. Cap. 218, fol. 114.
- 4 Nota que lo ters de estes penes lo hu és per a el Rey y lo altre per a el comú.
- 5 ABEURAR.—Vide in verbo PARADES.
- 6 ABEURADORS.—En los abeuradors ningú pot llavar ni llansar inmundícies ni de aquells se pot traure aygua per a llavar draps sots pena de 5 sous los quals poden ser executats per lo justícia a instància de part o per lo cequier. Cap. 104, fol. 44.
- 7 ADOBADORS de cuyram, calciners, basses de oli ni de tintes ni caldera de tintoreria ningú pot fer dins la vila sots pena de 20 sous. Cap. 17, fol. 15.
- 8 AGRAVIAT en algún lloch de senyor o qualsevol altre contra furs e privilegis otorgats a la Vila és tengut de protestar davant aquell qui agraviarà en escrit o de paraula y s deu proposar al Concell y jurats per a que hisquen a la defensa. Cap. I, fol. 1. Vide forum 9, rubrica *De pasturis*, fol. 5.

¹ De letra del s. XVIII se añade a este título: «desde el año 1260 hasta el de 1666».

- 9 AMARGINAR ningú pot bésties groses en séquies que són fila si no les que sien de llauró y lo que les porta les ha de tenir de la corda sots pena de sis dinés de dia y 1 sou de nit y lo que les amargarà 1 sou de dia y 2 sous de nit y, si faran dites bésties mal en blats o en altres coses ultra dit ban han de pagar la tala. Cap. 47, fol. 14.
- 10 ABRES no es poden plantar en riberes de rius ni rambles. Cap. 35, fol. 11.
- 11 Abres qui tallarà pague 20 sous. Cap. 169¹, fol. 82.
- 12 Nota que los vehins de València si tallaran abres han de pagar [pagar] 5 sous esmenada la tala. Fur 2, rub. *De pasturis*.
- 13 Abres qui arrancarà en quina pena encorre, vide verbum VIÑES qui escallarà.
- 14 ARMES ningun vehí gose traure contra algú sots pena de 50 sous y si no es trobarà qui fonch lo invasor cascú deu pagar 26 sous y si pagar no els porà es tinga 50 dies en la presó. Cap. 2, fol. 1.
- 15 Armes com son drats (*sic*) y llances ningú pot portar per la dita Vila portant lo ferro davant sots pena de 1 sou. Cap. 181², fol. 30.
- 16 Armes no poden ser enpeñorades (*sic*) per peitès ni dinés se poden enprestar sobre aquelles sots pena de perdre lo preu enprestat y lo home estrany que comprarà armes perda les y lo venedor pague 60 sous. Cap. 83, fol. 31.
- 17 Armes qui traurà en riña, no per a despartir, pague la pena dels que trahuen armes invasòries. Cap. 66, fol. 20. Et dixi (*sic*) supra, verbo *Armes ningun vehí*.
- 18 ARROSOS no es poden fer en lo terme, cap. 79, fol. 29 y sots la pena de mil morabatins de or, lo ters al rey, lo ters a l'acusador y lo ters a la obra de la Iglésia, y no es pot fer de dites penes res de gràcia, y cascú pot ser acusador. Vide forum 47, fol. 8, pág. 2. Curiarum anni 1547.

1 Debe decir 189.

2 Debe decir 81.

B

- 19 BALLADORS en la carrera après del seny del lladre y los juglars que hi sonaran pagen un sou.
- 20 BANS eo les penes de aquells se han de partir d'esta manera, quant lo clam posarà lo señor de la heretat eo propietat: si vedaler no y intrevindrà (*sic*), lo ters és del rey y lo altre ters del dit señor y l'altre ters de la obra del mur, y si vedaler y intervindrà señor de propietat (*sic*) lo altre ters és del vedaler y lo altre ters y restant del comú. Cap. 30, fol. 10.
- 21 Ban maliciosament posat no deu ser admés I, y si és lo ban maliciós ho han de conéixer los jurats y prohòmens. Cap. 31, fol. 10.
- 22 Ban no pot muntar més que la heretat. Cap. 45, fol. 14.
- 23 Ban pot ser mitigat per lo justícia y jurats allà ahon y haja poc dañy (*sic*). Cap. 115, fol. 51.
- 24 Ban del bestiar de les carniseries no pot muntar més que serà prehada la esmena, exceptat en viñes, olivars, garroferals, guarets y sembrats. Cap. 120, fol. 54.
- 25 BASSES de amerar lli, vide cap. 14, fol. 5.
- 26 Basses de molí de oli se han de netejar y escurar per tot lo mes de mars cascun any (*sic*) sots pena de 60 sous, y si no, lo mustasaf fassa [escu] escurar aquells a cost del señor dels molins dins sis dies sots la dita pena, la qual pena pot executar lo justícia dels bens del mustasaf. Cap. 15, fol. 5.
- 27 Basses de oli. Vide verbo ADOBERIES DE CUYRAM.
- 28 Bases (*sic*) que estan fora dels límits antichs se han de reblir. Cap. 193, fol. 98.
- 29 Basa per a sos obs cascú pot fer ab que tinga pou sots pena de 100 sous. Cap. 204, fol. 107.
- 30 BASOS de abelles si portarà estrañy (*sic*) al terme de la Vila pague per cascú dos dinés per a la llumenària de Nostra Señora. Cap. 172, fol. 91.
- 31 BARBER no pot afaytar les vespres de les festes y dumenges après del seny tocat ni ab llum sots pena de 5 sous, la

mitat per a el rey y la altra mitat per a qui lo Consell vol-
drà, y la mateixa pena han de pagar los que se afaiten.
Cap. 116, fol. 52.

- 32 BATEDORS ningú done a sopar sots pena de 20 sous. Cap. 13,
fol. 4.
- 33 BESTIAR llanar o cabriu, si serà trobat dins los límits de la
horta, pague les penes en doble, y, si dins dits límits se-
ran atrobats de bestiar llanar més de 50 caps, pague s per
cascun 4 dinés de dia y 5 sous de la guarda y de nit doble
y de bestiar cabriu 1 sou de dia y deu de la guarda y de
nit en doble. Cap. 3, fol. 2.
- 34 Bestiars si seran atrobats en blats, viñes, terres molles o
caliuoses paguen les penes en doble e la tala a coneguda
de dos prohòmens. Cap. 3, fol. 2¹.
- 35 Bestiar cabriu si anirà per la horta y per los camins de
aquella pot ser cascun vehí acusador y dit bestiar sola-
ment pot passar per dita horta camí caminant. Dictis
cap. et fol.
- 36 Bestiar qui serà atrobat en la horta après tocat lo señy
(*sic*) e enantes de l'alba pague lo ban. Cap. 34, fol. 11,
in fine.
- 37 Bestiar de estrañy (*sic*) qui tindrà a miges o de altra ma-
nera dins lo terme de la Vila pague la pena posada en los
establiments de la present Vila. Cap. 37, fol. 11 et cap. 206,
fol. 107.
- 38 Bésties grosses de hòmens estrañys (*sic*) si faran mal dins
lo terme pague s per cascuna 6 dinés e 1 sou 6 de nit, y, si
seran trobades en viñes desde el primer dia de febrer fins
que sien veremades, paguen en doble dita pena. Cap. 38.
fol. 11.
- 39 Bestiar de qualsevol género que sia està obligat als dañys
(*sic*) y tales que farà. Cap. 43, fol. 13.
- 40 Bestiar no pot entrar en les margals(*sic*) que es procuren ni
en les séquies de aquelles sots pena de 60 sous. Cap. 187,
fol. 96 et fol. 97, cap. 189 y en este cap. sols se dona de

¹ Debe ser Cap. 52, fol. 16.

- pena de dia 20 sous y de nit 40 sous. Et nota que dit cap. 186 (*sic*) sols parla en los bacons y dit cap. 187 comprèn los demés ganados.
- 41 Bésties de qualsevol gènere que sien no poden passar per lo camí de la céquia Nova sots pena de 6 dinés per cap y la guarda un sou y, si seran atrobades dites bésties sens guarda, pagen (*sic*) les dites penes en doble. Cap. 51, fol. 46¹.
- 42 Bésties serreres de mig any (*sic*) han de anar ab bos sots pena de 3 sous per cascuna y bésties grosses no poden entrar en lloch que fasen mal sots pena de 4 diners per cap de dia y 8 dinés de nit y la guarda 3 sous de dia y 5 sous de nit, y si seran atrobades en viñes, blats, terres molles y altres, esmenada la tala paguen en doble dita pena. Cap. 52, fol. 16.
- 43 Bestiar que entrarà en viñes que aurà dos anys (*sic*) que no se hauran podat ni conrreat tan solament pague la esmena. Cap. 53, fol. 17.
- 44 Bestiar que serà atrobat en partida camí de heretats fent dañy (*sic*), si la guarda estarà tan prop que hi pogués córrer, no pot al legar recodida, y solament se pot al legar quant lo bestiar va camí general caminant y solament ha lloch en cinch cabeces quant lo bestiar serà de 50 y en los demés no ha lloch la recodida sino en dos o tres caps. Cap. 54, fol. 17.
- 45 Bestiar gros o menut que talarà oliveres y altres abres fruitals per cascun plançó de dos anys (*sic*) ensús pague 1 sou y si aurà més de dos anys (*sic*) 2 sous ab que no hajen passat tres anys (*sic*) que la terra no se aja cultivat. Cap. 56, fol. 18.
- 46 Bestiar cabriu o llanar, si serà de 100 cabeces ensús, porte un escopló (*sic*) y tres esquelles ubertes y sonants, y si no pague de dia 10 sous y de nit en doble y, si serà de 100 cabeces tro en 50, porte tres esquelles sots la dita pena y per chic ramat que sia porte una esquella. Cap. 63, fol. 19.

1 Debe decir 16.

- 47 Bestiar no es pot metre entre valls y arraval (*sic*) sots pena de 1 sou per cap. Cap. 70, fol. 23.
- 48 Bestiar no pot travesar la séquia o asut sots pena de 1 sou de bestiar gros per cap e lo menut 6 dinés e la guarda 10 sous y estes penes són del sequier y pot fer inquisició. Cap. 72, fol. 23.
- 49 Bestiar de mijer de 11 cabeces ensús e bestiar llanar o cabriu y de porchs de deu ensús no pot entrar en lo bovalar sots pena de 20 sous de dia y de nit 25 sous. Cap. 75, fol. 26.
- 50 Bésties de arada cascun vehí pot metre en lo bovalar y los carnicers llurs bestiars y cascun vehí llurs moltons ab que no entren en terres que mal fasen. Cap. 76, fol. 26¹.
- 51 Bestiar, si serà trobat en lloch ahon hi aje plantes de fresch tallades, pague lo dañy (*sic*) y ban si no dona rahó del dañy (*sic*). Cap. 86, fol. 32.
- 52 Bestiar, si será atrobat en algú dels llochs vedats, si lo señor farà peñora y la guarda no dirà lo nom del señor del bestiar, ans manà li lo señor de la possessió que hixque y aturarà, ultra les altres penes², y lo señor o son vedaler sia cregut en son sagrament, y, si dita guarda no voldrà dar peñora, pague dita pena. Cap. 92, fol. 37. Videndus for. 4, rub. *De pasturis*, fol. 3.º.
- 53 Bestiar cabriu no gose ningú metre en la horta o lloch ahon mal fasa sots pena de 1 sou per cascuna cabeca y sous 10 dinés³ la guarda de dia y de nit en doble esmenada la tala. Cap. 106, fol. 46.
- 54 Bésties serreres en ningun temps entren en mallols, figuerals, olivars y garroferals sots pena de 1 sou per cascuna y 3 sous la guarda y de nit en doble, pagada la tala; però en oliverals o garroferals, si los fruits no seran asahonats pague s per cascuna sous, 6 y 3 sous la guarda. Cap. 111, fol. 49. Vide cap. sequens, fol. 50 et cap. 113 fol. 4.

1 Debe decir 27.

2 Aquí falta algo sin duda.

3 Debe decir sous.

4 Falta 50.

- 55 Béstia serrera que serà atrobada sens guarda, si mal farà, esmenada la tala pague 5 sous. Cap. 129, fol. 18 ¹.
- 56 Bestiar llanar, si entrarà en viñes o mallols pague dinés 6 per cap. y cabriu y porchs sous 9, vaques y egües 1 sou per cap, y les mateixes penes paguen si entraran en garroferals, olivars, figuerals, mentres hi aurà fruits asahonats. Cap 152, fol. 77. Et ibi tracta del número de cascun bestiar y de les penes o els que eixedixen lo número, etcétera. Vide for. 10, rub. *De pasturis*, fol. 5, pág. 2.
- 57 Bestiar de quin número deu ser y el que exedix en quina pena encorre. Cap. 152, fol. 77.
- 58 Bestiar menut o porchs, si faran mal en heretat de algú pot lo señor fer degolla de una res per cascuna vegada, y, si en la heretat no pot fer la degolla, pot seguir lo bestiar fins la fasa (*sic*); emperò vaques, egües e altres bésties grosses són exceptuades y paguen les penes contingudes en cap. 163, fol. 88.
- 59 Bestiar, si farà mal en oliveres, esmenada la tala, pague 60 sous. Cap. 214, fol. 112.
- 60 BLAT y altres herbes qui segarà de dia pague 10 sous y de nit 20. Cap. ², fol. 19.
- 61 BOVALAR y dels llímits de aquell. Vide in cap. 74, fol. 25. Y dites limitacions foren restringides, cap. 118, fol. 54. Y qui metrà qualsevol llinaje de bestiar en lo bovalar assegurat per los carnicers, pague 100 sous. Y dits carnicers no poden metre en lo bovalar si no 150 moltons per cascuna taula y per moltes taules que tinguen no poden exedir de 300 caps, y, si més seran trobats, són perduts.
- 62 Bovalar. En lo bovalar ningú pot entrar ni en la horta més de 200 caps de moltons sots pena de 1 sou per cap de aquells qui de més y seran, y de nit 2 sous. Y, si algú entrarà lo seu bestiar en dits bovalar o horta sens averho assegurat a la Vila *ipso facto* és agut per assegurat y lo amo no el pot vendre si no per obs de les carniceries de

1 Debe decir 58.

2 Falta 61.

la Vila sots pena de 60 sous, y lo bestiar venut sia perdut y adquirít a [a] la Vila y lo preu de aquell. Y oficial algú no pot donar llicència per a que dit bestiar se vena per a traure fora sots pena de 1000 sous y la llicència es nul'la. Cap. 83, fol. 33¹; però dits moltons donant la fadiga als jurats poden ser venuts. Cap. 100, fol. 42.

- 63 Bovalar ha de ser fet moderadament y ha de ser señalat. Cap. 146, fol. 71 in *Sententia amprivorum civitatis Valentie* for. 3, 9 et 13, rubr. *De pasturis*.
- 64 Si en lo bovalar entrarà bestiar menut de vehi de València de dia pot ser feta una degolla y dos de nit, y, si és gros pague sous 3 dinés per cap. Cap. 147, fol. 71 in *Sententia amprivorum civitatis Valentie*.
- 65 En lo bovalar no pot entrar la dula de bestiar major ni vaqueria ni eguaceria ni bous de llaurada de deu junts en amunt sots pena de 60 sous. Cap. 208, fol. 109.
- 66 Si en lo bovalar entrarà bestiar menut pague per la degolla 3 sous. Cap. 117², fol. 111.
- 67 Bous de llaurada, si mal faran, pague s per cascun parell 5 sous. Cap. 165, fol. 90.
- 68 Bous de llaurada qui pasturarà los ha de tenir de la mà del destre de la corda y solament los pot pasturar fins a les deu hores de la nit sots pena de 10 sous, y si seran atrobats sens guarda, paguen lo mal de la partida. Cap. 184, fol. 95 et cap. 188, fol. 96.
- 69 Bous de llaurada qui tindrà fora del corral del toch de señy (*sic*) fins a les oracions del matí pague 60 sous y lo bouer estiga en la presó quinse dies y la mateixa pena té lo bouer si no ls pasturarà de la corda quant los pasturarà. Cap. 188, fol. 96. Y cada parell de dits bous ha de portar una esquella sonant sots pena de 10 sous de dia y en doble de nit. Cap. 190, fol. 91³. Et vide cap. 193 ahon se prohibix que ningú tinga bous de llaurada et cap. 197, fol. 103 per totum ahon se permet poder se tenir dits bous

1 Es *Cap 87*.

2 Siendo en este folio no puede ser más que el cap. 212.

3 Debe de ser 97, puesto que el 188 está en fol. 96.

- ab les modificacions en dit stabliment contengudes, et vide cap. 202, fol. 106.
- 70 Bous de llaurada per cañars, terres incultes y rastolls poden anar sense corda. Cap. 207, fol. 108.
- 71 Bous mentres y haurà fruits no entren en viñes ni garroferals sots pena de 10 lliures y lo pastor un mes de presó. Cap. 219, fol. 114.
- 72 BÉSTIA serrerera que serà atrobada sens guarda, si mal farà, esmenada la tala pague 5 sous. Cap. 129, fol. 18¹.
- 73 BESTIAR quant pot tenir recodida vide in verbo RECODIDA.

C

- 74 CALDERA de tintoreria vide in verbo ADOBERIES DE CUYRAM.
- 75 CALCINERS vide in dicto verbo ADOBERIES DE CUYRAM.
- 76 CAMINS PUBLICHS son franchs y a ús públich. Cap. 34, fol. 11.
- 77 Camí qui farà per heretat de altri pague 3 sous de dia y chinc (*sic*) de nit. Cap. 58, fol. 18.
- 78 CARNISERS vide in verbo BOVALAR y dels límits de aquell.
- 79 Carnicer que a asegurat la Vila no gose fer compaña ab altre carnicer de la mateixa Vila en carns ni en taula sots pena de 500 sous. Cap. 119, fol. 54.
- 80 CAVALCADURES de lloguer no es poden llogar a més de 3 sous per dieta sots pena de 60 sous. Cap. 202, fol. 105.
- 81 CAVAR en terra de altri. Vide in verbo TERRA.
- 82 Cavar en antuxals (*sic*), valls, etcétera. Vide in verbo FEM, ningú pot.
- 83 CÉQUIES de les marjals, y de les marjals y capitulacions de aquelles. Cap. 185, fol. 95.
- 84 Céquia major és propia de la vila de Castelló y partix del riu de Millars fins al molí de la Font, y ha de tenir a la part jusana quatre pams de amplària y a la part sobirana dos pams y en dites limitacions no es poden plantar arbres alguns. Cap. 72, fol. 73².

1 Debe decir 58.

2 Es 23.

- 85 Céquies no pot passar lo bestiar. Vide in verbo PARADES.
- 86 CLAM no es pot posar sens voluntat del señor de la propietat. Cap. 5, fol. 3. Y se ha de demanar dins tres dies après que el señor de la propietat o sabrà.
- 87 Clam a de ser eixecutat dins un mes si no serà en litigi. Cap. 126, fol. 56.
- 88 Clams de bans se han de fer per lo señor de la propietat dins 15 dies. Cap. 6, fol. 3.
- 89 Clam de sospita pot posar cascun vehí y fer inquisició fins en quatre percones ab sagrament, y qualsevol vehí de la dita Vila que vindrà a ¹ fer tala en coses de vehins de dita Vila ahja (*sic*) de manifestar a qui serà feta dita tala sots pena de 20 sous y pagar la tala. Cap. 150, fol. 76.
- 90 COLOMS ab filats, granada vel alias ningú pot casar en algun lloch dins lo terme de la Vila sots pena de 60 sous y dits filats poden ser cremats per lo justícia. Cap. 95, fol. 38.
- 91 CRIAT qui se n'anirà de son amo dins lo temps que serà afermat o qui l sostraurà o si el amo el despedirà en quina pena encorren. Vide in verbo Moso.

D

- 92 DAÑY (*sic*) qui tindrà dins tres dies après que tindrà notícia és obligat de demanar aquell al justícia y, si lo dañy serà de menor suma de 3 sous pot lo justícia pagar lo ab jurament de la part. Cap. 176, fol. 92 in fine.
- 93 DEGOLLA pot ser feta de qualsevol bestiar que entrarà en lo bovalar, cò és una res de dia y dos de nit y ultra de la dita pena paguen lo dañy y més que convindran fer y qui farà contrats (*sic*) a dita degolla pague 60 sous. Cap. 78, fol. 29. Però no se entèn en bésties grosses.
- 94 Degolla y de guardar la ordinació de aquella. Cap. 167, fol. 90; cap. 78, fol. 28 [el 8].
De hac materia vide infra, rubrica ORDINACIONS DEL BOVALAR en quins casos és permesa la degolla.

¹ Debe decir *veurà*.

E

- 95 ESCORRENTIES no es poden fer sots pena de 6 lliures. Cap. 185, fol. 94. Y sots pena de 25 lliures. Cap. 192, fol. 98. Ni per lo governador de Castelló de la Plana es poden concedir se fassen. For. 154. Curiarum anni 1626, pág. 2.
- 96 EGÜES mentres hi aurà fruits no entren en los olivars, viñes ni garroferals sots pena de 10 lliures, y lo pastor un mes de presó. Cap. 219, fol. 114.
- 97 ESTABLIMENTS vide in litera L (*sic*).

F

- 98 FEM qui furtarà pague 5 sous de dia y 10 sous de nit y esmene lo dañy sots les dites penes ¹.
- 99 Ningú pot tenir fem ni paller en los plans ni antuxans de la Vila ni cavar en aquélls ni en lo arrabal (*sic*) ni vall terra. Cap. 49, fol. 15. Et vide infra verbo PALLA.
- 100 FERRERS y for[n] de les fahenes de aquells. Cap. 177, fol. 95.
- 101 FIRA sia ordenada de la festa de S. Lluch fins a la de Tots Sants y pot cascú portar bestiars grosos y menuts al mercat y fira y dits bestiars poden anar per los camins de dit bovalar y, si eixiran fora de dits camins, solament paguen lo dañy donat; y poden los justícia y jurats durant dita fira anpliar les pastures del bovalar. Cap. 77, fol. 28.
- 102 FOCH qui posarà en bardisa, sarmenter o en altra part que dañy fasa, ha de refer lo dañy y pagar 10 sous, y pot lo justícia fer inquisició. Cap. 14², fol. 8.
- 103 Foch qui metrà en lloch que dany se n'esdevinga encorre en pena de 60 sous de dia y de nit en doble y pague la esmena y, si no és bastant esmena, sia prosehit per lo justícia criminalment. Cap. 188, fol. 82. Vid. for. 5 et ibi per me adnotata, rub. *De damno dato*.

¹ Cap. 49, fol. 15.

² Es 24.

- 104 **FRANQUESA** en quina forma han de donar los jurats.
Cap. 136, fol. 64 in Centencia (*sic*) amprivorum civitatis
Valentie.
- 105 **FRUITS** qui pendrà, traurà, menjarà o ab sí portarà de algun
camp de altri pague 10 sous de dia y 20 sous de nit, y lo
justícia sobre dites coses pot fer inquisitió y la guàrdia
escorcoll. Cap. 154, fol. 79.
- 106 **Fruits** qui pendrà pague 30 sous. Cap. 211, fol. 110.
- 107 **FEMBRA** qui usarà lo ofici de fornicació o adulteri estiga en
lo bordell, y, si amonestada per lo justícia dins tres dies
no deixarà o anirà abitar a dit lloch de les males fembres,
sia açotada. Y no son enteses dones que han marit y es-
tan y abiten ab aquell, les quals solament poden ser acu-
sades per lo marit sots pena de talió. Cap. 96, fol. 38.
For. 7, rub. *De adulteriis*.

G

- 108 **GALLINES** si faran mal paguen la tala a coneguda de dos
bons hòmens. Cap. 7, fol. 3.
- 109 **Gallines**, ànedes y oques del primer dia de maig fins
al primer dia de setembre no vagen per los plans de
la Vila sots pena de sous 2 dinés per cap. Cap. 110,
fol. 49.
- 110 **GUARDA** de bestiar que mudarà lo nom ultra les altres pe-
nes pague 5 sous. Cap. 94, fol. 38.
- 111 **GUARDIANS** han de haver los jurats y dits guardians se han
de preparar a les tales totes. Cap. 98, fol. 41.
- 112 **GUARETS**. En guarets no pot entrar ningun llinatge de bes-
tiar del primer dia de abril fins al dia de S. Miquel de
setembre sots pena de 1 sou per cap y la guarda 10 sous.
Cap. 122, fol. 55.
- 113 **Guarets**. Si en qualsevol temps de l'any en aquells en-
trarà bestiar llanar pague per cap sous 6 diners; cabriu
un sou, porchs, egües y vaques 1 sou 6, y de nit en do-
ble, y la guarda de dia 5 sous y de nit 10 sous. Cap. 153,
fol. 78.

- 114 GUARDA menor si anirà en bestiar sens guarda major pert lo bestiar. Cap. 178 ¹, fol. 91.
- 115 GARROFERALS ningú pot espigolar fins passat lo dia de S. Miquel de setembre sots pena de 60 sous, y sots la dita pena que fins a dit dia no y entren algun bestiar y pagar la esmena. Cap. 181, fol. 94. Y dins garroferal no es poden espigolar fins passat S. Lluch. Cap. 205, fol. 107.
- 116 En garroferals no y poden entrar bésties sots pena de 60 sous y pagar la esmena. Dich cap. 181, fol. 94.
- 117 GANADOS no poden entrar en les marjals que es procuren ni en les céquies de aquelles sots pena de 60 sous. Cap. 186 et 167 ², fol. 96, et in eodem foleo (*sic*) et in cap. 189 esta pena se regula a 20 sous de dia y 40 de nit.

H

- 118 HERBA qui farà en mà en blats pague 1 sou y si la y segarà 5 sous de dia y 10 de nit. Cap. 60, fol. 19.
- 119 HORTALISES qui furtarà de dia pague 10 sous y de nit 20 sous, satisfeta la esmena. Cap. 64, fol. 20.
- 120 HORT CLOS qui entrarà de dia pague 10 sous y de nit 20 sous y, si no o pot pagar, per cascun sou estiga un dia en la cadena, y esmene la tala. Cap. 57, fol. 18. Videndus forus 29. *De malefactoribus.*
- 121 En hort clos qui tallarà res, satisfeta la esmena, pague 5 sous de dia y 10 sous de nit y, si pagar no es porà, per cada sou estiga un dia pres ab cadena en la presó. Cap. 48, fol. 15.
- 122 HORTA. Si sobre los llímits de aquella se mourà qüestió, han de conéixer los jurats y justícia, per los quals és estat declarat que del camí de l'alqueria nomenada den Simó en avant, camí de Benicasi en avant y del camí del Sol davall de dita alqueria vers les marjals, que no sie en los llímits de la horta. Cap. 4 ³ in fine, fol. 2.

¹ Es 179.

² Debe de decir 187.

³ Es 3.

- 123 HERETAT. Qui per heretat de altri passarà y farà camí pague 3 sous de dia y 5 sous de nit. Cap. 58, fol. 18.

J

- 124 JAURE no gose algú de nit en los plans si no és per guardar biats o llegums sots pena de 1 sou. Cap. 40, fol. 12.
- 125 JORNALER, si no anirà ad allò que serà llogat pague en doble de lo que serà llogat, y, si sens causa lo que l'aurà llogat lo rebujarà, se deu pagar lo lloguer. Cap. 8, fol. 4.
- 126 Jornaler sens subastació de dies ha de instar al justícia mane pagar son jornal Dicts (*sic*) cap. et fol.
- 127 Jornaler en continent que hohirà tocar la esquella de missa major y ans que toque lo señy (que es lo que diem hora de salve), si tardarà pague 1 sou, y també si anirà après que serà fora la vila apocadament. Cap. 9, fol. 4.º
- 128 Jornaler no pot portar bèstia ni nodriment algú sots pena de 3 sous per cascuna vegada. Dicts (*sic*) cap¹ et fol.
- 129 Jornalers no els pot llogar si no lo señor de la propietat sots pena de 5 sous. Cap. 11, fol. 4.
- 130 Jornalers fora la Vila no ls se deu donar vitualles sots pena de 5 sous. Cap. 12, fol. 4.
- 131 Jornalers y dels preus de aquells. Vide in capite 171, fol 90 et in cap. 213, fol. 211².
- 132 INQUISITIÓ³ de bans pot ser feta per lo justícia dins 15 dies [h]après que ho sabrà lo que es clamarà. Cap. 27, fol. 9.
- 133 JUGLARS. Vide in verbo. BALLADOR EN LA CARRERA.
- 134 Juglars y altres músichs que tocaran de nit y aniran cantant per la Vila, si aturaran a alguna porta tocant o cantant paguen 2 sous cascú y 5 sous si aniran sens llum. Cap. 33, fol. 10.
- 135 JUGAR⁴ pot cascun vehí en la carniceria, pescateria, almodí y en tota la plana (*sic*). Cap. 80, fol. 30.

1 Es cap. 10.

2 Debe ser 111.

3 Se incluye aquí por el uso de *i* y *j*.

4 Esta palabra falta en el ms.

- 136 JUGADORS de daus y naips y altres jochs tenen 10 sous de pena de dia y 20 sous de nit y los que presten dinés en jochs perden lo prestat y paguen 20 sous. Cap. 20, fol. 7. Videndus forus 1 rubr. *De aleatoribus*.
- 137 Jugadors qui acullirà en son alberch pague la pena de 20 sous, y, si prestarà sobre alguna prenda deu restituhir aquella sens que li tornen los dinés, y lo alberch ahon jugaran és a coneguda del justícia lo qual pot fer inquisició sobre dites coses dins cinch dies. Cap. 21, fol. 7 cum sequenti. Dictus forus primus *De aleatoribus*.
- 138 JURATS DE VALÈNCIA han de elegir una percona per a que se informe del inconvehinaje (*sic*) dels novells vehins de dita Ciutat. Cap. 135, fol. 65 in Sentencia amprivorum civitatis Valentie.
- 139 Jurats de València son tenguts de rebre en jurament als advocats de dita Ciutat. Cap. 145, fol. 71.
- 140 Jurats en quins casos poden repeñorar. Vide in verbo REPEÑORAR.
- 141 JURAMENT si algú farà de algú dels membres de Deu, de la sua Mare Verge davant algun oficial de la Vila pague dinés 4 dinés, y, si serà lo jurament de cul, 2 sous una lliura de cera pera Nostra Señora. Cap. 97, fol. 40. Et in cap. 114, fol. 50 està disposat que qui jurarà dits membres pague 5 sous e, si parts vergoñoses, 50 sous.
- 142 JUSTÍCIA a privat o estrañy que portarà fruits o hortalses sospitoses pot portar pres y compelir a que demostre lo lloch de ahon aurà pres les coses ab que serà trobat, y, si serà ben just (*sic*) pot manar fer crida en la qual se diga que ha atrobat un home ab tals fruits. Cap. 19, fol. 6.

L

- 143 LLAURADOR qui tindrà terres a miges o a certa part de fruits no es pot clamar sens llicència del señor de la propietat, si tan solament de la tala. Cap. 55, fol. 17.
- 144 LLENA (*sic*) si portarà alguna percona sospitosa y no do-

narà deseixida de ahon la ha feta pague 5 sous de dia y 10 sous de nit. Cap. 62, fol. 19.

- 145 Llena (*sic*) ningú pot fer en la devesa de Sta. Madalena sots pena de 60 sous. Cap. 162, fol. 86.
- 146 LLUM qui no portarà tocat lo sefny pague 5 sous. Cap. 36, fol. 11.

M

- 147 MALFACTORS major de 12 añys (*sic*) que seran atrobats de dia o de nit fent mal en qualsevols terres eo fruits de les partides del terme de la Vila son tenguts de pagar totes les esmenes de la partida ahon seran atrobats y lo ban de la heretat ahon seran atrobats. Si menor de 12 añs farà mal en pelles (*sic*) o erbes sia obligat de pagar totes les esmenes de la partida dins dos mesos. Cap. 175 cum sequentibus.
- 148 Malfactor quant serà atrobat lo justícia fasa fer crida per a que los de la partida vachen a demanar les esmenes dins tres dies, y dit justícia totes les esmenes après de justificades les ha de pagar de dinés del malfactor sens dilació alguna o salaris dels guardians, y per a justificar dites esmenes sia feta nominació de dos prohoms los quals, presehint comissió de dit justícia y jurament de aquells prestador justifiquen dites esmenes. Cap. et foleo eodem.
- 149 Malfactors han de estar a la vergoña en la plaça de la Vila en una cadena al coll. Cap. 199, fol. 104.
- 150 MENOR DE 15 AÑYS no pot guardar bestiar si no en companyia de una guarda major y, si lo contrari farà, lo bestiar és perdut. Cap. 175, fol. 91.
- 151 MERCAT sia tengut cascun dilluns. Cap. 76, fol. 26 in fine ¹.
- 152 Moso si se n'eixirà de son amo dins lo temps que serà afermat pague per pena 200 reals de València, cò, és 20 lliures y lo amo que el llancarà de son poder y lo que

1 No corresponde al texto ni se ha podido identificar esta ordenanza.

- el sostraurà o sosacarà per a que estigue ab ell pague la mateixa pena. Cap. 73, fol. 24, et cap. 200, fol. 104, ubi prelibata dispositió fuit in aliqua parte correcta, meliorata et anpliata, et vide in meo libro manuscripto intitulado *Adnotationes Juris* a fol. 127.
- 153 Moco si se n va de son amo perda la soldada y, si el amo lo avia, pague lo any per integre. Cap. 200, fol. 104.
- 154 MOLTONS. En la horta y terme de la Vila, excús lo bovalar, pot tenir cascun vehí fins número de 200 y, si més ne tindrà o mal faran, pague les penes en la desús dita ordinació tengudes (*sic*). Cap. 99, fol. 41.
- 155 Però los jurats quant los vena lo amo tenen la fadiga. Cap. 100, fol. 42.
- 156 Moltons qui escomensarà a matar a Pasqua, si no assegura aquells, no els pot tallar fins a Tots Sants. Cap. 123, fol. 56.
- 157 MARGALS y céquies de aquelles. Vide supra in verbo BESTIAR no pot entrar en les marjals.

O

- 158 OLIVERES ningú pot arrancar sots pena de 60 sous. Cap. 180, fol. 93.
- 159 OQUES qui desplomarà sens voluntat del señor pague 1 sou y, si pagar no el porà, estiga en la presó. Cap. 16, fol. 5.
- 160 OVELLES fins en número de 50 poden pasturar lo regadiu de sol a sol, y, si mal faran pague s per cadascuna sous 2 dinés y la guarda 3 sous, y en cascun rramat pot anar una béstia cabriu y, si més aniran per la horta, se pague per cascuna sous 6 y la guarda 5 sous. Cap. 3, fol. 2.

P

- 161 PALAFANGUES escurades dins lo any si lo bestiar dels carnicers travesarà[n] paguen lo dañy donat y si bésties de altres percones les travesaran paguen de ban per cap sous 2 dinés y satisfacen lo dañy. Cap. 18, fol. 6.

- 162 PALLA qui pendrà de paller de altri, esmenada la palla pague 10 sous de dia y 20 sous de nit. Cap. 25, fol. 9.
- 163 Palla de algun paller si menjaran algunes bèsties paguen per cascun cap sous 6 dinés de dia y 2 sous de nit y la guarda 3 sous de dia, 5 sous de nit, esmenada la tala. Cap. 29, fol. 9.
- 164 Palla qui furtarà o fem dels plans pague 5 sous de dia y 20 sous de nit, si la palla no aurà estat en los plans més de 3 dies. Cap. 93, fol. 17¹ et vide supra verbo FEM.
- 165 PARADES qui farà en la céquia Major, Travesera y Coscollosa ab brosa o ab terra pague 10 sous, y, si qualsevol bestiar se acostarà a les céquies dins sis pams, per cascun cap pague 1 sou y sots dita pena ningú dels dits nudriments puga abeurar ni passar per dites céquies si no al pont de la céquia Travesera y al pas de la Tora. Cap. 164, fol. 79².
- 166 PEYTER pot fer pendre bens mobles e immobles subastan (*sic*) los per corredor públic dins deu dies y dit corredor, si los bens seran de vehí de dita Vila, de dita venda ha de fer fadiga dins deu dies y lo comprador, si lo señor de la cosa venuda dins trenta dies après que comprada la aurà li voldrà pagar lo preu y cinch dinés per sou, és tengut de restituhir la cosa comprada. Cap. 68, fol. 21.
- 167 PEYTERS son tenguts de fer crida pública per a que dins 30 dies los paguen la peyta, y de altra manera no poden fer venda de alguns bens per ser pagats de peyta. Cap. 69, fol. 22.
- 168 PINS dins de la redonda del Pinar o en la marina de la torre fins al moll de Benicasi ningú gose tallar sots pena de 60 sous. Cap. 210, fol. 110.
- 169 PONTS ningú pot fer en los escorredors de la Plana de Rodrigo sots pena de 5 sous. Cap. 82, fol. 30.
- 170 PORTES de alqueria, horts, corrals y altres qui tirarà pedres pague un sou y, si romprà les portes, esmenada la tala pague 10 sous. Cap. 26, fol. 9.

1 Es 37.

2 Debe de ser 89.

- 171 Porchs no es gosen metre en basses si no en les del Pla ni en algups (*sic*) y fonts sots pena de 2 sous per cap y la guarda 5 sous, y cascú pot ser acusador. Cap. 71, fol. 23.
- 172 Porchs de cinc ensús ningun fadrí de dotze añys (*sic*) menor pot portar y de deu ensús ningun major de dotze añys (*sic*) sots pena de 2 sous per cap dels que de més y seran. Cap. 88, fol. 34.
- 173 Porchs ningú pot metre en la horta del primer de abril fins al dia de Tots Sans (*sic*), y en viñes, olivars, figuerals, garroferals y safrans sots pena de 1 sou per cap de dia y la guarda 3 sous, esmenada la tala; y, si seran atrobats en loch ahon mal faran, paguen per cascú sis dinés y 3 la guarda y de nit en doble. Cap. 90, fol. 35. Et vide in cap. 100, fol. 42.
- 174 Porchs qui metrà en eres pague 1 sou per cap ara hi aja gra en dites eres o ara fusen (*sic*). Cap. 108, fol. 48.
- 175 Porchs fins en número de cinch pot tenir cascú en lo bovalar y, si mal faran pague s sous 4 dinés per cap. Cap. 109, fol. 48.
- 176 Porchs: de ordinació dels porchs es deu manar advertir que la que es feu en 5 de juliol està confirmada y les demás revocades. Cap. 131, fol. 58.
- 177 Porchs fins en número de 20 pot tenir cascú ab guarda de 15 añys, (*sic*), deu ab guarda de 10 añys (*sic*) y cinch ab guarda menor de deu añys (*sic*), los quals poden metre en les marjals y antuxans, y si seran mesos en algunes heretats sens voler del señor, pague s per cap 1 sou y 3 la guarda de dia y de nit en doble y, si algú en hu o en molts ramats tindrà més porchs, perda aquells y pague 500 sous. Cap. 161, fol. 84.
- 178 Porchs vide in verbo BESTIAR MENUT, et infra vide PORCHS MENTRES.
- 179 Porchs ningú pot tancar en la Vila sots pena de 30 sous, exceptat una trucha ab porcells, fins que tinguen mig añy (*sic*) y, si algun porch entrarà en alguna casa y ha degolla. Cap. 166 y 169, fol. 90.

- 180 Porchs ningú pot pendre a miches de forasters sots pena de perdre ls (Cap. 170, fol. 90) ni altre bestiar que no sia de la Vila sots pena de 25 lliures partidores ut supra vel infra. Nota que totes estes penes lo ters de elles és de la Vila (*sic*), lo ters de l'acusador y lo ters del comú.
- 181 Porchs no entren en les marjals que es procuren sots pena de 60 sous. Cap. 186, fol. 96. Esta ordinació está revocada in capite sequenti eodem fol. et postea fuit provisum que no entren en les marjals sots pena de 20 sous de dia y de nit en doble. Cap. 189, fol. 96.
- 182 Porchs no poden entrar en les marjals y, si entren, y a degolla y altres penes. Cap. 195, fol. 100.
- 183 Porchs fins en número de 30 pot portar guarda major y en número de 10 guarda menor, y, si exediran dit número y si es juntaran dos ramats, paguen les penes contengudes. Cap. 196, fol. 100. Et vide caput 203, fol. 106, ahon se permet a la guarda major que puga portar 40 porchs propis y deu de diversos particulars, a la guarda menor cinch de particulars y deu seus y el que exedirà dit ramat té de pena 100 sous ut in dicto, cap. 196, fol. 100, p.^a 2.
- 184 PRESUMPSIÓ ha lloch en la tala encara que la guarda sia menor ¹ (Cap. 41, fol. 12) y la presumpció de la guarda major és a coneguda del justícia y jurats y, sols serà ben just ², dita guarda se porà escusar. Dicto cap. et foleo.
- 185 PROHÒMENS, si serà qüestió si la cultiva de alguna heretat és convenient o no, sobre lo clam, si serà fet de aquella contra algú, han de ser framesos per la cort y qui culpa haurà ha de pagar a cascú de dits bons hòmens 1 sou 4. Cap. 4 fol. 3 et cap. 7 eodem foleo.
- 186 Prohòmens, tenen de salari de tachar cascuna esmena 1 sou. Cap. 199, fol. 14 ³. Y dit salari fonch augmentat. Cap. 182, fol. 95.
- 187 PORCHS mentres hi aurà fruits no entren en olivars, viñes

¹ Debe de ser *major*.

² Debe de ser y *si ls serà ben vist*.

³ Debe ser 104 (cf. R. 166).

ni garroferals sots pena de 10 lliures partidores com les demés y el pastor un mes de presó. Cap. 219, fol. 114.

R

- 188 RAMBLES, rius sechs y camins públichs són franchs e a ús públich. Cap. 34, fol. 11.
- 189 RIUS SECHS. Vide supra verbo RAMBLES.
- 190 RAMS DE ABRES que fan fruit qui tallarà de dia pague 3 sous, de nit 5 sous y esmene la tala. Cap. 65, fol. 20.
- 191 RAIMS qui cullirà fins a dos pague 10 sous y de allí ensús 20 sous. Cap. 186, fol. 96, vel. 105.
- 192 RECUDIDA solament té lloch en cinch caps y quant lo bestiar va caminant camí general y no serà si no cinquanta caps. Cap. 54, fol. 17.
- 193 RAMAT DE PORCHS qui portarà major del que li és permés té de pena 100 sous. Cap. 196, fol. 100, pág. 2.
- 194 Repeñorar en quins casos poden los jurats de València y com han de prosehir (cap. 138, fol. 166)¹, y la lletra han de trameire per misaje (*sic*). Cap. 139, fol. 68. Et vide cap. 144, fol. 70.
- 195 RAMAT DE BESTIAR MAJOR és dit de 15 caps y de allí en amunt y ramat de bestiar menut de deu caps en amunt. Cap 75 in fine, fol. 26, p. 2.

S

- 196 SALARI de les paus que rebrà lo justícia és 1 sou 6. Cap. 215, fol. 212².
- 197 Salari no poden rebre los assessors del justícia. Cap. 216, fol. 113.
- 198 SENTENCIA dels amprius de la ciutat de València. Cap. 173³, fol. 62.

¹ Es 66.

² Debe de ser 112.

³ Es 133.

- 199 STABLIMENTS de la Vila estan a beneplàcit del Consell. Cap. 25¹, fol. 8.
- 200 Stabliments, si dupte en alguna cosa tindran, pot ser declarat per los jurats e prohòmens. Cap. 30, fol. 10.
- 201 Stabliments alguns revocats. Cap. 124, fol. 56.
- 202 SENDRES ningú pot fer en lo terme de Sta. Madalena ensà devés la Vila y del camí real que va de Borriol a Vilareal devés la Vila ensà sots pena de 60 sous. Cap. 178, fol. 92.
- 203 SERVITUTS y les qüestions de aquelles se han de tractar davant lo justícia. Cap. 132, fol. 58 et cap. 67, fol. 21.
- 204 SÉQUIES DE MARJALS. Vide supra in verbo BESTIAR no pot entrar en les marjals.
- 205 Séquies. Bestiar no pot passar per les séquies ni abeurar en elles. Cap. 164, fol. 79².

T

- 206 TALLAR res en casa de altri ningú pot sots pena de 3 sous de dia y 6 sous de nit, satisfeta la esmena, la qual aiximateix la deu satisfer aquell qui tallarà en hort clos pagant 5 sous de dia y 10 sous de nit, y, si pagar no els porà, per cada sou estiga un dia en la presó ab cadena. Cap. 48, fol. 15.
- 207 TERRA qui cavarà en heretat de altri tape lo clot y pague 5 sous. Cap. 42, fol. 13.
- 208 TERME de la vila de Castelló y divisió de aquell. Cap. 174, fol. 91.
- 209 TEROL. Los vehins de Terol poden fer lleña per a sos obs en tots los térmens de la Vila y poden tenir en aquells los bestiar majors e menors, exceptats los bovalars, deveses, vedades, redondes, guarets, viñes, olivars, figuerals, y garroferals que continuament se llauren quant hi y a olives y garrofes y, si algú de dits hòmens metrà los seus bestiar en dites deveses o bovalars, pague per cascuna

¹ Es 23.

² Debe de ser 89.

cabaña que serà mil caps 10 sous de dia y 20 sous de nit y, si serà menor o major la dita cabaña, se a de pagar al respecte de aquella, y, si entraran en rastoll o guaret eixit (*sic*) paguen les colonies (*sic*) y dañy y un diner per cap. Cap. 91, fol. 36.

- 210 TRAGINERS de molins no poden eixir als camins per a fer anar a sos molins als que venen a moldre sots pena de 60 sous. Cap. 89, fol. 34.
- 211 Traginers de molins de fora el terme de la Vila no poden entrar a taraginar (*sic*) sots pena de 25 lliures. Cap. 191, fol. 98.

V

- 212 VAQUES que seran trobades del camí de la Donació amunt paguen 20 sous y, si seran trobades en lloch ahon mal faran, pague s per cascuna 1 sou de dia y 2 de nit y la guarda 5 sous de dia y 10 sous de nit, y, si en dits llochs seran atrobades vaques llépoles fins en número de 9, pague s per cascuna 2 sous de dia y 3 sous de nit. Cap. 117, fol. 52.

Nota que los 20 sous de pena és quant les vaques son deu o de ahí ensús, perque, si son tres, quatre o més fins a nou, sols tenen la pena de 20 sous per cap de dia y 3 sous de nit ut abetur (*sic*) in dicto capitulo, damno vero refecto, ex quo entonces no és damnat com o és lo número de deu.

- 213 VEDALER, si serà acusat, per lo justícia fer inquisició contra de aquell sens scriptura y, si ha comés frau, sia foragitat de l'ofici, y no pot la guarda pendre do de qui tinga bèsties. Cap. 28, fol. 9.
- 214 VEHINS DE VALENTIA com se han de fer. Cap. 154. fol. 62, et in Sententia amprivorum civitatis Valentie.
- 215 Vehins de València, si metran llurs bestians del primer dia de febrer fins al darrer de octubre en viñes, del primer dia de setembre fins al primer dia de mars en olivars, ultra la tala, paguen 10 sous de dia y 20 sous de nit.

- Cap. 145, fol. 70 et cap. 149, fol. 73 et in Sententia anprivorum civitatis Valentie que extat in cap. 175¹, fol. 62. Videndi sunt cap. 10 rub. *De pasturis*, fol. 5, pág. 2 et cap. 5, rub. eod., fol. 7.
- 216 Vehí de València, si metrà los bestiars en part ahon dañy faran, pague lo dañy y, si talaran abre, ultra la tala pague 5 sous. Cap. 145², fol. 68. Y han de prosedir en la execució y tala en la forma contenguda en lo capítol immediate seguent et in Sententia anprivorum (*sic*) civitatis Valentie.
- 217 VEDA DE LA ERMITA DE STA. MADALENA. Ningun bestiar pot entrar ni pasturar sots pena de 1 sou 6 per cap de bestiar menut y 3 sous per cap de bestiar gros. Cap. 162, fol. 86.
- 218 VEHINS DE TEROL. Vide supra verbo TEROL.
- 219 VEHINS DE LA PRESENT VILA poden liberament pendre y aturar se preu per preu tots los bens setis que es vendran en la Vila y terme de aquella a percones que no seran originàries naturals, vehins y avehinats de la Vila dins un any y un dia après passada la venda en tot efecte. Cap. 209, fol. 109. Videndus est Bipoll (*sic*) *Variarum* cap. 11. *De emptione et vendit.* n.º 261, *ibi secundum quod dicendum est vicinum equali pretio preferendum est cuilibet extraneo ementi.*
- 220 VIÑES qui entrarà mentres hi aja verema pague 5 sous de dia y 10 sous de nit. Cap. 54³, fol. 18.
- 221 Viñes de altri qui esgallarà o qui arrancarà abres encorre en pena de 100 morabatins de or y pot ser pres y denunciati a instància de part o del fisch. Cap. 107, fol. 47. Et vide forus (*sic*) 30, rub. *De malefactoribus* et ea que ibi adnotavi, et vide in libro intitulado *Leges penales*, 2 parte, casu 15, fol. 45, pág. 2.
- 222 Viñes així de secà com de horta són bovalar y los bestiars que en aquelles entraran cometen penes de degolla y al-

1 Es 133.

2 Es 141.

3 Es 59.

- tres contengudes en lo establiment del bovalar. Cap. 125, fol. 56. Videndus forus 31, rub. *De malefactoribus*.
- 223 VLLASTRES que estan en les possessions que van en peyta ningú gose tallar sens llicència dels jurats sots pena de 10 sous. Cap. 83, fol. 81.

Ordinacions del bovalar de la present Vila

1 *Bovalar quin districte pren y en qué pena encorre el que entra bestiar en ell*

Lo bovalar com estiga dividit e qué llochs ocupe vide in cap. 74, fol. 24, pág. 2. Però se ha de advertir que lo dit capítol fonch corregit per lo cap. 118, fol. 54, ahon es señala per a els carnicers lo bovalar del camí de la Alcora fins al coll de la Grarrofera (*sic*) y per esta consideració ningú pot metre gènere algú de bestiar, així gros com menut en lo bovalar sots pena de 20 sous de dia y 25 de nit, ut in cap. 75, fol. 26, pág. 2, exceptant los carnicers los quals sens pena poden possar los bestiers per a avitualla (*sic*) en lo bovalar.

2 *Quines bésties se poden metre en lo bovalar sens pena y ab que calitat y circumstància*

També se eximixen les bésties de llaurada les quals sens encórrer en pena alguna pot cascú metre en lo bovalar. Oy (*sic*)¹ encara los vehins de la present Vila poden metre moltons, borregos en lo bovalar ab tal emperò que los que metran dits moltons o borregos en dit bovalar sien e romanguen obligats a matar, si serà menester, en les carniceries de la present Vila y ab tal que no puguen vendre dit bestiar a percones estrañes o de la dita Vila, si no als carnicers o a altres per a matar los en dites carniceries ni tanpoch los poden traure del terme sots pena de perdre lo bestiar y de pagar 500 sous los quals sien del comú de la Vila, y cascú pot ser acusador al qual de la dita pena se li

¹ Sin duda por hoc.

[se li] deu donar 20 sous ut in cap. 76. Et vide circa hanc materiam cap. 87, fol. 32, pág. 2. Y tot asò que se ha dit que los vehins de la present Vila poden metre moltons y borregos en lo bovalar del modo que se ha declarat se ha de entendre en lo bovalar señalat en dit cap. 118 als carnicers, segons se inferix de dit cap. 118 in principio usque ad verba «e si nengú metrà borregos» et cetera.

3 *Quina pena té lo que metrà bestiar en lo bovalar assignat als carnicers*

Perque, si algú metrà borregos o qualsevol altre gènere de bestiar en lo bovalar assignat als carnicers en lo dit cap. 118 encorre en pena de 100 sous, lo ters per a el comú de la Vila, lo ters a l'acusador y lo ters al rey ab tal que del ters de l'acusador no se n pot fer gràcia alguna. Vide in dicto cap. 118, verbo «e si nengú» et cetera y per lo dit cap. 118 es corrige la pena sobredita de 25 sous imposada en lo cap. 75, fol. 26; però se ha de advertir que aquesta pena està corregida etiam per lo cap. 20, fol 109, en lo qual se ordena que ningú gose posar en lo bovalar de la present Vila la dula de bestiar major ni ninguna vaqueria ni eguaceria ni bous de llaurada en ramat, cò és de deu bous de llaurada en amunt, sots pena de 60 sous per cascuna vegada, lo ters al S^r. rey, lo altre ters a l'acusador y lo altre ters al comú de la Vila y en lo cap. 213, fol. 111, es dispon que lo bestiar menut que entrarà en lo bovalar encorre en pena de 30 sous partidors ut supra, als quals capítols 209¹ y 213 com a més moderns se ha de estar.

4 *Fira quant temps dure y en lo curs de ella com poden passar los bestiars per lo bovalar y los vehins quina facultat tinguen en acò*

Deinde se ha de advertir que conforme lo cap. 77, fol. 18², la fira dura desde el dia de S. Lluch fins al dia de Tots Sans (*sic*)

1 Es 208 como puede verse en R. 65.

2 Es 28.

y que per tot aqueste temps lo bestiar així gros com menut dels forasters poden anar per qualsevol camí dins lo bovalar per a eixir a pasturar fora de aquell y poden tornar al mercat o fira camí caminant sens encórrer en pena alguna y, si en lo dit temps lo bestiar eixirà fora el camí de el bovalar y farà mal, pague lo dan donat al Sr. de la propietat sens encórrer en ban algú, y en qualsevol tems de l'añy (*sic*) los vehins de la present Vila camí caminant y venint poden passar los bestiar per los camins del bovalar sens pena alguna ut in dicto cap. 77 et en altra manera qualsevol et cetera.

5 *Bovalar com deu ser señalat*

Item lo bovalar deu ser señalat de manera que los pastors no puxen ser engañats. Cap. 146, fol. 71.

En quins casos es permesa la degolla així en lo bovalar como en altres heretats particulars

1 *Degolla utrum sit permisa y com es deu fer aquella*

Com se pot fer degolla en lo bovalar si algú de qualsevol estament, lley o condició que sia posarà o farà posar bestiar algú en lo bovalar, llevada la pena pecuniària de 25 sous posada en lo cap. 75, fol. 26. Y per a la inteligència de açò es deu manar advertir que la degolla té lloch y pot cascun vehí fer la matant de dia una res y de nit dos ab tal que no sien mardans o esquellades y les dos parts de la degolla són per ad aquell y la altra part per a els jurats y además de dita degolla se ha de pagar y esmenar lo dañy fet y donat y les despeses que se auran fet per a veure lo dit dañy (*sic*).

2 *Degolla qui la resistirà en quina pena encorre*

Y, si algun pastor farà resistència per a que no es fasa la degolla, per cascuna vegada encorre en pena de 60 sous, lo ters al Sr. rey y los dos altres tersos ad aquell o aquells als quals se farà dita resistència, ut in cap. 78, fol. 28, pág. ¹.

¹ Pág. 2.

3 *Degolla en quines bèsties és permesa en lo bovalar*

La degolla sols té lloch en los bestiar que estan prohibits entrar del modo que se ha declarat in dicto cap. 78 y es fa advertir que la degolla sols té lloch en lo bestiar menut com és cabres, cabrons, ovelles, moltons, porchs y no en lo bestiar gros, com són egües, vaques y bous, lo que, a més que està ab conformitat en observància, està disposat en lo cap. 163, fol. 88, y se infereix del cap. 213, fol. 111 ahon se dispon que, si lo bestiar menut eixirà del bovalar ans que es puga fer la degolla, que encórrega en pena de 30 sous en lloch de dita degolla, lo ters al Sr. rey, lo altre ters a l'acusador y lo altre al comú de la Vila; y en lo cap. 209¹, fol. 109, se dispon que lo bestiar gros que entrarà en lo bovalar encórrega en pena de 60 sous partidors ut supra. De manera que si la degolla tinguera lloch en lo bestiar gros en lo dit cap. 209 fora feta menció de acò. Oy (*sic*)² encara en lo dit cap. 213 no sols se fera menció del bestiar menut sino que també del gros, y acò se inferix també del cap. 147, fol. 71, pág. 2, lo qual parla de la degolla y diu que sols té lloch en lo bestiar menut ab advertència que aquella se ha de fer estant lo bestiar en lo bovalar, ut patet ex dicto cap. 213 y també és de ponderar que el que farà degolla dins lo bovalar deu ser cregut sols ab son jurament ut in dicto cap. 78.

4 *Degolla y penes del bestiar menut que dañy farà en les hortes y rastolls*

Item tot bestiar menut que farà dañy o mal en les hortes dels vehins de la present Vila o en rastolls que estiguen señalats encorren en pena de degolla de tal manera que cascú en sa heretat pot fer degolla de una res per cada una vegada que lo bestiar serà atrobat ab guarda, y, en cas de trobar se sens ella o de aver se perdut dit bestiar, la primera vegada es pot fer degolla, la qual no té lloch en les demés, pues en este cas sols se poden

¹ Debe de ser 208 (R. 65).

² Sin duda por Hoc.

consequir les penes pecuniàries per ordinacions de la present Vila inposades, advertin sse (*sic*) que està en elecció de l'amo de la heretat el fer dita degolla o de posar en execució dites penes pecuniàries demanant aquelles. De manera que no sols lo amo de la heretat pot fer dita degolla, si que també la pot fer la guarda tenint ne lo ters, ut in cap. 163, fol. 88, y quant lo amo de la heretat fa dita degolla la res en la qual se farà és sua ut in dicto cap. 163 ab tal que en done un quartó al justícia, ut in cap. 195, fol. 100, y un altre quartó a l'assessor, segons és ús y costum, lo qual se ha de observar y entendre aduc en cas que lo guardià fassa la degolla.

5 *Degolla en quin bestiar tinga lloch y en quin puesto es pot fer*

Item se deu advertir que la degolla no té lloch en bestiar gros ni en lo bestiar de la carn ut abetur (*sic*) in dicto cap. 163, fol. 88, conforme la contextura del qual és clar que, si lo amo de la heretat no pot fer la degolla dins de aquella, pot seguir lo bestiar fins tant la haja feta, com o dispon lo cap. 167, fol. 90, que la degolla sia feta ab tot efecte, y, si no es farà, que de allí avant no es puga fer ni señalar ninguna res.

6 *Degolla en los porchs és permesa dins la Vila*

Item segons lo cap. 169, fol. 90, està disposat que los porchs o qualsevol rabera de porchs que aniran per la Vila encorre en pena de 5 sous, y, si algun porch entrarà en la casa de algun particular, encorre en pena de degolla la qual se ha de fer conforme les ordinacions que en les heretats ho disponen.

7 *Degolla de porchs pot ser feta quant seran atrobats fen (sic) mal en les marjals, céquies y filloles de elles*

Item en ningun temps de l'añy (*sic*) poden ser portats los porchs per les marjals del terme de la present Vila ni per les céquies o filloles de aquelles, sots pena que sempre y quant los porchs

seran atrobats en dites marjals, ara sien de les que es cultiven, ara de les que es cultivaran o de les que estan sembrades, o en les céquies o filloles de aquelles pot cascun vehí fer degolla en la heretat o céquies de la manera que en altres casos és permesa y la degolla és del señor de la heretat donant ne un quartó al justícia ut in cap 195, fol. 100. Però se ha de advertir que esta ordinació se ha de entendre que no y pugen (*sic*) anar porchs per les desús dites marjals y céquies y sia cas de degolla si faran mal, porque no fen ne (*sic*) pe (*sic*) poden anar per les marjals sens pena alguna ut infertur ex cap. 203, fol. 106, ahon se dispon que los porquers poden portar los porchs per terres incultes ab que no estiguen blanes y per les marjals ahon no fasen mal y per los olivars ahon no estiguen regats o que no sia en temps que no (*sic*) hi aja fruits y també per viñes que hi aja tres anys que no sien procurades sens encórrer en ban ni pena alguna.

8 *Porchs per ahon poden ser portats y per quines heretats sens pena*

Vide supra versiculo. «Però se ha de advertir etcetera» proxime (*sic*) et immediate antesedenti.

9 *Degolla en les viñes en quin bestiar pot ser feta*

Item qualsevols viñes del terme així de secà com de horta són bovalar, y, per consegüent, qualsevols bèsties o bestiar que entraran en aquelles encorren en pena de degolla y en les demés penes statuhides y partidores conforme los establiments del bovalar, cap. 125, fol. 56, pág. 2, y en concideració que esta ordinació per parlar generalment dient «qualsevols bèsties o bestiars» pareix que comprén tot gènere de bèsties y tot gènere de bestiar tan gros com menut, emperò com se refereix a les penes estatuhides en los establiments del bovalar, és presís que se aja de entendre conforme les dites ordinacions y, per consegüent, la degolla en les viñes sols se podrà fer en lo bestiar menut y no en lo gros segons se ha declarat supra sub hoc signo

Ramat de bestiar major és dit de 15 caps y de allí amunt, y ramat de bestiar menor seu minor és dit de deu caps y de allí amunt. Cap. 75 in fine, fol. 26, pág. 2.

Arrosos no es poden fer en lo terme de la present Vila: Vide in *Reportorio* supra verbo ARROSSOS.

Adnotacions ab les quals se entenga la degolla que es pot fer en lo bestiar menut

1 Per a que ab claritat y fonament se entenga que la degolla pot ser feta en lo bestiar menut que entrarà en heretats de altri encara que no sia en forma de número de ramat especificat en la ordinació 75 in fine, fol. 26, pág. 2 y en la ordinació 203, fol. 106, se ha de suposar y manar advertir: que per la ordinació 163, fol. 88 està disposat que tot bestiar, cò és, porchs, truges, moltons, ovelles, crestons o cabres que faran mal en les heretats del terme de dita Vila o en rastolls que estiguen señalats tinga pena de degolla, de tal manera que lo señor de la heretat pot per cascuna vegada fer degolla de una res, si serà atrobat lo bestiar ab guarda, y, si sens ella, sols pot fer la degolla per la primera vegada y per les demás recobre lo dañy (*sic*).

2 Et pari modo per la ordinació 169, fol. 90, que en lo *Llibre de les ordinacions* per faltar esta carta y la subsegüent a ella no es troba estar (*sic*) ordenat que los porchs o qualsevol rabera de porchs que aniran per la Vila encórreguen en pena de 5 sous y, si algun porch entrarà en la casa de algun particular, encorre en pena de degolla la qual se ha de fer conforme a les ordinacions de les heretats particulars. Y per la ordinació 195, fol. 100, està ordenat que los porchs no puxen entrar en les marjals sembrades ni en les que es cultiven ni en les céquies y filloles de aquelles sots pena de degolla, cum hoc que cascun vehí puga

tenir y tinga facultat de portar anant a les marjals tres prochs (*sic*) ab que no fassen dany.

3 Quibus ita propositis, de la contextura de dites ordinations se inferix que per a que tinga lloch la degolla no és menester que lo bestiar entre en les heretats en forma de rramat (*sic*) per a (*sic*) que les ordinations especificades supra en lo número primer que señalen lo número que ha de tenir lo rramat (*sic*) no parlen en manera alguna de la degolla, ans bé estan separades de les que tenen la facultat de poder eixecutar aquella ab que dites ordinations sols se feren per a quartoar lo número del ganado que pot portar la guarda menor y la guarda major ab que no es poden traure en concequència per a la facultat y permissió que cascun vehí té per a poder fer degolla.

4 Ultra predicta per que la ordinació 163 supra especificada (*sic*) en lo número 2 que dona la facultat per a poder se fer la degolla no fa menció de la paraula «rramat» (*sic*), si que tan solament diu que «tot bestiar, cò és, porchs, truges, moltos», et cetera, ab que d'estes paraules no es pot argüir que per a la degolla és menester que lo ganado y bestiar vaja en forma de rramat (*sic*), pues per a que se entenguera açò [h]era necessari que expressament se diguera en la ordinació la paraula «rebaño», ato o «rramat» (*sic*) que són les que signifiquen lo número cert de les ovelles y demás bestians que gregatim van pasturant y mereixen lo renom de rramat (*sic*), ut eleganter sentit Otero, *De pasquis* (*sic*), cap. 25, n.º 21.

5 A que se añadeix en corroboració de lo que se a dit que per la ordinació 169 supra mencionada en lo número 3, la degolla se pot fer sols en un bacó que entrarà en casa de qualsevol particular conforme (*sic*) les ordinations de les heretats ab que convincitur manifeste que la degolla no se introduhí per lo rramat (*sic*), si tan solament per la contravenció y esta es pot verificar y verifica en un baçó (*sic*) a soles.

6 Oy ¹ encara corrobora més lo desús dit per la ordinació 195 supra especificada (*sic*) en lo n.º 4 ² per contextura de la qual es dona facultat de poder fer degolla en cas de entrar los

1 Por Hoc.

2 Es el 2 de esta ed.

bacons en les marjals que es cultiven y sembren y en les céquies y filloles de aquelles advertit que sols cascun vehí puga portar anant per les marjals hasta el n.º de 3 bacons per part per a que no fassen dañy de que es trau en manifesta conceqüència que fent dany tenen la pena de degolla y que per a eixecutar la no és menester que y haja n.º de rramat (*sic*) y açò se inferix ab major evidència de la dita ordinació 169 en lo n.º 3¹ señalada, pues diu que «los porchs o qualsevol rabera de porchs», donant a entendre que, tant que sia rabera com que no sia, milita (*sic*) la mateixa pena, pues, si no fora així no diguera que «los porchs» ab la addició que después insinua «o qualsevol rabera de porchs» y ab esta conformitat se a praticat y observat sempre en los tribunals de la present Vila sens que en esta part se haja enjamés lo ducte que de present se inferix, la qual observància és bastant per a que dites ordinacions en cas que no parlasen tan clar se aguessen de interpretar en la forma y modo que per esta part se al'laega.

7 Quant y més que in punctu juris la pena que se inposa (*sic*) als rramats (*sic*) de bestiar té lloch encara que lo rramat (*sic*) no sia complit, quia ydem jus dicimus de parte respective quod dicimus de toto, ut refert Otero in dicto cap. 25, n.º 25 et 24 per a evitar per este camí lo frau que es podia fer a l'estatut y ordinació, per que, si la pena imposada al rramat (*sic*) sols se aguera en cas de ser lo n.º complit, facilime (*sic*) posset quis inmittere in pasquo vetito pecudes et animalia ultra numerum constituentem gregem sufficientir (*sic*) atamen ad debastandum (*sic*) pasquum vel gregem dividere per personas ut legi fraus fieret, ergo huich damno et simili fraudi occurrere voluisse ordinationem et statutum in dubio interpretare debemus com així o sent Otero ubi proxime n.º 5, segons lo qual se inferix haver se així declarat ut sentit in n.º 25.

Ab que de tot lo desús dit es trau en conseqüència poder se fer la degolla en lo ganado menut encara que vaja a soles y sens forma de rramat (*sic*), y este és mon sentir, salvo emperò et cetera. Dr. Calbo.

1 2 de esta ed.

Adnotacions ad algunes ordinations del reportori de aquelles supra continuat

1 RAMAT de bestiar major és dit de 15 caps y de allí amunt y ramat de bestiar menor és dit de deu caps y de allí amunt. Cap. 75 in fine, foc. (*sic*) 26, p. 2.

2 ARROSOS no es poden fer en lo terme de la present Vila sots pena de mil morabatins de or, lo ters al Sr. rey, lo ters a l'acusador y lo ters a la obra de la Iglésia y no es pot fer de dites penes gràcia y cascú pot ser acusador. Vide for. 47, fol. 8, pág. 2. Curiarum anni 1547.

3 *Joch utrum sia permés*

Qualsevol home així foraster com de la Vila pot jugar sens encórrer en pena alguna en la peixcateria, carniceria y almodí de la present Vila en cubert y en tota la plaça de aquella al descubert ab tal que no hi aja tauleger, stà in cap. 80, fol. 30; però este capítol se deu advertir que fonch revocat per lo concell celebrat en 12 de mars 1528 y així resten en sa forsa y valor los capítols 20, 21, et 22, fol. 8.

4 *Joch de pilota utrum sia permés*

Item per quant lo joch de la pilota és fort y dañós als vehins de dita vila, per sò ninguna persona de qualsevol lley o condició que sia no gose jugar a pilota en la present Vila ni terme de aquella, sots pena de 10 sous, lo ters al S^r. rey, lo ters al comú de la Vila y lo altre ters a l'acusador. Cap. 102, fol. 44, pág. 2.

5 *Pons en quins puestos no es pugen (sic) fer*

Pons ningú pot fer en los escorredors del Beneyt, en lo escorredor de Anrilla, en lo escorredor de la Plana ni en lo escorredor de Rrodrigo (*sic*) sots pena de 5 sous aplicadors ut supra y lo justícia pot fer la execució de dites penes y manar llevar los pons si algú els farà en dits llochs. Cap. 28¹, fol. 30, p. 2.

¹ Es 82.

6 *Armes no es poden enpeñar ni vendre a percones forasteres y de nit com se pugen (sic) portar*

Armes no poden ser enpeñorades per los peyters ni altres percones. Armes no poden ser enpeñades per los peyters ni altres percones, ni tanpoch poden ser venudes a percones forasteres sots pena de que qui comprarà perda dites armes y el que les vendrà encórrega en pena de 60 sous, així lo corredor com qualsevol altra percona; y, ultra lo desús dit, es deu manar advertir que ningú pot prestar dinés sobre armes sots pena de que qui prestarà dinés perda aquelles. Cap. 83, fol. 31, pág. 2. Y qui anirà per la Vila ab armes, cò és, ab llances y darts y portarà los ferros davant deu pagar 1 sou partidior ut supra. Cap. 81, fol. 30, p. 2.

7 *Pena dels que furtaran fruits com són herba, palla, raïms, lleña y altres*

Qualsevol percona de qualsevol estat y condició que sia que serà atrobada furtant de qualsevol heretat de la present Vila qualsevol gènere de fruits, per dits fruits e o presa de mà, encorre en pena de 30 sous, lo ters al señor rey, lo ters a l'amo de la heretat y lo ters a l'acusador, lo qual és cregut ab son jurament, y qualsevol pot ser acusador, y en la mateixa pena encorren los que en dites heretats furtaran lleña. Cap. 211, fol. 110, pág. 2. Vide infra sub hoc signo +. Y, además de la dita pena pecuniària qualsevol percona que serà atrobada furtant herba, palla, raïms y altres qualsevols fruits encorre en pena de estar a la vergoña ab una cadena al coll en la plaça pública de dita Vila. Cap. 199, fol. 104, p. 2 facit. Cap. 176 in fine, fol. 92.º.

8 *Malfactor, a més de pagar lo ban, com deu refer la esmena de aquells fruits o coses que furtarà de tota la partida en que serà atrobat furtant y fent dañ*

Preterea se ha de advertir que lo terme de la present Vila així de la horta com del secà està dividit en moltes partides ut

in cap. 174, fol. 91, y qualsevol percona de qualsevol estat y condició que sia major de 12 añys que serà atrobada fent dañy o mal de dia o de nit en qualsevol de dites partides en fruits, además del dañy de la heretat ahon serà la tal percona atrobada, ultra del ban té obligació de pagar totes les esmenes y dañys de la partida ahon serà atrobada la tal percona ut abetur (*sic*) in cap. 175, fol. 91, pág. 2, és a saber, que, si serà atrobada furtant palla o herba deu pagar tota la esmena de la palla y herba que se aurà furtat en dita partida, y, si furtarà fruits de abres, deu pagar tota la esmena dels fruits de abres de dita partida y, si furtarà ortalisa o llegums, pague la esmena de la hortalisa o llegums de aquella partida, y, si furtarà raïms de viñes o de parres, pague la esmena de dita partida, y, si olives o garrofes, aiximateix deu pagar la esmena de aquella espècie de dita partida, y, si furtarà lleña o tallarà aquella, deu pagar lo ban e la esmena que serà feta en dita partida dins dos mesos y així se ha de entendre en la palla, herba y los demás fruits ut abetur (*sic*) in cap. 176, fol. 92.

9 *La pena de 30 sous utrum tinga lloch
en furt de poch valor*

Y acerca (*sic*) del cap. e o ordinació 211, fol. 110, p. 2, se pot formar una dificultat y és que pareix que per a tenir lloch la pena de 30 sous de dita ordinació és menester que la presa de mà sia de cosa considerable y de algun valor, porque, si algú furtarà una o dos figues, un grapat de faves o altra cosa de poch valor pareix que no tindria lloch la pena de dita ordinació porque en via de justícia de minimis non curat pretor. Y en corroboració de esta dificultat es poden adaptar les rahons que porta Lleó, tom. 1, des. 113, n.º 16, 20 y 22; Peguera, des. 128, n.º 5; Farinat., *De variis et diversis criminibus* q. 107, p. 2 articulo 15 per totum li § sed siendum (*sic*) ff. *De edilitio edicto*. Ibi nullum habet in se delictum punitorium propter vulnusculum modicum, a més que també es pot ponderar que lo ban se deu regular conforme lo dañy (*sic*), cap. 115, fol. 51 y ahon no y a dañy no es deu ban. Cap. 90, fol. 35.

10 *Sens consentiment del señor no es pot posar ban*

Si lo señor de la possessió o la heretat ahon se ha fet lo dañy no l vol, la guarda sens son consentiment no pot posar ban. Cap. 92 in fine, fol. 37.

11 *Pastor que no voldrà traure lo bestiar de la heretat ni donar lo nom de l'amo de aquell o el mudarà quina pena té*

Si algun pastor de béstiar gros o menut serà atrobat en alguna heretat fent mal y lo amo de aquella li dirà que traga lo bestiar y no ho vol fer, además del ban y del dañy, encorre en pena de 10 sous y lo señor de la heretat és cregut ab son jurament y, si lo pastor no voldrà dir son nom a l'amo de la heretat encorre en la mateixa pena ut in cap. 92, fol. 37 y, si lo Sr. de la heretat demanarà al pastor lo nom y aquell no li donarà lo poropi (*sic*) sino que se l mudarà, además del ban y del dañy encorre en pena de 5 sous y lo Sr. és cregut ab son jurament.

12 *Jurar ningú gose davant los oficials de la present Vila*

Ninguna percona de qualsevol lley o condició que sia davant del justícia, estant en son tribunal o fora de aquell, davant del mustasaf, del cequier o de altre qualsevol oficial de la present Vila no gose jurar per ningun membre de Nostre Señor ni de Nostra Señora sots pena de quatre dinés cascuna vegada, y, si jurarà lo cul de Nostre Señor o de la Mare de Deu, encorre en pena de una o de dos lliures de sera aplicadores a la llumenària de Nostra Señora y de dites penes no se n pot fer gràcia ni remissió alguna. Cap. 97, fol. 40.

13 *Jurar ningú gose en joch*

Item, si algú en joch o en altra manera ¹ per alguns membres de Deu o de la Verge Maria deu encórrer en pena de 5 sous, y,

¹ Súplase jurarà.

si jurarà per algunes parts vergofioses, en pena de 60 sous, de les quals penes no se n pot fer remisió y gràcia, y, si lo justícia no eixecutarà dites penes, les ha de pagar de bens propis, les quals se han de aplicar al fisch, y, si aquell que aurà jurat en la forma desús dita no podrà pagar dites penes, estiga tres hores en lo castell y, si aurà acusador, lo ters a de ser per ad aquell. Cap. 114, fol. 50, p. 2.

14 *Guardians deu haver sempre en lo terme*

Los jurats dehuen posar bons guardians per a guardar lo terme, preparan (*sic*) sse a totes les tales, segons és ús y costum, de tal manera que lo terme [que lo terme] jamay deu estar sens guarda, imo potius ans de acabar lo tems los guardians n'i deu aver altres, per sò que per falta de aquells lo terme no sia malmés. Cap. 98, fol. 40, p. 2.

15 *Guardians quina pena tinguen quant dilynquixen*

Guardians que dilynquiran en son ofici en quina pena encorren y com se deu prosehir contra de aquells. Cap. 28, fol. 9.

16 *Bestiars de València quina pena tenen*

Los ciutadans vehins de València, son terme y contribució o los pastors y guardes dels bestiars de aquells, si faran dany, no dehuen pagar ban algú, si no és la tala o esmena, si ya no és que tasasen (*sic*) abres, perque en tal cas, además de la tala, dehuen pagar 5 sous segons lo cap. 141, fol. 68; y per a saber los requisits que són menester per a que hu sia vehí de València y goje de sos privilegis se han de veure los capítols 133, 134, 135, 136, 137, 138, 139, 140, 141, a foleo 62 usque ad folium 68, et cap. 144, 145, 146, 147, 148, 149.

17 *Bestiar de València quina pena té si entrarà
en viñes y olivars*

Però se ha de advertir que, si los vehins de la ciutat de València entraran en les viñes desde 25 del mes de febrer fins a 25 de mars exclusive y faran dañy, en tal cas ultra la tala encorren en ban y pena de 10 sous de dia y 20 de nit, la mitat per a el Sr. del lloch y acò se entén detenin (*sic*) sse en dites viñes y olivars, perque, si anant los bestiar per son camí acàs passaran per alguna viña o olivar que estarà prop del camí y farà dañy tali in casu dehuen pagar la tala y no tenen ban. Cap. 143, fol. 70, et pro inteligència ilius (*sic*) se ha de veure lo cap. 112 y 113, fol. 50, pag. prima et 2. Vide forum 10, fol. 5, p. 2, rub. *De pasturis*.

18 *Manifestar qualsevol deu lo dañy (sic) que veurà fer
y cascú pot ser acusador*

Qualsevol persona que veurà fer dañy (*sic*) té obligació de manifestar o a l amo de la heretat qui lo y aurà fet sots pena de pagar dañy (*sic*) y tala y de 25 sous, lo ters per a l Sr. rey, lo ters per ad aquell a qui se aurà fet y lo ters per a el acusador lo qual cascú pot fer (*sic*). Cap. 150, fol. 76.

19 *Bassa sens pou no es pot fer*

Qui farà bassa per a amerar lo cànem o lli sens pou sech pague cent sous, lo ters per a el Sr. rey, lo ters per a el comú de la Vila y lo ters per a el acusador.

20 *En la devesa de Sta. Madalena no es pot páixer
(sic) ganados ni tallar abres ni lleñes*

Ninguns bestiar exceptant los dels vehins de la ciutat de València poder páixer (*sic*) en la devesa de Sta. Madalena sots pena lo bestiar menut de 1 sou 6 per cap y lo bestiar gros de 3 sous per cap, lo ters al Sr. rey, lo ters a la obra de la ermita de Sta. Madalena y lo ters a l'acusador qualsevol que sia, y ningú

pot tallar abres ni lleñes, ni cullir esplets dins la dita devesa sots pena de 60 sous partidors ut supra. Cap. 162, fol. 86, la qual devesa està mollonada y señalada segons en dit cap. e individua.

21 *Bestiars que seran atrobats en lloch
que hi aurà plantes*

La guarda que portarà major rramat (*sic*) del que li és permés encorre en pena de cent sous, dic 100 sous, y esta pena com se pot aumentar vide in cap. 196, fol. 100, p. 2 ahon també es diu que de les penes, lo ters és del rey, lo ters del comú de la Vila y lo altre ters del síndich de aquella si no hi aurà acusador y, si lo y aurà, dit ters se deu dividir entre lo síndich y lo acusador, y lo ters del comú de la Vila no se n pot fer gràcia per a lo qual se ha de veure lo cap. 203, fol. 106, ahon se aumenta lo número de els porchs de tal manera que la guarda major ne pot dur 50, ab tal que sien de particulars y no de hu a soles, sino de cada hu dos y així la guarda menor, y, si no observen este orde, paguen (*sic*) la pena de 100 sous contenguda en dit capítol 198 (*sic*).

22 *Guardes de porchs com se dehuen ajuntar y
quin tems (sic) an de tenir los porchs per a entrar
en número de ramat*

Dos guardes menors no es poden ajuntar, ni tampoch dos guardes majors, però guarda major y menor poden y lo porch que no té mig any (*sic*) no es conta en número per a el cumpliment de ramat ut in dicto cap. 196 in fine.

23 *Guarda deu advertir al pastor que no passe
per heretat que y a ban*

Si lo guardià trobarà algun porquer o pastor que guarde qualsevol género de bestiar y passarà lo tal pastor o porquer per algunes terres fent mal y aurà ban, la (*sic*) guardià té obligació de acusar al malfactor advertin (*sic*) lo que hisqua fora y

que no passe per dites heretats y, si passarà de aquella seguida sols se li pot posar un ban. Cap. 203 in fine, fol. 106.

24 *Moliner no pot eixir als camins a dir als forasters
vajen a moldre a sos molins*

Moliner ni fraginer ni altra percona no pot eixir als camins a dir als forasters vajen a moldre a son molí sots pena de 60 sous, lo ters al rey, lo ters altre al comú de la Vila y lo altre ters a l'acusador del qual no es pot fer gràcia. Cap. 89, fol. 34, p. 2.

25 *Porchs quant y de quina manera no puguen anar
per la horta*

Porchs ningú pot portar per la horta de la present Vila desde el mes de abril asta Tots Sans (*sic*) pena de 2 sous per cap de dia y en doble de nit y la guarda 3 sous de dia y 5 sous de nit, cap. 50, fol. 15, p. 2, et cap. 90, fol. 35, per lo qual cap. 90 es corrig lo dit capítol per sò que no és bé que es pague pena ni ban ahon no y a dañy (*sic*), y axí en lo dit cap. 90 se dispon que los porchs no puguen entrar en la horta de la Vila en dit temps en viñes, figuerals, olivars, acafrans, sots pena de 1 sou de dia per cascun cap y 3 sous la guarda, pagada primer la tala, y, si seran atrobats en altres llochis ahon faran mal, pague s per cascun cap eo porch sous 6¹ y la guarda 3 sous y de nit lo ban doble, esmenada la tala, lo ters al rey, lo ters al señor de la heretat y lo ters al comú, si guarda no hi aurà y, si guarda hi aurà, en tal cas lo ters és de aquell, y per a que los porquers encórreguen en les penes per trobar los en la horta se ha de fer crida que ahon poden anar. Cap. 100, fol. 42.

26 *Pins ni lleña en lo pinar no es poden tallar ni fer*

En lo concell tengut en 15 del mes de juñy (*sic*) de l'añy (*sic*) 1633 fonch provehit que ningú fora gosat de tallar pins en lo pi-

¹ Aquí, como en otros lugares de este cuaderno, cuando la palabra «sous» antecede a la cifra ésta representa dineros.

nar ver y pinaret de la mar, sots pena de 25 lliures per cada pi, y los que faran lleña en dit pinar encórreguen en pena de 60 sous y que estes penes ¹ pugen (*sic*) ser absoltes sino per lo Concell y se han de repartir lo ters al Sr. rey, lo ters a l'acusador y lo ters al comú de la Vila ut abetur (*sic*) in libro Constitutionum sive Ordinacionum, fol. 116, p. 2.

27 Marge y cavalló qui trençarà en quina pena encorre

Qui trençarà cavalló o marge mijer encorre en pena de 60 sous lo ters al Sr. rey, lo ters al comú de la Vila y lo ters al Sr. de la heretat per obs de murs y valls y del ters del Sr. de la heretat no se n fassa gràcia. Cap. 105, fol. 45.

Crida que es feu per los jurats de la present Vila fermada per lo bal·le de aquella y per los llochs acostumats publicada en 4 del mes de nohembre 1631

Ara ojats que os fan a saber et cetera.

Los capítols següents foren fets per la bona conservació del terme y fruits de la present vila de Castelló de la Plana ut sunt tenoris sequentis.

Primerament fonch adnotat, stablit y ordenat per a que les coses infra escrites sortixquen son efecte, sia lo terme de dita Vila dividit en deu partides en la forma següent.

Primerament dividiren lo secà, cò és, que de la Céquia Major de dita Vila fins al terme de Almacora y fins al camí de la Alcora dret camí amunt fins al cap del terme, determinaren que sia una partida.

Item així mateix determinaren que del dit camí de la Alcora ² de Borriol sia altra partida.

Item per lo semblant determinaren que del camí de Borriol fins al cap del terme vers de Borriol, Montornés y Benicàsim sia altra partida.

¹ Súplase *no*.

² Aquí debe suplirse «fins al camí de»

Item per semblant prosehiren a fer partides de la horta del terme de la present Vila en la forma següent.

Primerament determinaren que de la céquia del Cequiol y de la Céquia Major fins al cap del terme sia una partida.

Item així mateix determinaren que del camí de Fadrell fins al camí de la mar y al cap del terme sia altra partida.

Item per lo semblant determinaren que del dit camí de la mar fins al camí de Rafalafena y de la Céquia Major fins a la mar sia altra partida.

Item així mateix determinaren que del camí del Lledó tirant camí avall fins a la creu més baixa y camí de la Plana fins al dit camí de Rafalafena sia altra partida.

Item del camí del Lledó fins al riu Sech e fins al camí de Ramell y fins a la mar e tornant riu amunt fins a la canal de la céquia de Coscollosa, prenent tota la Safra y tot lo que es rega de dita céquia de Coscollosa de la dita canal fins a la Vila, sia altra partida.

Item últimament determinaren que tot lo restant de la horta, cò és Coscollosa, Canet, Casba e tot lo del camí Ramell fins al cap del terme vers Benicàsims sia altra partida.

Item lo dit Concell ordena que ninguna percona de qualsevol estat y condició encara que sia dona anant per lo terme ab ítol de buscar caragols, camarojos y altres herbes no gose ni presumisca (*sic*) pendre de ninguna de les heretats dels vehins y habitants de dita Vila terme de aquella y térmens en aquell ¹ ningun gènere de fruita y fruits, ortalísia, lleña, herba, palla, dacxa (*sic*), fulla de moreres ni ningun altre gènere de esplet ni fruits, ni menys gosen espigolar ninguns fruits com són blats, bogots (*sic*), anous, garrofes ni altra manera de fruits, per poch (*sic*) profitosos que sien, que en dites heretats y haurà, sots pena de 60 sous reals de València de dia y 120 sous de nit partidors lo ters al Sr. rey, lo ter (*sic*) al comú de la dita Vila y lo ters a l'acusador.

Item que qualsevol percona que serà atrobada fent qualsevol de dits dañys (*sic*) en qualsevol heretat del terme de dita Vila,

1 Falta sin duda una palabra; quizá «colindants».

ademés de la dita pena haja de pagar y pague sens ninguna solemnitat de juhí en continent tot lo dañy (*sic*) que se aurà fet en les heretats de la partida ahon farà lo dañy (*sic*), declarat que, si serà percona de malícia y consuetudinària en furtar, que aja de pagar no tan solament tot lo fruit que faltará de la tal partida ahon serà atrobat, però encara tots los dañys (*sic*) que se auran fet en fruits de la dita partida de qualsevol espècie y gènere que sien que seran demanats per los hereters de la tal partida, y, si serà chic o chica de poca edad y no percona consuetudinària en fer semblants atreviments y furts, que este tal sols pague los dañys (*sic*) de aquells fruits que aurà pres de aquella heretat y sols los que auran furtat de aquella partida del mateix gènere y espècie de fruits que serà estat atrobat talant y furtant sens que se li aha (*sic*) de donar ni manifestar la percona que l'aurà atrobat fent dañy (*sic*) a la qual percona que di (*sic*) dañy (*sic*) manifestarà se li ha de guardar secret, y si no porà pagar, dit talador y lladre aja de estar y estiga un mes en la presó, y, si serà percona tan pobra que no tindrà per a poder sse sustentar, tan solament ad aquella se li aja de donar del comú de la Vila una qüerna de pa y una canterella de aygua cada dia per son sustento mentres estarà en la presó, y, si serà atrobat segona vegada aja de estar y estiga dos dies a la vergona (*sic*) ab la fruita o fruit que aurà furtat al coll, y la tercera vegada sia desterrat de la present Vila y terme per tems (*sic*) de sis añys (*sic*), y, en cas de contravenció en pena de cent azots, dic 100 acots.

Item que qualsevol percona que serà atrobada fent qualsevol de dits dañys (*sic*) en qualsevol heretat del terme de dita Vila, ademés de dita pena haja de pagar y pague sens ninguna solemnitat.

Item que qualsevol persona que acusarà alguna de les percones que faran qualsevol de dits dañys (*sic*) en qualsevol de les heretats del terme de la Vila, ademés que se li guardarà son secret, en continent que aurà manifestat al taulager que la dita Vila té nomenat per a dit efecte, se li donarà lo ters de la pena.

Item qualsevols (*sic*) de dits vehins y abitadors de dita Vila y terratinents en son terme que trobaran en les sues heretats se ls aja fet qualsevols (*sic*) dels danys haja de manifestar aquell a dit

taulager y justificar lo en son poder ab jurament fins en suma de 10 sous y, si serà de 10 sous en avant, tinga obligació de fer aprear lo tal dañy (*sic*) per a que troban (*sic*) sse talador se li pague dit dañy.

Item que, si algun chic serà atrobat fent qualsevol de dits danys (*sic*) y serà de les percones que aquelles (*sic*) vagen fent dits dañys per dites heretats, ademés que lo tal chic estarà pres lo temps desús dit no podent pagar, aja de estar y estiga pres aiximateix lo tal pare o mare que ls consentirà per (*sic*) dit dañy (*sic*) tot lo dit temps de un mes ab la forma desús dita y per segona vegada fins tres los dos a la vergoña y per la tercera vegada desterrats de dita Vila y son terme per lo dit temps de 6 anys (*sic*) y, en cas de contravenció encórrega en pena de cent azots, y, si serà percona que nò consent fer dits dañys sens sistella ni altra cosa per a emportar sse lo tal fruit que cullirà y serà menor de 12 anys (*sic*), este tal tan solament haja de pagar la dita pena y lo dañy (*sic*) de la heretat ahon serà atrobat.

Item que lo justícia de dita Vila, en continent que tinga notícia de qualsevol percona que serà estada atrobada fent qualsevol de dits dañys (*sic*), tinga obligació de fer eixecució prompta segons en fets fiscals y reals per a pagar així la dita pena com los dañys (*sic*), conforme es conté en los dits capítols y, si no ho farà, haja de pagar aquell així la dita pena com lo dañy (*sic*) de sos propis.

Item et ultimo lo dit Concell nomenà per tauleger a Pere Reus cavaller donan (*sic*) li lo poder tot y nesesari per a que los desús dits estatuts y capítols posse en executió y sortixquen son efecte segons en aquell es contengnt.

Item statuhix y ordena que, si serà percona de privilegi militar tinga doble pena, cò és, sis lliures de dia y dotze de nit y dos mesos de presó.

Item statuhix, ordena y mana que ningun amo de les heretats puixa donar llicència per a cullir dita fruita y esplets ni per a espigolar que primer no ho notifique al taulager com per a ad aquell dia los a dat llicència y, si no ho farà no sia de ninguna consideració.

Item statuhix, ordena y mana que ningun pastor ni ganader

de qualsevol bestiar que sien, gosen portar ni passar los bestiaris per guarets, sembrats, rastolls y viñes que no aja dos anys que estiguen sens llaurar, sots les penes contengudes en les ordinations.

Item que ningun ganader puixa entrar en los olivars avent hi olives ab sos ganados sots pena de 60 sous.

Christòfol Bou notari, escrivà

Additions a les desús dites ordinations que se han fet de l'any (*sic*) 1666 en avant per repertori alphabètic ¹

A

- 1 ALFASOS. En los alfesos quant serà atrobat algun gènere de ganado, així gros com menut es pot posar ban eo tala secret per taula en qualsevol tems (*sic*) de l'any, y, si és alfàs per a llahor, sols en los mesos de juliol, agost y setembre, y es pot executar la pena de 3 lliures de dia y 6 lliures de nit. Cap. único, fol. 248.
- 2 AGUA (*sic*) furtar la pena de 3 lliures, fol. 280 ².

B

- 3 BESTIAR llanar, cabriu ³ y de cerda que seran atrobats desde el dia 1 de maig fins lo darrer de juliol en qualsevols (*sic*) heretats de la horta ⁴ y mentres hi haurà fruits, además de pagar la esmena, encorre en pena lo amo de aquells de 6 lliures de dia y 12 lliures de nit aplicadores lo ters a l'acusador, lo altre ters al Sr. rey y lo altre a l'amo de la heretat. Cap. 1, fol. 229 ⁵.

1 Anadido l. s. XVIII: «hasta el año 1704».

2 Este art. l. s. XVIII.

3 Sobre estas palabras, l. s. XVIII: «eglies y bous».

4 Al margen, l. s. XVIII: «y marjals».

5 Al margen, l. s. XVIII: «Fol. 279 que no comprega los guarets, rastolls espigolats y marjals incultes, si sols les que y aurà fruits pendens (*sic*) y en aquellos (*sic*) pena de 6 sous».

- 4 Bous. Lo mateix es troba estatuhit en dit cap. 1 en ganado de bous.
- 5 BESTIAR de qualsevol gènere que sia no pot entrar en viñes desde el primer dia de mars fins lo darrer de octubre, sots pena de 6 lliures de dia y 12 lliures de nit aplicadores ut supra, cap. 2, fol. 229, p. 2, ultra de pagar la esmena al señor de la heretat.
- 6 Bestiars de qualsevol gènere que sien y espècie atrobats en formens (*sic*), herbes, favars, ordis, civades y qualsevols (*sic*) llegums y fruits y en les [h]eres de la horta y de les marjals tenen de pena 3 lliures y, si en les eres així de la horta com del secà y aurà fruits o palla, la pena és de 6 lliures. Cap. 4, fol. 230.
- 7 Bestiar de qualsevol calitat que sia tan (*sic*) gros com menut que serà atrobat aver entrat en heretats llaurades y procurades de la horta de la present vila que estiguen molles encorre lo amo de aquell en pena de 2 lliures. Cap. 5, fol. 230. Nota que este capítol immediat antecedent no se entèn en les marjals.
- 8 Bestiars no poden entrar en oliverals ni garroferals que hi aja fruits pendens (*sic*) y madurs ni en altre qualsevol puesto ahon y haurà fruits eo fruites madures tant en la horta com en marjals y secà, y, si seran atrobats, en corren en pena de 6 lliures de dia y 12 de nit, además de la esmena, y en la mateixa pena encorren quant passaran per cendes vehinals, carreraces, quadres y camins públichs en los quals y les quals respective cauran los fruits supra referits. Cap. 6, fol. 230, p. 2.
- 9 Bestiar cabriu en ningun temps de l'añy (*sic*) pot entrar en la horta de la present Vila ni en marjal que hi aja abres ni fruits sots pena de 6 lliures de dia y 12 de nit, si serà atrobat; però pot anar per lo camí de la mar fins al Quadro a péixer les herbes de aquell. Cap. 7, fol. 231.
- 10 Bestiar cabriu no pot anar per la horta y marjals de la present Vila que y a fruits o abres mesclat ab lo bestiar llanar y, si es trobarà una res de cabriu entremesclada en lo bestiar llanar, encorre el amo en pena de 6 lliures.

- Cap. 7, fol. 231 et cap. 11, fol. 238 en lo qual se dispon que ningun gènere de ganado menut puixa anar mesclat ni portar en sí animal major sots pena de 3 lliures.
- 11 Bestiar cabriu de qualsevol gènere que sia no pot entrar en garroferals, olivars ni en viñes del secà encara que lo fruit no estiga madur sots pena de 3 lliures. Cap. 8, fol. 231.
- 12 Bestiar de qualsevol gènere que sia no pot entrar en heretats procurades així de horta, marjals com del secà, sots pena de 10 sous. Cap. 2, fol. 231¹, p. 2.
- 13 Bestiars de cerda dehuen estar a les primeres [h]oracions en corral en los arravals de la present Vila y no poden eixir de aquells fins al matí tocada la alba sots pena de 10 lliures, y als amos de aquells per lo desús dit se los pot posar clam per lo justícia y no per taula. Cap. 10, fol. 231, p. 2.
- 14 Bestiar tan gros com menut no es pot acostar de deu passos a la céquia dita de l'Obra ni abeurar en aquella sino per lo pas, sots pena per lo ganado major de 10 lliures y lo menut de 6 lliures. Cap. unico, fol. * 262 ni als es-corredors ni céquies mares, pena 6 lliures, fol. 264 *².
- 15 Bestiar tan gros com menut no es pot acostar a les vores de les céquies especificades en lo cap. únic, fol. 263³ del llibre de les Ordinacions sots pena lo ganado gros de 10 lliures y lo menut de 6 lliures.
- 16 BANS. Vide verbo CLAMS.
- 17 Bestiar de una espècie mesclat en atra no es pot portar ni en ganados menuts animal major, pena de 3 lliures⁴.

1 Debe de ser 229.

2 Las palabras entre asteriscos añadidas, l. s. XVIII y la cifra «262» escrita sobre otra del texto primitivo que parece «249».

3 También las cifras 6 y 3 están enmendadas; lo primit. parece ser «251».

4 Este art. es íntegramente añadido de l. s. XVIII.

C

- 18 CAMINS, cendes vehinals, carrerasses y quadres en los quals y cahuen los fruits de les olives, garrofes (*sic*) y altres no pot entrar bestiar algú y, si serà atrobat encorre en pena de 6 lliures de dia y 12 lliures de nit, esmenada la tala. Cap. 6, fol. 230, p. 2.
- 19 CLAMS secrets per taula es poden posar als ganados de llana, cabriu, cerda y als ganados majors de egües y vaques sempre que seran atrobats en heretats habent hi fruits madurs, y lo mateix té lloch quant seran atrobats en herbes eo alfasos en qualsevol temps de l'añy (*sic*) y en les herbes de llahor en los mesos de juliol, agost y setembre y poden ser eixecutats en 3 lliures de dia y 6 lliures de nit. Cap. unico, fol. 243.
- 20 CAÑES ninguna percona pot tallar ans de la lluna vella de janer sots pena de 6 lliures, cap. unico, fol. 250¹.
- 21 Cañes ninguna percona pot cremar que no sia passada la lluna de janer y desde dit temps fins tot lo mes de mars y no pus, sots pena de 6 lliures. Cap. unico, fol. 245.
- 22 CÉQUIA DE L'OBRA. Ningun gènere de ganado així gros com menut es pot acostar a dita céquia de l'Obra de deu passes ni abeurar en aquella si no per lo pas, sots pena en lo bestiar gros de 10 lliures y el menut de 6 lliures. Cap. unico, fol. 249², 262³. Ni als escorredors ni céquies mares, pena de 6 lliures. Fol. 264.
- 23 CAÑAMISOS. Si es furten pena de 30 sous de dia y 60 sous de nit. Fol. 234, p. 1.
- 24 CAVAR ni en garoferals (*sic*) ni oliveres no es pot, fol. 239; ni en vores de céquies de horta y marjals, en galtes dels camps y màrgens y puestos comuns de la Vila y particulars, pena de 5 lliures, fol. 242.
- 25 CARN fora la carniceria ni comprar ni matar no es pot, pena de 10 lliures y de comís. Fol. 275.

1 Cifra enmendada; la primitiva parece 245.

2 Este número tachado.

3 Desde este número hasta el art. CANEM, ambos inclusive, l. s. XVIII.

- 26 CANEM. Ses bales no es poden escórrer aun ¹ (*sic*) fasen dañy (*sic*), pena de 3 lliures. Fol. 276.

E

- 27 ESPIGOLAR garrofes no es pot hasta pasat octubre. Fol. 272.

F

- 28 FULLA no poden derrocar los pastores de les moreres per a sos ganados sots pena de 3 lliures. Cap. 4, fol. 230 ².
- 29 ³ FURS (*sic*) de tota espècie de fruits 6 lliures de pena de dia 12 libras de noche, fol. 231, p. 2 ⁴, a más de pagar el dañy (*sic*) de la partida de la espècie que serà al robat; com perdudes les cavalleries y arreus si les porten, fol. 236, p. 1. En fol. 136, p. 2 se distingue si son mayores los ladrones de 15 años y tengan bienes para pagar los daños; pero, si son menores, sólo en caso de haver [h]ido a hurtar de consentimiento de padres o amos pagaran éstos y no tenien (*sic*) unos ni otros bienes se castiguen corporalmente ⁵.
- 30 Zeladores secretos que denuncien las talas y hurtos se confirman, fol. 137, p. 1 y se encarga la custodia del término de esta Villa a los insaculados para los oficios de república haciendo seis cuadrillas dos meses[es] a cada una y idem, fol. 267 ⁶.
- 31 Furt y dañy (*sic*) pot ser justificat en jurament del damnificat, fol. 137, p. 2, * y el acusado con testigos * ⁷ y sent fals encàrrega (*sic*) en totes les dites penes y dañy (*sic*) de aquel (*sic*) gènere de fruits que aurà manifestat en doble y que no es puga asentar dañy (*sic*) de verema y raïms

1 Quizá por *aon*.

2 Este art. l. s. XVIII.

3 Desde este artículo al 34 l. s. XVIII.

4 Al margen: «Fol. 266 se pone pena de 10 libras de dia y 15 libras de noche».

5 Al margen: «Fol. 267 se minoran las penas en los menores de 15 años y mugeres a arbitrio de la justicia».

6 El guarismo 7 enmienda otro que quizá fuera 5.

7 Las palabras entre asteriscos interlineadas.

- que primer no aja fet el dueño alferrasar y ¿després? no puga collir ne y. Fol. 138, vide fol. 289.
- 32 FULLARASCA de garroferes y oliveres ni cavar no es pot, pena de 3 lliures. Fol. 239.
- 33 FRUITS no es poden portejar a esta Vila ni de una heretat a atra desde la [h]oració de les Animes fins a la alba, pena de 25 lliures y un mes de presó. Fol. 240¹.
- 34 FEM no es pot arreplegar sino en soles les mans, pena de 5 lliures. Fol. 242. Se confirma en fol. 281.

G

- 35 GANDOS (*sic*) de bous, egües² y bacons que seran atrobats en la horta de la present Vila desde el primer dia del mes de maig fins lo darrer de juliol en qualsevol heretat de dita horta y marjals y mentres hi aurà fruits pendents, además de pagar la esmena encorre lo amo de aquells en pena de 6 lliures de dia y 12 lliures de nit aplicadores segons fur. Cap. 1, fol. 229.
- 36 GARROFERALS. En garroferals no es pot entrar ab ningun gènere de ganados tan grosos com menuts desde 15 de juliol fins lo últim de octubre sots pena de 6 lliures de dia y 12 lliures de nit. Cap. 3, fol. 229 * p. 2 quantas vezes se encuentre *³.
- 37 Garroferals. En garroferals que els fruits estaran pendents y madurs no pot entrar ganado algú de qualsevol gènere que sia; si serà atrobat encorre en pena de 6 lliures de dia y 12 lliures de nit, esmenada la tala. Cap. 6, fol. 230, p. 2.
- 38 GUARETS si estan molls y en aquells entrarà qualsevol gènere de ganado encorre en pena de 2 lliures el amo de aquell. Cap. 5, fol. 230.
- Nota que lo més pròxim dit cap. no se entén en les marjals.

1 Al margen: «Fol. 267. Trigo y cáñamo, pena de 10 libras de día, 15 libras de noche y desde las primeras oraciones».

2 Interlineado l. s. XVIII: «llanar y cabriu».

3 Las palabras entre asteriscos añadid. l. s. XVIII.

M¹

- 39 MORERES. No es poden trencar ses rames y ni verges (*sic*), asò és de les del Vall, Vallet ni de la Alameda del pla de San Roch, fol. 239.
- 40 MOLINERS han de portar a pesar les talegues de mig cafis y de [h]allí ensús al pes y després a repesar y tenir farina en les caixetes per a añadir, baix pena de 10 lliures y un mes de presó y la mateixa al pesador si no afix la que falte. Fol. 241.
- 41 MATES y rames ni ravases no es poden arrancar del matís, al del mar y son pinaret de la vora de este, ni dels antuxals (*sic*) de la Vila que estan desde les marjals procurades fin (*sic*) la mar, ni boges ni altre qualsevol gènere de lleña pena 10 lliures. Fol. 243, ni replegar fullarasca de dits puestos. Se minora la pena de fer lleña en dit pinar y el ver a 3 lliures, fol. 243.

O

- 42 OLIVARS. Si el fruit de aquells està pendent y madur no poden entrar los bestiar y ganados de qualsevol gènere que sien sots pena de 6 lliures de dia y 12 lliures de nit, además de la esmena. Cap. 6, fol. 230, p. 2. Y en la mateixa pena encorren si passen per los camins, cendes vehinals, carrerases y quadres mentres los fruits madurs cauran en aquelles. Eod. cap.
- 43 ORTALISES no es poden portejar a esta Vila ni de una heretat a atra desde la [h]oració de les Animes fins a la alba, pena de 25 lliures y un mes de presó. Fol. 240.
- 44 OLIVERES no es poden arrancar ni maliciosament secar ni tallar encara per los amos, pena de 25 lliures. Fol. 243².

1 Los tres arts. siguientes, l. s. XVIII.

2 Los arts. 43 y 44 l. s. XVIII.

P

- 45 PASTORS no poden derrocar la segona fulla de les moreres sots pena de 3 lliures. Cap. 4, fol. 230.
- 46 PINOCHA del pinar ver no es pot arreplegar, pena de 3 lliures. Fol. 239.
- 47 PINAR ver y del mar no es pot pelar ni llevar crosta. Fol. 244. Pena de 25 lliures ¹.

S

- 48 SEDA ningú pot comprar quant y a comprador que ha fet fer pregó públich donant cert y determinat preu en aquella sots pena de 25 lliures. Cap. único, fol. 247, si aya (*sic*) no és que alguna percona volgués aumentar lo preu, perque en este cas corre lo pes per conte de éste y ningun altre pot comprar dita seda, d. et eod. cap., y en dita pena encorren tant los compradors com los pesadors.
- 49 FILANERS no es poden quedar seda esqueixada, fils ni demés del capell. Fol. 277, pena 3 lliures ².

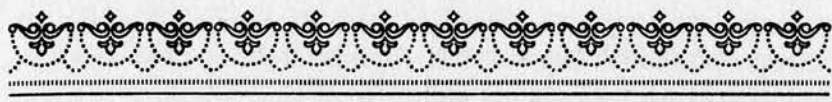
V

- 50 VIÑES. En viñes no pot entrar gènero algú de bestians ni ganados desde el primer de mars fins lo últim de octubre sots pena de 6 lliures de dia y 12 lliures de nit aplicadores ut supra. Cap. 2, fol. 229, p. 2.

¹ Los arts. 46 y 47 l. s. XVIII.

² Este art. l. s. XVIII.

GLOSARIO

- ACIMAR. XXXIX. Subir a lo más alto; subir hasta el lugar que se indica.
- ADOBARIES. XVII. Tenerías; lugares donde se curten (*adoban*) las pieles. Existen las variantes ADOBERIES y DOBERIES, esta última viva en Castellón.
- AEMPRIU. V. EMPRIU.
- AFFERMAR. LXXIII. Contratar servicios. Del arrendador u obrero se dice AFFERMAR-SE y del acto de contratar *affermament*.
- AFFERMAMENT. I. Afirmación. V. el anterior.
- AFLOTAT,-ADA. CLXII. Apañado, agrupado.
- AGREUJAR. I. Agraviar; lesionar derechos.
- AHUT. p. HAUT. Habido; tenido.
- ALBORDA. XIV. Arboleda.
- AMARGINAR (*bésties*). XLVII. Apacentar en las márgenes de un río o acequia.
- ANTUXÁ,-NS. XL, XLIX, XCIII, XCIV, CLIX, CLXV. Espacio que se deja libre ante las puertas. Deben de ser terrenos propios de la Villa ante los muros de la misma. Aparecen también las formas ANTUXANTS. CLXI, y ANTUXALS CCXL.
- ASESTAR. CXLVII. Pasar la siesta, sestear.
- ASSAUNAT. CLII. Sazonado, maduro.
- ASSEGUIR. I. Perseguir en justicia. Instar y seguir un procedimiento judicial.

- ASSERAR. CLXXVII. Templar una pieza de metal.
- ASSIGNACIÓ. CLIV. Emplazamiento judicial.
- ATTINENT. LXXII. Lindante; limítrofe.
- AVIAR. R. 155. Enviar, despedir.
- BAN (*passim*). Pena pecuniaria.
- BARDISSA O BARDIÇA. XXIV. Barda; bardal.
- BARRALET. XX. No he podido averiguar en qué consiste este juego.
- BASTA. CXVIII. Abastada; provista.
- BOÇAL. LII. Bozal (hablando de bestias).
- BONS HÒMENS. XVIII. Prohombres, miembros del Consejo de la Villa.
- BUFFA. XX. «Otro iuego a y de tablas que llaman en otras tierras 'la buffa cortesa', e es tal como el juego que dicen 'la parcia' en traer las tablas e en levar las»¹. «E otro iuego ha y que llaman 'la buffa de baldrac', e juegasse con tres dados, e lançan batalla, e el que vence la batalla iuega primero»².
- CABANYA. XCI. Es una unidad de ganado. Cast. CABAÑA con el mismo significado.
- CABANYÉR. CABANYÉS (pl.). CXLVI. Pastor que tiene a su cuidado una *cabanya* de ganado, o ganado en general.
- CADENA. XLVIII. Cárcel.
- CALÇ. XXXIX. Raíz. Parte inferior del tronco de un árbol junto a la raíz. Pie del árbol.
- CALCINER. XVII. Horno de cal.
- CALIUOSOS (*terres*). III, LII, CLIII, CLIV. Dicese *caliu*, aún hoy en Castellón y también en algunos pueblos de la prov. de Alicante (Cella y valle de Guadalest por lo menos), la humedad de las tierras que no penetra en éstas lo suficiente para que puedan ser labradas y, como es perjudicial que en tal estado sean removidas, se evita que anden por ellas tanto personas como animales. De aquí el adjetivo *caliuós,-a*. Así se comprenden las prohibiciones de estas ordenanzas.

1 ALFONSO EL SABIO. *Libros de acedrex, dados e tablas. Das Schachzabelbuch König Alfons des Weisen...* herausgegeben und übersetzt von Arnald Steiger. Genève-Zürich-Romanica-Helvetica, 1941, p. 324. Debemos las notas sacadas de este libro al profesor Dr. Germán Colón Doménech.

2 ALFONSO EL SABIO. *Libros de acedrex, dados e tablas...*, p. 328.

- CALÓNIA. XXX, L, LII, LIV, LXVIII, CXLI. Pena pecuniaria. Aunque *ban* y *calónia* se llegaron a usar como sinónimos, según es de ver sobre todo en la ord. C, no debieron de serlo en un principio ya que su etimología es distinta.
- CARRERA. XXXII, LVIII, LXVII, LXXII. Camino, senda y en general vía pública incluso calle según es de ver en numerosos documentos.
- CARS (*passim*) = *cas*. Caso.
- CELLA (de una montaña). CLXII. Parte alta de la misma. (Castellano *ceja*).
- CLAM. IV, V, VI, XV, etcétera. Denuncia, querrela, reclamación (términos forenses). *Clam de sospita*. CL. Es denuncia o querrela, o aún mejor procedimiento contra personas sospechosas de haber causado el daño, antes de poder determinar quién es el verdadero culpable. De aquí *clamant* y *clamater*, denunciante o querellante.
- CLOCHA. XX. Juego que consiste en arrojar determinados objetos (pelotas, monedas, etc.), procurando acertar a meterlos en un hoyo pequeño hecho en la tierra. V. ALCOVER, *Diccionari cat.-val.-balear*, art. *clotxa*.
- CLOIÇA, CLOISSA. XXIV, CLVIII. Cerca, cercado.
- COL'LUSIÓ. XXI. Propiamente es burla o engaño y en términos jurídicos contrato fraudulento (lat. *collusio*); aquí parece ser convenio o trato ilegal.
- COLTIVES. *Passim*. Cultivo a que se dedica una tierra. Tierra cultivada.
- COM. Tiene doble significado. *Com* < *quomodo* = como. *Com* < *cum* = cuando.
- COMÉS,-A (*passim*). *Cometre pena* = cometer culpa que merece pena, o sea incurrir en pena.
- CONDENT. El que da la ley.
- CONDRET, LXXII. Cuidado, cultivado. (adj). En la misma LXXII se emplea como sustantivo: *tenir en condret* = tener a su cuidado o en buenas condiciones. En XCV es evidente errata por *condent*.
- CONSTEIR. LIII, LVI, XC. Tiene también las formas *costeir* y *costoir*. (¿< *custodire*?). Guardar, cuidar una cosa; cultivar.

- CONTRAFAMENT (*passim*). Contraventor.
- FERMAR. I. (*Coses fermades*). Afirmitar.
- COSTELL. CXIV. Picota.
- CREBANTAMENT. CXLIX. Quebranto. Quebrantamiento. Rotura.
- CRUETES. XX. *Crueta* es forma anticuada de *creueta*, nombre con que se conoce un juego conservado aún hoy, como infantil por lo menos, que consiste en poner sobre una superficie plana a determinada distancia dos palitos, agujas, alfileres u objetos análogos; los jugadores por turno golpean uno de dichos objetos haciéndolo saltar y gana el que así consigue colocarlo en cruz sobre el otro objeto (V. ALCOVER, *Diccionari*). La ley XL del *Ordenamiento de los Tafurerías* dice: «...e si jugaren a la faldeta fuera de la tafurería, nin a pares non pares, nin a las *cruzetas*, nin a otro juego ninguno en que se pierdan dineros, que pague...», lo cual demuestra que tal juego no era entonces sólo de niños.
- ÇUT — Azud.
- DAN. Daño. *Donar dan* = Causar daño. *Dan donat* = Daño causado. En la ord. XLIV parece distinguirse entre *dan* y *stimació*: En este caso la *estimació* será el precio del objeto y el *dan* el perjuicio causado, por lucro cesante, por menoscabo en el predio o por cualquier otra causa.
- DEFFESSES. XCI. Dehesas, cotos.
- DENEGAR = DENEJAR. XV. (Por *netejar*). Limpiar.
- DESEXIR-SE. CLII (*de una cosa*). Desampararla, desprenderse de ella, enajenarla.
- DESFER. XVIII. (Tratándose de reses). Matar.
- DESTRENYER. Obligar, compeler, forzar.
- DESTRENYEMENT. Acto de obligar, compeler, forzar.
- DEXELAR. LXXXVII. Descubrir una cosa secreta. En LXXXVI aparece la forma '*dexalat*'.
- EL. XXXIX. En el.
- EMPERADOR. XX. Un juego de tablas. «Otro iuego a y de tablas que llaman en Espanna ell emperador porque el lo fizo, e entablasse e jugasse desta guisa: Deue poner ell un iogador las XV tablas en la casa dell as, en la una quadra, e ell otro las otras sus quinze tablas en la otra casa dell otra quadra

- que esta en esse derecho mismo». (*Alfonso el Sabio, Libros del acedrex, etc.*, p. 316). «Todo home que quesiere jugar a las tablas, puedalo fazer en esta guisa: que lo juegue al emperador, o a las fallas, e cabo que val, e al seis, dos e as e non otro juego ninguno...» (*Ord. de las Tafurerías, ley XL*).
- EMPRIU (o AMPRIU o AEMPRIU). LXIII. LXVI. CVI. Aprovechamiento.
- ENADIMENT. Adición.
- ENADIR. Añadir.
- ENANTAR. Llevar adelante. Proceder. Sobre todo es término forense de donde *enantament*, actuación o procedimiento judicial.
- ENAXÍ. De modo que.
- ENTREFORCH. LXXIV. Encrucijada.
- ESPAXAT. CVI. *Executió espaxada*. Ejecución rápida, sumaria, inmediata.
- EXERRI. XLIX. Sirle.
- EXUBERT. CLX. Escardado.
- EXUTERAL. CLV. (o *exuta*). ¿Lugar seco, árido, de *exut*?
- FADIGA. LXIX. FATIGA. LXVIII. CI. (escr. *fatigua*). Retracto.
- FEL'LOIA. CVII. Ira, rabia.
- FILA. Acequia secundaria. Acequia principal respecto al río de que deriva. Caudal de agua que admite la acequia. Mídese por *files* la cantidad de agua que corresponde a cada uno de los pueblos derechohabientes al riego en tiempo de escasez.
- FOR. C: Precio.
- FOREST. LXIII. CLXI. Bosque. Arboleda.
- FORNILLA. XLIV. Hornija.
- FURAR. CVIII. ¿Hozar? *Prop.* hurtar. «E desplau-me com no us he menjat los ulls e furat quant haveu». (*Eximenis, Terç del Crestià, cap. CCCXVII*)¹.
- GOSAT. XVI. Atrevido, osado.
- GRANCES. CVIII. Granzas.
- GRESCA. XX. «Otra manera a y de iuego que llaman guirguesca

¹ V. EXIMENIS, *Contes i faules. Text, introducció, notes i glossari de Marçal Olivari*. (Els nostres clàssics, vol. VI). Barcelona, 1925, p. 47.

que se iuega con dos dados...» (Alfonso el Sabio, *Libros del aqedrex...*).

GUAREYT = GUARET. Barbecho.

INVASORIES (armes). II. Ofensivas.

IVARÇOSAMENT. Rápidamente.

JATSIA. Aunque; a pesar de.

JORNAL. IX. Aquí parece significar más bien trabajo de un día que remuneración del mismo (*loguer*).

JUGLAR. XXXII. XXXIII. Músico. (Se hallan también en otros documentos las formas *joglar* y *jutglar*).

JUSÁ. LI. De arriba (adj).

LAQUET. XX. «Otro iuego a y de tablas que llaman laquete e iuegasse con dos dados e entablasse de esta guisa: ponen se las catorze tablas duna color en la una quadra del tablero, en la casa del as, e la quinzena en la casa dell as en la otra quadra que esta en derecho della». (Alfonso el Sabio, *Libros del acedrex*, etc.).

LAURÓ. LV. Cultivo, labranza. «En la rambla o en l'areny qui es prop lo Real nostre, e el riu de Godalaviar segons que va a la cequia e comença dels molins den Ferran Lope de Varra: e davall entro els molins del Real nostre e entro a Godalaviar: exceptada la antigua lauro ningun hom de nou no faça lauro ne laure aqui ne encara en altres lochs publichs, mas tot sia a us de la Ciutat sens neguna redempció e sens negun servi». (*Furs*, LI, rubr. II *de pasturis*, f. XVIII, de Jaime I). «...e com fos príncep e capità de tota la host dels romans, sopave al foch e menjave les erbes e raelis que ell havia arrencades del seu camp, com usave de la lauro». (Canals, *De Providència*)¹.

LEGUT. LXXVIII. Lícito, permitido.

LEVAR. XLVI. Quitar, desocupar... *Levar penes*. Imponer penas.

LEXAR. Dejar.

¹ Antoni Canals-Scipió e Anibal. *De Providència (de Séneca). De arra de ánima (d'Hug de Sant Victor) a cura de Martí de Riquer*. (Els nostres clàssics, vol. 49), Barcelona, 1935, p. 100. Cfr. con el pasaje traducido de manera bastante libre. «...quod ad focum coenat illas ipsas radices et herbas, quas in agro triumphalis senex vulsit?». (Séneca. *De Providentia* III.-Oeuvres complètes de Sénèque le Philosophe avec la traduction en français, publiées sous la direction de M. Nisard, Paris. Impr. Firmin Didot frères, 1844, p. 129).

- LEY. Religión, confesión religiosa.
- LOGATER. VIII. IX. Jornalero. Persona que arrienda (lat. *locat*) su trabajo. (Hállase también la forma *logader*).
- MACIP. XXXIII. Mozo. Cast. *Mancebo mancipium*.
- MESSIÓ. Gasto, costa.
- MIGENSANT. XV. Mediante. (La forma más corriente es *mijançant*).
- MISSATGE. XXI. LXXIII. Criado. El sign. más corriente es enviado, «mensajero».
- MOLTIÇ. XVII. ¿Balsas para alguna industria? ¿Molinos de yeso?
- NAQUESTS. XX. ¿Un juego o especie de juego? Cabe la sospecha de que este pasaje esté viciado.
- NODRIMENTS (O NUDRIMENTS). Víveres. En los lugares de las *Ordinacions* en que aparece esta palabra parece significar específicamente «ganado para el consumo».
- NORES MENYS. Además (conj.).
- NUL. Ninguno.
- ON QUE SIE. Dondequiera, en cualquier parte que sea o esté.
- ORB. LX. *Panis orb*. Es sin duda una especie de gramínea parecida al maíz, pero no se ha podido identificar.
- PALAFANGA. XIV. XVIII. El comienzo del texto de la ordenanza XIV está evidentemente alterado y el orden de las palabras para que den sentido admisible debe ser: «Item stabiliren e ordenaren que nul hom no gos fer bassa o basses per tenir lli o cànem o spart ne metre en céquies o en palafangues palla o brossa o fem». Los datos obtenidos acerca de esta palabra y a cuya reunión han contribuido con sus investigaciones e informes don Honorio García y García (q. D. h.), don José Pachés Marí y don Germán Colón Doménech son: que no está ya viva en Castellón, pero lo está en Vich y otros lugares con el significado de *laya* o sea como equivalente al simple *fanga* que también está vivo según el *Diccionari català-valencià-balear* de Alcover y Moll, y que en término de Moncófar hay una partida denominada *Les Palafanges* que don Honorio García se inclinaba a creer que recibía este nombre por lo aguanoso de sus tierras. Estos significados no encajan en nuestros textos donde parece que la palabra *palafanga* significa balsa de agua para el riego mientras las

basses de la ordenanza XIV deben de ser de agua estancada y sin salida para macerar plantas textiles con el fin de obtener el aislamiento de la fibra. De otro modo no se hablaría de *scurar* (mondar o limpiar) *palafangues*, pues tal verbo en los documentos conocidos sólo se aplica a las acequias, ni se prohibiría que unas y otras se ensuciaran con paja, broza o estiércol. Parece corroborar esta opinión un acuerdo de 1389 (L. c. IX.-A. M. Cast.) que dice: «...camins públichs e de les heretats al terme de la dita Vila no sien strets per alguns per palafangues, arbres, parets, bardiches, barcers o per altra manera sots certa pena». Don Vicente Traver Tomás ha hallado en el *Libre de values de la peyta* la mención de un *magister palafanguer* cuyo nombre no se consigna, aunque sí su domicilio. Como es caso único no se puede afinar en cuál era ese oficio, si el de fabricar layas o si el de trabajar balsas o zanjas de saneamiento.

PARSONERIA = PARÇONERIA. LXV. Participación.

PLA. XL. XLIV. XLIX. XCIII. CVIII. CX. Los *plans* a que estas ordenanzas se refieren debían de ser terrenos comunales sin cultivar y que se aprovechaban para la trilla de las mieses, («çò és lla on la gent baten e han acostumat de batre llurs blats» especifica la O. CVIII) y la palabra *era* sin duda se aplicaba a las de la propiedad particular. En la toponimia local aún se conservan denominaciones tales como 'Forn del Pla', 'Pla de Sent Roch' que se conforman con la situación fuera de los muros, pero próxima a éstos.

PLOMAR. XVI. Desplumar.

POCH. Pequeño.

POTA. XX. Es un juego a lo que parece de dados, pero no se ha podido averiguar en qué consistía.

PURGATIÓ (*de sacrament*). XLI. Justificación por medio de juramento.

PIYS. XXXVI. Después de.

QUITAR. LXVIII. LXIX. Liberar (hablando de deudas).

RABERA. CXII. Cierta parte de un ganado. Hoy se usa por parte de ganado en general.

RALDETA. XX. Es un juego que no es por lo visto de naipes, ni

a lo que parece de tablas ni dados, pero no se ha podido averiguar en qué consistía.

RAMPELLAR. CXLVII y RAMPELLAMENT. CXLIX. Es evidentemente un daño que se distingue del *crebantament*; pero la explicación de Chabás ¹ 'caída por la rampa' no es satisfactoria para estos lugares. Quizá *rampellament*, signifique entrada en propiedad ajena sin derecho, pero sin fractura de puertas o muros (*crebantament*). Es posible que el lugar del *Spill* comentado por Chabás v. 8487 con los versos que le anteceden y le siguen sea imitación burlesca de estos mismos textos legales y hasta que fuera corriente emplear reunidas las palabras *dan*, *crebantament* y *rampellament*. Lo cierto es que la explicación propuesta por don Roque Chabás no satisface tampoco para el verso comentado.

RAVAL. XLIX. LXX. En estos lugares no significa 'arrabal': Está evidentemente por *revall*.

RECODIDA. LIV. Retirada o recogida de ganados.

RESTOL. CLXIII. (Por *rastoll*, *restoll* o *rostoll*). Rastrojo.

RESTREYMENT (por *restrenyment*). XXXV. Estrechamiento. Mengua.

REVALL. Contrafoso, antefoso o refosete.

SAGRAMENT. Juramento.

SAL. II. Salvo. (Hállase también la forma SAU, sobre todo en la fórmula de confirmaciones de ordenanzas y acuerdos por los bailes «SAU DRET DE SENYOR»).

SALVATERIA. CXXXVII. Engaño.

SARAGOCINS. CIV. Variedad de uvas.

SCALIUAR. LXXXVIII. CXLI. Debe de ser remover las tierras *caliuoses* (v. esta palabra) con lo que la capa superior, húmeda, desaparece por mezclarse con la inferior, seca, lo cual es perjudicial para el cultivo.

SCLAPÓ. LXIII. Esquila mediana del ganado.

SCLOPÓ. LXIII. V. el ant.

SCORREDOR. Última parte del curso de una acequia.

¹ *Spill o Libre de les dones per mestre Jacme Roig*. Edición crítica... por Roque Chabás. Barcelona. L'Avenç, 1905, (p. 325).

- SELLAR. XLIV. (Por *cellar*). Propiamente es granero. Aquí parece significar el montón de grano trillado ya y no retirado aún del campo.
- SENY. IX. Debe de ser aquí un toque determinado, quizá el de alzar, o si la *esquella* (esquilón) da un primer toque, el segundo o tercero que anuncia el comienzo de la misa dado por una campana mayor.
- SIS (*dau de*) XX. Debe de ser juego de dados en que éstos llevan puntos en las seis caras pues el juego «de seys, dos e as» de que habla Alfonso el Sabio. (*Libros del acedrex*), etc., página 316), es evidentemente juego de tablas.
- SI S VOL. XXXVII. ¿Aunque?
- SMENA. XLV. CXX. Es seguramente la indemnización, pero no se ve claro en si se refiere sólo al DAN (DAÑY, daño) o al perjuicio.
- SMENAR. XXV, XXVI. LII. Pagar la SMENA.
- SOBIRA,-ANA. De arriba.
- SPATXADAMENT. IX. Sin dilación. Rápidamente.
- STAGES. (*de draps pochts*). XVII. Para este lugar no parece satisfactoria la interpretación *stagés*, pl. de *stager* ('habitante' o 'inquilino'). Aunque insólita parece mejor la de 'clase' o 'linaje' y entonces toda la frase valdría por 'otras clases de trapos pequeños' que encaja bien en el contexto.
- STRANGER, XXXVII. XXXVIII. Forastero.
- SUBASTATIÓ. VIII. Parece significar 'prórroga', 'dilación', 'término' (en lenguaje forense).
- TALA. III. XXVI. XXVII. XXXIV. XLVII. LII. LV., etc. Tala. Daño. Estimación de la tala o daño.
- TALLA. LXVIII. Impuesto, especialmente en forma de repartimiento personal o derrama.
- TOLRE. LXXVII. Quitar, derogar, abolir. Para el sentido jurídico cfr. el aforismo *Eius est legem tollere cuius est condere*.
- TORNAJORNAL. XIII. Aquí significa sin duda jornalero y es equivalente a *logader*.
- TRENCAMENT (*de furs e privilegis*). I. Quebrantamiento (de leyes). Vulneración (de leyes, de derechos).
- TRANFA XX. Es un juego, a lo que se ve por el contexto, de da-

dos. ¿Será mala lectura del copista por *traúfa* y estará relacionada esta palabra con las castellanas *trufa*, *truhán*?

TUNC. Como otros términos latinos se injiere en el romance con su propio significado de 'entonces', caso frecuente en nuestros textos medievales.

UAREYT. CXX. V. GUAREYT.

ULLADES. CIV. A lo que parece es una variedad de uva como lo son los 'muscatells' (moscateles) y 'saragocins'. No se ha podido averiguar más.

ULLEROLS. CIV. Aplíquese aquí lo dicho acerca del anterior.

USAT. LXIV. Está por *osat*. Osado, atrevido.

VEDALER. V. VI. Guarda de predios. A juzgar por los documentos conocidos estaba ya en desuso en el siglo XV o poco después.

VES. (Por *vers*). Hacia.

VIMEN. XLVIII. Mimbres. Cualquier rama flexible.

VIOLETA. XX. Juego. El texto lo da como equivalente de *buffa*. V. esta palabra.

YVARÇOSAMENT. Grafía frecuente por *ivarçosament*. V. esta palabra.

INDICE ONOMÁSTICO

- Açamora, V. Alçamora.
 Agramunt, Arnau. 68, 222.
 Agramunt, Francesch. 105.
 Agramunt, Guillem. 149.
 Alçamora, Joan d'. 68, 219, 222.
 Alcover, (Antonio María). 305, 306, 309.
 Alfonso III (V de Aragón, el Magnánimo). 14, 103, 153, 206.
 Alfonso X el Sabio. 304, 307, 308, 312.
 Alquecer, Lorenç. 105, 244.
 Alquesser, Lorenç. V. el ant.
 Alluent, Vicent. 218.
 Andreu, Luch. 164.
 Antolí (probablemente nombre de pila, no apellido). 161.
 Arahot, Joan. V. el sig.
 Arahuet, Juan. 215, 216, 220, 222, 228, 239.
 Arbonés. 70.
 Arenys, Pere d'. 219, 222.
 Arenys, Rodrigo d'. 77.
 Areys, Pere d'. V. Arenys, Pere d'.
 Arinyo, Franciscus. 136.
 Arufat, V. Arrufat.
 Arrufat, Miquel. 165, 244.
 Arrufat, Nicolau. 151.
 Arruffat. V. Arrufat.
 Atzuara, Martí. 151.
 Avinent, Joan. 160.
 Avinent, Martí. 160.
 Aycolí, Bernat d'. 219, 222.
 Bagets de la Serra, Joan Arcís Feliu olim. V. Feliu, Joan Arcís.
 Balbás, Juan A. 13, 21, 195, 247.
 Barbarossa, Joan. 197.
 Bataller, Domingo. 219, 222.
 Batle. 70.
 Batle, Nicolau. 244.
 Begues, Arcís de. 73, 193.
 Begues, Pere de. 36, 60, 66, 67, 75, 76, 99, 191, 192, 194, 195, 196, 202, 204, 215.
 Belsa, Ramón de. 75, 219.
 Berbegal, Francesch. 244.
 Berenguer, Bernat. 70.
 Bernat (probablemente nombre de pila, no apellido). 160.
 Bipoll. V. Ripoll.
 Bonet, Bartolomé. 240.
 Bonet, Romeu. 219, 222.
 Bonetus, Bartholomaeus, V. Bonet, Bartolomé.
 Bou, Cristòfol. 293.
 Bues, Bertomeu. 137, 138, 214.
 Çabater, Joan. 160.
 Cabeça, Bernat. 215, 219, 220, 222, 228, 239.
 Çahera, Jaume. 160.
 Calbo, Dr. 16, 19, 280.
 Canals, Antoni. 308.
 Canyelles, Nadal. 241.
 Carbó, Juan B. 13, 21.
 Cardona. 196.
 Cardona, Bertomeu. 197.
 Castell, Pere. 105.
 Català, Guillem. 219, 222.
 Català, Domingo. 240.
 Catalanus, Dominicus. V. el ant.

- Cavalleria, de la. 118.
 Caxa, Manuel. 105.
 Celades, Guillem. 216.
 Cella, Pere de. 219, 220.
 Clarus, Julius. 190.
 Codera. 104.
 Codina Armengot, Eduardo. 21.
 Colón Doménech, Germán. 304, 309.
 Coll, Berenguer. 105.
 Coll, Joan. 160.
 Covarrubias, (Ldo. Diego de). 17, 90.
 Chabás, Roque. 311.
 Domenga, 88.
 Domingo de Soria, Hivanyes. Véase
 Ivanyes de Soria, Domingo.
 Eguil, Miquel. 244.
 Estela, (viuda de Arcís de Begues),
 (nombre de pila). 193.
 Esteve, Francés. 160.
 Examenó, Miquel. 196.
 Eximeneç, Jaime. 216.
 Eximenis, (Francesch). 307.
 Farinatius. 283.
 Feliu, Domingo. 219, 222.
 Feliu, Gabriel. 241.
 Feliu, Guillem. 68, 200, 222, 240.
 Feliu, Joan Arcís. 156, 159, 160, 162,
 163, 164.
 Feliu, Pere. 151, 153.
 Ferrandç d'Andosella, García. 227.
 Ferrando, Jaume. 105, 107, 108, 109,
 110, 111, 112, 114, 198, 204, 205,
 214, 244.
 Ferrando, Pasqual. 68, 100, 101, 102,
 143, 144, 147, 149, 193, 197, 202,
 207, 208, 214, 219, 222.
 Ferrer, Ramón. 219, 222.
 Ferriols, Antoni. 137.
 Ferriols, Guillem. 219, 222.
 Figuerola, Andreu. 164.
 Fillol, García. 216.
 Funes. 136.
 Fuster, Guillem. 242.
 Galcerán, Pere. 244.
 Galve, Francesch. 216, 218.
 Galve, Gil de. 216.
 Garcés de Marzilla, Pero. 216.
 García García, Honorio. 309.
 Gascó, Batiste. 11.
 Gascó, Miquel. 219, 222.
 Gerona, Duque de. V. Juan I.
 Gil d'Ocón, Rodrigo. 216.
 Gilabert, Berenguer. 219, 222.
 Gimeno Michavila, Vicente. 169.
 Giner, Joan. 150, 151.
 Giner, Miquel. 151.
 Gisbert, Pere. 164.
 Gombau, Nadal. 219, 222.
 Gostans. 39.
 Granyana, Bernat. 70, 197.
 Granyana, Guiamó. 197.
 Guardiola, Bertomeu. 242.
 Guillem de Valldenzebro, Joan. 216.
 Guillema, Na. (Quizá nombre de
 pila). 69.
 Guimerana, Na. 66.
 Guitard, Berenguer. 219, 222.
 Guitart, Berenguer. V. el ant.
 Hivanyes de Soria, Domingo. Véase
 Ivanyes de Soria, Domingo.
 Hostalés, Bernat. 82, 93, 94, 98, 100,
 142, 198. (En ésta aparece Horta-
 lés, errata de imp.). 202, 206, 208,
 214, 219, 222.
 Iacobus I. V. Jaime I.
 Iraño, Domingo. 216.
 Ivanyes de Soria, Domingo. 216.
 Jaime I. 190, 201, 208, 308.
 Jaqués. 70.
 Juan I. 194, 196, 228.
 Juan II. 14, 113, 118, 133, 206.
 Juan, Duque de Montblanch. Véase
 Juan II.
 Lope de Varra, Ferran. 308.
 Lopeç de Malonda, Pere. 216.
 Lopis, Ferran. 75.
 Lopeç de Malonda, Pere. V. Lopeç
 de Malonda, Pere.

- Luçà, Bernat de. 75.
 Lleó. 283¹.
 Maçana, Na. 70.
 Maçó, Nicolau. 70.
 Maçona, Na. 70.
 Malbruscha, Joan. 241.
 Marbruscha, Miquel. 219, 222.
 Març, Domingo. 104.
 Marqués, Joan. 164.
 Marqués, Pere. 219, 222.
 Marquesa, Na. 70.
 Marquo, Domingo. 199.
 Martí, Joan. 219, 222.
 Martí de Jossa, Domingo. 227, 240.
 Martin I. 14, 29, 103, 118, 133, 135, 201, 203.
 Martínez, Petrus. 240.
 Martínez de Camanyas, Pedro. 216.
 Martineç d'Exiarch, Sanxo. 216.
 Martínez de Marzella, Francisco. 216.
 Martínez de Marzella, García. 218.
 Martins. (Pl. de Martí, no apellido diverso). 69.
 Martorell, 70.
 Mas, Bernat. 137.
 Mas, Luis. 164.
 Mas, Pere. 104, 244.
 Mas, Vicent. 164.
 Mascó, Domingo. 103, 133.
 Maschó, Dominicus, V. el ant.
 Masquo, Dominicus. V. Mascó, Domingo.
 Mercader, Joan. (Lat. Mercaderius, Johannes). 136.
 Merí, Philipp. 197.
 Micó, Steve. 164.
 Michaelis, Petrus. V. Miquel, Pere.
 Miquel, Bernat. 137.
 Miquel, Francés. 149.
 Miquel, Pere. 218, 220.
 Miralles, Bernat. 75.
 Miralles, Joan. 164.
 Miró, Francisco. 199.
 Miró, Guillem. 81, 87, 89, 92, 93, 95, 96, 145, 195, 198, 199, 201, 202, 208, 213, 219, 222.
 Miró, Joan. 219, 222.
 Moliner, Berenguer. 68, 219, 222.
 Moliner, Bernat. 207.
 Moliner, Guillem. 244.
 Moliner, Lorenç. 149.
 Molner, Miquel. 11.
 Moll, (Francisco de B.). 309.
 Montergula, Na. 70.
 Montergull, Bernat. 68.
 Morells (pl. de Morell, no apellido diverso), 69.
 Morlà, Augustinus. 190.
 Moster, Pere. 68, 193, 215, 219, 220, 222, 228, 239.
 Munyoç, Miguel. 216.
 Mut, Bernat. 244.
 Nadal. 69.
 Navarro, Mateo. 227.
 Nisard, (D.). 308.
 Nomdedeu. 70.
 Olivar, Marçal. 307.
 Otero. 280.
 Pachés Marí, José. 309.
 Palatiano, Nicolás. 216.
 Palau, Guillem. 137.
 Pascual, Jaime. 214.
 Pascual, Juan (baile de Castellón). 214.
 Pascual, Juan (notario de Teruel). 216.
 Pedro I (III de Aragón). 49.
 Pedro II (IV de Aragón). 201.
 Peguera. 283.
 Pegueroles, Miquel de. 193.
 Pereç, Axon. 216.

1 Es sin duda el jurista valenciano Francisco Jerónimo de León, autor de *Decisiones Sacrae Regiae Audientiae Valentinae*. 1620-1625.

- Pereç de Cella, Roiç. 219, 222.
 Pereç Guarin, Joan. 216.
 Pereç de Mora, Antón. 216.
 Pérez de Miedes, Miquel. 215. (Por error se le llama Manuel, nombre que no aparece en ninguna parte). 220, 222, 228, 239.
 Periz de Medes, Miquel. V. el anterior.
 Petri de Miedes, Michael. V. Pérez de Miedes, Miquel.
 Pinell, Bernat. 75, 77.
 Reus, Bartholomaeus de. 118.
 Reus, Nicolau de. 244.
 Ribaroga, Pere. 219, 222.
 Ripoll, 271.
 Roca Traver, Francisco. 15.
 Roig, Jacme. 311.
 Rubert, Joan. 160.
 Ruvio, Pere. 160.
 Sala, Arnau. 95.
 Sanç, Guillermo. 214.
 Sanccius de Dicastillo, Lupus. Véase Sánchez de Dicastillo, Lope. 215.
 Sánchez Adell, José. 16, 189.
 Sánchez de Dicastillo, Lope. 215.
 Sánchez Gozalbo, Angel. 21, 208.
 Sanchiz, Pere. 70.
 Sant Víctor, Hugo de. 308.
 Sanxeç de la Raga, Martín. 216.
 Sanxeç Serrano, Francisco. 216.
 Sarçola, Petrus. 215, 216.
 Sarcolla, Pedro. V. el ant.
 Scuder, Pere. 69.
 Seneca. 308.
 Sentalineia, Joan. 149.
 Serra, Francesch. 68, 195.
 Simó, Martí. 160.
 Socinus, Marianus. 190.
 Soldá. 69.
 Sorda, Na. 151.
 Steiger, Arnald. 304.
 Strader, Pere. 222.
 Tauhenga, Lorenc. 67, 219, 222.
 Tausenga, Lorenc, V. el ant.
 Thomatus, Marcus Antonius. 190.
 Torrelles, Pere. 118.
 Traver Tomás, Vicente. 310.
 Trila, 76.
 Trullols, Guillem. 75, 219, 222.
 Valldenzebro, Joan Guillem de. Véase Guillem de Valldenzebro, Joan.
 Varra, Ferran Lope de. V. Lope de Varra, Ferrán.
 Vicent, Pere. 157.
 Vilaroig, Joan. 151.
 Vilaroig, Pere. 151.
 Vives, Domingo. 219, 222.

INDICE DE LUGARES

- Açamora. V. Alçamora.
 Alçamora, Molí de n'. 70.
 Alçamora, Camí de n'. 304.
 Alcalatén, 70, 71.
 Alcora, 105, 107, 156, 289.
 Alicante, Provincia de. 304.
 Almagora. 105, 156, 289.
 Almalafa, Céquia de. 195.
 Almalafa, Fila de. 39.
 Almalafa, Partida de. 194.
 Anrilla, Scorredor de. V. Trilla,
 Scorredor den.
 Arcos. 216.
 Arquos. V. el ant.
 Benicasi. V. el sig.
 Benicasim. 150, 156, 157, 260, 265,
 289, 290.
 Benieyt, Scorredor de. 76.
 Bisbe, Celler del. 196.
 Borriol. V. el sig.
 Borriol. 69, 156, 161, 207, 248, 269,
 289.
 Çafra, Camí de la. 39.
 Çafra, (Partida de la), 157, 290.
 Caminàs. 164.
 Campo de Montagudo, Sesma de.
 216.
 Canet. 157, 290.
 Cantereria. 71.
 Casba. 159, 290.
 Castejón del campo de Burriana.
 (Por Castellón). 216.
 Castell vell. 104.
 Celades. 216.
 Celha V. Cella (provincia de Teruel).
 Cella. (Provincia de Alicante), 304.
 Cella. (Provincia de Teruel). Sesma
 del rfo, 216.
 Cequiol, Céquia del. 157, 290.
 Coll de la Garrofera. 69, 107.
 Collet, Camí del. 69.
 Contesa, Barranch de la. 78, 199,
 248.
 Coscollosa, Céquia de. 31, 39, 69,
 153, 157, 265, 290.
 Coscollosa, (Partida de). 157, 290.
 Donació, Camí de la. 106, 270.
 Donació, Camí jussà de la. 56.
 Donació. 173, 248.
 Donacions, Camí de les. 78, 199, 248.
 Espadella. 227.
 Fadrell, Camí de. 157, 290.
 Font, Molí de la. 67.
 Forn del Pla. 310.
 Garrofera, Coll de la. V. Coll de la
 Garrofera.
 Godalaviar, Riu de. 308.
 Gostans, Alboreda den. 39.
 Guadalest, Valle de. 304
 Guillema, Toçalet de na. 69.
 Guimerana, Aljub de na. 66.
 Lidó, Camí del. V. el sig.
 Lledó, Camí del. 157, 290.
 Magdalena Santa María. V. Santa
 María Magdalena.
 Major, Cèquia. 31, 67, 153, 156, 157,
 265, 289, 290.
 Mar, Camí de la. 105.

- María Magdalena, Santa. V. Santa María Magdalena.
 Marquesa, Casa de na. 70.
 Martín, Cesma del río. 216.
 Millars, Riu de. 67.
 Molinar. 138.
 Moncófar. 309.
 Montagudo, Campo de. V. Campo de Montagudo.
 Montergula, Cuadra de na. 70.
 Monticalvari, Toçal de. 150.
 Montornés. 14, 50, 156, 190, 289.
 Morells, Barranch dels. 69.
 Mosquerola. 216, 222, 228, 229, 230, 240.
 Murvedre. 194.
 Nadal, Castell den. 69.
 Nova, Céquia. 56, 252.
 Obra. Céquia de l'. 183, 295, 296, 297.
 Palafangues. (Partida de les). 309.
 Peneta Roja, V. Penyeta Roja.
 Penyeta Roja, 69, 104.
 Pla de Sent Roch. 310.
 Pla de Sent Roch, Alameda del. 180, 299.
 Plana, Camí de la. 104, 105, 157.
 Plana, Scorredor de la. 77.
 Quadro. 178, 294.
 Rafalafenna, Camí de. 157, 290.
 Ramell, Camí de. 157, 173, 248, 290.
 Reina, Aigua de la (Font de la). 151.
 Riello. 216.
 Riu Sech. 157, 290.
 Rodrigo, Escorredors de la Plana de. 265, 281.
 Rodrigo d'Arenys, Scorredor den. 77.
 Romeral, Molí del. 69.
 (Rubielos), Sesma de. 216.
 Ruvihullos. V. el ant.
 Ruvioles. V. Rubielos.
 Saffra. V. Çaffra.
 Santa María Magdalena, Ermita y y dehesa de. 9, 31, 149, 161, 208, 263, 269, 271, 286. (La forma en que más corrientemente aparece es Madalena).
 Sarrió, V. Sarrión.
 Sarrión. 215, 216, 229, 230.
 Segorbe. V. Sogorb.
 Senta, Magdalena. Senta María Magdalena. V. Santa María Magdalena.
 Senyor de la Serra, Molí del. 164.
 Sequiol, V. Cequiol.
 Serra, Molí del Senyor de la. Véase Senyor de la Serra, Molí.
 Simó, Alqueria den. 36, 260.
 Sogorb. (escr. Sogorp). 239.
 Sol, Camí de o del. 36, 260.
 Solà, Barranc den. 69.
 Sorda, Cova de na. 151.
 Spital, Clot del. 71.
 Tacida, Fila de. 39.
 Terol. 14, 20, 27, 83, 84, 85, 200, 215, 216, 218, 219, 220, 222, 227, 229, 230, 231, 232, 233, 234, 235, 237, 238, 239, 269, 271.
 Teruel, V. el ant.
 Tora, Pas de la. 153, 265.
 Travesera, Céquia. 153, 265.
 Trilla, Scorredor, den. 76, 281.
 Trila, Scorredor den. V. el ant.
 Turolium, V. Terol.
 Uxó, Rfo de. 215.
 València. 31, 117, 119, 130, 131, 133, 134, 136, 150, 208, 249, 255, 262, 268, 270, 271, 285.
 Vallet. 299.
 Vilafermosa. 215, 227, 239, 240.
 Vilareal. 161, 269.
 Vinamargo, Partida de. 194.

CORRECCIONES

Al numerar los artículos del *Reportori* se padeció una confusión advertida cuando aquél estaba en prensa y rectificada al corregir las pruebas; pero no se pudo hacer otro tanto con el texto de las *Ordinacions* cuyos moldes estaban ya deshechos por lo que algunas referencias de las ordenanzas reconstruidas no corresponden a la numeración correcta de dichos artículos, así que es forzoso subsanar aquí estos errores. A continuación se reseñan las ordenanzas a las que éstos afectan y después de la indicación de cada una la referencia equivocada y la corregida separada por un signo = de aquélla.

CLXIV.—(R. 166. R. 205) = (R. 165. R. 205).

CLXV.—(R. 68 = (R. 67).

CLXVI.—(R. 180) = (R. 179).

CLXVI.—(R. 95) = (R. 94).

CLXX.—(R. 181 = (R. 180).

CLXXI.—(R. 132) = (R. 131).

CLXXXIV.—(R. 69) = (R. 68).

CLXXXV.—(R. 84) = (R. 83).

CLXXXVI.—(R. 40. R. 118) = (R. 40. R. 117). (R. 182) = (R. 181).

CLXXXVII.—(R. 40. R. 182) = (R. 40. R. 181).

CLXXXVIII.—(R. 70) = (R. 69).

CLXXXIX.—(R. 40. R. 148. - R. 182) = (R. 40. R. 181).

CXCII.—(R. 96) = (R. 95).

CXCV.—(R. 183) = (R. 182).

CXCVI.—(R. 184. R. 193) = (R. 183. R. 193).

CXCIX.—(R. 150. A. O. 7) = (R. 149. A. O. 7).

CC.—(R. 153-Cap. LXXIII, nota marginal) = (R. 152-Cap. LXXIII, nota marginal).—(R. 154) = R. 153).

CCII.—(R. 81) = (R. 80).

CCIII.—(R. 184) = (R. 183).

CCV.—(R. 116) = (R. 115).

CCX.—(R. 169) = (R. 168).

CCXI.—(R. 107) = (R. 106).

CCXII.—(R. 67) = (R. 66).

CCXIII.—(R. 132) = (R. 131).

CCXIX.—(R. 72) = (R. 71) - (R. 97) = (R. 96).

Por otra confusión la palabra *FERMAR* aparece en el Glosario después de *CONTRAFAMENT* cuando su lugar es detrás de *FEL' LONÍA*.

En la pág. 216, lín. 15, donde dice «cesura» léase «cesma».

Las demás erratas escapadas a la pericia de los cajistas y a la diligencia en la corrección de pruebas pueden con facilidad ser salvadas por los lectores.

INDICE GENERAL

	<u>Págs.</u>
Estudio preliminar	9
Ací comença la taula del present libre.....	23
Ací comencen les Ordinacions de la vila de Castelló.....	33
Notas.....	187
Apéndices I Bailes de Castellón en los siglos XIV y XV.....	213
Id. II Laudo arbitral para dirimir las cuestiones sobre pastos y aprovechamientos comunales entre la ciudad de Teruel y sus aldeas y la villa de Castellón. 1590, mayo 18.	215
Id. III Se acuerda arrendar la guardería del término de Castellón. 1456, octubre 17.....	241
Id. IV El Consejo de Castellón acuerda promulgar unas ordenanzas para salvaguardar la moral pública, 1457	243
Id. V Reportori alfabètic a les Ordinacions de la vila de Castelló de la Plana.....	248
Ordinacions del bovalar de la present Vila.....	272
En quins casos es permesa la degolla.....	274
Adnotacions ab les quals se entenga la degolla que es pot fer en lo bestiar menut	278
Adnotacions ad algunes ordinacions	281
Crida que es feu per los jurats de la present Vila publicada en 4 del mes de nohembre 1631.....	289
Additions a les desús dites Ordinacions que se han fet de l'any 1666 en avant	293
Glosario	301
Indice onomástico.....	315
Indice de lugares.....	319
Correcciones	321
Indice general	323

EN CASTELLÓN DE LA PLANA, A TREINTA DE NOVIEMBRE
FESTIVIDAD DE SAN ANDRÉS, DEL AÑO DEL SEÑOR
MIL NOVECIENTOS CINCUENTA Y SIETE
Y POR LA «SOCIEDAD CASTELLONENSE DE CVLTVRA»
CONCLUYÓSE DE PUBLICAR EL PRESENTE
LIBRE DE ORDINACIONS DE LA VILA DE CASTELLÓ
DE LUIS REVEST Y CORZO
EN LOS TALLERES GRÁFICOS
DE HIJOS DE F. ARMENGOT
LAVS DEO

✠

